

Α. ΜΑΚΡΗ — Σ. ΛΑΓΟΠΑΤΗ - Π. ΠΑΤΡΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1959

17

22

ΕΚΙ

Μαυρίη (Αθ.) Λογοιάδη (Ε) Πάργα (Π)

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Δ/Γ = 101

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΚΑΘΑΡΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

17 22 ΕΚΙ
Μαυρίη (ΑΨ) Λαγοπάθη (Ξ) Παράση

ΑΘ. Γ. ΜΑΚΡΗ - ΣΠ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΘΗ - Π. Δ. ΠΑΤΡΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

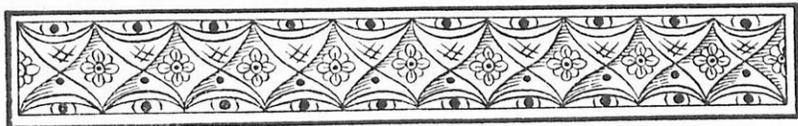

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1959

002
KLE
ET2B
261

Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καλὸς ποιμὴν τοῦ Χριστιανικοῦ ποιμνίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ λέγεται τὸ σύνολον ὄλων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ἰδρυτὴν καὶ ἀρχηγὸν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Ἔχουσι δὲ τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ τὰ αὐτὰ μυστήρια καὶ διοικοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες εἶναι οἱ κανονικοὶ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου,

ἔχει θεῖαν τὴν προέλευσιν τῆς καὶ περιλαμβάνει εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ τοὺς ζῶντας, ὁπότε λέγεται *στρατευομένη*, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθανόντων, ὁπότε λέγεται *θριαμβεύουσα*.

Πλὴν τῆς καθολικῆς ταύτης σημασίας ἡ λέξις Ἐκκλησία σημαίνει καὶ τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν ἐνὸς κράτους ἢ μιᾶς πόλεως π. χ. Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σμύρνης, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Κορίνθου κ. τ. λ. « Ἀσπάζονται ἡμεῖς αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας », ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τοὺς Κορινθίους (Α΄ Κορινθ. ΙΣΤ΄ 19).

Κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς δὲ χρόνους γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως Ἐκκλησία με στενωτέραν ἔννοιαν, ἥτοι « κατ' οἶκον Ἐκκλησίας », ὅπως πολλάκις ἀπεκάλει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τοὺς συνερχομένους εἰς τὰ ὑπερῶα τῶν οἰκιῶν χριστιανούς: « Ἀσπάζονται ἡμεῖς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ », ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους (Α΄ Κορ. ΙΣΤ΄ 19).

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία λέγεται ἡ ἐπιστήμη ἢ τὸ μάθημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς περιγράφει συστηματικῶς καὶ μᾶς διδά-

σκει τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἰδρύσεώς της ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις: ἦτοι πῶς ἰδρύθη, πῶς ἐπεκράτησε, πῶς ἐξηπλώθη, πῶς ἀνέπτυξε καὶ καθώρισε τὴν διδασκαλίαν της καὶ ἐν γένει πῶς ἤνοιξε τὸν δρόμον τοῦ ἠθικοῦ βίου εἰς τοὺς πιστοὺς της.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Διὰ νὰ σπουδάσῃ τις λεπτομερῶς τὸν βίον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι σήμερον, ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει τὰς πηγὰς αὐτῆς. (Πηγαὶ δὲ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας λέγονται πάντα τὰ ἀδιαμφισβήτητα στοιχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ὅλαι αἱ περὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀλήθειαι). Αὗται δὲ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Α) Αἱ Ἅγιοι Γραφαί, ἦτοι ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Β) Τὰ Δημόσια καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας, ἦτοι τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ αἱ διατάξεις καὶ οἱ νόμοι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἔχουσι σχέσηιν πρὸς τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας.

Γ) Αἱ ἰδιωτικαὶ μαρτυρίαι, ἦτοι αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἄλλαι ἱστορικαὶ ἀλήθειαι, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τὰ ἀξιόπιστα συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν γένει ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱστορικῶν συγγραφέων, οἵτινες ἦσαν σύγχρονοι πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα γεγονότα.

Δ) Τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ἦτοι οἱ χριστιανικοὶ τάφοι, οἱ χριστιανικοὶ ναοί, αἱ εἰκόνες, τὰ νομίσματα, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι ἀνεκαλύφθη ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἔχει σχέσηιν μὲ τὴν ζωὴν τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐπειδὴ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἐμεσολάβησαν διάφορα σοβαρὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐνεκαινίασαν νέας ἐποχὰς καὶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν χριστιανικῶν λαῶν, δι' αὐτὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν διαιροῦμεν εἰς τέσσαρας κυρίως περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (1—313 μ. Χ.). Ἡ δευτέρα περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ φθάνει μέχρι τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, ἤτοι μέχρι τοῦ σχίσματος (313—867 μ. Χ.). Ἡ τρίτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (867—1453 μ. Χ.). Καὶ ἡ τετάρτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ φθάνει μέχρι σήμερον.

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς γενικῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι ὠφέλιμος εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὅστις θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Πολὺν δὲ περισσότερον ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία εἶναι ὠφέλιμος εἰς πάντα χριστιανόν. Διότι, σπουδάζων αὐτὴν, μαθαίνει τὴν ἱστορίαν τῆς πίστεώς του καὶ πόσον ὁ Χριστιανισμός, διὰ τῆς διδασκαλίας του, ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν καὶ εἰς τὸν ἐξευγενισμόν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐπίσης, πλὴν τῶν ποικίλων γνώσεων, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ εἰδικῶς εἰς πάντα χριστιανόν ἡ ἀπαραίτητος μελέτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, συγχρόνως διεγείρει καὶ αὐξάνει τὰ αἰσθήματα τῆς εὐλαβείας καὶ εὐσεβείας καὶ παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν εὐχέριαν καὶ ἰκανότητα νὰ διακρίνῃ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ σπουδαιότερον δέ, τοῦ παρέχει τὴν δύναμιν νὰ ἐξευρίσκη μόνος του καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἰδικὴν του εὐτυχίαν καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων πιστῶν συναθρώπων του.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (33-313)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

ΑΤΑΝ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης Πέμπτης συνελήφθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν κήπον τῆς Γεθσημανῆ ἀπὸ ὑπηρέτας τοῦ Συνεδρίου καὶ Ῥωμαίους στρατιώτας, οἱ μαθηταὶ του, φοβηθέντες, διεσκορπίσθησαν (Ματθ. ΚΣΤ' 56). Ἔμειναν μόνον, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰ γινόμενα, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης. Ὁ Ἰωάννης μάλιστα παρευρέθη καὶ εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Διδασκάλου του, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν μητέρα του (Ἰωάν. ΙΘ' 26).

Τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ συνώδευσαν ὑπερφυσικὰ φαινόμενα. Ἐκτὸς ἄλλων, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω (Ματθ. ΚΖ' 51). Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ παλαιὰ συμφωνία ἢ συνθήκη—ἡ Παλαιὰ Διαθήκη—εἶχε λήξει. Ἦρχιζε πλέον μία νέα συμφωνία—Καينὴ Διαθήκη—ὄχι μετὰξὺ Θεοῦ καὶ Ἰουδαίων μόνον, ἀλλὰ μετὰξὺ Θεοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ καινὴ αὐτὴ διαθήκη εἶχεν ἐπισφραγισθῆ μετὰ τὴν σταυρικὴν θυσίαν τοῦ Θεανθρώπου. Τὰ συμβάντα αὐτά, γνωσθέντα εἰς τοὺς μαθητάς, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν οὗτοι ὀλίγον τὸ θάρρος των. Ἦρχισαν μάλιστα

νά ανακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην των τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους πρὸ τῆς σταυρώσεώς του ἀκόμη τοὺς εἶπεν ὁ Διδάσκαλός των διὰ τὸ ἐκούσιον πάθος του (Ματθ. ΙΣΤ' 21).

Τὸ γεγονός ὅμως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετέβαλε τὴν λύπην καὶ ὀδύνην τῶν μαθητῶν εἰς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, τὸν φόβον των εἰς θάρρος, τὴν ἀπελπισίαν εἰς βεβαίαν ἐλπίδα, ὑπῆρξεν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ Διδασκάλου των. Χωρὶς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν αἰφνιδίαν καὶ ριζικὴν μεταβολὴν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν θαρραλέαν ἀπόφασίν των νὰ παραμείνουν συγκεντρωμένοι ὡς ὄμιλος ὀπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουδαϊκὸς ὄχλος, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, μὲ ζωηρὰς κραυγὰς ἀπήτει τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιβληθείσης εἰς τὸν Ἰησοῦν σταυρικῆς ποινῆς.

Ἄναστας ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τάφου, παρέμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπὶ 40 ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐπανειλημμένως ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς συγκεντρωμένους μαθητάς του, ἄλλοτε εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἄλλοτε εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἶδον τὸν ἀναστάντα καὶ συνώμιλησαν μὲ αὐτόν, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ δύσπιστος Θωμᾶς. Ὅλοι ἐβεβαιώθησαν διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του.

Κατὰ τὰς συναντήσεις του αὐτὰς μὲ τοὺς μαθητάς του, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰς τελευταίας ὁδηγίας διὰ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἔργον των εἰς τὸν κόσμον. Τοὺς διεβεβαίωσεν ὅτι ταχέως θὰ ἐνδυθοῦν μὲ δύναμιν ἐξ ὕψους (Λουκ. ΚΔ' 49). Ἀπήτησεν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ ἀναμένουν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν ἔλευσιν εἰς αὐτοὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι δι' αὐτοὺς παρήγορος (παρακλήτος) καὶ καθοδηγός. « Ἐὰν ὁ Ἰωάννης, τοὺς εἶπεν, ἐβάπτισε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ὕδωρ, σεῖς ὕστερον ἀπὸ ὅχι πολλὰς ἡμέρας θὰ βαπτισθῆτε μὲ Ἁγίου Πνεῦμα » (Πράξεων Α' 5).

Τὴν τεσσαρακοστὴν τέλος ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεώς του παρέλαβε τὴν μητέρα του, τοὺς μαθητάς του καὶ ἄλλους ὀπαδοὺς του καὶ ὠδήγησεν ὅλους ἔξω τῶν Ἱεροσολύμων εἰς Βηθανίαν. Ἐκεῖ ἤρχισαν καὶ πάλιν οἱ μαθηταί, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰς Ἰουδαϊκὰς ιδέας περὶ Μεσσίου, νὰ τὸν ἐρωτοῦν, μήπως ἐπρόκειτο νὰ ἐγ-

καταστήση άμέσως τήν παγκόσμιον βασιλείαν τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀπήντησε: « Δὲν ἀνήκει εἰς σᾶς νὰ γνωρίζετε τοὺς καιροὺς, τοὺς ὁποίους ἐξουσιάζει μόνον ὁ οὐράνιος πατήρ. Ἀφ' οὗ ὅμως κατέλθη εἰς σᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, θὰ λάβητε δύναμιν καὶ θὰ κηρύξῃτε περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Σαμαρείαν καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς » (Πράξεων Α' 7—8).

Ὑστερον ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐξέτεινε τὰς χεῖράς του καὶ ἠύλολγησε τοὺς μαθητάς του. Ἀλλ' ἐνῶ τοὺς ἠύλόγει, ἀπεμακρύνετο βραδέως ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἕως ὅτου μία νεφέλη ἀνέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐχάθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των. Ἐκεῖνοι ἐξηκολούθουν νὰ βλέπουν πρὸς τὰ ἄνω. Τότε ὅμως ἐνεφανίσθησαν εἰς αὐτοὺς δύο ἄνδρες μὲ λευκὴν ἐνδυμασίαν καὶ εἶπον: « Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί στέκεισθε βλέποντες πρὸς τοὺς οὐρανοὺς; Οὗτος εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν. Θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, καθ' ὃν τρόπον τὸν εἶδατε πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν » (Πράξ. Α' 11).

Μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν τοῦ Κυρίου, οἱ μαθηταὶ του ἐπέστρεψαν εἰς Ἱερουσόλυμα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῶν ἔλαιῶν, ὅπου ἐγένετο ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος. Κατείχοντο ἀπὸ χαρᾶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λύπην. Συνεκεντρώθησαν ὅλοι—καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ μὲ τοὺς ἐξαδέλφους του—εἰς ἓν ὑπερῶον πιθανῶς εἰς τὸ ἴδιον ὑπερῶον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τελεσθῆ ὁ μυστικὸς δεῖπνος. Ἀνέμενον μὲ βεβαιότητα ὅτι θὰ ἤρχετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξ ὕψους δύναμις, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ ἀναληφθεὶς εἰς οὐρανοὺς.

Εἰς μίαν τῶν συναθροίσεων ἐπὶ τοῦ ὑπερῶου καὶ ἐνῶ ἦσαν συγκεντρωμένοι περίπου 120 μαθηταί, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Πέτρος καὶ ἐπρότεινε νὰ γίνῃ ἀντικατάστασις τοῦ μαθητοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶχε προδώσει τὸν διδάσκαλόν του καὶ εἶχεν ἀποθάνει οἰκτρὸν θάνατον. Οἱ παριστάμενοι συνεφώνησαν μὲ τὴν πρότασιν τοῦ Πέτρου. Ἀφ' οὗ δὲ συνεσκέφθησαν, εὔρον ὅτι δύο ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνεκέντρωνον τὰ προσόντα, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν τοῦ δωδεκάτου Ἀποστόλου: ὁ Ἰοῦστος καὶ ὁ Ματθίας. Αὐτοὺς παρουσίασαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Ἐκεῖνοι προσευχηθέντες παρεκάλεσαν τὸν Θεὸν νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸς τὸν ἄξιον. Ἐβαλον λοιπὸν δύο κλήρους « καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος εἰς τὸν Ματθίαν καὶ συγκατηριθμῆθη οὗτος μὲ τοὺς ἕνδεκα Ἀποστόλους » (Πράξ. Α' 26). Ἐκ-

τοτε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ἀναλαμβάνοντες ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα νὰ ὀνομάζωνται κληρικοί, διότι κληροῦνται, ἐκλέγονται διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν ἔργων ἀπ' αὐτὸν τὸν Θεόν.

Ἡ ΕΠΙΦΟΙΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ ΚΑΙ Ἡ ἸΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἰ ΜΑΘΗΤΑΙ ἐξηκολούθουν τὰς συγκεντρώσεις των, μέχρις οὗτο ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ Πάσχα καὶ ἡ Πεντηκοστή ἦσαν ἀπὸ τὰς μεγάλας Ἰουδαϊκὰς ἐορτάς. Κατ' αὐτάς, πλήθη εὐλαβῶν προσκυνητῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Παλαιστίνην καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅπου ἦσαν ἐγκατεστημένοι Ἰουδαῖοι, συνηθροίζοντο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Οἱ Ἀπόστολοι παρέμειναν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερῶον.

Αἴφνης, κατὰ τὴν ἐνάτην περίπου προμεσημβρινὴν ὥραν (Πράξ. Β' 15), ἠκούσθη μία βοή, ὡς ἕαν ἔπνεεν ἰσχυρὸς ἄνεμος. Ὁ ἦχος αὐτὸς ἐγένευσεν ὄλον τὸν οἶκον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ μαθηταί. Συγχρόνως ἐνεφανίσθησαν κομμάτια πυρὸς σὰν γλώσσαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάθησαν εἰς τὴν κεφαλὴν ἐνὸς ἐκάστου τῶν Ἀποστόλων. Ἀντελήφθησαν πλέον οὗτοι ὅτι εἶχε φθάσει ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεπληροῦτο ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Διδασκάλου των. Συνεκλονίσθησαν μέχρι βάθους τῆς ψυχῆς των ἀπὸ μίαν ἱερὰν συγκίνησιν. Ἀφ' οὗ δ' ἐπλήσθησαν Πνεύματος Ἁγίου, ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ εἰς διαφόρους γλώσσας, τὰς ὁποίας προηγουμένως δὲν ἐγνώριζον.

Εἶναι φανερὸν ὅτι καθεὶ ἐν ἀπὸ τὰ θαυμαστὰ αὐτὰ συμβάντα εἶχε καὶ τὸ νόημά του. Ἡ βοή, μετὰ τὴν ὁποίαν κατὰ πρῶτον ἔγινεν ἀντιληπτὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐφάνερωνε τὸ καθῆκον τῶν μαθητῶν νὰ βοήσουν, νὰ κηρύξουν καὶ αὐτοὶ τὴν νέαν θρησκείαν εἰς ὄλον τὸν κόσμον.

Ἰδιαιτέραν ὁμως σημασίαν εἶχε καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεφανίσθη μετὰ τὴν μορφήν πυρίνων γλωσσῶν. Τὸ πῦρ φωτίζει, καθαρίζει, θερμαίνει. Καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τὸν

νοῦν τῶν Ἀποστόλων. Ἀπέβαλον οὗτοι τὰς πλάνας, τὰς ὁποίας εἶχον ἕως τότε, καὶ κατεῖχον ἕκτοτε ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν. Ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν. Ἐπὶ πλέον δὲ ἤναψεν εἰς τὰς καρδίας των ἐνθουσιασμός καὶ ἱερός ζῆλος διὰ τὸ ἔργον των. Τὸ γεγονός δ' ὅτι πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπῆρξε νὰ λαλοῦν διαφόρους γλώσσας, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς μία προφητεία διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας. Ἄνθρωποι ὁμιλοῦντες διαφόρους γλώσσας καὶ ἀνήκοντες εἰς διάφορα ἔθνη θὰ ἐγίνοντο μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστιανισμός ἦτο προωρισμένος νὰ ἀποβῆ παγκόσμιος θρησκεία. Ὅπως δὲ ποτε ἡ κάθοδος καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους εἶναι τὸ δεύτερον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ γεγονός, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὴν πλήρη μεταβολὴν καὶ τὰς θαρραλέας ἀποφάσεις τῶν μαθητῶν.

Ὁ ἦχος ὅμως ἠκούσθη εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ ὅλοι ἀντελήφθησαν τὸ σημεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πρῶτον ἠκούσθη οὗτος. Συνέρρευσαν λοιπὸν εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκοντο οἱ Ἀπόστολοι. Ἀμέσως τοὺς κατέλαβεν ἔκπληξις. Προερχόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ἐγνωρίζον διαφόρους ξένας γλώσσας, κάθε ἕνας ἀναλόγως τοῦ τύπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἔλθει. Ἐξέφραζον διὰ τοῦτο τὸν θαυμασμόν των, πῶς ἦτο δυνατόν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ἄνθρωποι ἄπλοῖ καὶ ἀπαίδευτοι Γαλιλαῖοι, νὰ ὁμιλοῦν διὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, εἰς ξένας γλώσσας, τὰς ὁποίας προηγουμένως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ γνωρίζουν. Τὸ γεγονός ἦτο βέβαιον, ἀλλ' ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀνεξήγητον. Ἦρχισαν νὰ τὸ συζητοῦν ἀναμεταξύ των καὶ ἕκαστος ἔλεγε τὴν γνώμην του.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τότε ἐστάθη εἰς τὸ μέσον τῶν 11 μαθητῶν καὶ ὠμίλησε πρὸς τὰ συγκεντρωθέντα πλήθη. Τὸ θάρρος του πρέπει νὰ προκαλέσῃ καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν ἔκπληξίν μας, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς Ἰουδαίους διὰ τὸν Διδάσκαλόν Του, τὸν ὁποῖον οὗτοι πρὸ 53 μόλις ἡμερῶν καὶ μὲ μεγάλην μανίαν εἶχον καταδικάσει εἰς τὸν ἀτιμωτικὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον, ὅστις, ὄχι μόνον δὲν ἀπεθάρρυνεν ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν προωρισμένοι νὰ συνεχίσουν τὸ κοσμοσωτήριον ἔργον τοῦ Διδασκάλου των, ἀλλὰ τούναντίον

τούς ἐνεδυνάμωσε πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς, ὥστε νὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν κηρύττοντες μὲ πίστιν καὶ αὐταπάρνησιν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας.

Μὲ ἡρεμον τόνον ἀνέπτυξεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος εἰς τοὺς ἀκροατάς του ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκπλήττωνται διὰ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔβλεπον. Τὰ εἶχον προεῖπει οἱ προφηταί, καὶ μάλιστα ὁ Ἰωὴλ: « Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός Μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προσφητεῦσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται κ.τ.λ. » (Πράξ. Ἀποστ. Β' 17 καὶ ἐφεξῆς).

Τὸ θάρρος καὶ ἡ βεβαιότης, μὲ τὴν ὁποίαν ὠμίλει ὁ Πέτρος, ἐπροξένησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀκροατάς του. Ἐπέισθησαν πραγματικῶς ὅτι εἶχον δευχθῆ σκληροὶ καὶ ἀγνώμονες πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐθεώρουν πράγματι τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἔνοχον διὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Σωτῆρος, διὰ τοῦτο δὲ ἠσθάνοντο βαρὺν τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεώς των. Συνεκινήθησαν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Πέτρου καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους μαθητάς: « Τί νὰ πράξωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί; » « Μετανοήσατε, τοὺς ἀπήντησεν ὁ Πέτρος, καὶ βαπτισθῆτε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, διὰ νὰ σᾶς ἀφεθῶν αἱ ἁμαρτίαι ».

Μὲ χαρὰν οἱ συγκεντρωθέντες παρεδέχθησαν τοὺς λόγους τοῦ Πέτρου καὶ ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τρεῖς χιλιάδες περίπου. Ἀπ' αὐτοὺς ἀπετελέσθη ἡ πρώτη ἐκκλησία.

Οἱ πρῶτοι πιστεύσαντες καὶ βαπτισθέντες προήρχοντο ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν καὶ ὠνομάσθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν « Χριστιανοὶ ἐξ Ἰουδαίων ». Ἀργότερον προσετέθησαν εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως ἦσαν εἰδωλολάτραι. Αὐτοὶ ἐκλήθησαν « Χριστιανοὶ ἐξ ἐθνῶν », διότι ἔθνη ἢ ἐθνικοὺς ὠνόμαζον οἱ Ἰουδαῖοι γενικῶς τοὺς εἰδωλολάτραις.

Ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας οἱ ὀλιγώτεροι ἦσαν μόνιμοι κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τῆς Παλαιστίνης ἐν γένει· οἱ περισσότεροι προήρχοντο ἀπὸ διαφόρους χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν ἐγκατεστημένοι. Ἦσαν Ἰουδαῖοι τῆς διασποράς. Ἡ διαμονὴ των εἰς Ἱερουσαλήμ ἦτο προσωρινή. Ἐπιστρέψαντες οὗτοι εἰς τοὺς τόπους τῆς διαμονῆς των, ἔφερον ἐκεῖ τὸ μήνυμα τῆς νέας

θησκείας. Ὑπῆρξαν Εὐαγγελισταὶ καὶ ἰδρυταὶ ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν μὲ τὴν φαντασίαν μας τὴν καταπληκτικὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν διεδίδετο ἡ νέα θρησκεία. Δὲν εἶχον παρέλθει δέκα ἔτη ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ εἶχε σημειωθῆ ἡ παρουσία ἀριθμοῦ Χριστιανῶν εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. (Διὰ τὰ συμβάντα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς βλ. Πράξ. Β' 2-14 καὶ 37-41· τὸν λόγον τοῦ Πέτρου βλ. ἐν Πράξ. Β' 15-36).

Ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος, ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἡ ὁποία ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων ὠνομάσθη ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἢ Κυριακὴ ἡμέρα (Πράξ. Κ' 7. Ἀποκαλ. Α' 10). Αὐτὴ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων ἀντικατέστησε τὸ Ἰουδαϊκὸν Σάββατον, τὴν 7ην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς μεγάλας Ἰουδαϊκὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς συνεδύαζον ἄλλας ἀναμνήσεις οἱ πρῶτοι Χριστιανοί. Αἱ ἡμέραι αὗται τοὺς ὑπενθύμιζον ἢ μὲν πρῶτη τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἢ δὲ δευτέρα τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μετεβλήθησαν λοιπὸν βραδύτερον καὶ αἱ ἀρχικῶς Ἰουδαϊκὰ αὐτὰ ἐορταὶ εἰς Χριστιανικὰς.

Αὐτὰ τὰ γεγονότα διεδραματίσθησαν εἰς μίαν ἀπομακρυσμένην γωνίαν τῆς γῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀπὸ αὐτὰ ὁμως ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ μεταβληθῆ ἡ ὄψις ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐπιφοιτῆσαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, παρέμεινεν ἕκτοτε καὶ θὰ παραμένῃ αἰωνίως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὸ τὴν προφυλάττει ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ τὴν καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Αὐτὸ ἐπλήρωσε καὶ θὰ πληροῖ πάντοτε μὲ ἱερὸν ζῆλον τὰς καρδίας τῶν γνησίων Χριστιανῶν.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ
ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ. ΘΑΡΡΑΛΕΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ
ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΤΟΥ ΡΑΒΒΙΝΟΥ ΓΑΜΑΛΙΗΛ

ΙΗΣΟΥΣ εἶχε προείπει ὅτι οἱ μαθηταὶ του, ἄφ' οὗ
θὰ κατήρχετο εἰς αὐτοὺς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, θὰ
ἐλάβανον τὴν δύναμιν καὶ θαύματα ἀκόμη νὰ
τελοῦν. « Ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι καὶ κα-
λῶς ἔξουσι » (Μάρκ. ΙΣΤ' 18) εἶχεν εἶπει δι' αὐτοὺς.
Ἡ προφητεία αὐτὴ ἐπραγματοποιήθη. Ὅλιγον
χρόνον μετὰ τὰ συμβάντα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς
Πεντηκοστῆς, ἔγινε τὸ πρῶτον θαῦμα. Μίαν ἡμέραν

ὁ Πέτρος μαζί μὲ τὸν Ἰωάννην ἀνέβησαν εἰς τὸν ναόν τοῦ Σολομῶν-
τος, διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ἐκεῖ ὁ Πέτρος, ἄφ' οὗ ἐπεκαλέσθη τὴν
βοήθειαν τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Ἰησοῦ, ἐθεράπευσεν ἓνα ἐκ γε-
νετῆς χωλόν, ἡλικίας ἄνω τῶν 40 ἐτῶν καὶ γνωστὸν εἰς ὅλους
τοὺς προσκυνητάς, οἱ ὅποιοι ἐσύχναζον εἰς τὸν ναόν. Ὁ λαὸς συ-
νεκεντρώθη γύρω ἀπὸ τὸν θεραπευθέντα καὶ τοὺς Ἀποστόλους
καὶ ὁ Πέτρος ὠμίλησε μὲ θάρρος πρὸς αὐτόν.

Συνέστησε καὶ πάλιν μετάνοιαν καὶ πίστιν εἰς τὸν ἐκ νεκρῶν
ἀναστάντα. Ἡ ἀγγελία ὅμως τῶν γεγονότων αὐτῶν ἐθροῦβησε
τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἰουδαίων. Διέταξαν λοιπὸν νὰ
συλληφθοῦν οἱ δύο Ἀπόστολοι καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν ἐνώπιον τοῦ
Συνεδρίου, τὸ ὅποion ἦτο τὸ ἀνώτατον θρησκευτικὸν δικαστήριον
τῶν Ἰουδαίων. Αὐτὸ εἶχε καταδικάσει καὶ τὸν Ἰησοῦν μὲ τὴν ποι-
νὴν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου. Ἡ ἐπιθυμία των ἦτο νὰ ἐπιβάλουν
βαρεῖαν ποινὴν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ ἀρ-
νηθοῦν τὸ θαῦμα, τὸ ὅποion ἦτο γεγονός, δὲν ἠθελον δὲ νὰ δυ-
σαρεστήσουν καὶ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχε ταχθῆ
μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀποστόλων. Ἦναγκάσθησαν διὰ τοῦτο νὰ τοὺς
ἀπολύσουν, ἄφ' οὗ ὅμως προηγουμένως τοὺς ἠπέιλησαν ὅτι θὰ εἶ-
χον καὶ αὐτοὶ τὴν τύχην τοῦ Ναζωραίου, ἂν ἐξηκολούθουν νὰ
ὀμιλοῦν εἰς τὸν λαὸν δι' αὐτόν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του.
Οἱ Σαδδουκαῖοι ἰδίως, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἱερατικὴν ἀριστοκρα-
τίαν, δὲν ἐπίστευον εἰς ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐξωρ-
γίζοντο, ὡσάκις ἤκουον ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐβεβαίωνον ὅτι ὑπῆρξαν

αυτόπται μάρτυρες τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Διδασκάλου των (Πράξ. Γ' καὶ Δ' 2-22).

Ἄλλ' οἱ Ἀπόστολοι ἐξηκολούθουν νὰ θαυματουργοῦν, ἡ ἀγγελία δὲ διὰ τὰ θαύματά των διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Παλαιστίνην. Ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας μετέφερον ἀρρώστους εἰς Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ τοὺς θεραπεύσωσιν οἱ Ἀπόστολοι. Οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰουδαίων, πληροφορηθέντες τὰ συμβάντα ἀνησύχησαν καὶ ἐνόμισαν πρέπον νὰ λάβουν δραστικώτερα μέτρα. Διέταξαν νὰ συλληφθοῦν ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι. Ὅταν οὗτοι ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ Συνεδρίου, ὁ ἀρχιερεὺς τοὺς ἐπέπληξε, διότι δὲν συνεμορφώθησαν μετὰ τὴν διαταγὴν του νὰ μὴ ὀμιλοῦν πλέον εἰς τὸν λαόν διὰ τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Πέτρος εἶπε τότε μὲ θάρρος. « Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Δὲν δυνάμεθα, αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν καὶ τοῦ ὁποίου εἴμεθα αὐτόπται μάρτυρες, νὰ μὴ τὸ διακηρύξωμεν εἰς ὅλους ». Ἡ θαρραλέα ἀπάντησις τοῦ Πέτρου ἐξώργισε τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς ἄλλους δικαστάς.

Τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν ἐπενέβη ὁ συνετὸς νομοδιδάσκαλος Γαμαλιήλ, ὁ ὁποῖος ἐξετιμᾶτο ἀπὸ ὅλον τὸν λαόν. Διέταξε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ δικαστηρίου οἱ Ἀπόστολοι καὶ κατόπιν ὠμίλησε πρὸς τοὺς δικαστάς : « Προέξατε, τοὺς εἶπε, διὰ τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβετε διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καὶ ἄλλοτε ἐνεφανίσθησαν μερικοί, οἱ ὁποῖοι διισχυρίσθησαν ὅτι ἦσαν θεόπεμπτοι Μεσσίαί. Προσείλκυσαν ὄπαδους καὶ ἐπροκάλεσαν ταραχάς. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐφρονεύθησαν καὶ οἱ ὄπαδοί των διεσκορπίσθησαν. Προέξατε λοιπὸν τῶρα διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Ἐὰν τὸ ἔργον των εἶναι ἀνθρώπινον, μόνον του θὰ ἐξαφανισθῇ· ἐὰν ὅμως προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ τὸ καταργήσητε καὶ μόνον θεομάχοι θὰ ἀποβῆτε ».

Οἱ λόγοι τοῦ Γαμαλιήλ ἔπεισαν τοὺς συνέδρους νὰ ἀπολύσουν τοὺς Ἀποστόλους. Διὰ νὰ τοὺς ἐκφοβίσουν ὅμως, διέταξαν πρὸ τῆς ἀπολύσεως νὰ τοὺς δείρουν. Τὰ βίαια ὅμως αὐτὰ μέτρα δὲν ἐπτόησαν τοὺς Ἀποστόλους. Ἐνεθυμήθησαν τοὺς λόγους τοῦ Διδασκάλου των, ὅτι πρέπει νὰ χαίρωνται ὡσάκις διώκονται ἕνεκα τοῦ ὀνόματός του (Ματθ. Ε' 11-12). Αἱ πεποιθήσεις δὲν ἐπιβάλλονται οὔτε ἐξαλείφονται μετὰ τὴν βίαν. Μᾶλλον ἐνισχύονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὄπαδῶν

τῆς νέας θρησκείας ἠΰξανεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν τοῦ χωλοῦ ἀνῆλθεν εἰς 5 χιλιάδας (Πράξ. Ε' 12-42).

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ Χριστιανοὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων δὲν διέκοψαν τὸν σύνδεσμόν των μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ἐξηκολούθουν νὰ μεταβαίνουν τὰς κανονισμένας ὥρας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ νὰ προσεύχωνται ἐκεῖ μὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς των. Συνηθροίζοντο ὁμως τὰς μεταμεσημβρινὰς ἰδίως ὥρας εἰς ἰδιαιτέρας συγκεντρώσεις. Αὗται ἐγίνοντο εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ὅπως π. χ.

τὸν οἶκον τοῦ Ἰακώβου, πρώτου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ γίνῃ λόγος βραδύτερον, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Μαρίας, μητρὸς τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου (Πράξ. ΙΒ' 12) καὶ προφανῶς καὶ ἀλλαχοῦ, διότι ὀλίγαι μόνον οἰκίαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαρκέσουν δι' ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

Κατὰ τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, οἱ Χριστιανοὶ ἤκουον μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ συγκίνησιν τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Εἰς τὰς ὁμιλίας των οὗτοι ἐτόνιζον μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρξαν αὐτόπται μάρτυρες τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ. Διηγοῦντο τὰς ἀναμνήσεις των ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν των μετ' αὐτοῦ. Ὅμοίως εἰς τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς ἠρμηνεύοντο τὰ χωρία τῆς Π. Δ., εἰς τὰ ὁποῖα ἐγένετο λόγος περὶ Μεσσίας. Ἀπεδεικνύετο δὲ ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ προφητεῖαι ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ἐξεπληρώθησαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ. Προσηύχοντο ὅλοι ὁμοῦ καὶ ἀνέπεμπον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν.

Τέλος ἐγίνοντο δύο καθαρῶς θρησκευτικαὶ τελεταί: Αἱ ἀγάπαι καὶ αἱ εὐχαριστίαι. Ἀγάπαι ὠνομάζοντο κοινὰ δεῖπνα, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ κοσμιότητα καὶ ἐγκαρδιότητα παρεκάθητο οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, διὰ νὰ δείξουν ὅτι ἀπετέλουν μίαν οἰκογένειαν καὶ ὅτι ἀδελφικὴ σχέσηισ τοὺς συνέδεεν ἀναμεταξύ των. Ὑστερον ἀπὸ τὴν ἀγάπην ἐγένετο ἡ εὐχαριστία, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μυστήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε συστήσει ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν

ἐσπέραν τοῦ μυστικοῦ δείπνου. Ἀνεπέμπετο κατὰ πρῶτον εὐχαριστήριος προσευχή πρὸς τὸν Θεόν. Ὑστερον ἐκόπτετο ὁ ἄρτος εἰς τεμάχια καὶ ἠὺλογεῖτο, ἠὺλογεῖτο δὲ καὶ ὁ οἶνος. Ἀπὸ τὸν εὐλογημένον δὲ καὶ ἡγιασμένον ἄρτον καὶ οἶνον μετελάμβανον ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι εἰς ἄφесιν ἀμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον. Μὲν ἔν ἀδελφικὸν φίλημα διελύοντο αἱ συναθροίσεις αὐταί. Ὀλίγον βραδύτερον καὶ αἱ δύο τελεταὶ — αἱ ἀγάπαι καὶ ἡ εὐχαριστία — ἐγίνοντο μόνον τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, τὴν Κυριακὴν, ἡ ὁποία, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀποστόλων εἶχεν ἀποβῆ ἡ ἐβδομαδιαία ἑορτὴ τῶν Χριστιανῶν. Καὶ αἱ μὲν προσευχαί, οἱ ὕμνοι καὶ αἱ εὐχαρισταὶ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὰς ἀγάπας καὶ ἐγίνοντο τὴν πρωΐαν, αἱ δὲ ἀγάπαι ἐτελοῦντο τὴν ἐσπέραν.

Διὰ τὴν γίνην κανεὶς μέλος τῆς ἐκκλησίας, ἔπρεπε νὰ μετανοήσῃ, νὰ πιστεύσῃ καὶ νὰ βαπτισθῇ. Κατόπιν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μετεδίδοτο εἰς τοὺς βαπτισθέντας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἄφ' οὗτου ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, οἱ μαθηταὶ του, ὅσακις ὠμίλουν περὶ αὐτοῦ, δὲν τὸν ὠνόμαζον πλέον Διδάσκαλον, ἀλλὰ μόνον «Κύριον». Ὁ Ἰησοῦς ἦτο δι' αὐτοὺς ὁ ἀνυψωθείς εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθήμενος, ὁ νικητὴς τοῦ θανάτου του, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, ἡ δύναμις διὰ μίαν νέαν ὑπαρξιν, ἡ Ὁδὸς, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωὴ (Ἰωάν. ΙΔ' 6).

Ἡ πνευματικὴ χαρὰ, ἡ ὁποία ἦτο ζωγραφισμένη εἰς τὸ πρόσωπόν των, ἡ ἀγνότης εἰς τὴν ζωὴν των, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη ἀναμεταξύ των — ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ ιδιότητες — ἦσαν χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡς ἐξαιρετικὰ δὲ χαρίσματα ἐνομίζοντο ἡ ἰκανότης μερικῶν Χριστιανῶν νὰ διδάσκουν, νὰ προφητεύουν (Πράξ. ΙΑ' 28), νὰ κάμουν θαύματα· ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμὸς των γενικῶς. Ὅλοι εἶχον πεισθῆ ὅτι εἶχον δοθῆ εἰς αὐτοὺς ὡς δῶρα τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἦσαν κάτοχοι αὐτῶν, χαρίσματα τοῦ ἁγίου. Ὁ λαὸς παρετήρει τὴν μεταβολὴν εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐγίνοντο Χριστιανοί, καὶ τοὺς ἐξετίμα. Τὸ γεγονός δ' αὐτὸ συνετέλει εἰς τὸ νὰ αὐξάνη καθ' ἑκάστην ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διηγεῖται ὅτι ὅλοι οἱ πιστεύσαντες εἶχον τὰς ἰδίας σκέψεις, τὰ ἴδια αἰσθήματα, τοὺς ἰδίους πόθους, ὡς

ἐάν ἦσαν εἰς ἄνθρωπος. «Τοῦ πλήθους δὲ τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Τόσην ἀδελφικὴν ἀγάπην εἶχον ἀναμεταξύ των, ὥστε δὲν ἠνείχοντο νὰ ὑπάρχη κανεὶς, ὁ ὁποῖος νὰ ὑποφέρει ἀπὸ στερήσεις. Πρὸς τοῦτο εἶχον συγκροτηθῆ διάφοροι ὁμάδες Χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν καὶ κύριον ἔργον εἶχον νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς πάσχοντας καὶ νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς οἰκονομικὴν βοήθειαν, ἰατρικὴν καὶ φαρμακευτικὴν περίθαλψιν καὶ ἐν γένει παρηγορίαν Χριστιανικὴν. Ἄπειροι Χριστιανικαὶ ψυχαὶ εὔρισκον πάσης φύσεως ἀνακούφισιν ἀπὸ τὸ πραγματικὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν Χριστιανικὴν συμπαράστασιν τῶν συνανθρώπων των. Ἐπειδὴ δὲ μεταξύ τῶν Χριστιανῶν ἦσαν καὶ ἄρκετοὶ πτωχοί, διὰ τοῦτο ἄλλοι εὐπόροι, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ, ἀλλὰ μόνοι των καὶ παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴν των ἀγάπην, ἐπώλουν τὰ κτήματά των καὶ ἔδιδον τὸ ἀντίτιμον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, διὰ νὰ τὸ διανεμῶν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ἐκάστου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τῆς φιλανθρωπίας αὐτῆς, ἦτο καὶ ὁ Ἰουδαῖος τῆς διασπορᾶς Ἰωσήφ ἡ Βαρνάβας, προερχόμενος ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ καταγόμενος ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ (Πράξ. Β' 42-47 καὶ Δ' 32-37).

Οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐθεώρουν ἀκόμη τοὺς Χριστιανούς ὡς ὀριστικῶς ἀποσπασθέντας ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, ἀλλ' ὡς ὅμιλον ὁμοφρόνων ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο, ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἰησοῦ τοὺς ὀνομάζουν Γαλιλαίους ἢ Ναζωραίους (Πράξ. Α' 11, ΚΔ' 5). Οἱ ἴδιοι οἱ Χριστιανοὶ ὠνόμαζον τοὺς ἑαυτοὺς των «ἀδελφούς», «ἀγίους», «πιστοὺς» ἢ «πιστεύσαντας», «μαθητὰς τοῦ Κυρίου» ἢ ἀπλῶς «μαθητὰς», «ἀγίους», «κλητοὺς» (καλεσμένους ἀπὸ τὸν Θεόν), «ἐκλεκτοὺς» κ.λ.π. (Πράξ. Α' 15, ΣΤ' 1, 2, 7, Ρωμ. Α' 7, Ἐφεσ. Α' 1 κ.ά.). Τὸ ὄνομα «Χριστιανοὶ» ἐδόθη εἰς αὐτοὺς βραδύτερον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς (Πράξ. ΙΑ' 26).

ΑΡΙΘΜΟΣ τῶν Χριστιανῶν ἠϋξανε διαρκῶς καὶ οἱ πτωχοί, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ συντηροῦνται ἀπὸ τὸ κοινὸν ταμεῖον, ἐγίνοντο ὄλονεν περισσότεροι. Κατ' αὐτὸν ὅμως τὸν τρόπον τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τῆς ἐκκλησίας ἀπέβαινε δύσκολον. Ἦρχισαν μάλιστα νὰ ἐγείρωνται παράπονα καὶ διαμαρτυρία ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνιστῶν καὶ τῶν Ἑβραίων. Καὶ Ἑλληισταὶ μὲν ἔλεγοντο οἱ Ἰουδαῖοι

ἐκεῖνοι τῆς διασπορᾶς, οἱ ὅποιοι ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχον ζῆσει, ἴσως δὲ καὶ εἶχον γεννηθῆ εἰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Αὐτοὶ ἤρχοντο εἰς Παλαιστίνην καὶ ἰδίως εἰς Ἱερουσόλυμα ἢ πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν ἢ καὶ δι' ὀλίγον καιρὸν. Ἐγνώριζον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θρησκευμα ἦσαν Ἰουδαῖοι καὶ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἑβραῖοι δὲ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι οἱ αὐτόχθονες καὶ μόνιμοι κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης. Παρεπονοῦντο λοιπὸν οἱ Ἑλληνισταὶ ὅτι κατὰ τὴν καθημερινὴν διανομὴν τῶν τροφίμων παρημελοῦντο αἱ χῆραι τῶν Ἑλληνιστῶν καὶ ἐπροτιμῶντο αἱ τῶν Ἑβραίων.

Διὰ νὰ θέσουν ὀριστικὸν τέρμα εἰς τὴν ἀνωμαλίαν αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι, συνεκάλεσαν εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς καὶ εἶπον πρὸς αὐτούς: «Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κύριον ἔργον μας, καὶ νὰ καταγινώμεθα μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τραπεζῶν. Σκεφθῆτε λοιπὸν καὶ ἐκλέξατε ἀναμεταξύ σας ἄνδρας ἑπτὰ, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἀναθέσωμεν τὴν φροντίδα αὐτὴν. Ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους θὰ ἐκλέξετε, πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ἐκτιμῶνται ἀπὸ ὅλους, νὰ ἔχουν καλὴν μαρτυρίαν (φήμην). Ἐπειτα πρέπει νὰ εἶναι πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας, νὰ ἔχουν δηλαδὴ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνουν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι συνετοὶ καὶ πεπαιδευμένοι». Ἡ πρότασις ἔγινε δεκτὴ, ἐξελέγησαν δὲ ἀπὸ τοὺς παρευρεθέντας 7 ἄνδρες. Αὐτοὺς τοὺς παρουσίασαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων. Οὗτοι, προσευχηθέντες, ἐπέθεσαν εἰς τοὺς ἐκλεχθέντας τὰς χεῖρας, διὰ νὰ τοὺς μεταδώσουν τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο χάρισμα τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς καθίστα ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσουν τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον. Μεταξὺ τῶν ἐκλεχθέντων διεκρίθησαν διὰ τὸν ζήλόν των, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῆς διηγήσεως, δύο, ὁ Στέφανος καὶ ὁ Φίλιππος (Πράξ. ΣΤ' 2-7).

Ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ μανθάνομεν ὅτι, ὁσάκις προέκυπτε σπουδαῖον ζήτημα, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες — καὶ αὐτοὶ ἦσαν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ 12 μαθηταὶ τοῦ Κυρίου — ἐζήτησαν καὶ τὴν γνώμην τῆς ἐκκλησίας, τοῦ συνόλου τῶν Χριστιανῶν. Οἱ ἐκλεχθέντες δὲν ὀνομάζονται μὲν εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Λουκᾶ διάκονοι (βοηθοί), εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἶχον ἀνάγκην βοηθῶν εἰς τὸ ἔργον των. Διὰ τοῦτο, ὀρθῶς ἢ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις δέχεται ὅτι μὲ τὴν πρότασιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν 7 καθιερώθη κατὰ πρῶτον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τῶν διακόνων. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑπάρχει μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἶναι δὲ οἱ διάκονοι βοηθοὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπισκόπων. Οἱ πρῶτοι λοιπὸν ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες ἐξελέχθησαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν αὐτούς, διὰ προσευχῆς δηλαδὴ καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοὺς μετέδωσαν τὸ ἰδιαίτερον χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς διὰ τὸ ἔργον των. Οἱ Ἀπόστολοι ἐπρότειναν νὰ ἐκλεχθοῦν 7, ἴσως διότι 7 ἦσαν αἱ περιοχαὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, εἰς τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐποπτεύουσιν διὰ τὰς τραπέζας. Τὰ φιλανθρωπικὰ ὅμως ἔργα δὲν ἀπετέλουν τὴν μοναδικὴν ἀπασχόλησιν τῶν ἐκλεχθέντων. Διὰ δύο τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, διὰ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Στέφανον, θὰ ἴδωμεν ὅτι κατεγίνοντο μὲ ἄλλα ἔργα. Ὁ Φίλιππος ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπαρχίας ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ δὲ Στέφανος μὲ ἐξαιρετικὴν σοφίαν καὶ πειστικότητα ἐδίδασκε τὸν λαὸν καὶ συνεζήτει μὲ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι δὲν παρέδρχοντο τὸν Ἰησοῦν ὡς θεόπεμπτον Μεσσίαν. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν διακόνων, ὅλοι σχεδὸν ἦσαν Ἑλληνισταί, ἴσως διότι ἐκ μέρους αὐτῶν εἶχον διατυπωθῆ παράπονα. Σπουδαῖον σημεῖον εἰς ὅλην τὴν διήγησιν εἶναι ὅτι διαγράφονται εἰς αὐτὴν καὶ τὰ προσόντα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ καταλάβουν ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα: μαρτυρία (καλὴ φήμη), ζήλος καὶ σοφία.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ο ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΣ

Στέφανος διεκρίνετο διὰ τὴν βαθεῖαν πίστιν καὶ τὸν ζῆλόν του. Εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τῆς θαυματουργίας, ὅλοι δὲ διηγοῦντο διὰ τὰ θαύματά του. Κατέβαλε πολλὰς προσπάθειάς, διὰ νὰ ἐλκύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐκήρυττεν ὅπου τοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία. Εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ὑπῆρχον καὶ πολλὰ συναγωγαί. Εἰς μερικὰς ἀπ' αὐτὰς ἐσύχναζον ἀποκλειστικῶς Ἰουδαῖοι τῆς διασποράς, Ἑλληνισταί, ὅπως ἦτο καὶ ὁ Στέφανος. Καὶ αὐτὰς τὰς ἐπεσκέφθη ὁ Στέφανος. Ἀπὸ τὰς Γραφὰς ἀπεδείκνυεν εἰς τοὺς συγκεντρωμένους ἐκεῖ Ἑλληνιστὰς ὅτι ὁ σταυρωθεὶς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους Ἰησοῦς ἦτο ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτὴρ, τὴν ἔλευσιν τοῦ ὁποίου εἶχον προαναγγείλει οἱ προφῆται. Μερικοὶ ἠθέλησαν νὰ τοῦ φέρουν ἀντιρρήσεις. Ὁ Στέφανος ὁμως ὠμίλει μὲ τόσῃν εὐγλωττίαν καὶ πειστικότητι, ὥστε ἀπέβαινε πάντοτε νικητὴς εἰς τὰς συζητήσεις αὐτάς. Ἦτο φανερόν ὅτι εἰς τοὺς λόγους του καθωδηγεῖτο ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ ἀντιλέγοντες εἰς τὸν Στέφανον, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσουν εἰς τὴν συζήτησιν, ἐκυριεύθησαν ἀπὸ φθόνον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐκδικηθοῦν. Ἀνέθεσαν λοιπὸν εἰς ἰδικούς των ἀνθρώπους νὰ διασπαροῦν εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ διαδώσουν ὅτι ὁ Στέφανος ὠμίλει μὲ ἀνευλάβειαν διὰ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Θεόν. Ἡ συκοφαντία αὕτη ἔγινε πιστευτὴ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς θρησκευτικούς ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ, τοὺς ραββίνους καὶ ἄλλους. Μίαν ἡμέραν, συναχθέντες ὅλοι, ὠρμησαν ἐναντίον τοῦ Στεφάνου, τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ὠδήγησαν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, διὰ νὰ δικασθῇ. Ἡ σύλληψις αὕτη ἦτο παράνομος, διότι δὲν ἔγινε κατ' ἐντολήν τῆς θρησκευτικῆς Ἀρχῆς, ἀλλ' αὐθαρέτως ἀπὸ τὸν ὄχλον. Οὔτε προηγήθη προανάκρισις, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ τὸ βάσιμον ἢ ὄχι τῆς κατηγορίας. Εἰς τὸ Συνέδριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὸν ὠδήγησαν, προσήγαγον ψευδομάρτυρας, ὅπως καὶ εἰς τὴν δίκην τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτοὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι ἤκουσαν τὸν Στέφανον νὰ διδάσκῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ καταστρέψῃ τὸν Ναὸν καὶ θὰ καταργήσῃ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Οἱ ψευδο-

μάρτυρες διέστρεφον τὴν προφητείαν τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντος, ἡ ὁποία ἐγινε βραδύτερον τὸ 70 μ.Χ. Διέστρεφον καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ναζωραίου εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὅρους ὁμιλίαν, ὅτι δὲν ἤλθε διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸν νόμον καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅσα εἶχον προεῖπει οἱ προφῆται.

Ὁ Στέφανος ἤκουε τὰς κατηγορίας μὲ ἀταραξίαν. Ἡ ψυχικὴ του καλλονὴ ἀπεικονίζετο εἰς τὴν ὄψιν του. Ὅλοι οἱ σύνεδροι—ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων—εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσὰν πρόσωπον ἀγγέλου.

Ὁ ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τότε τὸν Στέφανον, ἂν αἱ κατηγορίαι αὐταῖ ἦσαν ἀληθεῖς καὶ ἀνέμενε νὰ ἀκούσῃ τὴν ἀπολογίαν του. Ἐκεῖνος ὅμως, ἀντὶ νὰ ἀπολογηθῇ, ἀνατρέξας εἰς τὸ παρελθόν, ἐξέφρασε τὸ παράπονον του διὰ τὴν ἔναντι τοῦ Θεοῦ διαγωγὴν τῶν Ἰουδαίων. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀβραάμ, ἀνέπτυξε, μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰησοῦ ἐδέχθησαν οὗτοι πλῆθος εὐεργεσιῶν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὰς ἀντήμειψαν ὅμως πάντοτε μὲ ἀνυπακοήν, σκληρότητα καὶ ἀγνωμοσύνην. Ἐτίκραναν καὶ αὐτὸν τὸν Μωϋσέα. Ἐλάτρευον τὸν Μολῶχ καὶ τὰς στρατίας τῶν ἀστέρων... Ἐκυμαίνοντο πάντοτε μεταξὺ εἰδωλολατρείας καὶ λατρείας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἐναντιώθησαν διαρκῶς πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὠμίλει διὰ τῶν προφητῶν. Οἱ πρόγονοὶ των ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας, οἱ ὁποῖοι προανήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ, αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι ὑπῆρξαν προδόται καὶ φονεῖς τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος. Ὁ ναὸς τοῦ Σολομώντος εἶναι μὲν ἱερός, πλανῶνται ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν νομίζουσιν ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ εἰς χειροποιήτους ναοὺς. Καὶ τέλος: Διὰ τῆς μεσιτείας τῶν ἀγγέλων ἔλαβον παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον, οὐδέποτε ὅμως εἰλικρινῶς τὸν ἐτήρησαν.

Ἀκούοντες τοὺς λόγους τοῦ Στεφάνου οἱ Ἰουδαῖοι, κατελήφθησαν ἀπὸ ὀργὴν καὶ ἔτριζον τοὺς ὀδόντας των ἔναντιον του, ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν ὁ Στέφανος ἐνισχύθη ἀπὸ τὸν Θεὸν δι' ὀράματος. Τὴν ὀπτασίαν δ' αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἐβλεπεν ἐνώπιόν του, τὴν ἐφανέρωσε πρὸς τοὺς παρισταμένους καὶ ἀνεφώνησε: « Βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ἀνεφωγμένους καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἵσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ».

Τους λόγους αὐτοὺς τοῦ Στεφάνου τοὺς ἐθεώρησαν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς βλασφημίαν καὶ ἔφραξαν τὰ ὠτὰ των, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀκούσουν. Ὁρμησαν ὅλοι ὁμοῦ ἐναντίον του καὶ τὸν ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως, διὰ νὰ τὸν λιθοβολήσουν. Ἡ ἀπαγωγή αὐτῆ τοῦ Στεφάνου ἦτο παράνομος, διότι ἔγινε πρὶν τὸ Συνέδριον ἐκδῶση ἀπόφασιν καὶ ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ Ρωμαίου ἐπιτρόπου, ἡ ὁποία ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν θανατικὴν ποινὴν. Ἦθελον ὅμως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ παραστήσουν ὅτι ὁ Στέφανος δὲν κατεδικάσθη ἀπὸ τὸ δικαστήριον, ἀλλ' ἐφρονεῦθη ἀπὸ λαϊκὴν ἀγανάκτησιν, ἕνεκα τῆς ἀνευλαβείας του κατὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας.

Ὁ λιθοβολισμὸς ἦτο ποινὴ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐπιβαλλομένη κατ' ἐκείνων τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι περιέπιπτον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν (Δευτερον. ΙΖ' 7). Ὁριζε δ' ὁ νόμος ὅτι αἱ χεῖρες τῶν μαρτύρων ἔπρεπε νὰ ρίψουν τοὺς πρώτους λίθους καὶ αἱ χεῖρες τοῦ λαοῦ τοὺς ἐσχάτους. Οἱ μάρτυρες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνελάβαν τὴν εὐθύνην δι' ὅσα εἶχον καταθέσει εἰς τὸ δικαστήριον.

Καὶ οἱ κατὰ τοῦ Στεφάνου ψευδομάρτυρες ἤρχισαν νὰ ρίπτουν τοὺς πρώτους λίθους. Διὰ νὰ ἔχουν δ' ἐλευθέρας τὰς χεῖράς των διὰ τὴν ἐσφενδόνισιν τῶν λίθων, ἐξέβαλον τὰ ἱμάτιά των. Ἐνας νεανίσκος, ὀνομαζόμενος Σαῦλος — ὁ κατόπιν Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος — θανάσιμος τότε ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν — διὰ νὰ διευκολύνη τοὺς μάρτυρας εἰς τὸ ἔργον των, ἀνέλαβε νὰ φυλάττη τὰ ἱμάτιά των.

Οἱ λίθοι ἔπιπτον βροχηδὸν ἐναντίον τοῦ Στεφάνου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: « Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου ! ». Κατόπιν δὲ γονατίσας ἀνεφώνησε: « Κύριε, μὴ καταλογίσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῆν ». Καὶ μετὰ τὰς λέξεις αὐτὰς ἐξέπνευσεν.

Ἡ παράκλησις του εἰσηκούσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος συνεχωρήθη, ὑπήρξεν ὁ νεανίσκος Σαῦλος, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ἐκάλεσε νὰ κηρύξη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη. Εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ παρέλαβον μετὰ ταῦτα τὸ λείψανον τοῦ Στεφάνου καὶ τὸ ἔθαψαν μετὰ θρήνους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχύθη τὸ πρῶτον χριστιανικὸν αἷμα. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ἔκτοτε τὸν Στέφανον ὡς πρωτομάρτυρα καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 27ην Δεκεμβρίου.

Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου ἔδωκε τὸ σύνθημα δι' ἕνα γενικὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῶν Ἱεροσολύμων. Μανιώδης διώκτης τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἰδίως ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς νεανίσκος Σαοῦλ ἢ Σαῦλος. Εἰσδύων οὗτος εἰς τὰς οἰκίας, συνελάμβανε Χριστιανούς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καὶ παρέδιδεν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἄρχοντας, διὰ νὰ τοὺς φυλακίσουν.

« Κόποις, μὴ στήσις αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην »

Ἄλλὰ τὰ βίαια αὐτὰ μέτρα δὲν ἐπέφερον τὸ ἐπιδιωκόμενον δι' αὐτῶν ἀποτέλεσμα. Οἱ 12 μαθηταὶ δὲν ἐπτοήθησαν καὶ παρέμειναν ὅλοι συγκεντρωμένοι εἰς Ἱεροσόλυμα. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς διεσπάρησαν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰουδαίας καὶ εἰς τὴν Σαμάρειαν. Μερικοὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Φοινικικῆς παραλίας, τῆς Κύπρου καὶ τῆς πρωτευούσης τῆς Συρίας, τῆς μεγάλης πόλεως Ἀντιοχείας. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς χώρας καὶ πόλεις διέδιδον τὸν χρι-

στιανισμόν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μόνον μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων (Πράξ. ΙΑ' 19). Ἀντὶ λοιπὸν νὰ βλάψῃ, ὠφέλησε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἐγερθεὶς κατ' αὐτῆς διωγμός. Ἡ νέα θρησκεία ἐξηπλώθη πέραν τῆς Ἱεροσολήμ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Παλαιστίνης. (Τὰ κατὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Στεφάνου βλ. Πράξ. ΣΤ' 8 - 15 καὶ Ζ' 54 - 60, τὸν λόγον του δὲ πρὸ τοῦ Συνεδρίου βλ. ἐν Πράξ. Ζ' 2 - 53).

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

ΝΑΣ ἀπὸ ἐκείνου, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὰ Ἱεροσόλυμα μετὰ τὸν λιθοβολισμόν τοῦ Στεφάνου καὶ τὸν ἐγερθέντα γενικὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἦτο καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον πέραν τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Φίλιππος μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σαμαρείας, ἡ ὁποία ὠνομάζετο καὶ αὐτὴ Σαμάρεια. Ἐκεῖ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ θαύματά του ἐπροκάλεσαν τόσῃ ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσιασμόν, ὥστε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σαμαρείτας ἐπίστευσαν καὶ ἐβαπτίσθησαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Σίμων ὁ Μάγος, Σαμαρείτης καὶ αὐτός. Μὲ τὰς μαγικὰς του τέχνας, εἶχε κατορθώσει νὰ παραπλανήσῃ πολλοὺς. Παρουσίαζε τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀρχηγὸν νέας θρησκείας, οἱ δὲ ὄπαδοί του τὸν ὠνόμαζον «δύναμιν τοῦ θεοῦ τὴν μεγάλην», ὅπως ἀναφέρουν αἱ Πράξεις. Ὁ Σίμων, ἐκπλαγεὶς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν σοφίαν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Φιλίππου, ἐπίστευσεν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐβαπτίσθη.

Ἡ ἀγγελία ὅμως διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Φιλίππου ἔφθασε μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεφάσισαν τότε νὰ μεταβοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς Σαμάρειαν, καὶ διὰ νὰ ἐνισχύσουν μὲ τὴν παρουσίαν των τοὺς πιστεύσαντας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς μεταδώσουν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Φίλιππος δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦτο, διότι ἦτο μόνον διάκονος, βοηθὸς δηλαδὴ τῶν Ἀποστόλων.

Ὅταν ἦλθον οἱ Ἀπόστολοι καὶ τοὺς εἶδεν ὁ Σίμων ὅτι ἐπέθετον τὰς χεῖρας εἰς τοὺς βαπτισθέντας καὶ τοὺς μετέδιδον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἠθέλησε νὰ ἔχη καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν παρομοίαν πρὸς ἐκεῖ-

νην, τὴν ὁποῖαν εἶχον οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Ἐνόμισεν ὁμως ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ μὲ χρήματα τὸ χάρισμα αὐτό. Διὰ τοῦτο προσέφερεν εἰς τὸν Πέτρον χρηματικὸν ποσόν, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τοῦ μεταβιβάσῃ τὴν δύναμιν νὰ μεταδίδῃ καὶ αὐτὸς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Πέτρος ὁμως ἀπέκρουσε μὲ ἀποστροφὴν τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι πλανᾶται, ἂν νομίζῃ ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτηθῇ μὲ χρήματα. Μὲ τὴν πρότασίν του αὐτὴν, τοῦ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἐφανέρωσεν ὅτι ἡ πίστις του δὲν ἦτο εἰλικρινής. Δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ ἀποτελῇ μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον ὁ Θεὸς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν συγχωρήσῃ διὰ τὸ ἀμάρτημά του αὐτό.

Ἐκτοτε ὅσοι δωροδοκοῦν διὰ νὰ καταλάβουν καὶ δωροδοκοῦνται διὰ νὰ μεταδώσουν ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ὀνομάζονται Σιμωνιακοί, ἢ δὲ πρᾶξις των Σιμωνία. Οἱ Σιμωνιακοὶ καθαιροῦνται καὶ ἐκπίπτουν τοῦ ἀξιώματός των.

Ἀλλὰ καὶ κατόπιν ὁ Σίμων παρενέβαλε δυσκολίας εἰς τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων· ἐνῶ παρουσιάζεται ὡς Χριστιανός, ἐξηκολούθει νὰ μεταδίδῃ τὰς πεπλανημένας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐκήρυττε καὶ προηγουμένως εἰς τοὺς Σαμαρείτας. Προσεπάθει δὲ νὰ διαδώσῃ αὐτὰς εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ νὰ νοθεύσῃ τοιουτοτρόπως τὴν γνησίαν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο ἐθεωρήθη ἀνεκαθεν ὡς ὁ πρῶτος αἰρετικὸς καὶ πρόδρομος ὄλων τῶν μετὰ ταῦτα ἀναφανέντων ἀρχηγῶν τῶν αἱρέσεων.

Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ ἐπεράτωσαν τὸ ἔργον των, ἐπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, κηρύξαντες τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς ἄλλας κώμας τῆς Σαμαρείας. Ὁ Φίλιππος ὁμως ἔλαβε μήνυμα ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ὁδόν, ἢ ὁποία ἔφερεν ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τὴν παραλιακὴν πόλιν τῆς Παλαιστίνης Γάζαν. Τὸ μήνυμα αὐτὸ ἐσήμαινε προφανῶς ὅτι σπουδαῖον ἔργον ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ Φίλιππος κατὰ τὴν πορείαν του αὐτὴν.

Πραγματικῶς, εἰς τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἐπορεύετο, ἐπιβαίνων ἄρματος, ἓνας μέγας ἀξιωματοῦχος εἰς τὸ βασίλειον τῆς Αἰθιοπίας, τῆς χώρας δηλαδὴ μεταξύ Αἰγύπτου καὶ Ἀβησσυνίας. Τὸ ὄνομά του δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς Πράξεις. Δὲν ἦτο Ἰουδαῖος τὴν καταγωγὴν, ἦτο ὁμως ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον κατανοήσει τὴν πλά-

νην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ συνεπάθουν πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν μονοθεϊσμόν. Εἶχε μεταβῆ εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα του. Κατήμενος εἰς τὸ ἄρμα του, ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως — προφανῶς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς Π. Δ., τὴν καλουμένην μετάφρασιν τῶν ἑβδομήκοντα — τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου Ἡσαίου καὶ μάλιστα ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς προφητείας, εἰς τὸ ὁποῖον προελέγοντο τὰ πάθη καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ μέλλοντος νὰ ἔλθῃ Λυτρωτοῦ (Ἡσ. ΝΓ' 7). Ὁ Φίλιππος, λαβὼν σημεῖον ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἔτρεξε πρὸς τὸ ἄρμα καὶ ἠρώτησε τὸν Αἰθίοπα ἀξιωματοῦχον, ἂν ἐννοῇ ὅσα μεγαλοφώνως ἀνεγίνωσκεν. Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη ὅτι θὰ εἶχε πρὸς τοῦτο ἀνάγκην καθοδηγοῦ. Ὁ Φίλιππος ἐκάθησε τότε εἰς τὸ ἄρμα πλησίον του καὶ τοῦ ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαίου ἐξεπληρώθη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους σταυρωθέντος καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Ἰησοῦ. Ὁ ἐξ Αἰθιοπίας ἄρχων ἐπέισθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δ' ἔφθασαν εἰς ἓνα τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχε πηγὴ ὕδατος, κατήλθεν ἀπὸ τὸ ἄρμα του καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ βαπτισθῆ. Ὁ Φίλιππος τὸν ἐβάπτισε πράγματι καὶ ἀπὸ τότε ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὰ βλέμματά του. Προφανῶς ὁ αὐλικὸς αὐτὸς τοῦ βασιλείου τῆς Αἰθιοπίας ἔφερον εἰς τὴν χώραν του τὰ ἄγγελμα τῆς νέας θρησκείας.

Ὁ διάκονος ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του καὶ μετέβη εἰς τὴν παραθαλασσίαν πόλιν Ἀζωτον. Κατόπιν ἐπεσκέφη καὶ ἄλλας παραλιακὰς πόλεις, μέχρις ὅτου ἔφθασεν εἰς τὴν Καισάρειαν, τὸν σπουδαιότερον λιμένα τῆς Παλαιστίνης εἰς τὴν Μεσόγειον Θάλασσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐμεινεν ἔκτοτε ἐκεῖ καί, ὅταν ὁ Παῦλος, κατὰ τὸ τέρμα τῆς τρίτης του πορείας, διήλθεν ἐκεῖθεν, ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (Πράξ. ΚΑ' 8). Εἶναι ἡ τελευταία φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐνθουσιώδης Εὐαγγελιστὴς καὶ διάκονος ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Λουκᾶ. Δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν εἰς πόσους ἄλλους κόπους θὰ ὑπεβλήθη καὶ πόσους κινδύνους θὰ διέτρεξε διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ! Ἡ ἐκκλησία τὸν τιμᾶ ὡς ἅγιον καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 11ῆν Ὀκτωβρίου.

ΑΛΛΟΤΕ ἄσημος ἄλιεύς εἰς τὴν λίμνην Γεννησαρέτ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἠγαπημένος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πέτρος, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «ἐξέτεινε τὸ δίκτυόν του καὶ συνέλαβε τρεῖς χιλιάδας πιστῶν»: «Πέτρος δὲ ἔφη πρὸς αὐτούς, μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν... οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλια...» (Πράξ. Β' 41).

Αἱ πράξεις ἀναφέρουν περιληπτικῶς τὸ κήρυγμά του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Δυνάμεθα ὅμως νὰ φαντασθῶμεν μὲ πόσον ἐνθουσιασμόν καὶ πειστικότητα θὰ ὠμίλησε, πόσας προσπαθείας θὰ κατέβαλε καὶ πόσα ἐμπόδια θὰ ὑπερενίκησε, διὰ νὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό.

Τὸν εἶδομεν κατόπιν διδάσκοντα, ὅπου τοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία, θαυματουργοῦντα, μὴ πτοούμενον ἀπὸ τὰς φυλακίσεις καὶ τοὺς δαρμούς καὶ ὀμιλοῦντα μὲ θάρρος πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων. Ὁ διωγμὸς, ὁ ἐγερθεὶς μετὰ τὸν λιθοβολισμόν τοῦ Στεφάνου, δὲν τὸν κατεπτόησε καὶ παρέμεινε μὲ τοὺς ἄλλους 11 μαθητὰς εἰς Ἱερουσαλήμ. Τὸν συνητήσαμεν κηρύττοντα μὲ τὸν Ἰωάννην εἰς τὰς κώμας τῆς Σαμαρείας καὶ ἐπιστρέψαντα κατόπιν εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ὁ μετὰ τὸν λιθοβολισμόν τοῦ Στεφάνου ἐγερθεὶς διωγμὸς κατέπαυσε τέλος. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων διῆγεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν ἠῤῥξανε συνεχῶς (Πράξ. Θ' 31).

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἔκρινε κατάλληλον ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ περιοδεῖαν, ἀφοῦ πλέον ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλην τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας. Κατὰ τὴν περιοδεῖαν του αὐτὴν ἐπεσκέφθη τὰς πόλεις Λύδδαν, Ἰόππην καὶ Καισάρειαν. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς πόλεις ἐτέλεσε θαύματα, ἐκήρυξε καὶ κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς εἰς τὴν νέαν θρησκείαν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως γεγονός τῆς περιοδεΐας του αὐτῆς ὑπῆρξεν ὅτι εἰς τὴν Καισάρειαν ἐβάπτισε τὸν Ῥωμαῖον ἑκατόνταρχον Κορνήλιον. Οὗτος ἦτο μὲν ἐθνικός, ἀλλὰ, ὅπως καὶ ὁ ἄρχων εἰς τὸ βασιλεῖον

τῆς Αἰθιοπίας, εἶχεν ἀπαρνηθῆ τὴν πλάνην τῆς πολυθείας καὶ ἀπέκλινε πρὸς τὸν μονοθεισμόν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ὁ Πέτρος εἶχε δισταγμούς, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν βαπτίσῃ, ἐφ' ὅσον ἀκόμη, ἔστω καὶ ἐξωτερικῶς, ἦτο ὀπαδὸς πολυθεϊστικῆς θρησκείας. Δι' ὀράματος ὁμως, τὸ ὅποιον εἶδεν, ἐνῶ ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς Ἰόππην, ὁ Θεὸς τοῦ ἐφάνέρωσεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ δεχθῆ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὅλους τοὺς πιστεύοντας, ἀδιαφόρως τοῦ ἂν ἦσαν πρότερον ἐθνικοὶ ἢ Ἰουδαῖοι. Τόσον ἄλλως τε ὁ Κορνήλιος, ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι οἱ βαπτισθέντες μετ' αὐτοῦ, ἔδειξαν μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν των καταφανῶς ὅτι εἶχον μεταδοθῆ εἰς αὐτοὺς τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Πέτρος ἐπέισθη διὰ τοῦτο διὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐνεργείας του.

Ὁ Χριστιανικὸς κόσμος τοῦ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην, διότι αὐτὸς πρῶτος ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἐθνικοὺς, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὰς ἀντιρρήσεις μερικῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. (Τὰ κατὰ τὴν περιοδεῖαν τοῦ Πέτρου βλ. ἐν Πράξ. Θ' 32 - 43, Ι' 2 - 48 καὶ ΙΑ' 2 - 18).

Κατὰ τὸ ἔτος 41 μ.Χ. ὁ Ἡρώδης Ἀγρίππας, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρώδου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς, κατῶρθωσε, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν Ρωμαίων, νὰ ἐξουσιάσῃ ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Παλαιστίνην καὶ νὰ ἀναγορευθῆ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Εὐτυχῶς ἡ βασιλεία του διήρκεσε τρία μόνον ἔτη (41 - 44). Οἱ Ἰουδαῖοι ἐμίσουν τὸν Ἡρώδη καὶ τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς μὴ γνησίους Ἰουδαίους καὶ ὡς ὄργανα τῶν κατακτητῶν Ρωμαίων. Διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ἀντιπάθειαν αὐτὴν ὁ Ἀγρίππας, προσεπάθει νὰ ἐμφανίζετο ὡς ζηλωτῆς τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας καὶ αὐστηρὸς τηρητῆς τῶν διατάξεων τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Καὶ τέλος, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰς συμπαθείας καὶ τῶν πλέον φανατικῶν Ἰουδαίων, ἤρχισε νὰ διώκῃ τοὺς Χριστιανούς.

Κατὰ διαταγὴν του, τὸ ἔτος 44, ἐφυλακίσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἀδελφόν του εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην καὶ τὸν Πέτρον ἀνῆκεν εἰς τὴν τριάδα τῶν ἡγαπημένων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. Μόνον ἡ φυλάκισις καὶ ὁ ἀποκεφαλισμὸς του μνημονεύονται εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, οὐδεμίαν δὲ ἄλλην λεπτομέρεια ἐξιστορεῖται. Δυνάμεθα ὁμως νὰ συμπε-

ράνων με πᾶσαν πιθανότητα ὅτι ὁ δεύτερος αὐτὸς μετὰ τὸν Στέφανον μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὸν ζῆλον καὶ θάρρος, ὥστε νὰ στραφῆ ὁ Ἡρώδης ἀποκλειστικῶς ἐναντίον αὐτοῦ.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ ἰδίου ἔτους ἐφυλακίσθη καὶ ὁ Πέτρος, ἡ δὲ θανάτωσις του ἀνεβλήθη, διὰ νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἑορτήν. Ἐνῶ ὁμως ἦτο φυλακισμένος καὶ ἐφρουρεῖτο αὐστηρῶς, ἄγγελος Κυρίου ἔλυσε τὰ δεσμά του, τὸν ὠδήγησε μέχρι τῆς ἐξωτερικῆς σιδηρᾶς πύλης τοῦ δεσμοτηρίου καὶ κατόπιν ἐξηφανίσθη. Ὁ Πέτρος, εὐρεθεὶς ἐλεύθερος, ἀφοῦ πρῶτον συνῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάπληξίν του, ἔδραμεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Μαρίας, ὅπου ἐγνώριζεν ὅτι συνεκentrώνοντο οἱ Χριστιανοί. Διηγῆθη εἰς ὅσους παρευρίσκοντο ἐκεῖ τὰ τῆς ἀπελευθερώσεώς του καὶ βιαζόμενος νὰ ἀναχωρήσῃ, τοὺς παρεκάλεσε νὰ μεταδώσουν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς τὴν ἀγγελίαν διὰ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὸν βέβαιον θάνατον. Κατόπιν ἀναφέρεται εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὅτι « ἐπαρῆύθη εἰς ἕτερον τόπον ». Ποῦ ἀκριβῶς μετέβη, δὲν γνωρίζομεν. Εἶναι ὁμως πιθανὸν ὅτι θὰ ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Ἀντιόχειαν. Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο διαρκῶς καὶ εἶχεν ἤδη ἀποβῆ αὕτη τὸ δεύτερον Χριστιανικὸν κέντρον μετὰ τὰ Ἱεροσόλυμα. (Τὰ περὶ τῆς συλλήψεως καὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Πέτρου ἐξιστοροῦνται εἰς Πράξ. ΙΒ' 1-19).

Τὸ θέρος τοῦ ἰδίου ἔτους 44 ἀπέθανεν ὁ Ἡρώδης αἰφνίδιον θάνατον (Πράξ. ΙΒ' 20-23) καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐγερεθεὶς διωγμὸς κατέπαυσε. Κατὰ τὸ ἔτος 50 ἢ 51 εὐρίσκομεν πάλιν τὸν Πέτρον εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου μετέσχεν εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐκεῖ Ἀποστολικὴν σύνοδον, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω εἰς τὴν ἐξιστῶρησιν τοῦ βίου τοῦ Παύλου (Πράξ. ΙΕ' 7). Ἐκτοτε δὲν μνημονεύεται πλέον ὁ Πέτρος εἰς τὰς Πράξεις. Ὁ Παῦλος ἀναφέρει ὅτι συνητητήθη μετὰ τὸν Πέτρον μετὰ τὴν σύνοδον τῶν Ἱεροσολύμων εἰς Ἀντιόχειαν (Γαλ. Β' 11). Ἀπὸ ἀνακοινώσεως δὲ πάλιν τοῦ Παύλου εἰς τὰς ἐπιστολάς του (Α' Κορ. Ι' 12, Θ' 5) προκύπτει ὅτι ὁ Πέτρος περιήρχετο διαφόρους χώρας καὶ πόλεις, κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὅτι εἰς τὰς περιοδείας του αὐτὰς συνῴδουετο καὶ ἀπὸ τὴν σύζυγόν του.

Ἀρχαιότατοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, σύγχρονα τῶν Ἀπο-

στόλων και μαθηταίων των, μαρτυρούν, όπως αναφέρει εις την ιστορίαν του ο Ευσέβιος, ότι συνεργός του Πέτρου ήτο και ο Ευαγγελιστής Μάρκος, υιός της Μαρίας, εις τον οίκον της οποίας, εις τὰ Ἱεροσόλυμα, συνεκεντρώνοντο οἱ Χριστιανοί. Ὁ Μάρκος, παρακολουθῶν τὸν Πέτρον, κατέγραφε τὰ κηρύγματα του, ἀπὸ τὰ σημειώματα δὲ αὐτὰ προήλθε τὸ «κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον», τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο ὠνομάζετο εις τὴν ἀρχαιότητα «ἀπομνημονεύματα τοῦ Πέτρου».

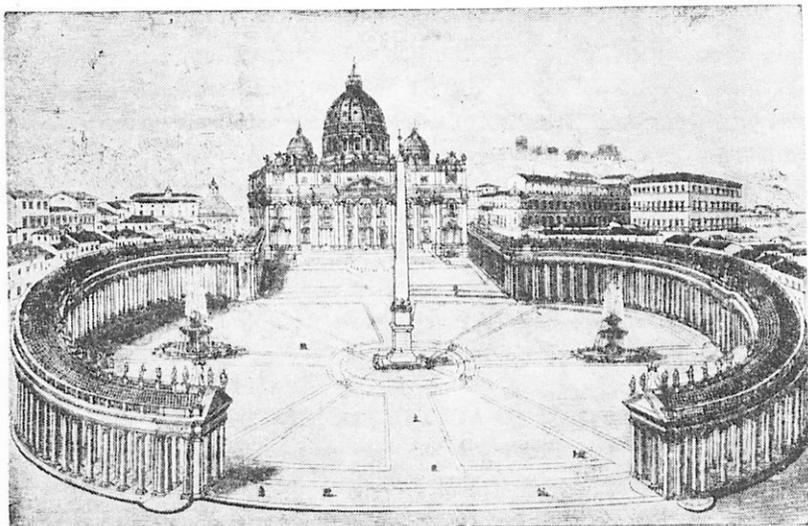
Ὁ Πέτρος ἔχει γράψει καὶ δύο ἐπιστολάς. Τὴν πρώτην ἀπ' αὐτὰς ἀπευθύνει εις τοὺς «ἐκλεκτοὺς», τοὺς Χριστιανοὺς δηλαδὴ τῶν ἐπαρχιῶν Πόντου, Γαλατίας (τῆς Μικρᾶς Ἀσίας), Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας (Ἀ' Πέτρου Ἀ' 1-2). Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὰς χώρας αὐτὰς περιῆλθεν ὁ Πέτρος, κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁμόφωνος τέλος ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις βεβαιώνει ὅτι ἔσχατος τόπος τῆς δράσεώς του ὑπῆρξε ἡ πρωτεύουσα τοῦ τότε κόσμου, ἡ Ρώμη.

Αὐτοκράτωρ ἦτο τότε ὁ διαβόητος Νέρων (54-68), ὁ ὁποῖος διέταξε διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ρώμης. Θύματα τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ ὑπῆρξαν καὶ οἱ δύο κορυφαῖοι Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος, ὡς Ρωμαῖος πολίτης, ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ Πέτρος κατεδικάσθη εις τὸν ἀτιμωτικὸν διὰ σταυροῦ θάνατον. Σύμφωνα μὲ ἀρχαίαν παράδοσιν, ὅταν ἤρχισεν ὁ διωγμός, ὁ Πέτρος παρεκλήθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ φύγη. Μόλις ὅμως ἐξῆλθε τῶν τειχῶν, τοῦ ἐνεφανίσθη ὁ Ἰησοῦς. «Ποῦ πηγαίνεις, Κύριε;» (Quo vadis, Domine?) τὸν ἠρώτησε ὁ μαθητὴς του. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπήντησε: «Μεταβαίνω εἰς Ρώμην, διὰ νὰ σταυρωθῶ καὶ πάλιν». Βαθύτατα συγκινημένος ἐπέστρεψε τότε εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἀπόστολος καὶ ὑπέστη τὸν σταυρικὸν θάνατον. Ὅπως δὲ μαρτυρεῖ ὁ ἀρχαῖος συγγραφεὺς Ὁριγένης (185-254), ἐζήτησε, διὰ νὰ μὴ ἀξιωθῆ τῆς τιμῆς νὰ ἀποθάνῃ τὸν ἴδιον θάνατον μὲ τὸν μέγαν Διδάσκαλόν του, νὰ σταυρωθῆ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὰ ἄνω. Ἐτάφησαν δὲ ὁ μὲν Πέτρος εἰς τὸν Βατικανὸν λόφον, ὁ δὲ Παῦλος εἰς τὴν Ὠστίαν ὁδόν. Ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τῶν δύο κορυφαίων Ἀποστόλων πρέπει νὰ τοποθετηθῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 64-67 μ. Χ.

*Ἡδὴ τὸν δεῦτερον αἰῶνα ἐδεικνύοντο οἱ τάφοι τῶν δύο κορυ-

φαιών Ἀποστόλων, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ πρεσβύτερος τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας Γάιος: «Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν Ἀποστόλων ἔχω δεῖ-
ξει: ἐὰν θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανὸν ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν
᾽Οστίαν, εὐρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἰδρυσαμένων τὴν Ἐκκλησίαν».

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πέτρου ἦτο ἤδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ
Μ. Κωνσταντίνου ἰδρυμένος ναός, φέρων τὸ ὄνομά του, ὁ ὁποῖος,
ἀνακαινισθεὶς βραδύτερον, ἀπέβη ὁ γνωστός μέγας ναός τοῦ χρι-
στιανικοῦ κόσμου. Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει ἰδιαίτερος τὴν μνήμη

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ, ὡς ἔχει σήμερον.

τῶν δύο κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου τὴν 29ην Ἰου-
νίου, ἐνῶ ἡ ἐπομένη ἡμέρα, ἡ 30ῆ Ἰουνίου, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς ὁ-
λους τοὺς Ἀποστόλους.

Αὐτὰς μόνον τὰς μαρτυρίας κατέχομεν διὰ τὸν βίον τοῦ ἐνὸς
ἀπὸ τοὺς δύο Μεγάλους Ἀποστόλους. Ὁ Λουκάς εἰς τὰς «Πράξεις
τῶν Ἀποστόλων», τὴν σύντομον αὐτὴν ἐξιστόρησιν τοῦ ἔργου
τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἱστορίας του
(κεφ. 1 - 12) διηγῆται τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν
Παλαιστίνην καὶ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων καὶ φέρει πρωταγωνι-

στοῦντα εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τὸν Πέτρον, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνας, εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος ἐξιστορεῖ, πῶς τὸ Εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη καὶ πέραν τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὰς χώρας περὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, καὶ πῶς εἰλκύσθησαν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἔθνικοι. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν τὰς μεγαλειτέρας προσπάθειας κατέβαλεν ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, διὰ τοῦτο μόνον αὐτοῦ οἱ ἀγῶνες περιγράφονται λεπτομερέστερον (κεφ. 13 - 28), δὲν μνημονεύονται δὲ καὶ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῶν ἐθνικῶν. Ἄλλως τε ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του μόνον ὅσα περιῆλθον εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψίν του, ἐφ' ὅσον, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὑπῆρξε κυρίως μαθητῆς καὶ συνεργὸς τοῦ Παύλου. Οὐδόλως ὅμως εἶναι ὀρθὸν νὰ παρασυρθῶμεν ἀπὸ τὴν πενιχρότητα αὐτὴν τῶν μαρτυριῶν καὶ νὰ υποτιμήσωμεν τὴν ἄξιαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν 11 μαθητῶν, τῶν ἀφανῶν αὐτῶν ἡρώων καὶ συνεχιστῶν τοῦ ἔργου τοῦ Ναζωραίου. Ἐὰν ὅλοι δὲν διεπνέοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον ἱερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ δὲν κατέβαλλον συγκεντρωμένας προσπάθειας, ἢ διάδοσις καὶ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συντελεσθῇ.

ΠΑΥΛΟΣ, Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

1. Αἰ π η γ α ἰ

Ι ΠΗΓΑΙ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Παύλου ρέουν ἀφθόνως. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 15 τελευταῖα κεφάλαια τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (τὰ κεφ. 13 - 28), εἰς τὰ ὁποῖα ὁ μαθητῆς του Λουκᾶς ἐξιστορεῖ μὲ εὐλάβειαν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου του, ἔχομεν καὶ 14 ἐπιστολάς, γραμμένας ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἀπόστολον. Δι' οὐδένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκκλησιαστικοὺς ἀνδρας μέχρι τῶν μέσων τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος (μέχρι τοῦ 150 μ. Χ.) γνωρίζομεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα διὰ τὸν Παῦλον.

Χάρις εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ἐν συνδυασμῶ βέβαια μὲ τὰς ἐπιστολάς) εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς

βήμα τὰς ὑπερανθρώπους προσπάθειάς του διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας, ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας μέχρι Ρώμης. Χάρις δὲ εἰς τὰς ἐπιστολάς του γνωρίζομεν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον. Πολλοὶ θεολόγοι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀντλήσαντες ἀπὸ τὰς πηγὰς αὐτάς, ἔγραψαν ἑκτενεῖς βιογραφίας τοῦ Παύλου.

2. Ἡ ζωὴ τοῦ Παύλου μέχρι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη

ΝΑΣ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τῆς διασποράς, οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν καὶ ἠνδρώθησαν ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐντὸς τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, ἦτο καὶ ὁ Παῦλος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, πιθανῶς τὸ 5 μ. Χ. Ὁ πατήρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν φυλὴν Βενιαμίν, ἦτο εὐπόρος καὶ εἶχεν ἀποκτήσει τὸ προνόμιον τοῦ Ρωμαίου πολίτου, τὸ ὅποιον κληρονομικῶς περιήρχετο εἰς τοὺς ἄρρενας ἀπογόνους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ υἱὸς του ἔφερε δύο ὀνόματα: ἐν Ἑβραϊκόν, τὸ ὄνομα Σαοῦλ ἢ Σαῦλος, τὸ ὅποιον εἶχεν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καταγόμενος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν φυλὴν Βενιαμίν, καὶ τὸ ἀντίστοιχον Ρωμαϊκὸν Παῦλος (Paulus). Ἄν ἡ οἰκογένεια εἶχε καὶ ἄλλα ἄρρενα τέκνα, δὲν γνωρίζομεν· εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (Πράξ. ΚΓ' 16) ἀναφέρεται ἀδελφὴ τοῦ Παύλου ἐγκατεστημένη εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἡ Ταρσὸς ἐφημιζετο ὄχι μόνον διὰ τὸν πλοῦτον, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν της, ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸν κέντρον. Ὑπῆρχον εἰς αὐτὴν ἐξακουσμένα ρητορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἐφοίτησεν ὁ Παῦλος. Βέβαια ἦτο οὗτος τέλειος κάτοχος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ μόρφωσις του ὅμως ἦτο ραββινικὴ. Ραββῖνος, διδάσκαλος δηλαδὴ τῆς Ἰουδαϊκῆς Θρησκείας, ἠθελον οἱ γονεῖς του νὰ γίνῃ ὁ υἱὸς των καὶ διὰ τοῦτο νεαρῶτατον τὴν ἡλικίαν τὸν ἔστειλαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Σύμφωνα μὲ ἔθιμον τῆς ἐποχῆς, τὸν ἐξέμαθον καὶ μίαν πρακτικὴν τέχνην, τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, νὰ κατασκευάζῃ δηλαδὴ, συρράπτων μάλλινα ὑφάσματα ἢ δέρματα, σκηνάς, αἱ ὁποῖαι, λόγῳ ἐλλείψεως

καταλυμάτων, ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τοὺς ταξιδεύοντας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ εἶχε καθιερωθῆ, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ραββίνων. Ἄν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπέβαλε, θὰ ἠδύναντο οὗτοι νὰ ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τους, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνουν τοὺς μαθητὰς των.

Εἰς Ἱερουσαλήμ ὁ Παῦλος ἐγένετο μαθητῆς τοῦ διασήμου νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ. Ὅπως ὁ ἴδιος λέγει (Γαλατ. Α' 14), ἐπρόκοπτεν εἰς τὰς σπουδὰς αὐτὰς περισσότερον ὄλων τῶν συμμαθητῶν του καὶ ἀπέβη ζηλωτῆς τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Ἠσπάσθη τὰς Φαρισαϊκὰς ἀντιλήψεις, σύμφωνα μὲ τὰς ὁποίας ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶται μόνον μὲ τὴν αὐστηρὰν καὶ ἀκριβῆ τήρησιν τῶν διατάξεων τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. « Πολλὴ σάρξ, πολλοὶ σκόληκες, πολλοὶ θησαυροί, πολλὰ μέριμνα... πολὺς ὅμως Νόμος, πολλὴ ζωὴ. Ἐὰν κατέστησας κτῆμά σου τοὺς λόγους τοῦ Νόμου, ἔχεις κατακτήσει τὴν ζωὴν τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου » (Ραββῖνος Χιλλέλ). Οὐδεμία διάκρισις ὅμως ἐγένετο μεταξύ τελετουργικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον προσωρινὸν κύρος, καὶ ἠθικῶν, τῶν ὁποίων τὸ κύρος ἦτο αἰώνιον. Ἐκτὸς τούτου, εἶδιτο ἐξαιρετικὴ σημασία εἰς τὴν μηχανικὴν, ἐξωτερικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν λατρευτικῶν διατάξεων, οὐδόλως δ' ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις ἢ τὸ φρόνημα. Ἄλλὰ καὶ τὰς περὶ Μεσσίου ἐθνικιστικὰς προσδοκίας τῶν Φαρισαίων θὰ συνεμερίζετο ὁ Παῦλος.

Τὸ κήρυγμα τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἀπετέλει ἐν πάσῃ περιπτώσει δι' αὐτὸν ἕνα αἰρετικὸν νεωτερισμόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξηρέθιζεν. Ὁ ἴδιος λέγει (Γαλάτ. Α' 13) ὅτι « ἐδίωκε καὶ ἐπόρθει τὴν ἐκκλησίαν ». Τὸν εἶδομεν ὄχι μόνον νὰ μετέχη, ἀλλὰ καὶ νὰ πρωταγωνιστῆ εἰς τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ἄλλ' ἂν ὁ Παῦλος ἠσπάζετο τὰς ἰδέας τῶν Φαρισαίων, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι εἶχε φαρισαϊκὸν χαρακτήρα. Δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται νὰ νομίζονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι νὰ εἶναι πραγματικῶς τέλειοι καὶ ἅγιοι. Ἡ ἀνάγκη νὰ ζῆ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦτο ἐπιτακτικὴ δι' αὐτόν. Ἐβλεπεν ὅμως ὅτι ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὸ ἰδανικόν του. Ἄναμφιβόλως δὲ θὰ ἐπροξένησαν εἰς αὐτόν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἡ σταθερότης, ἡ καρτερικότης, τὸ θάρρος, ἡ γαλήνη, ἡ ἀταραξία τῶν Χριστιανῶν.

νων, οί τελευταίοι λόγοι τοῦ Στεφάνου, ἡ ριζική μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπήρχετο εἰς τήν ζωήν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐβαπτίζοντο, τὰ ἀγνά καί αὐστηρά ἦθη τῶν χριστιανῶν καί ἡ μεταξύ των ἀδελφική ἀγάπη.

3. Ἡ διὰ θαύματος μεταστροφή τοῦ Παύλου ἀπό διώκτου εἰς ἐνθουσιώδη κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου

ΑΝ κανεῖς εἰλικρινῶς καί πραγματικῶς ποθῆ νά ἀποκτήσῃ τήν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, τότε, καί ἂν ἀκόμη ἔχη παραπλανηθῆ εἰς τόν δρόμον του, θά ἔλθῃ πρὸς αὐτόν ὁ Θεός καί θά τοῦ ὑποδείξῃ τήν ὁδόν, ἡ ὁποία φέρεῖ εἰς τήν σωτηρίαν. Αὐτό συνέβη μέ τόν Παῦλον.

Ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων εἶχε τὸ δικαίωμα νά ἐπιβάλλῃ ποινὰς διὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καί εἰς τοὺς ἔκτος τῆς Παλαιστίνης Ἰουδαίους. Αἱ Ρωμαϊκαὶ Ἀρχαὶ παρεῖχον μέ προθυμίαν τήν συνδρομήν των. Ὁ Παῦλος εἶχεν ἀκούσει ὅτι εἰς τήν Δαμασκὸν τῆς Συρίας ἀρκετοὶ Ἰουδαῖοι εἶχον γίνεῖ Χριστιανοί. Προσῆλθε λοιπὸν πρὸς τὸν ἀρχιερέα καί ἔλαβε παρ' αὐτοῦ συστατικὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐν Δαμασκῶ συναγωγῶν. Σκοπὸς του ἦτο νά ἐξακριβώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀρχισυναγωγούς ποῖοι Ἰουδαῖοι, ἄνδρες καί γυναῖκες, εἶχον ἀσπασθῆ τήν νέαν θρησκείαν. Αὐτοὺς θά τοὺς συνελάμβανε καί δεμένους θά τοὺς μετέφερεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

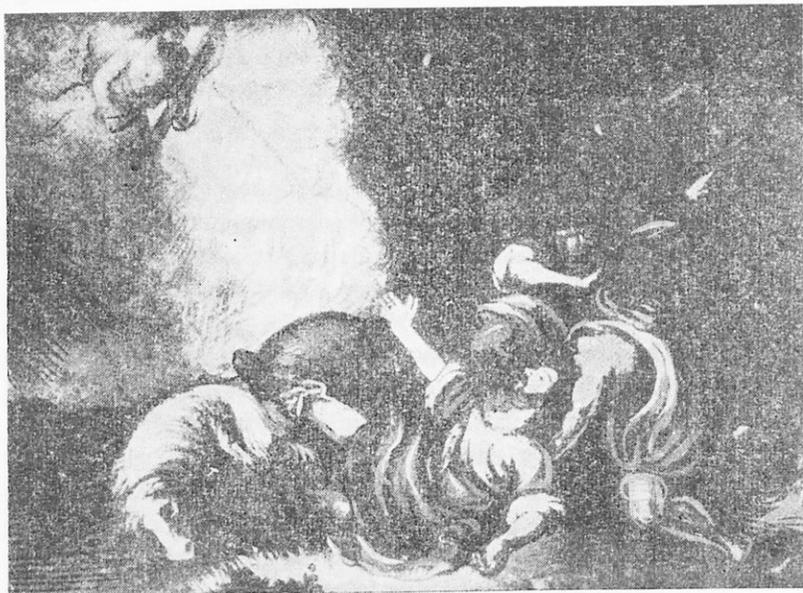
Ἦρχισε τὸ ταξιδιὸν του συνοδευόμενος ἀπὸ ὁδηγούς, ὅπως ἐσυνειθίζετο τότε. Ἡ μακρυνὴ πορεία εὕρισκετο εἰς τὸ τέρμα της καί ἐφαίνοντο πλέον αἱ πύλαι τῆς Δαμασκοῦ. Ἦτο περίπου μεσημβρία. Αἶφνης ἔλαμψεν ἐπάνω του φῶς τόσον ἰσχυρόν, ὥστε ἔπεσεν εἰς τήν γῆν. Ἀμέσως κατόπιν ἤκουσε φωνήν, ἡ ὁποία ἔλεγε πρὸς αὐτόν: «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;» Καί αὐτὸς ἠρώτησε: «Τίς εἶσαι, Κύριε;» Καί ὁ Κύριος — διότι αὐτὸς ἦτο — τοῦ ἀπεκρίθη: «Ἐγὼ εἰμι ὁ Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. Σκλήρὸν σοι πρὸς κέντρα λακτίζεις».

Ὁ Παῦλος, ἔκθαμβος καί τρέμων, ἠρώτησε τότε τί πρέπει νά πράξῃ, ὁ δὲ Ἰησοῦς τοῦ ἐζήτησε νά ἐγερθῆ καί νά εἰσέλθῃ εἰς τήν πόλιν. Ἐκεῖ θά ἐφανερώνετο εἰς αὐτόν τί ἔπρεπε νά πράξῃ.

Οἱ συνοδευόντες τὸν Παῦλον ἴσταντο κατάπληκτοι, διότι

ἤκουον μὲν τὴν φωνήν, οὐδένα ὅμως ἔβλεπον. Τέλος ἠγέρθη ὁ Ἀπόστολος καί, ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἦσαν ἀνοικτοί, οὐδένα ἔβλεπεν. Οἱ ὀδηγοὶ τοῦ τότε, κρατοῦντες αὐτὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν ἔβλεπε καὶ οὔτε ἔφαγεν, οὐδ' ἔπιεν.

Εἰς τὴν Δαμασκὸν ἓνας ἀπὸ τοὺς «μαθητάς», ὁ Ἀνανίας, ἔλαβε δι' ὀράματος ἐντολήν νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν καλουμέ-

Σαούλ! Σαούλ! Τί με διώξεις;

νην εὐθεῖαν καὶ νὰ ζητήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰούδα τὸν ἐκ Ταρσοῦ Σαῦλον. Εἰς αὐτὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιθέσῃ τὰς χεῖρας, διὰ νὰ ἀναβλέψῃ, καὶ κατόπιν θὰ τὸν ἐβάπτιζεν.

Ὁ Ἀνανίας ἐξετέλεσε τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ Παῦλος μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἀνέβλεψεν. Ἀμέσως κατόπιν ἐβαπτίσθη καὶ λαβὼν τροφήν ἐδυνάμωσεν. Ἦρχισεν ἀμέσως νὰ κηρύττῃ εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ νὰ καλῆ τοὺς Ἰουδαίους νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ἡ αἰφνιδία ὅμως μεταβολὴ τοῦ ἐπροκάλεσε τὴν ἀντί-

δρασιν τῶν φανατικῶν, οἱ ὅποιοι, εἰδοποιημένοι, τὸν ἀνέμενον ὡς διώκτην τῶν Χριστιανῶν καὶ ὄχι ὡς κήρυκα τῆς νέας θρησκείας. Ἦναγκάσθη τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Δαμασκὸν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀραβικὴν ἔρημον. Ἦθελεν, ἀπομονωμένος ἐκεῖ, συγκεντρῶντων τὰς ψυχικὰς του δυνάμεις καὶ βυθιζόμενος εἰς τοὺς στοχασμοὺς του, νὰ προπαρασκευασθῇ διὰ τὸ νέον του ἔργον. Ἀφοῦ διέρρευσαν ἐν τῷ μεταξὺ τρία ἔτη, ἐπανῆλθεν εἰς Δαμασκὸν καὶ ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ κηρύττῃ εἰς τὰς συναγωγὰς. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν ἡ ἀντίδρασις τῶν φανατικῶν ἦτο μεγαλυτέρα. Ὑποπτευθέντες ὅτι ὁ Παῦλος θὰ ἔφευγε, παρεμόνευον εἰς τὰ τεῖχη ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ τὸν φονεύσουν. Οἱ Χριστιανοί, συνεννοηθέντες τότε, κατώρθωσαν ἐν καιρῷ νυκτὸς νὰ καταβιβάσουν τὸν Παῦλον ἀπὸ τὰ τεῖχη μέσα εἰς ἕνα κάλαθον καὶ νὰ τὸν φυγαδεύσουν.

Ἀπὸ τῆς Δαμασκοῦ μετέβη ὁ Παῦλος εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γνωρίσῃ ἐκεῖ τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τοὺς ἀνακοινώσῃ τὴν ἐξ οὐρανοῦ κλήσιν του καὶ τὴν ἐντολήν, τὴν ὅποιαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυρίου νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη. Ἐκεῖνοι ἐδυσπίστουν. Ὁ Βαρνάβας ὅμως, εὐρισκόμενος τότε εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ γνωρίζων καλῶς τὸν Παῦλον, τοὺς διεβεβαίωσε διὰ τὴν καλὴν του πίστιν.

Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν πλέον τῶν 15 ἡμερῶν (Γαλατ. Α' 19), διότι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του οἱ Ἑλληνισταί, οἱ ὅποιοι ἐπεβουλεύοντο τὴν ζωὴν του. Ἐγκαταλείψας τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Παῦλος, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Ταρσόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔφθασεν ἀγγελία εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀντιοχείας ἠῤῥξάνετο συνεχῶς. Ἀπεφασίσθη τότε νὰ σταλῇ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὁ Βαρνάβας, διὰ νὰ ἐποπτεύσῃ καὶ ὀργανώσῃ τὴν ἐκκλησίαν τῆς. Ὁ Βαρνάβας μετέβη πράγματι καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ὀλίγον χρόνον. Ἐκρίνεν ὅμως ὅτι πολὺ θὰ τὸν ἐβοήθει διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του ὁ Παῦλος. Διὰ τοῦτο, ἔσπευσεν εἰς τὴν Ταρσὸν καὶ τὸν παρέλαβεν. Εἰς τὴν πόλιν πλέον αὐτὴν ἤρχισε τὸ κοσμοϊστορικόν του ἔργον ὁ Παῦλος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνετελέσθη ἡ διὰ θαύματος μεταστροφή τοῦ Παύλου ἀπὸ διώκτου εἰς ἐνθουσιώδη κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου. Πάντοτε ἐπανέφερεν εἰς τὴν μὴμην του τὸ γεγονός αὐ-

τό και πάντοτε ώμίλει περί αὐτοῦ, ὄχι διὰ νὰ καυχηθῆ, ἀλλά διὰ νὰ ἀποδείξη τὴν ἀπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος ἐνεφανίσθη εἰς αὐτόν, ὅπως εἶχεν ἐμφανισθῆ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του μετὰ τὴν ἀνάστασίν του (Α' Κορινθ. ΙΕ' 8), καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν του ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν μετέβαινε διὰ νὰ καταδιώξη τοὺς μαθητὰς του. Ἐπέισθη πλέον ὅτι εἶχεν εἰσακουσθῆ ἡ δέησις τοῦ Στεφάνου καὶ ὅτι «ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου του» (Ρωμ. Ε' 10). Ἀφ' οὗτου ἐδέχθη τὴν κλήσιν αὐτὴν, ὁ παλαιὸς Παῦλος, ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀμαρτίαν, εἶχε πλέον δι' αὐτὸν ἀποθάνει εἰς τὴν θέσιν του ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον «κινὴν κτίσις» (Γαλάτ. ΣΤ' 15), νέον δημιούργημα, νέος ἄνθρωπος. Εἰς τὸν ἀναγεννηθέντα αὐτὸν νέον ἄνθρωπον εἶχον πλέον ἐκχυθῆ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ρωμ. Ε' 5). Ἀλλὰ τὸ εὐεργέτημα αὐτὸ ἤθελε νὰ μεταδώσῃ εἰς ὅλους καὶ δι' αὐτὸ μὲ ἀκαταπόνητον ζῆλον ἐκήρυττε παντοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, χωρὶς νὰ κάμπτεται ἀπὸ τὰ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια καὶ τοὺς κόπους. (Τὰ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Παύλου βλ. ἐν Πράξ. Θ' 2 - 30 καὶ ΙΑ' 22 - 25).

4. Τὸ σύστημα τῆς ἐνεργείας του

ΙΑ ΤΗΝ διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰργάζετο ὁ Παῦλος ὄχι μόνον μὲ ἔνθεον ζῆλον, ἀλλὰ καὶ μὲ περίσκεψιν καὶ σύστημα. Ἐξέλεγεν ὡς κέντρα τῶν ἐνεργειῶν του πολυανθρώπους καὶ ἐξασκουμένας πόλεις, μὲ ἄρκετὸν μόνιμον καὶ κινητὸν πληθυσμόν. Ἦτο πεπεισμένος ὅτι, ἂν ἡ νέα θρησκεία ἐρριπτεν εἰς αὐτὰς βαθείας ρίζας, θὰ διεδίδετο πλέον εἰς μεγάλην ἔκτασιν γύρω ἀπ' αὐτάς. Ἐκτὸς τούτου, οἱ παρεπιδημοῦντες εἰς τὰς πόλεις αὐτάς, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς χώρας των, θὰ ἔφερον εἰς αὐτάς τὸ μήνυμα τῆς νέας θρησκείας. Πόλεις τοιαῦται, τὰς ὁποίας ὁ Παῦλος κατέστησε κέντρα τῶν ἐνεργειῶν του, ἀναφέρονται τέσσαρες: Ἡ Ἀντιόχεια εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ Ἐφεσος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ Κόρινθος εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ ὑποδουλωμένη εἰς τοὺς Ρωμαίους Ἑλλάς, καὶ ἡ Ρώμη εἰς τὴν

Ἰταλίαν. Ἀναμφιβόλως, ἂν ἔζη μακρότερον χρόνον, θὰ καθίστα κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

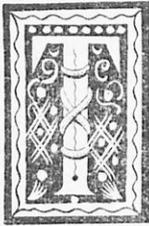
Εἰς ἐκάστην πάλιν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέβαινον, ἐνεφανίζετο καὶ ἐκήρυττε κατὰ πρῶτον εἰς τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγὰς, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἐκεῖ θὰ συνήντα ζωηροτάτην ἀντίδρασιν. Ἐν τούτοις, ὤφειλε νὰ καλέσῃ εἰς σωτηρίαν πρῶτον τοὺς Ἰουδαίους. Ἀπέβλεπεν ὅμως καὶ εἰς ἕνα ἄλλον σκοπόν. Αἱ Ἰουδαϊκαὶ συναγωγαί, μὲ τὴν καθαρῶς πνευματικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἐγένετο εἰς αὐτὰς — ἀνάγνωσις περικοπῶν, κήρυγμα, προσευχή — ἐπροξένουν ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν εἰς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἐπὶ πλέον ἦσαν εἰς θέσιν οὗτοι νὰ μελετοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τὴν Π. Δ., μὲ τὰς ὑπερόχους θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς διδασκαλίας τῆς. Πολλοί, κατανοήσαντες τὴν πλάνην τῆς πολυθείας καὶ τῆς εἰδωλολατρίας, ἐστρέφοντο πλέον πρὸς τὸν ἠθικὸν μονοθεϊσμόν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Αὐτοὶ δὲν εἶχον μὲν πλήρως προσχωρήσει εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, οὐδὲ ἐτήρουν τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ἐφοίτων ὅμως εἰς τὰς συναγωγὰς. Ἦσαν πλέον ὄριμοι, διὰ νὰ κατανοήσουν τὸν Χριστιανισμόν. Ἀκούοντες οὗτοι τὰ κηρύγματα τοῦ Παύλου, ἀνέφερον περὶ αὐτῶν εἰς τοὺς τέως ὁμοθρήσκους τῶν εἰδωλολάτρας. Ὡστε, ὅταν ὁ Παῦλος, ἐρχόμενος εἰς ρῆξιν μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν, ἐστρέφετο πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς εὔρισκε πλέον τὸ ἔδαφος προπαρασκευασμένον. Οἱ συμπαθοῦντες αὐτοὶ πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν ὀνομάζονται εἰς τὰς Πράξεις «φοβούμενοι ἢ σεβόμενοι τὸν Θεόν» καὶ ἀναφέρονται συχνάκις (Πράξ. ΙΓ' 43 καὶ ΙΖ' 4, 16 κ. ἄ.) εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ.

Εἰς τὰς περιοδείας του ὁ Παῦλος συνωδεύετο καὶ ἐβοηθεῖτο ἀπὸ πολυτίμους συνεργούς, μερικῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα: Βαρνάβας καὶ Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς (ἐπὶ τινα χρόνον), Σίλας ἢ Σιλουανός, Τίτος, Τιμόθεος, Λουκᾶς καὶ ἄλλοι. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὡσάκις ὁ ἴδιος ἐπέιγετο νὰ μεταβῆ ἄλλοῦ, ἄφινεν εἰς μίαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε κηρύξει προηγουμένως, ἕνα ἢ δύο ἀπὸ τοὺς συνεργάτας του (Πράξ. ΙΖ' 13), οἱ ὅποιοι ἐσυνέχιζον τὸ ἔργον του καὶ τοῦ μετέδιδον εἰδήσεις διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Χριστιανικῆς παροικίας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἄλλοτε δέ, ὡσάκις δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῆ ὁ ἴδιος εἰς μίαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προηγουμένως ἰδρύσει ἐκκλησίαν, ἀπέστελλεν ἕνα τῶν

συνεργῶν του, διὰ νὰ μεταβιβάσῃ συστάσεις ἐκ μέρους του καὶ νὰ ἐποπτεύσῃ τὴν κατάστασιν τῆς Χριστιανικῆς κοινότητος (Α΄ Θεσσαλον. Γ΄ 2).

Εἰς κάθε πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας ἐσχηματίζετο ἐκκλησία, ἐγκαθίδρυε συμβούλιον πρεσβυτέρων, μὲ τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐπαφήν. Ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν δὲ αὐτὴν τοῦ Παύλου μὲ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσας ἐκκλησίας προέκυψαν αἱ ἐπιστολαὶ του, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀναδίδεται ὅλον τὸ θεῖον ἄρωμα τῆς ψυχῆς τοῦ συγγραφέως καὶ εἰς τὰς ὁποίας διαφαίνεται ἡ θερμὴ ἀγάπη του πρὸς τὸ ποίμνιόν του καὶ ὁ πόθος του διὰ τὴν σωτηρίαν του, ἐκτίθενται δὲ αἱ ἀντιλήψεις του διὰ τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα καὶ προορισμὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

5. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεώς του

ἮΝ ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Δαμασκοῦ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη, ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθῆ μεταξύ τῶν Ἰουδαίων κυρίως καὶ ὀλίγων ἐθνικῶν μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν γειτονικὴν Συρίαν. Ὅταν ὁμως, ὕστερον ἀπὸ τριάκοντα καὶ πλέον ἐτῶν συνεχῆ καὶ ἀκαταπόνητον δρᾶσιν, ἀπέθνησκε μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Ρώμην, ἐκκλησῖαι ὑπῆρχον εἰς ὅλας τὰς γύρω τῆς Μεσογείου θαλάσσης χώρας, « παντοῦ, λέγει ἕνας ἱστορικός, ὅπου θάλλει τὸ δένδρον τῆς ἐλαίας », καὶ μέχρι τῆς Ἰσπανίας ἀκόμη. Διὰ τὸ γιγάντιον αὐτὸ ἔργον προσέφερον βέβαια τὴν συμβολὴν των καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι καὶ ἄλλοι ἀφανεῖς ἥρωες τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ δικαιοσύνη ὁμως ἐπιβάλλει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ κατὰ μέγα μέρος ὡς ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν καὶ ἀγώνων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἄλλ' ἡ σπουδαιότατη ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Παῦλος, εἶναι ὅτι διέσωσε τὴν αὐτοτέλειαν τῆς νέας θρησκείας ἔναντι τῆς Ἰουδαϊκῆς. Οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ εἶχον τὴν ἀντίληψιν ὅτι οἱ βαπτιζόμενοι ἐθνικοὶ ἔπρεπε μετὰ τὸ βάπτισμα νὰ τηροῦν αὐστηρῶς τὰς διατάξεις τοῦ Μω-

σαϊκοῦ νόμου. Κατ' αὐτὸν ὅμως τὸν τρόπον ἢ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὄχι μόνον θὰ ἀπέβαινε δυσχερής, ἀλλὰ θὰ καθίστατο καὶ ἀδύνατος. Ἐπὶ πλέον ὁ Χριστιανισμὸς διέτρεχε κίνδυνον νὰ υποβιβασθῆ εἰς Ἰουδαϊκὴν αἴρεσιν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου διεστρέφετο καὶ παρεγνώριζετο μὲ τὴν ἀπαίτησιν αὐτῆν τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Παύλου, ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως ἐχρησίμευσε μόνον ὡς προπαρασκευὴ καὶ διαπαιδαγώγησις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ νὰ δυνηθῆ αὕτη νὰ κατανοήσῃ τὴν παγκόσμιον θρησκείαν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἰησοῦς. Ἐπὶ πλέον ὅλη ἡ προηγηθεῖσα τοῦ Ἰησοῦ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξις εἶχε σκοπὸν νὰ συναισθανθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὴν ἁμαρτωλὴν των κατάστασιν καὶ νὰ πεισθοῦν ὅτι μόνον ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σωθοῦν. Καὶ πράγματι, ὁ Ἰησοῦς ἦλθε διὰ νὰ συνδιαλλάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ τὸν Θεόν. Ὁ σταυρικὸς του θάνατος ἦτο ἐξίλαστήριος θυσία πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ὅσοι λοιπὸν μετανοοῦν καὶ βαπτίζονται, ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ παραδέχονται τὰς διδασκαλίας του, αὐτοὶ λαμβάνουν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναγεννῶνται, μεταδίδεται εἰς αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ καθίστανται πλέον ἱκανοί, ἐνισχυόμενοι ἀπ' αὐτὰ, νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ θεῖον θέλημα.

Ἡ ἀπαίτησις αὕτη τῶν ἐξ Ἰουδαίων, ἐὰν ἐγένετο δεκτὴ, θὰ ἐσήμαινεν ὀπισθοδρόμησιν καὶ ἄρνησιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ. Μὲ τὸ τίμιον αἷμά Του ἐχαράχθη ἡ νέα συμφωνία — Καινὴ Διαθήκη — μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἔπρεπε, ἀφοῦ πλέον ἐξεπληρώθη ὁ μέγας προορισμὸς της, νὰ θεωρῆται μόνον ὡς παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν.

Οἱ ἐναντιούμενοι εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐνέμενον εἰς τὰς γνώμας των καὶ τοῦ ἔφερον μεγάλα προσκόμματα εἰς τὸ ἔργον του. Ἦναγκάσθη λοιπὸν τότε ὁ Παῦλος νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν ἄλλων — τῶν παλαιῶν — μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Βαρνάβαν καὶ ἄλλους συνεργούς του, μετέβη ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ συνεσκέφθη μὲ τὸν Πέτρον, τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον καὶ μὲ ἄλλα μέλη τῆς

ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Ἡ σύσκεψις αὕτη ὀνομάζεται Ἄποστολικὴ Σύνοδος, συνεκροτήθη δὲ περὶ τὸ 50 ἢ 51 μ. Χ.

Ἡ Σύνοδος ἐνέκρινε τὴν πορείαν, τὴν ὅποιαν ἕως τότε εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Παῦλος, καὶ συνετάχθη μὲ τὴν γνώμην του. Οἱ ἐξ ἔθνῶν Χριστιανοὶ εἶχον πλήρη ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων καὶ δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ τηροῦν τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Συνετάχθη δὲ καὶ ἐπιστολή, ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, Συρίας καὶ Κιλικίας, τὴν ὅποιαν ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του καθὼς καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἐκόμισαν εἰς Ἀντιόχειαν. Ἡ χαρὰ τῶν ἐξ ἔθνῶν Χριστιανῶν ὑπῆρξε μεγάλη (Βλ. Πράξ. ΙΕ' 2 - 35).

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἐξηκολούθουν νὰ ἀντιδροῦν οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί. Ἔφθασαν μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀρνοῦνται τὸ ἀποστολικὸν τοῦ ἀξιώμα. Ὁ Παῦλος ἐκφράζεται μὲ πικρίαν δι' αὐτοὺς καὶ τοὺς ὀνομάζει ψευδοδελφούς (Γαλ. Β' 4 καὶ Β' Κορινθ. ΙΑ' 26). Τὸ ἔτος ὅμως 66 μ. Χ., οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπηκολούθησε πόλεμος, ὁ ὅποιος κατέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων (70 μ. Χ.). Ὁ χριστιανισμὸς ἐγκατέλειπεν ἔκτοτε τὴν Παλαιστίνην, τὴν ἀρχικὴν του κοιτίδα, καὶ ἐξεχύθη πλεόν εἰς ἄλλας χώρας. Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἐνέμεινεν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Νόμου καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὴν θρησκείαν τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀγάπης. Τὸ γεγονός αὐτὸ περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐλύπησε τὸν Παῦλον (Ρωμ. Θ' 2-12, Ι' 2-4 καὶ ΙΑ' 32-36).

Οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἀσημαντος μειονότητος ἔναντι τῶν ἐξ ἔθνῶν Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ δ' ἐνέμενον εἰς τὴν πλάνην των ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπέβησαν αἰρετικοί, ὀνομασθέντες Ἰουδαῖζοντες χριστιανοί. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα ὑψίστης σημασίας ὑπηρεσία, τὴν ὅποιαν προσέφερον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Παῦλος.

Μὲ τὸ συμβούλιον πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, τὸ ὅποιον ἐγκαθίστα εἰς ἐκάστην ἰδρυομένην ὑπ' αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ μὲ τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς τὰς ἐπιστολάς του, ἔθεσε τὰς βάσεις διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος.

Αἱ ἐπιστολαὶ του, ἀπευθυνόμεναι πρὸς Χριστιανικὰ παροι-

κίας διαφόρων πόλεων — ἐκκλησίας — ἀνεγινώσκοντο ἐν συγκεντρώσει ὄλων τῶν Χριστιανῶν. Διεφυλάττοντο ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἄρχοντας καὶ ἀντεγράφοντο. Γειτονικαί δὲ ἐκκλησίαι παρελάμβανον ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν τούτων. Κατηρτίσθη οὕτω εἰς διαφόρους ἐκκλησίας συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου. Εἰς αὐτὴν προσετέθησαν βραδύτερον καὶ τὰ ἔργα ἄλλων Ἀποστόλων καὶ Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν. Ἀπετελέσθη οὕτω βαθμιαίως μία συλλογὴ (κωνών) Χριστιανικῶν ἔργων, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Κατὰ τὴν Διὰ τὴν Κη. Τὰς βάσεις διὰ τὴν συγκρότησίν της τὰς ἔθεσεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἄλλὰ δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν καὶ ὡς ὁ πρῶτος θεολόγος τῆς ἐκκλησίας. Στηριζόμενος εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν Χριστιανικὴν παράδοσιν, αὐτὸς πρῶτος διετύπωσε τὴν διδασκαλίαν ὅτι ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος ὑπῆρξεν ἡ ἐξίλαστήριος θυσία διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἀπέρρευσε ἡ χάρις, ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ἡ λύτρωσις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀναγέννησις. Διὰ τοῦ βαπτίσματος μετέχομεν εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἐπικοινωνοῦμεν μὲ αὐτὸν καὶ ἐνούμεθα μετ' αὐτοῦ. Ζῶμεν βεβαίως εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὡς Χριστιανοὶ ἀνήκομεν καὶ εἰς ἓνα ἄλλον πνευματικὸν καὶ αἰώνιον κόσμον. Ἔχει ἐκχυθῆ εἰς ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἔχομεν ἀνακαινισθῆ δι' αὐτοῦ. Ὁ ἀληθὴς ὁμῶς Χριστιανὸς θὰ δείξῃ ὅτι ἔχει ἀναγεννηθῆ διὰ τοῦ πνεύματος, ἂν διάγη νέον βίον καὶ ἀφήσῃ τὰς συνηθείας τῆς παλαιᾶς ζωῆς (Γαλ. Ε' 25).

Τὸ ἔργον τοῦ Παύλου θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὸ ἐκτιμήσωμεν, ἂν ἀναλογισθῶμεν καὶ τὰ ἐμπόδια, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἠγωνίσθη. Ἐπάλαισε πρὸς ἀδυσωπήτους ἐχθρούς, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐθνικούς.

Εἶχεν ἀσθενικὸν σῶμα καὶ πολλακίς κατετρύχετο ὑπὸ ἀσθενείας (Γαλ. Δ' 13, Α' Κορινθ. Β' 3, Β' Κορινθ. ΙΑ' 30). Ἐν τούτοις εἰργάζετο πάντοτε ἀόκνως διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Εὔρισκε μάλιστα χρόνον, διὰ νὰ ἐργάζεται, τὰς νύκτας, ὡς σκηνοποιός, ἵνα ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἰδικὰς του καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων, χωρὶς νὰ

ἐνοχλή τινα καὶ νὰ διατρέχη τὸν κίνδυνον τῆς παρεξηγήσεως (Α' Θεσσαλ. Β' 9): «νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινὰ ὑμῶν, ἐκηρύξασιν εἰς ὑμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορινθ. Δ' 12 καὶ Θ' 6, Β' Κορινθ. ΙΑ' 7, Πράξ. Κ' 32).

Ἄγνος λοιπὸν καὶ ἔνθεος ζῆλος, ἀκατάβλητος θέλησις, μὴ καμπτομένη ἀπὸ τὰ ἐμπόδια, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, περίσκεψις, σύστημα, μέθοδος ὑπῆρξαν τὰ ἐφόδια, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Παῦλος ἐπετέλεσε τὸ κοσμοϊστορικὸν ἔργον του. Δι' ὅλα αὐτὰ δὲ οὐδέποτε ἐκαυχήθη, διότι πάντοτε ὠμολόγει ὅτι δὲν ἐνεργεῖ αὐτός, ἀλλ' « ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ δοθεῖσα αὐτῷ » (Α' Κορινθ. Γ' 10).

Μόνον ἅπαξ, διὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὰς κατηγορίας τῶν ἐχθρῶν του, ἰσχυρίσθη ὅτι οὐδεὶς ὑπέφερε διὰ τὸν Χριστὸν περισσότερον ἀπ' αὐτὸν (Β' Κορινθ. ΙΑ' 22-33).

6. Αἱ πορεῖαι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ πρώτη καὶ δευτέρα πορεία

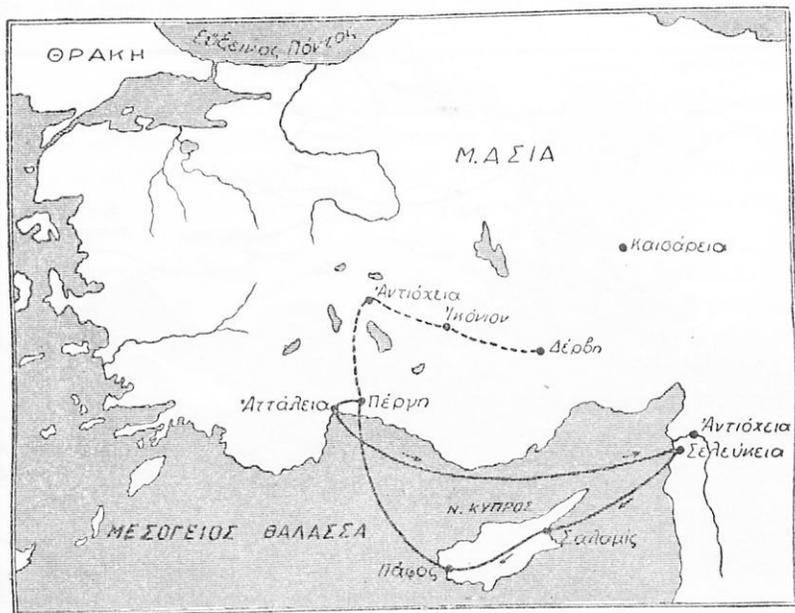
ΣΤΕΡΟΝ ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα, δυνάμεθα συντόμως νὰ ἐξιστορήσωμεν τὰς ἐξωτερικὰς ἐνεργείας τοῦ Παύλου διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ἐπὶ πολὺ, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Βαρνάβαν, εἰς τὴν περίφημον καὶ πολυάνθρωπον πρωτεύουσαν τῆς Συρίας, τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον οἱ ὄπαδοι τῆς νέας θρησκείας ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς

Ἐθνικοὺς Χριστιανοί.

Ἐξ Ἀντιοχείας ἐπεχείρησεν ὁ Παῦλος τὴν πρώτην του πορείαν, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρκον. Κατ' ἀρχὰς διῆλθον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν μεγαλόνησον Κύπρον, ὅπου, ἐκτὸς ἄλλων, ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὁ Ῥωμαῖος ἀνθύπατος Σέργιος Παῦλος. Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς τὴν νότιον περιοχὴν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἐκήρυξαν εἰς τὴν Πέργην τῆς Παμφυλίας, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, εἰς τὸ Ἰκόνιον, τὰ Λύστρα καὶ τὴν Δέρβην τῆς Λυκαονίας. Διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πέργην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἀττάλειαν, ὁπόθεν διὰ θαλάσσης ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν (βλ. Πράξ. ΙΔ' καὶ ΙΕ').

Όταν ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εὔρον τὴν ἐκκλησίαν ταρρασομένην ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ μεταβοῦν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου, ὡς εἶδομεν (σ. 48) ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος (50 ἢ 51 μ. Χ.) ἔλυσεν ὀριστικῶς τὸ ζήτημα σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἀντιόχειαν, ἀπεφάσισεν ὁ Παῦλος νὰ ἐπιχειρήσῃ δευτέραν πορείαν. Εἰς αὐτὴν παρέλαβεν ὡς συν-

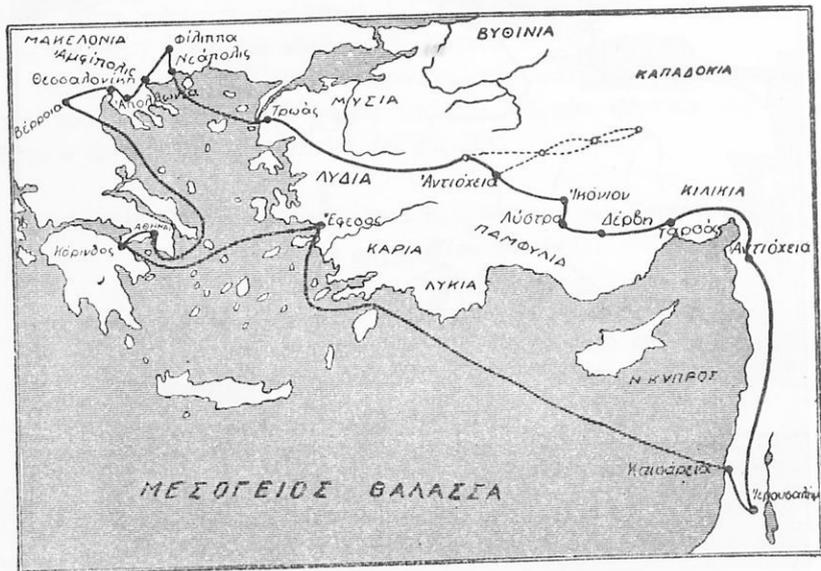

Πρώτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

εργόν του τὸν Σίλαν, Ἑλληνοστὴν Ἰουδαῖον, ἀσπασθέντα τὸν Χριστιανισμόν καὶ διακρινόμενον διὰ τὸν ζῆλόν του (Πράξ. ΙΕ΄ 22). Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησία τοῦ εἶχεν ἀναθέσει νὰ συνοδεύσῃ τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον ἐπιστρέφοντας ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Ἀντιόχειαν, διὰ νὰ πιστοποιήσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἀπόφασίν της διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐξ ἔθνῶν Χριστιανῶν (Πράξ. ΙΕ΄ 22).

Συνοδευόμενος ἀπ' αὐτοῦς, διῆλθεν ὁ Παῦλος τὴν Λυκαονίαν καὶ Πισιδίαν, ἐποπτεύων καὶ ὀργανώνων τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας

είχεν ιδρύσει προηγουμένως. Ἀπὸ τὰ Λύστρα παρέλαβεν ὡς συνεργόν του καὶ ἄλλον ἐνθουσιώδη νέον, τὸν Τιμόθεον, καταγόμενον ἀπὸ Ἑλληνα πατέρα καὶ Ἰουδαίαν μητέρα. Κατόπιν διέσχισαν τὴν Φρυγίαν, τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Μυσίαν καὶ ἔφθασαν τέλος εἰς Τρωάδα, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ εἶδεν ὁ Παῦλος καθ' ὕπνον ἄνδρα φοροῦντα Μακεδονικὴν στολὴν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐκάλει νὰ μεταβῇ εἰς Μακεδονίαν. Ἐξηγήσας τὸ ὄραμα τοῦτο ὡς θεῖαν πρόσκλησιν, ἐπέβη πλοίου μετὰ τῶν συνεργῶν του, εἰς

Δευτέρα πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

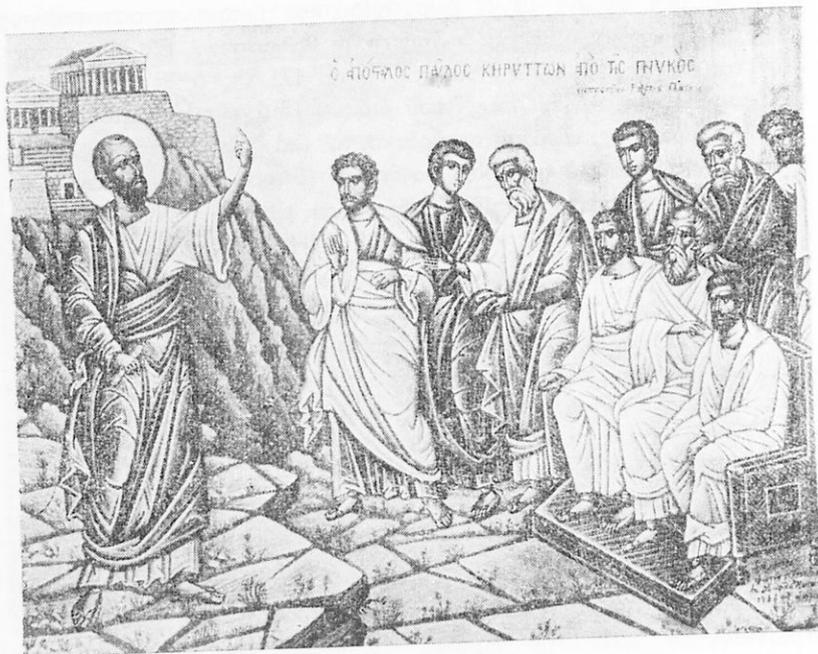
τοὺς ὁποῖους προσετέθη καὶ ὁ Λουκάς, καὶ ἔφθασεν εἰς Σαμοθράκην. Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Νεάπολιν, εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, παραλίαν πόλιν, ἣ ὁποία εὐρίσκετο παρὰ τὴν σημερινὴν Καβάλλαν. Ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως ἀνῆλθον εἰς τοὺς Φιλίππους, σπουδαίαν τότε Μακεδονικὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον δώσει τὸ πρόνομιον τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας. Τῆς πόλεως αὐτῆς σφύζονται σήμερον μόνον τὰ ἔρειπια, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ Δράμας - Καβάλλας. Εἰς Φιλίππους, μολοντί ἐφυλακίσθη ὁ Παῦλος, κατώρθωσε νὰ ιδρύσῃ

ἐκκλησίαν. Εἰς αὐτὴν ἀπηύθυνε βραδύτερον, ὅταν πλέον εὕρισκετο εἰς τὴν Ρώμην, τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκφράζεται μὲ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν πίστιν, τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἐκείθεν ἠκολούθησε τὴν Ἑγνατίαν ὁδόν, μίαν μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὁδόν, ἣ ὁποία, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Θράκης καὶ διασχίζουσα τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, ἔφθανε μέχρι Δυρραχίου καὶ ἤνυνε τοιοῦτοτρόπως τὸν Εὐξείνιον πόντον μὲ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Εἰς Φιλίππους φαίνεται ὅτι παρέμεινε ὁ Λουκᾶς (Πράξ. ΙΖ' 1), ὁ δὲ Παῦλος καὶ οἱ δύο ἄλλοι συνεργοὶ του, ἀφοῦ διήλθον διὰ τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ τῆς Ἀπολλωνίας, αἱ ὁποῖαι εὕρισκοντο ἐπὶ τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, ἔφθασαν εἰς Θεσσαλονικίην καὶ ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Βέρροϊαν, ἀκολουθοῦντες πάντοτε τὴν Ἑγνατίαν. Καὶ εἰς τὰς δύο πόλεις ἔγινε κήρυγμα, ἰδρύθησαν δὲ καὶ ἐκκλησίαι. Ἡ ἀντίδρασις ὅμως τῶν Ἰουδαίων εἰς Βέρροϊαν ἠνάγκασε τὸν Παῦλον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως ἀφῆκε τοὺς δύο συνεργοὺς του, τὸν Σίλαν καὶ τὸν Τιμόθεον. Δὲν συνέχισε δὲ πλέον τὴν Ἑγνατίαν ἀλλ' οἱ ὁδηγοί, τοὺς ὁποίους τοῦ ἔδωσαν οἱ ἐν Βερροῖᾳ Χριστιανοί, τὸν ὠδήγησαν μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Μακεδονίας καὶ τὸν συνώδευσαν μέχρις Ἀθηνῶν. Εἰς Ἀθήνας ἀπετόλμησεν ὁ Παῦλος νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐπίστευσαν ὅμως εἰς αὐτὸν μόνον ὀλίγοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται μόνον ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος καὶ γυνὴ ὀνομαζομένη Δάμαρις. Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μετέβη ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν εἰς Κόρινθον, πόλιν πολυάνθρωπον, ἐμπορικὴν, μὲ δύο λιμένας, πρωτεύουσαν τότε τῆς Ἀχαΐας καὶ ἔδραν τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου. Εἰς αὐτὴν παρέμεινε, λόγῳ τῆς μεγάλης τῆς σημασίας, ἐπὶ ἓν καὶ ἡμισυ ἔτος. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Ἰουδαίων, ἐπίστευσαν πολλοί, ἰδρύθη δὲ οὕτω ἐκκλησία, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος εὕρισκετο εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν, ἀπηύθυνε δὲ πρὸς αὐτὴν βραδύτερον καὶ τὰς γνωστὰς δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολάς του. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἔγραψε πιθανῶς καὶ τὰς δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολάς του.

Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἔφθασεν εἰς Ἐφεσον, ἔνθα ἐλάχιστον μόνον χρόνον παρέμεινε. Ἐκεῖθεν κατήλθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαι-

στίνης και κατόπιν ανέβη εις Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ χαιρετίσῃ τὴν ἐκεῖ μητέρα ἐκκλησίαν. Μετὰ ταῦτα κατέβη εις Ἀντιόχειαν, ὅπου ἕτεράτισε τὴν δευτέραν πορείαν του.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ πορεία αὕτη ἔχει κοσμοϊστορικὴν σημασίαν. Ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου ἐρρίφθη δι' αὐτῆς ἐπὶ Ἑλληνορωμαϊκοῦ ἐδάφους. Ἀποτελεῖ αὕτη τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκχριστιανισμοῦ.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἄλυσον τῶν Ἀθηναίων

νίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Αἱ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ (Πράξ. ΙΕ' 36 - ΙΗ' 22) ἐξιστορούμεναι λεπτομέρειαι, ὅσον πενιχραὶ καὶ ἂν εἶναι, εἶναι ἐν τούτοις πολῦτιμοι, πρέπει νὰ μελετηθοῦν ἀπὸ κάθε Ἑλληνα καὶ νὰ παραμένουν, ὅπως καὶ παραμένουν, ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν καρδίαν του.

Εἰς τὴν σημερινὴν πόλιν Καβάλλαν, ἡ ὁποία εἶναι πλησίον

τῆς ἀρχαίας Νεαπόλεως καὶ τῶν Φιλίππων, ὑπάρχει μεγαλοπρεπῆς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παύλου. Εἰς τὴν Βέρροϊαν σφάζονται αἱ κλίμακες τοῦ ἀρχαίου βήματος, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ὠμίλουν οἱ ρήτορες καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ὠμίλησε καὶ ὁ Παῦλος κατὰ τὴν παράδοσιν. Ὀνομάζεται δ' ἔνεκα τούτου «βῆμα τοῦ Παύλου». Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἡ Ἐγνατία ὁδὸς ὑπενθυμίζει τὴν πορείαν τοῦ ἀκαταπόνητου Ἀποστόλου. Τὴν Κόρινθον κοσμεῖ περικαλλῆς ναὸς τοῦ ἀγίου Παύλου. Εἰς Ἀθήνας τέλος ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην μας τὴν παρουσίαν του ὁ Ἄρειος Πάγος, ἔχουν δὲ ἀνεγερθῆναι ἐπ' ὀνόματί του καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀροπαγίτου τὴν παραμονὴν μάλιστα τῆς ἑορτῆς τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων γίνεται ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἀναγινώσκεται δὲ κατ' αὐτὴν καὶ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἀπ' αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος (Πράξ. ΙΖ' 22 - 31), καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὠμίλησε διὰ τὸν ἄγνωστον Θεόν.

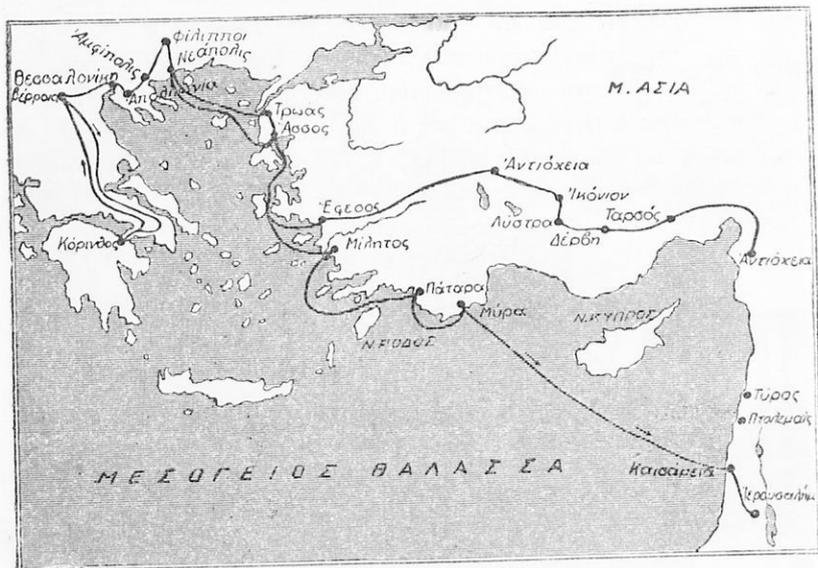
7. Ἡ τρίτη πορεία

Ε ΟΡΜΗΤΗΡΙΟΝ καὶ πάλιν τὴν Ἀντιόχειαν, ἐπεχείρησε καὶ τρίτην πορείαν ὁ ἀκαταπόνητος Ἀπόστολος. Ἀφοῦ διήλθε τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ τὴν Φρυγίαν, ἔφθασεν εἰς Ἔφεσον, τὴν πλέον σημαντικὴν Μικρασιατικὴν πόλιν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἔδραν τοῦ Ῥωμαίου ἀνθυπάτου. Εἰς αὐτὴν παρέτεινε τὴν διαμονὴν του ἐπὶ τρία περὶπου ἔτη. Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξε καρποφόρος ἤδη

δὲ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παύλου χρονολογεῖται ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀντίδρασις ὁμως, προελθοῦσα ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς τὴν φορὰν αὐτὴν, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅσον ἐσκόπει. Ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὰς ἐκκλησίας τῆς Μακεδονίας, ἴσως δ' ἐκείθεν μετέβη καὶ εἰς Ἰλλυρίαν (Ῥωμ. ΙΕ' 19) καὶ τέλος κατῆλθεν εἰς Κόρινθον. Κατὰ τὸ τετραετὲς τοῦτο διάστημα συνέγραψε καὶ ἀπέστειλεν ὁ Παῦλος καὶ τὰς δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολάς (τὴν πρώτην ἐξ Ἐφῆσου καὶ τὴν δευτέραν ἐκ Μακεδονίας), τὴν πρὸς Γαλάτας (ἐξ Ἐφῆσου) καὶ τὴν πρὸς Ῥωμαίους (ἐκ Κόρινθου). Ὑστερον ἀπὸ πολλὰς πε-

ριπτετείας και προσεγγίσεις εις διαφόρους λιμένες ακριβῶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ ἔτους 58 ἔφθασεν ὁ ἀκατάβλητος κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου εις Ἱεροσόλυμα. Ἡ παρουσία του ὅμως εις τὴν πόλιν αὐτὴν ἐξήγειρεν ἐναντίον του τοὺς φανατικοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐμίσησαν, διότι τὸν ἐθεώρουν ὡς ἀποστάτην καὶ ἐξωμότην. Μίαν ἡμέραν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος πλήθος λαοῦ, ἐξερεθισθὲν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Παύλου, ὤρμησεν ἐναντίον του μὲ σκοπὸν νὰ τὸν φονεύσῃ. Μόλις ἐπρόφθασε νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ

Τρίτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

ἀπὸ τὰς χεῖράς των ὁ Ῥωμαῖος χιλιάρχος Κλαύδιος Λυσίας. Πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειάν του ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐγκλείσῃ εἰς τὸ δεσμοτήριον. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἐκεῖ διέτρεχε κίνδυνον ἡ ζωὴ του ἀπὸ συνωμότης Ἰουδαίους, διέταξε τὴν μεταγωγὴν του εἰς Καίσαρειαν τῆς Παλαιστίνης. Ὁ διαμένων εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν Ῥωμαῖος ἐπίτροπος Παλαιστίνης Φῆλιξ ἐκράτησε τὸν Ἀπόστολον ἐγκάθειρ-κτον ἐπὶ δύο ἔτη. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Φῆστος ἤθελε, διὰ νὰ φανῇ ἄρεστός εἰς τοὺς Ἰουδαίους, νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ

τόν δικάσουν. Ὁ Παῦλος ὅμως, ὡς Ρωμαῖος πολίτης, ἤξιωσε νὰ δικασθῆ ἀπὸ αὐτοκρατορικὸν δικαστήριον καὶ ἐπεκαλέσθη τὸν Καίσαρα. Ὁ Φῆστος ἀπήντησε: «Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ».

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ σταλῆ εἰς Ρώμην. Ὁμοῦ μὲ ἄλλους καταδίκους καὶ μὲ στρατιωτικὴν φρουράν, ἐπέβη πλοίου ὁ Ἀπόστολος, συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ δύο συνεργούς του, τὸν ἐκ Μακεδονίας Ἀρίσταρχον καὶ τὸν Λουκᾶν. Ὁ ἀφωσιωμένος αὐτὸς μαθητὴς τοῦ Παύλου παρέχει εἰς τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (27 καὶ 28) ζωηράν καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς περιπετειώδους καὶ ἐπικινδύνου αὐτῆς θαλασσίας διαδρομῆς ἀπὸ Καισαρείας μέχρι τῆς αἰωνίας πόλεως, τῆς Ρώμης.

Ἡ Καισαρεία, ἡ παραλιακὴ πόλις τῆς Παλαιστίνης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀπέπλευσεν ὁ Παῦλος μὲ τοὺς συνεργάτας του, ἡ Σιδῶν εἰς τὴν Φοινικικὴν παραλίαν, τὰ Μύρρα τῆς Λυκίας, μία τοποθεσία «Καλολιμένε» εἰς τὴν νότιον παραλίαν τῆς Κρήτης, ἡ νῆσος Μελίτη (Μάλτα), αἱ Συρακοῦσαι τῆς Σικελίας, τὸ Ρήγιον καὶ οἱ Ποτιόλοι εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι σταθμοὶ τοῦ περιπετειώδους αὐτοῦ ταξιδίου. Εἰς τὴν τελευταίαν πόλιν εὔρον καὶ χριστιανικὴν παροικίαν.

Ἡ ἐξιστόρησις τοῦ Λουκᾶ ἐπροκάλεσεν ἀνεκάθεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἱστορικῶν, διότι ἀπ' αὐτὴν διδασκόμεθα πολλὰ διὰ τὴν ναυτιλίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀλλὰ καὶ ζωντανὴν εἰκόνα τοῦ Παύλου μᾶς προσφέρει ἡ ἀφήγησις αὐτή: «Τὸν βλέπομεν νὰ ἀπολαύῃ ὄχι μόνον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δοκιμασμένων συνεργῶν του, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερέχῃ πάντοτε εἰς τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἐκάστοτε. Κατορθώνει νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰς καρδίας καὶ τὴν θέλησιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἴσταντο κατ' ἀρχὰς ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροί ἐναντι αὐτοῦ. Ὁ αἰχμάλωτος ἐμφανίζεται ὡς καθοδηγὸς τῶν ἄλλων, τῶν ἐλευθέρων. Τοὺς συμβουλεύει, τοὺς διατάσσει, τοὺς ἐμπνέει θάρρος κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ κινδύνου ἀπὸ τὴν τρικυμίαν» (Κνορfl).

Φθάσας εἰς Ρώμην ὁ Παῦλος, ἐμίσθωσεν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν παρέμεινε φρουρούμενος πάντοτε ἀπὸ στρατιώτην. Ἐπὶ δύο ἔτη ἐδέχετο πάντας τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν καὶ μολονότι περιορισμέ-

νος εἰργάζετο διὰ τὴν διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, βοηθούμενος βέβαια καὶ ἀπὸ τοὺς συνεργοὺς του.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ περατώνεται ἡ διήγησις τῶν Πράξεων καὶ ἔκτοτε δὲν ἔχομεν ἀπολύτως ἐξηκριβωμένας καὶ ἀσφαλεῖς μαρτυρίας διὰ τὴν περαιτέρω δρᾶσιν του καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἡ τρίτη λοιπὸν πορεία ἤρχισεν ἀπὸ Ἀντιοχείας, ἀλλ' αὐτὴν τὴν φορὰν ἐτερματίσθη εἰς τὴν Ρώμην (Πράξ. ΙΗ' 23 - ΚΗ' 31).

8. Ἡ τετάρτη πορεία. Ὁ μαρτυρικός θάνατος

ΠΟ ΠΛΕΟΝ ἢ σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς τῶν τελευταίων ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, καθὼς καὶ ἀρχαιοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν εἰς ἔργα των, γραφέντα κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος, δυνάμεθα μὲ πᾶσαν πιθανότητα νὰ συμπεράνωμεν: 1) ὅτι μετὰ τὴν πάροδον τῆς διετίας ὁ Ἀπόστολος, δικασθεὶς, ἠθωώθη καὶ ἀπηλευθερώθη, 2) ὅτι ἐλευθερωθεὶς, ἐπέχειρσε καὶ τετάρτην πορείαν, μὲ ἀφετηρίαν καὶ τέρμα τὴν Ρώμην καὶ 3) ὅτι ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Ρώμην ἐπὶ Νέρωνος, μεταξύ τῶν ἐτῶν 64-67 μ. Χ. Ποῦ μετέβη κατὰ τὴν τετάρτην του πορείαν δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς· πάντως ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς του προκύπτει ὅτι ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὴν Ἔφεσον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφήκεν ὡς Ἐπίσκοπον τὸν συνεργάτην του Τιμόθεον, ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς Κρήτην καὶ διῆλθε καὶ διὰ Νικοπόλεως τῆς Ἠπείρου. Μερικοὶ φρονοῦν ὅτι καὶ μέχρις Ἰσπανίας ἔφθασεν, ὅπως εἶχεν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν (Ρωμ. ΙΕ' 24). Πάντως, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρώμην, ἐφυλακίσθη διὰ δευτέραν φορὰν, καταδικασθεὶς δὲ εἰς θάνατον ἀπεκεφαλίσθη. Κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τῆς φυλακισεῶς του εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς του ἔγραψε τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολάς του: πρὸς Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Φιλήμονα, 2 πρὸς Τιμόθεον, πρὸς Τίτον καὶ πρὸς Ἑβραίους, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν μὲ ἀκριβείαν νὰ καθορισθῇ ποίος ἔξ αὐτῶν ἔγρα-

φεν ἐκ τοῦ δεσποτηρίου τῆς Καισαρείας καὶ ποῖας κατὰ τὸν χρόνον τῶν δύο φυλακίσεων του εἰς Ρώμην.

Εἰς τὴν δευτέραν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν προφανῶς ὁ ὑπέροχος ἀνὴρ ἔγραψε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, λέγει: « Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφύεστηκε. Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσασαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν

Τετάρτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ» (Β' Τιμοθ. Δ' 6-8). Λόγοι ἀληθῶς ἄξιοι ἀνδρός, ὁ ὁποῖος κατηνάλωσεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Δαμασκοῦ!

1. 'Ο 'Απόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς 'Ιωάννης

ΕΠΙ ΤΗΣ δράσεως τῶν ἄλλων 'Αποστόλων ἐλαχίστας ἔχομεν ἀσφαλεῖς μαρτυρίας. 'Ο 'Ιωάννης, ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ὁ ἀδελφὸς τοῦ 'Ιακώβου τοῦ ἀποκεφαλίσθεντος κατ' ἐντολὴν τοῦ 'Ηρώδου 'Αγρίππα Α' κατὰ τὸ ἔτος 44, φέρεται εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τῶν Πράξεων τῶν 'Αποστόλων ἀχώριστα συνδεδεμένος καὶ στενῶς συνεργαζόμενος μὲ τὸν

Πέτρον διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ὀργανωσιν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Παλαιστίνην. 'Ωσαύτως παρευρέθη καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὴν 'Αποστολικὴν Σύνοδον, τὴν συγκροτηθεῖσαν τὸ ἔτος 50-51 μ. Χ. (Γαλ. Β' 9). 'Ομοίως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον ὅτι παρέμεινεν εἰς τὴν 'Αγίαν Πόλιν μέχρι τοῦ ἔτους 58 περίπου, ὅτε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ὁ Διδάσκαλός του. 'Αλλὰ καὶ πέραν τοῦ ἔτους τούτου εἶναι πιθανὸν ὅτι διέμεινεν εἰς 'Ιεροσόλυμα ὁ 'Ιωάννης. 'Οταν ὁμως τὸ ἔτος 66 μ. Χ. ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις τῶν 'Ιουδαίων ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, τότε οἱ ἐν 'Ιεροσολύμοις Χριστιανοί, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ 'Ιωάννης, ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν καὶ κατέφυγεν εἰς Νέαυ Πέλλαν τῆς Περαίας. 'Ομόφωνος δὲ ἡ ἀρχαιοτάτη παράδοσις τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ ὅτι μετέβη κατόπιν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς 'Εφесον, ὁπόθεν ἐπώπιτευε καὶ διηύθυνε τὰς ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς 'Ασίας.

'Επὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δομιτιανοῦ (81-96) ὁ 'Ιωάννης ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Πάτμον, ὅπου εἶδε τὴν ὀπτασίαν, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν εἰς τὸ ἔργον του «'Αποκάλυψις», τὸ τελευταῖον καὶ μοναδικὸν προφητικὸν βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης.

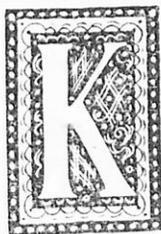
Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ, ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς 'Εφесον, ἔνθα ἔζησε μέχρι βαθυτάτου γῆρατος, ἀποθανὼν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Τραϊανοῦ (98-117).

'Η παράδοσις διηγεῖται συγκινητικὰς ἱστορίας διὰ τὴν στορ-

γὴν του πρὸς τὸ ποίμνιον του καὶ διὰ τὰ ἀπλᾶ, ἀλλὰ βαθυστό-
χαστα κηρύγματά του. Ὄταν ἐγήρασε, μὴ δυνάμενος νὰ ὀμιλῇ
διὰ μακρῶν, ἔλεγε πάντοτε: « Τεκνία, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ». Ἐρωτη-
θεὶς δὲ διατὶ ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτό, ἀπήντησεν ὅτι « αὕτη εἶναι
ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου καὶ ταύτης ἐκτελουμένης τὸ ἰκανὸν ἐκτελεῖται ».

Ὁ Ἰωάννης ὅμως κατέλειπε καὶ ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ πνεύμα-
τός του. Ἐκτὸς τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τριῶν ἐπιστολῶν, ἔγραψε
καὶ τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐξε-
τιμήθη ἰδιαιτέρως καὶ ὠνομάσθη « πνευματικὸν Εὐαγγέλιον ». Εἰς
αὐτό, ἀπευθυνόμενος προφανῶς πρὸς τοὺς ἔθνικούς, λέγει ὅτι ἐκεί-
νος, τὸν ὁποῖον οἱ φιλόσοφοι αὐτῶν ὠνομάζον « Νοῦν » ἢ « Λό-
γον » τοῦ παντός, αὐτὸς εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος
εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ ἐγένεν ἄνθρωπος. Χωρὶς νὰ νοθεύσῃ
τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, συνεδύασε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
τὴν Χριστιανικὴν πίστιν περὶ τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὰς φιλοσοφικὰς θεω-
ρίας τῆς ἐποχῆς του καὶ κατέστησεν οὕτω δυνατὸν εἰς τὸν Χρι-
στιανισμὸν νὰ ἀποβῇ παγκόσμιος θρησκεία. Ἐπειδὴ δὲ πρῶτος
αὐτὸς ἀπεκάλεσε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, διὰ
τοῦτο ὠνομάσθη τιμητικῶς Θεολόγος καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ
ὡς δεῦτερος μετὰ τὸν Παῦλον διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας

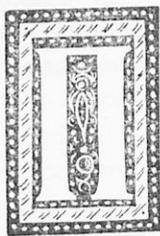

Αἱ ὁ Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου, ὁ πρῶτος
κληθεὶς μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάν. Α' 41), ὀνο-
μασθεὶς δὲ διὰ τοῦτο Πρωτόκλητος, ἔδρασε κατ'
ἄρχας εἰς Παλαιστίνην. Κατόπιν ἐκήρυξε, κατὰ
τὴν παράδοσιν, εἰς Σκυθίαν, εἰς Θράκην (ὅπου
ἵδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἡρακλείας) καὶ τελευ-
ταῖον εἰς Ἀχαΐαν. Ἀπέθανεν δὲ μαρτυρικὸν θάνα-
τον εἰς Πάτρας, προσηλωθεὶς ἐπὶ σταυροῦ, ἔχον-
τος τὸ σχῆμα Χ. Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν τὸν τιμᾷ ἀνέκαθεν ὡς
πολιοῦχόν της καὶ ἔχει ἀνεγείρει εἰς μνήμην του περικαλλῆ καὶ
μεγαλοπρεπῆ ναόν.

Όταν τὸ 807 μ. Χ. οἱ Σλαῦοι τοῦ «θέματος»¹ τῆς Πελοποννήσου ἐπολιόρησαν τὰς Πάτρας, τότε οἱ ἡρώϊκοὶ καὶ εὐλαβεῖς κάτοικοι, ἐπιχειρήσαντες ἔξοδον, ἔτρεψαν τοὺς πολιορκητὰς εἰς φυγὴν καὶ τοὺς διεσκόρπισαν. Τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως ἀπέδωσαν οἱ εὐσεβεῖς πρόμαχοι αὐτῆς εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν, τὸν ὁποῖον εἶδον ἔφιππον νὰ στρατηγῆ τῆς μάχης. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρος Α' (802-811) διέταξεν ὅλα τὰ λάφυρα νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὸν ναόν του, ἡ δὲ Ἐπισκοπὴ Πατρῶν προήχθη τότε εἰς Μητρόπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήχθησαν καὶ τρεῖς Ἐπισκοπαί: Μεθώνης, Κορώνης καὶ Λακεδαιμόνος.

Ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὴν 30ὴν Νοεμβρίου.

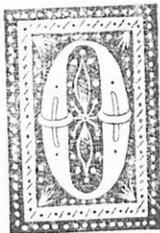
3. Οἱ Ἀπόστολοι Ματθαῖος, Φίλιππος, Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος, Σίμων ὁ ζηλωτῆς καὶ Ματθίας

ΕΠΙ ΤΟΥ Ματθαίου ἀναφέρεται ὅτι, ἀφοῦ ἐκήρυξεν εἰς Παλαιστίνην καὶ συνέγραψεν ἐκεῖ τὸ φέρον τὸ ὄνομά του Εὐαγγέλιον, «μετέβη κατόπιν εἰς ἄλλους λαοὺς» (Εὐσέβιος). Διὰ τὸν Ἀπόστολον Φίλιππον — διάφορον τοῦ ὁμωνύμου διακόνου — ὑπάρχει παράδοσις ὅτι, κηρύξας εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπέθανεν εἰς Ἱεράπολιν τῆς Φρυγίας, ὅπου ἔζων καὶ δύο θυγατέρες αὐτοῦ, ἔχουσαι τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ἡ τρίτη, αὐτοῦ κόρη διέμενεν εἰς Ἐφεσον (Εὐσέβιος). Διὰ τὸν Θωμᾶν ἀναφέρει ὁ Ὀριγένης ὅτι ἔδρασεν εἰς Παρθίαν. Διὰ τὸν Βαρθολομαῖον ὑπῆρχε, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, παράδοσις ὅτι ἐκήρυξεν εἰς Ἰνδίας (νότιον Ἀραβίαν) καὶ βραδύτερον εἰς Ἀρμενίαν. Διὰ τὸν Σίμωνα τὸν ζηλωτὴν καὶ τὸν Ματθίαν οὐδεμία ἀσφαλὴς μαρτυρία ὑπάρχει.

1. Θέματα ἐκαλοῦντο εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν διοικητικαὶ περιφέρειαι, ἀνάλογοι πρὸς τοὺς σημερινούς νομούς.

4. Οἱ ἀδελφóθει Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας

Ι ΔΥΟ οὔτοι — διάφοροι τῶν ὁμωνύμων Ἀποστόλων — ὀνομάζονται εἰς τὴν Κ. Δ. «ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου». Κατ' ἄλλους ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἀλφαίου καὶ τῆς Μαρίας, ἀδελφῆς τῆς Θεοτόκου, καὶ συνεπῶς ἐξάδελφοι τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλοι τοὺς νομίζουν ὡς τέκνα τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ ἀπὸ γάμον, τὸν ὅποιον εἶχε συνάψει, πρὶν μνηστευθῆ μετὰ τὴν Μαρίαν. Ὁ Ἰάκωβος ἦτο ἡ κεφαλὴ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας καὶ ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος αὐτῆς. Ὁ Παῦλος ὀνομάζει αὐτόν, ὅπως καὶ τοὺς Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Ἰωάννην, «στύλους» τῆς Ἐκκλησίας (Γαλ. Β' 9). Ἐγραψε καὶ ἐπιστολὴν, ἀπευθυνομένην «πρὸς τὰς δώδεκα φυλὰς τὰς ἐν διασπορᾷ» καὶ ἡ ὁποία κατετάχθη εἰς τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. Ἐξετιμᾶτο διὰ τὴν εὐσέβειάν του καὶ τὸ ἦθός του καὶ ἀπὸ Χριστιανούς καὶ ἀπὸ Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τὸν ὠνόμαζον «δίκαιον». Ἐν τούτοις μικρὸν πρὸ τῆς πολιορκίας τῶν Ἱεροσολύμων ἔπεσε θῦμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φανατισμοῦ καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου Ἰούδας ἔδρασε καὶ αὐτὸς εἰς Παλαιστίνην καὶ ἔγραψεν ὁμοίως μικρὰν ἐπιστολὴν, καταταχθεῖσαν εἰς τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον, οἱ υἱοὶ του, ζῶντες εἰς Παλαιστίνην, ἐθεωρήθησαν ἐπικίνδυνοι ὡς ἀπόγονοι τοῦ Δαυὶδ καὶ ἤχθησαν εἰς Ρώμην ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δομιτιανοῦ (81-96). Ἰδὼν ὁμως ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς τύλους εἰς τὰς χεῖράς των καὶ πεισθεὶς ὅτι ἦσαν ἀκίνδυνοι γεωργοί, τοὺς ἀφῆκεν ἐλευθέρους.

5. Οἱ Εὐαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς

ΜΑΡΚΟΣ, φέρων καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα Ἰωάννης, ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ μνημονευθέντος ἤδη Βαρνάβα καὶ υἱὸς τῆς Μαρίας, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ὁποίας συνεκεντρώνοντο οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις Χριστιανοί. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς συνεργάτας τοῦ Παύλου. Κυρίως ὁμως ἦτο μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Πέτρου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν πρώτην του ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἀπὸ τῆς Ρώμης τὸν

ἀποκαλεῖ «Υἷόν» του (Α΄ Πέτρ. Ε΄ 14). Ἐλέχθη ἤδη ὅτι, παρακολουθῶν ὁ Μάρκος τὸν Πέτρον καὶ καταγράφων τὰ κηρύγματα του, συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο «ἀπομνημονεύματα τοῦ Πέτρου». Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Μάρκος ὑπῆρξεν ἰδρυτὴς καὶ πρῶτος Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον. Τὸ λείψανόν του μετεφέρθη ἀργότερον εἰς Βενετίαν, ἐπὶ τοῦ τάφου του δὲ ἐκτίσθη ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Ὁ Λουκᾶς, ἰατρός τὸ ἐπάγγελμα (Κολοσσ. Δ΄ 10), καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ εἰδωλολάτρης, πρὶν ἢ γίνῃ Χριστιανός, ἐκατηχήθη προφανῶς ἀπὸ τὸν Παῦλον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε συνεργὸς καὶ ἀκόλουθος, παραμείνας, αὐτὸς μόνος, πλησίον τοῦ διδασκάλου του καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἀκόμη φυλάκισίν του εἰς τὴν Ρώμην. «Λουκᾶς ἐστὶ μόνος μετ' ἐμοῦ», γράφει μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Παῦλος (Β΄ Τιμοθ. Δ΄ 11). Εἶναι συγγραφεὺς τοῦ φέροντος τὸ ὄνομά του Εὐαγγελίου καὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του, ἐκήρυξεν εἰς Ἀχαΐαν καὶ ἀπέθανε, κατὰ τὴν παράδοσιν, μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὰς Θήβας.

Μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν καὶ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν ἐργάσθησαν καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἦσαν ἄνθρωποι χωρὶς δύναμιν, χωρὶς πλοῦτον, χωρὶς ἀξιώματα. Ἐφόδια εἶχον μόνον τὴν πίστιν των καὶ τὸν φλογερὸν των ζῆλον, μὲ τὰ ὁποῖα κατώρθωσαν νὰ ὑπερνικήσουν μεγάλα ἐμπόδια καὶ νὰ διαδώσουν τὸν Χριστιανισμόν εἰς ὅλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ὡς ἁγίους καὶ μάρτυρας τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Ἀποστολικούς μαθητὰς καὶ ἔχει ἀφιερῶσει ὠρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους εἰς τὴν μνήμην ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν. «Καὶ μὴ λησμονοῦμεν τὴν θέσιν τῶν πρώτων ἐκείνων ὀλίγων καὶ ἀσήμενων μαθητῶν ἐνώπιον τοῦ διεφθαρμένου κόσμου. Θὰ εὐρισκόμεθα πρὸ αἰνίγματος πῶς κατώρθωσαν ὅ,τι κατώρθωσαν, ἔαν δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι ἐκεῖνος τοὺς ἔδωκεν ἐντολήν, ὁ ἔχων πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς» (Δ. Μπαλάνος).

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΑΝΤΙΘΕΣΗ προς τὰς ειδωλολατρικὰς θρησκείας καὶ τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὁ Χριστιανισμὸς ἐθεώρησεν ἀνεκάθεν τὴν γυναῖκα ὡς ἰσάξιον τοῦ ἀνδρός πλάσμα καὶ διεκήρυξε τὴν πλήρη αὐτῆς ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐντὸς τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος. Τοιοῦτοτρόπως συνετέλεσεν ἡ νέα θρησκεία εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῆς καταπτώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴ εἶχε περιέλθει ἐντὸς τῆς ἀρχαίας κοινωνίας. Τὸ σάλπισμα ἢ ἡ κλήσις τοῦ Ἰησοῦ: « Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς » (Ματθ. ΙΑ' 28) ἀπηνθύνετο πρὸς ὅλους ὅσοι ἦσαν διατεθειμένοι νὰ μετανοήσουν καὶ ἐπέδιωκον τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας καὶ τὴν σωτηρίαν των, τόσο πρὸς τοὺς ἄνδρας, ὅσον καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας.

Ἦδη εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀναφέρονται γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας. Ἡ Θεοτόκος Μαρία ἐτιμήθη ἀνεκάθεν ἀπὸ τὴν Χριστιανωσύνην καὶ ἐξυμνήθη ὡς σύμβολον τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος καὶ τῆς μητρικῆς συγχρόνως στοργῆς.

Παραπλεύρως πρὸς τὸν πρεσβύτερον Συμεῶν, ὁ ὁποῖος προεῖπε τὸ μέλλον τοῦ θεοῦ βρέφους, ἀναφέρεται καὶ ἡ προφήτις Ἄννα (Λουκ. Β' 36-39). Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον (Η' 1-3) ἀναγινώσκομεν: « Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθ' ἑξῆς καὶ αὐτὸς διώδεε κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ, καὶ γυναῖκες τινες, αἱ ὁποῖαι ἦσαν θεραπευόμεναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτά ἐξεληλύθει, καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου, καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς ».

Ἐκτὸς ἄλλων, μνημονεύονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια ἡ πενθερὰ τοῦ Πέτρου, θεραπευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ (Μάρκ. Α' 30-31), ἡ ἀμαρτωλὸς εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς Φαρισαίου, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ τὴν παραβολὴν τῶν δύο χρεωφειλετῶν (Λουκ.

Z' 36-56), αἱ δύο ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου, ἡ Μαρία καὶ ἡ Μάρθα (Λουκ. Ι' 38-42 καὶ Ἰωάνν. ΙΑ' 17-37 καὶ ΙΒ' 2-8), ἡ Συροφοίνισσα, τῆς ὁποίας ἀνεγνώρισε καὶ ἐξετίμησε τὴν πίστιν (Μάρκ. Ζ' 24-30), ἡ Σαμαρεΐτις, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶπε τοὺς ὠραίους λόγους περὶ πνευματικῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ (Ἰω. Δ' 23). Γυναῖκες συνώδευσαν τὸν Ἰησοῦν ἀναβαίνοντα εἰς Ἱεροσόλυμα (Μάρκ. ΙΕ' 41) καὶ ὁδηγούμενον εἰς τὴν σταύρωσιν (Ματθ. ΚΖ' 55-56) καὶ ἴσταντο παρὰ τὸν σταυρὸν του (Ἰωάνν. ΙΘ' 25 κ. ἐξ.). Αἱ μυροφόροι τέλος ὑπῆρξαν αἱ πρῶται μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ (Μάρκ. ΙΣΤ').

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων ἀνεγνωρίσθη ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς ἐδόθη « ἡ ἐξ ὕψους δύναμις », ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας ὅπαδους. Καὶ αὐταὶ ἦσαν ἀφωσιωμένοι « τῇ διδαχῇ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς » (Πράξ. Β' 42). Εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν καὶ τὴν πρώτην ἐκκλησίαν εἶχον σημαντικὴν θέσιν. Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου μνημονεύουν πολλὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπήλαυον μεγάλην ὑπολήψεως. Ἐφιλοξένουν τοὺς Ἀποστόλους καὶ Εὐαγγελιστὰς εἰς τὰς οἰκίας των κατὰ τὰς περιοδείας των καὶ παρεῖχον τοὺς οἴκους των διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν λατρείαν. Τοιαῦται γυναῖκες ἀναφέρονται: ἡ μήτηρ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου Μαρία, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ὁποίας συνεκεντρώνοντο οἱ Χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων (Πράξ. ΙΒ' 12), εἰς τοὺς Φιλίππους ἡ Λυδία, ἡ πορφυρόπωλις ἐκ Θυατείρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Πράξ. ΙΣΤ' 15 καὶ 40), ἡ Πρίσκιλλα (Πράξ. ΙΗ' 2, Α' Κορινθ. ΙΣΤ' 19, Ρωμ. ΙΣΤ' 3), ἡ Χλόη εἰς τὴν Κόρινθον (Α' Κορινθ. Α' 11), ἡ Δάμαρις εἰς Ἀθήνας (Πράξ. ΙΖ' 34), ἡ Φοίβη, διάκονος εἰς τὴν ἐν Κεγχρεαῖς τῆς Κορίνθου ἐκκλησίαν (Ρωμ. ΙΣΤ' 1), ἡ Εὐδοία καὶ ἡ Συντύχη εἰς τοὺς Φιλίππους (Φιλιππ. Δ' 2), ἡ Ἀπφία εἰς Κολοσσὰς (Φιλήμ. 2), ἡ Εὐνίκη καὶ ἡ Λωΐς, ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη τοῦ Τιμοθέου (Β' Τιμοθ. Α' 5).

Πολλαὶ γυναῖκες διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν των δρᾶσιν πρὸς πτωχοὺς, χήρας, ὀρφανὰ, ἀσθενεῖς, ὅπως εἰς τὴν Ἰόππην ἡ Ταβιθὰ (Δορκάς), τὴν ὁποίαν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν ὁ

Πέτρος (Πράξ. Θ' 36 και 40... αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων και ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει. Ταβιθά, ἀνάστηθι κλπ.).

Ὅμοιως ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι γυναῖκες προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ και εἰργάστησαν διὰ τὸν προσηλυτισμὸν γυναικῶν. Ἀναφέρεται μέγας ἀριθμὸς γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Ἡ κατήχησις αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνη παρὰ μόνον δι' ὁμοφύλων των, ἐφ' ὅσον οἱ Ἀπόστολοι και οἱ Εὐαγγελισταὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς γυναικωνίτας.

Ἄλλὰ και τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουν και νὰ προφητεύουν ἀνεγνωρίσθη εἰς αὐτάς. Ἡ Πρίσκιλλα ἀναφέρεται μετὰ τὸν σύζυγόν της Ἀκύλαν ὡς διδάξασα τὸν ἐξ Ἀλεξανδρείας λόγιον Ἀπολλῶ, ὁ ὁποῖος μόνον τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἐγνώριζε και ἀτελῶς τὰ περὶ Ἰησοῦ (Πράξ. ΙΗ' 24 - 26). Ὅμοιως παραδίδεται διὰ τὰς τέσσαρας θυγατέρας τοῦ διακόνου Φιλίππου, ὅτι ἔδρασαν ὡς προφήτιδες εἰς Μικρὰν Ἀσίαν (Πράξ. ΚΑ' 9). Και ὁ Παῦλος (Α' Κορινθ. ΙΑ' 3 - 16) ἐπιτρέπει νὰ ἀπαγγέλλουν προσευχὰς και νὰ προφητεύουν εἰς συγκεντρώσεις γυναῖκες ἔχουσαι τὸ χάρισμα, ἀπαιτεῖ δὲ μόνον ἡ περιβολὴ και ἡ ἐμφάνισις των νὰ εἶναι εὐπρεπῆς. Και ἀπαγορεύει μὲν νὰ διδάσκουν εἰς τὰς ἐκκλησίας αἱ γυναῖκες (Α' Κορινθ. ΙΔ' 33 - 35), ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη δὲν σημαίνει ὑποτίμησιν τῆς γυναικός.

Τέλος μνημονεύονται ὡς κατέχουσαι εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκκλησίαν ἀξίωμα και διακονίσσαι ἢ χῆραι (Α' Τιμόθ. Ε' 9-13). Ἔργα αὐτῶν ἦσαν νὰ παρίστανται εἰς τὸ βάπτισμα τῶν γυναικῶν, νὰ διδάσκουν κατηχουμένας, νὰ περιποιῶνται τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ ἐπισκέπτωνται τὰς μάρτυρας εἰς τὰς φυλακὰς και νὰ φέρουν εἰς αὐτὰς ἐλεημοσύνας, συλλεγομένας ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ μένουν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν τάξιν εἰς τὴν λατρείαν, νὰ ἔχουν τὴν ἐποπτείαν τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἀναφέρονται κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας πλεῖστα ὀνόματα διακονισσῶν, αἱ ὁποῖαι περιεφρόνησαν πλοῦτη, τιμὰς και δόξαν, διὰ νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκκλησίας και νὰ μαρτυρήσουν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὡς, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ἡ ἀγία Θέκλα, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παύλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ
Η ΗΡΩΪΚΗ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Η ΞΕΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ
ΤΡΕΙΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ

ΠΟ ΤΗΣ Ἀποστολικῆς ἐποχῆς τὸ Εὐαγγέλιον εἶ-
χεν ἀποκτήσει βαθείας ρίζας εἰς τὰς πλείστας ἐπαρ-
χίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Οἱ ὄπαδοι τῆς νέας
θρησκείας προήρχοντο κυρίως ἀπὸ τὴν μέσην καὶ
κατωτέραν τάξιν (χειροτέχνη, ἔμποροι, δοῦλοι)
καὶ ἀπὸ τὸν γυναικεῖον κόσμον. Ἐν τούτοις, ὅπως
καταφαίνεται ἀπὸ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων
καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, δὲν ἔλειψαν εὐθὺς
ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν πιστῶν καὶ πλούσιοι, ἐπιφανεῖς καὶ
μορφωμένοι (Φιλιπ. Δ' 22: «ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντας οἱ ἄγριοι, μά-
λιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας»).

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου αἰῶνος αὐξάνει συνεχῶς ὁ ἀρι-
θμὸς τῶν εὐπόρων καὶ πεπαιδευμένων Χριστιανῶν, τῶν ἀνηκόντων
εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν κα-
τεχόντων ἀνώτερα ἀξιώματα. Περί τὸ 250 ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε
πλέον τόσον σταθεροποιηθῆ, ὥστε οἱ βαρύτεροι καὶ συστηματικοὶ
διωγμοί, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ, νὰ μὴ δύνανται
πλέον νὰ ματαιώσουν τὴν ὀριστικὴν του ἐπικράτησιν. Κατὰ τὰς
ἀρχὰς τέλος τοῦ τετάρτου αἰῶνος — περί τὸ 300 μ.Χ. — ὁ ἀριθμὸς
τῶν Χριστιανῶν ἀνήρχετο εἰς 7 ἑκατομμύρια ἔναντι τῶν 50 ἑκα-
τομμυρίων, τὰ ὅποια ἀπετέλουν τὸν συνολικὸν πληθυσμὸν τῆς
Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ περισσότεροι τῶν Χριστιανῶν ἦσαν
κάτοικοι τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα συνετελέ-

σθη μὲ σχετικὴν ταχύτητα, οὕτως ὥστε ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παύλου ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (Ἀχαΐας) παρίσταται ὡς ὠργανωμένη εἰς ἓν ὅλον (Β΄ Κορινθ. Α΄ 11) καὶ συγκεντρωμένη περὶ τὴν Κόρινθον, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίσκοπος κατέλαβε λίαν ταχέως πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα ὑπήγοντο ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κόρινθου τριάκοντα περίπου ἐπίσκοποι, συνεκροτοῦντο δ' ἔκτοτε τακτικαὶ σύνοδοι ἐπισκόπων. Περὶ τὸ 250 μ. Χ. ἐπεσκέφη τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ὠριγένης καὶ τὴν εὗρεν ἀκμάζουσαν. Μερικοὶ δὲ Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι ἀπελογοῦντο ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ρωμαίους αὐτοκράτορας.

Ἦδη ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Ὠριγένης, ἀκόμη δὲ περισσότερο ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος διέβλεπον ὀρθῶς εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ εὐρεῖαν — ὄντως δ' ἐκπληκτικὴν — διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἰσχυροτέραν ἀπόδειξιν τῆς θείας προελεύσεώς του.

ΕΥΝΟΪΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον, ὅταν εἶχεν ἔλθει «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» (Γαλ. Δ΄ 4). Ὅλη ἡ προηγηθεῖσα θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξις ὑπῆρξε μία βαθμιαία προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ Ἰουδαῖοι παρεσκευάσθησαν διὰ τῆς Π. Δ. Ἡ Ὑπαρξις ἀφ' ἑτέρου εἰς ἐκάστην πόλιν Ἰουδαϊκῆς κοινότητος μὲ κέντρον τὴν συναγωγὴν, ἢ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς Π. Δ.,

ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸ 280 καὶ εἶχε συμπληρωθῆ τὸ 150 περίπου π.Χ., ὅλα τὰ γεγονότα αὐτὰ ὑπῆρξαν ἢ γέφυρα, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ὑπέροχοι διδασκαλίαι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μονοθεϊσμοῦ μετεβίβασθησαν εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον. Καὶ αἱ προσδοκίαι τῶν Ἰουδαίων διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσοῦ δὲν ἦσαν ἀγνωστοὶ εἰς τὸν ἔθνικόν κόσμον. Ὁ Ρωμαῖος ποιητῆς Βιργίλιος εἰς ἓν ποίημά του, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν εἰς φίλον του, ἐπὶ τῇ γεννήσει εἰς αὐτὸν υἱοῦ, εὐχεται ἵνα τὸ γεννηθὲν ἀποβῆ ἑκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ σώσῃ καὶ θὰ λυτρώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Δίδει κατ' αὐτὸν

τὸν τρόπον ἔκφρασιν εἰς ἓνα γενικὸν πόθον τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του. Τέλος ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία διατυπώνει ιδέας καὶ θεωρίας, αἱ ὁποῖαι καθίστων τοὺς ἀνθρώπους ὠρίμους διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς γενικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως, ὑπῆρξαν καὶ περιστάσεις ἰδιαίτερας εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νέας θρησκείας. Ὡς τοιαῦται δὲ θεωροῦνται γενικῶς αἱ ἑξῆς:

1. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία

ἮΤΗ εἶχε καταργήσει τὰ σύνορα μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἐπὶ πλέον εἶχε μετριασθῆ ἡ ἀντίθεσις τῶν λαῶν πρὸς πᾶν ξένον. Θρησκείαι καὶ ἔθιμα τῆς Ἀνατολῆς μετεδίδοντο εἰς τὴν Δύσιν, ἐνῶ ταυτοχρόνως αἱ ιδέαι τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας διεισέδουν ὀλονὲν βαθύτερον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐκτὸς τούτου, οἱ Ρωμαῖοι εἶχον κατασκευάσει καὶ συνετήρουν ἄριστα στρατιωτικὰς καὶ ἐμπορικὰς ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι συνέδεον τὴν Ρώμην μὲ ὅλα τὰ μακρινὰ σύνορα. Ἡ παροιμία « Πολλὰ ὁδοὶ ἄγουν εἰς Ρώμην » ἀποδίδει ἐπιτυχῶς τὴν ἀρίστην κατάστασιν τῆς συγκοινωνίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Ὁ Ὀριγένης (κατὰ Κέλσου II, 30) παρατηρεῖ: « Ὁ Θεὸς προπαρεσκευάσε τοὺς λαοὺς καὶ ἐνήργησεν, ὥστε ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ νὰ κυριαρχῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον..., διότι ἡ ὑπαρξίς πολλῶν κρατῶν θ' ἀπετέλει ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ».

2. Ἡ ἐξάπλωσις καὶ ἐπικράτησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ, εἰς μορφήν μάλιστα τῆς κοινῆς διαλέκτου, εἶχεν ἀποβῆ ἡ γλῶσσα τῶν διανοουμένων καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς Ρωμαῖοι ἐγίνωσκον τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἔγραφον πολλάκις εἰς αὐτὴν ἔργα των, ἀπέστελλον δὲ καὶ τὰ τέκνα των πρὸς μόρφωσιν εἰς Ἀθήνας καὶ ἄλλαχοῦ. Καὶ γυναῖκες ἀκόμη ἀνεμείγνουσιν εἰς τὴν ὀμιλίαν των Ἑλληνικὰς λέξεις, διὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι ἔτυχον ἀνωτέρας παιδείσεως. Τὴν Ἑλληνικὴν ἐχρησιμοποίησεν

εύθως ἐξ ἀρχῆς ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὴν κατέστησε γλῶσσάν του. Ὁ Παῦλος ἠδύνατο νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ γράφῃ μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ νὰ γίνεται ἀντιληπτὸς, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην διερμηνέων καὶ μεταφραστῶν. Καὶ τὰ 27 βιβλία τῆς Κ. Δ. ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἡ ὁποία ἦτο γενικῶς ἡ γλῶσσα τοῦ κηρύγματος, τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς λατρείας. Μόνον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 2ου αἰῶνος ἤρχισε νὰ διαμορφώνεται Λατινικὴ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα.

3. Ἡ παρακμὴ τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν

Ἡ ΜΥΘΟΙ περὶ θεῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰκανοποιήσουν τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν πραγματικῶς εὐσεβῶν. Ἡ φιλοσοφία πολλοὺς αἰῶνας π. Χ. εἶχεν ἀσκήσει κριτικὴν ἐπὶ τῶν θρησκειῶν αὐτῶν καὶ εἶχε καταδείξει τὴν πλάνην, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς αὐτάς. Ἡ ἀπιστία δὲ ἐπεκράτει παντοῦ. Καὶ ὅμως οὔτε τὰ ἄτομα οὔτε αἱ κοινωναὶ ἠμποροῦν νὰ ζήσουν χωρὶς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Πολλοὶ προσηθάνοντο ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ θρησκεία τελειότερα. Ὁ βωμὸς εἰς τὸν ἄγνωστον θεόν, τὸν ὁποῖον εἶδεν ὁ Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τοῦ πόθου αὐτοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἦλθεν εἰς κατάλληλον ἐποχὴν, διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν γενικὸν αὐτὸν πόθον.

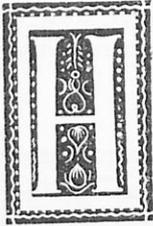
4. Ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις

ΛΑΟΣ ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. Ἡ παρακμὴ δὲ αὕτη τῶν θρησκειῶν ἐπέφερε καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν. Ὅχι μόνον ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν (Α' 24-32), ἀλλὰ καὶ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Σενέκας, ὁ Τάκιτος καὶ ὁ Ἰουβενάλιος, περιγράφουν μὲ ζοφερὰ χρώματα τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐκφράζουν τὸν ἀποτροπιασμὸν των δι' αὐτήν. Ὅλοι ἐφέροντο ἀκατασχέτως πρὸς τὸ κακὸν καὶ ἠσθάνοντο ὅτι ἦσαν δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἐπόθουν τὸν ἐξαγνι-

σμόν, τὴν λύτρωσιν, τὴν ἀναγέννησιν. Ὁ Χριστός, μὲ τὴν διδασκαλίαν Του, προσέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὕτη ἐζήτει.

5. Ἡ κοινωνικὴ ἐξαθλίωσις

ΘΕΣΙΣ τῶν δούλων καὶ τῶν γυναικῶν ἦτο ἀθλία. Δὲν ἀνεγνωρίζοντο εἰς αὐτὴν προσωπικὰ δικαιώματα, ἦτο δ' αὕτη δούλη τοῦ πατρὸς, τοῦ συζύγου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τοῦ θανόντος ὀρισθέντος ἐπιτρόπου ἢ τοῦ ἐνηλίκου πρεσβυτέρου υἱοῦ. Αἱ τάξεις αὐταὶ τῶν καταπιεζομένων δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἐλκυσθοῦν ἀπὸ μίαν θρησκείαν, ἢ ὁποία ὡς βασικὸν ὄρον διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἔθετε τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσιν καὶ ἀναγέννησιν. Μόνον δι' αὐτῆς καὶ ὄχι διὰ νομοθετικῶν μέτρων ἦτο δυνατὸν καὶ τότε, ὅπως καὶ πάντοτε, νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις τῆς καταστάσεως. Διὰ τὰς ἀδικουμένας αὐτὰς τάξεις οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ: « Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι ἀλγῶ ἀναπαύσω ὑμᾶς » (Ματθ. ΙΑ' 28) καὶ τοῦ Παύλου (Γαλάτ. Γ' 28): « Οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλληγ· οὐκ ἔστι δούλος οὐδ' ἐλεύθερος· οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ » ἦσαν παρήγορα μηνύματα.

6. Ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνωτερότης τῶν πρώτων Χριστιανῶν

ΙΗΣΟΥΣ ἐφανερώσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν πλήρη ἀγάπης ἐπουράνιον πατέρα τῶν ἀνθρώπων. Ἐδίδαξε τὴν θεϊαν προέλευσιν καὶ τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως· ὑπεσχέθη εἰς ὅσους θὰ τὸν ἠκολούθουν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν, λύτρωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἠθικὴν ἀναγέννησιν, κοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, αἰωνίαν ζωὴν, τελικὸν θρίαμβον τοῦ ἀγαθοῦ. Τὰ διδάγματα Του ἔλυσαν ὅλα τὰ αἰνίγματα, τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἐβασάνιζον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἱκανοποιοῦν ὅμως συγχρόνως καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας. Ὁ Ἰουστίνος, ὁ Τατιανός, ὁ Διονύσιος ἐξ Ἀλεξανδρείας — φιλόσοφοι καὶ οἱ τρεῖς —

ἀφοῦ προηγουμένως ματαίως προσεπάθησαν ν' ἀνεύρουν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ συστήματα τῶν φιλοσόφων, ἀνεκάλυψαν τέλος — ὅπως λέγει ὁ Ἰουστίνος — εἰς τὸν Χριστιανισμόν τὴν « μόνην ἀληθῆ καὶ χρήσιμον φιλοσοφίαν ».

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλει τὸν θαυμασμόν τῶν ἐθνικῶν καὶ περισσότερον ἀπὸ κάθε κήρυγμα τοὺς εἴλκυε πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἦσαν τὰ χριστιανικὰ ἥθη.

Οἱ Χριστιανοὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην των. Ἐπεκράτει εἰς αὐτοὺς αὐστηρότης καὶ ἀγνότης ἠθῶν. Τὴν ἐκδίκησιν ἀντικατέστησεν ἡ ἀνεξικακία, ἡ ἀνεκτικότητα, ἡ διαλλακτικότητα, ἡ προθυμία πρὸς συμφιλίωσιν μὲ οἰανδήποτε θυσίαν. Τὸ μῖσος καὶ τὸν φθόνον διεδέχθη ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, τὴν φιλαυτίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὰς στερήσεις τῶν ἄλλων ἡ χριστιανικὴ φιλανθρωπία καὶ ἀλληλεγγύη. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ὠριγένης (κατὰ Κέλσου), ἐπαναλαμβάνων λόγους τοῦ Παύλου (Φιλιππ. Β' 15), οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν « ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα τοῦ Θεοῦ ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, φωστῆρες ἐν κόσμῳ ». Ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ἀνεφώνουν : « Ἴδετε πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους οἱ Χριστιανοὶ καὶ πῶς εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον ». Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ κατηγορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς, ἐκφεύγει θαυμασμός διὰ τὰ χριστιανικὰ ἥθη (ἐπιστ. 49). Εἰς τοὺς διωγμοὺς ἀντέτασσαν τὴν καρτερίαν καὶ τὴν σταθερότητά των εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν.

Ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει : « Σπαυρώσατε, βασανίσσατε, καταδικάσατε ὅσον περισσότερον θεριζόμεθα ἀπὸ σᾶς, τόσον περισσότεροι ἀποβαίνομεν. Τὸ αἷμα εἶναι ὁ σπόρος τῶν Χριστιανῶν » (τῆς ἐκκλησίας). Καὶ ὁ Λακτάντιος μαρτυρεῖ « ὅσον περισσότερον πιέζεται ἡ θρησκεία τοῦ Θεοῦ, τόσον ἀύξάνει ».

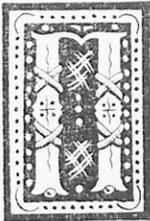
Πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ ζῆλος τῆς πίστεως τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐπιφανεῖς καὶ ἄσημοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, πεπαιδευμένοι καὶ ἀπαιδευτοί, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ὑπάλληλοι, ἔμποροι, στρατιῶται, μετεβάλλοντο εἰς ἐθελοντὰς κήρυκας, προσηλυτιστάς, Εὐαγγελιστάς καὶ Ἀποστόλους, εἰς Παύλους.

Τέλος τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα συνώδευον τὸ κήρυγμα τοῦ

Εὐαγγελίου εἰς ἑκάστην χώραν, ἔπειθον ὅλους διὰ τὴν θεῖαν προέλευσιν τῆς νέας θρησκείας.

ΕΜΠΟΔΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

A) ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ

ΑΡΑΠΛΕΥΡΩΣ πρὸς τὰς εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετώπισεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια διὰ τὴν διάδοσίν του. Ὁ θρίαμβος τελικῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως μόνον ὡς θαῦμα πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ νὰ ἀποδοθῆ εἰς θεῖαν ἐπέμβασιν καὶ προστασίαν.

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐξαπελύθησαν ἐναντίον του οἱ διωγμοί, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας (64 - 313).

Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εἶχε προείπει ὅτι οἱ μαθηταὶ του θὰ προσέκρουον εἰς μεγάλην ἀντίστασιν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐπρόβραλεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἀμαρτωλὴ ἀνθρωπότης. Τοὺς εἶχεν εἶπει (Ἰωάν. ΙΕ' 18 κ. ἐξ.): «... εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἀν τὸ ἴδιον ἐφίλει ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου (τοῦ ἀμαρτωλοῦ) οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος... ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον».

Ὁ Τερτυλλιανὸς παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀξία τοῦ Χριστιανισμοῦ προσμετρεῖται μὲ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Οἱ ἄρχοντες ἀπήτουν ἀπὸ κάθε Ρωμαῖον ὑπήκοον νὰ λατρεύῃ καὶ τοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης, εἰς τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν ἀντίληψίν των, ἡ Ρώμη ὠφείλε τὴν κοσμοκρατορίαν της. Αἱ πολυθεϊστικὰ θρησκείαι ἦσαν ἀνεκτικαὶ καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ὁπαδοὺς των νὰ λατρεύουν καὶ ἄλλους θεοὺς. Ἀφ' ὅτου δ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀκταβιανοῦ διεσφύζοντο μὲν ἐπιφανειακῶς οἱ δημοκρατικοὶ τύποι, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὸ πολίτευμα ἀπέβη μοναρχικόν, ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἐθεωρήθη ὄχι πλέον ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὡς ἀνώτατος ἄρχων, ὡς θεῖον πρόσωπον. Οἱ αὐτοκράτορες ἀπεθεώωντο ἀπὸ τὴν σύγκλητον, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὰς πράξεις καὶ τὰ διατάγματά των, κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ τὸν θάνατόν των, κατόπιν ὅμως καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ἀκόμη τῆς ἐπιγείου ζωῆς των, καθ' ἣν ἀνεκρηύττοντο θεοὶ (divi) καὶ ἐτιμῶντο ὡς θεοί. Εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας

των ἔπρεπε νὰ ἀποδίδωνται θεῖαι τιμαί. Ὁ ἀρνούμενος νὰ πράξη τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπαναστάτης, ὡς ἀσεβῶν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος, ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Τὰ αἴτια τῆς ἀρνήσεως δὲν ἠρעυνῶντο, ἀλλ' αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀρνησις ἀπετέλει ἐγκλημα καθοσιώσεως.

Ἡ ἀρνησις τῶν Χριστιανῶν νὰ λατρεύσουν τοὺς Θεοὺς τῆς Ρώμης καὶ τοὺς ἀποθεωθέντας αὐτοκράτορας ἐθεωρήθη ὡς ἐπικίνδυνος. Εἰς μάτην οἱ Χριστιανοὶ διεμαρτύροντο ὅτι ὑποτάσσονται εἰς τὰς « ὑπερχούσας ἐξουσίας » (Ρωμ. ΙΓ' 1), ὅτι εὐχονται ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι ἀρνοῦνται ἀπλῶς νὰ λατρεύσουν ψευδεῖς θεοὺς καὶ νὰ ἀπονεύμουν θείας τιμὰς εἰς ἀνθρώπους. Ματαίως ὁ Τερτυλλιανὸς διεμαρτύρητο ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τιμοῦν καὶ σέβονται τοὺς αὐτοκράτορας, ἀλλὰ κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Αἱ διαμαρτυρίαι αὐταὶ οὐδόλως ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Ρωμαίων, πᾶς φέρων τὸ ὄνομα Χριστιανὸς ἦτο καὶ μόνον ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ στασιαστὴς κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν αὐτὴν παρεξήγησιν προέκυψαν μοιραίως καὶ ἄλλαι. Ἐνομιζέτο ὅτι εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν, αἱ ὅποια κατ' ἀνάγκην ἐγίνοντο ἐν κρυπτῶ, ἀφοῦ ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο ἀπηγορευμένη θρησκεία, ἐξυφαίνοντο συνωμοσίαι κατὰ τοῦ καθεστῶτος.

Οἱ φιλόσοφοι διετέθησαν δυσμενῶς κατὰ τῆς νέας θρησκείας, διότι ἐθεώρουν ἀνάξιον ἑαυτῶν νὰ προσέξουν εἰς τὴν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν προερχομένην νέαν σοφίαν. Ὅμοιως οἱ ἀγαλματοποιοί, ἀναθηματοποιοί, ἱερεῖς, μάντιες καὶ ὅλοι οἱ συνδεόμενοι μὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, δι' εὐνοήτους λόγους. Οἱ ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους διεσπαρμένοι Ἰουδαῖοι ἐμίσουν τοὺς Χριστιανούς, ὡς ἀποστάτας καὶ διαστροφεῖς τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, καὶ ἐξηρέθιζον ἐναντίον των τοὺς ἐθνικούς.

Ἀπὸ τοὺς κύκλους αὐτοὺς ἐπλάσθησαν ἀστήρικτοι κατηγορίαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καθαραὶ συκοφαντίαι, αἱ ὅποια ὁμως ἐγίνοντο πιστευταὶ ἀπὸ τὰς λαϊκὰς μάζας. Τοιαῦται κατηγορίαι ἦσαν κατὰ πρῶτον ἢ τῆς ἀθεΐας. Ἐπειδὴ εἰς τοὺς τόπους τῶν συγκεντρώσεων τῶν Χριστιανῶν δὲν ἔβλεπον βωμούς,

ἀγάλματα, εἰκόνας, θυσίας, διὰ τοῦτο τοὺς ἐχαρακτῆριζον ὡς ἄθεους. Δευτέρα κατηγορία ἦτο ἡ τῆς μισάνθρωπίας. Οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐκόσμου τὰς οἰκίας των μὲ στεφάνους οὔτε τὰς ἐφωταγώγουν κατὰ τὰς εἰδωλολατρικὰς ἐορτάς. Δὲν μετείχον καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κατ' αὐτὰς καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτει μεγάλη ἀκοσμία καὶ ἐλευθεριότης. Ὡσαύτως ἀπέφευγον καὶ τὰ θέατρα, τὰ ὁποῖα εἶχον καταπέσει τότε καὶ εἶχον ἀποβῆ τόποι διαφθορᾶς. Ἀπεστρέφοντο δὲ καὶ τὰ θεάματα τῶν θηριομαχιῶν καὶ τῶν μονομαχιῶν. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐλαμβάνοντο ὡς μισάνθρωποι. Διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας ἐλέγετο ὅτι ἦτο τοῦτο Θυέσειον δεῖπνον. Ἐσφαγιάζετο δηλαδὴ βρέφος, τοῦ ὁποίου ἐρροφᾶτο τὸ αἷμα καὶ κατεβροχθίζοντο αἱ σάρκες. Τὰς ἀγάπας, τὰ κοινὰ δεῖπνα εἰς τὰ ὁποῖα παρεκάθητο οἱ Χριστιανοί, τὰς ἐθεώρουν ὡς συμπόσια, διὰ τὰ ὁποῖα διεδίδετο ὅτι ἐγίνοντο κατ' αὐτὰ πολλὰ παρεκτροπαὶ καὶ μάλιστα Οἰδιπόδειοι μείξεις.

Ὅσακις δ' ἐπληττον τὴν χώραν δυστυχήματα, π.χ. πλημμύραι, ξηρασίαι, λοιμοὶ καὶ λιμοί, ἐκρήξεις ἡφαιστείων, σεισμοὶ κλπ., ἐθεωροῦντο ταῦτα ὡς τιμωρία τῶν θεῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων, διότι ἠνείχοντο εἰς τὸ κράτος των τοὺς ἀσεβεῖς Χριστιανούς. Ὁ λαός, ἐξερεθιζόμενος καταλλήλως, ἐξηγείρετο καὶ ἐκράυγαζεν « αἶρε τοὺς ἄθεους! », « τοὺς Χριστιανούς εἰς τοὺς λέοντας! » Εἰς μάτην παρετήρουν οἱ Χριστιανοὶ ὅτι τοιαῦτα φαινόμενα μὲ πλέον καταστρεπτικὰ ἐπακόλουθα εἶχον συμβῆ καὶ εἰς προχριστιανικοὺς χρόνους.

Τὸ ἀνυπόστατον τῶν διαδόσεων αὐτῶν ἦτο φανερόν. Μορφωμένοι δὲ Χριστιανοί, κληθέντες ἀπολογηταί, συνέτασσαν καὶ ἀπηύθυνον πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας ἀπολογίας, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδείκνουν τὸ ἀσύστατον τῶν φημῶν αὐτῶν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τοῦ τρίτου αἰῶνος, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν διετάχθησαν γενικοὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, δὲν ἐπαναλαμβάνονται πλέον αἱ κατηγορίαι αὐταί. Παρέμεινεν ὅμως μέχρι τέλους ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀπετέλει κίνδυνον διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἀληθὲς βέβαια ἦτο τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλ. ἡ νέα θρησκεία ἀπετέλει ἠθικὴν δύναμιν, ὁποῖα μόνον αὐτῇ

ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν πρὸ πολλοῦ σοβαρῶς νοσοῦσαν αὐτοκρατορίαν. Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς, μὲ τὰς θρησκευτικὰς του διδασκαλίαις καὶ τὰς ἠθικὰς του ἀντιλήψεις, ἦτο κοσμοθεωρία μὴ ἄρεστή εἰς τὰς κυριάρχους τάξεις. Τὸ μῖσος καὶ ἡ δυσμένεια αὐτῶν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεβίβαζετο καὶ εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα.

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ αἰτίαι, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐξαπελύθησαν οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοί.

Β) ΣΥΣΤΗΜΑ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΔΙΕΞΗΚΘΗΣΑΝ ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ
ΑΙ ΔΥΟ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΑΥΤΩΝ

ΠΟ ΤΟΥ Νέρωνος (64) μέχρι τοῦ 250 δὲν ἐξεδόθησαν εἰδικοί νόμοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν οὔτε διετάχθη γενικὸς διωγμὸς αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐδιώκοντο οὗτοι ἐπὶ τῇ βάσει προϋπαρχόντων νόμων κατὰ τῶν ξένων καὶ μὴ ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν καὶ κατὰ τῶν ἀπηγορευμένων μυστικῶν ἑταιριῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων αὐτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐξηρτάτο ἐκάστοτε ἀπὸ τὰς διαθέσεις ἄλλοτε μὲν τῶν κατὰ τόπους ἀνθυπατών, ἄλλοτε δὲ τοῦ λαοῦ. Τὴν πρωτοβουλίαν δηλαδὴ τῶν διώξεων ἀνελάμβανεν ἄλλοτε μὲν ὁ ὄχλος, ἄλλοτε δὲ οἱ κατὰ τόπους ἄρχοντες. Συνέβαινε δ' οὕτω μέχρι τοῦ 250 εἰς μίαν μὲν περιοχὴν νὰ ὑφίστανται σκληροὺς διωγμοὺς οἱ Χριστιανοί, εἰς ἄλλην δὲ νὰ παραμένουν ὅλως ἀνενόχλητοι. Ἐν τούτοις ὀρθῶς παρατηρήθη ὅτι οὐδεμία ἡμέρα διέρρευσε, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐχύθη χριστιανικὸν αἷμα.

Ἐκτὸς τούτου, ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς νέας θρησκείας τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας. Ἡ ζωὴ, τὰ ἀξιώματα καὶ ἡ περιουσία των ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὰς διαθέσεις τοῦ ὄχλου.

Ἀπὸ τοῦ 250 μέχρι τοῦ 313 — μὲ διακοπὰς βέβαια ἐν τῷ μεταξύ — ἐξεδόθησαν εἰδικοί νόμοι καὶ διετάχθησαν γενικοὶ διωγμοί, οἱ ὁποῖοι διεξήχθησαν μὲ ἀπερίγραπτον σκληρότητα.

Ἐχομεν οὕτω δύο περιόδους τῶν διωγμῶν : α) ἀπὸ τοῦ 64 μέχρι τοῦ 249 καὶ β) ἀπὸ τοῦ 250 μέχρι τοῦ 313.

1. Ὁ διωγμὸς τοῦ Νέρωνος (64 — 68)

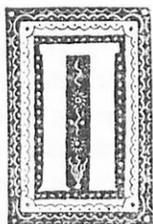
Ο ΘΕΡΟΣ τοῦ 64 ἐξεργάγη εἰς τὴν Ρώμην πυρκαϊά, ἣ ὅποια, διαρκέσασα 9 ἡμέρας (19-28 Ἰουλίου), ἀπετέφρωσε τὰ 2/3 τῆς πόλεως. Πολλοὶ εὔρον τὸν θάνατον εἰς τὰς φλόγας. Γενικὴ ἦτο ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἦτο ἐμπρησμός, ὑπαίτιος τοῦ ὁποίου ἔθεωρήθη ὁ Νέρων. Ἦθελε, καταστρεφομένης τῆς παλαιᾶς πόλεως, νὰ ἀνοικοδομήσῃ νέαν καὶ νὰ ἀνεύρῃ χῶρον διὰ μεγαλοπρεπέστερα ἀνάκτορα. Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ ἦτο μεγάλη. Τοῦ ὑπεδείχθη τότε — ἴσως ἀπὸ Ἰουδαίους — νὰ διαδώσῃ καταλλήλως ὅτι ὁ ἐμπρησμός ἦτο ἔργον τῶν Χριστιανῶν. Ἡ συκοφαντία ἔγινε πιστευτή, ἀφοῦ οἱ Χριστιανοὶ ἔθεωροῦντο ὡς μισάνθρωποι. Μεταξὺ ἄλλων — «πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν μαρτύρων» — εὔρον τότε μαρτυρικὸν θάνατον καὶ οἱ κορυφαῖοι Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος. Ὁ διωγμὸς διήρκεσεν ἐπὶ μίαν τετραετίαν (64 - 68), ἐπεξετάθη δ' ἐκ τῆς Ρώμης καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἀν καὶ δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτὰς πολλοὶ Χριστιανοί. Εἰς ἄλλας περιοχὰς οἱ Χριστιανοὶ παρέμειναν ἀνενόχλητοι.

Τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ ἔχομεν περιγραφὴν ἀπὸ τὸν Ρωμαῖον ἱστορικὸν Τάκιτον (Χρον. ΙΓ' 44). Μολονότι δ' οὗτος, προκατειλημμένος ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ἐκφράζεται μὲ ἀποστροφὴν δι' αὐτούς, ἐν τούτοις, διὰ μέσου τῶν γραμμῶν του διαφαίνεται ἡ ἀθωότης των, ἡ γαλήνη καὶ ὁ ἡρωϊσμός των, ἡ σκληρότης καὶ ἀπανθρωπία τῶν διωκτῶν καὶ ἡ ἀποδοκιμασία τῶν τελοσθέντων ἀπὸ κάθε ἀμερόληπτου καὶ εὐσυνείδητου παρατηρητήν. Ἡ περιγραφή τοῦ Τακίτου ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Ἄλλ' οὔτε ἀνθρωπίνῃ δύνამει, οὔτε ἡγεμονικῇ δωρεά, οὔτε ἐξελαστήριοι θυσίαι πρὸς τοὺς θεοὺς ἦτο δυνατὸν νὰ διασκεδάσουν τὴν καταισχύνουσαν τὸν Νέρωνα ὑποψίαν ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἔγινε κατόπιν διαταγῆς. Διὰ νὰ θέσῃ λοιπὸν ἐν τέρμα εἰς τὰς φήμας αὐτὰς ὁ Νέρων, ὑπέδειξεν ὡς ἐνόχους καὶ διέταξε νὰ ἐπιβληθῶν αἱ πλέον ἐξεζητημέναι ποιναὶ εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς ὠνόμαζε Χριστιανούς καὶ τοὺς ἐμίσει διὰ τὰ αἴσχη των. Ὁ δημιουργὸς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Χριστὸς

εἶχε θανατωθῆ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Τιβερίου ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον Πόντιον Πιλάτον. Ἄλλ' ἢ πρὸς στιγμὴν καταπιεσθεῖσα ὀλεθρία αὕτη δεισιδαιμονία ἀνεφάνη ἐκ νέου, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν (Ρώμην), ὅπου πανταχόθεν ὄλα τὰ αἰσχρὰ καὶ κακοποιὰ στοιχεῖα συρρέουν καὶ εὐρίσκουν ὀπαδοῦς. Καὶ αὐτ' ἀρχὰς λοιπὸν συνελήφθησαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι φανερὰ ὁμολόγησαν, κατόπιν δὲ τῇ ὑποδείξει αὐτῶν ἐν ἀναριθμητὸν πλῆθος. Ἐν τούτοις οὗτοι δὲν ἀπεδείχθησαν ἔνοχοι τοῦ ἐμπρησμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ μίσους, τὸ ὅποιον ἔτρεφον κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ μελλοθάνατοι οὗτοι ἐγένοντο ἀντικείμενον ἐνὸς σκληροῦ χλευασμοῦ, οὕτως ὥστε ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐνραπτόμενοι εἰς δέρματα ζώων, κατεσπαράσσοντο ἀπὸ τοὺς κύναις, ἄλλοι προσηλώνοντο εἰς σταυροὺς ἢ ἐκαίοντο, ἄλλοι δὲ πάλιν, ὅταν ἡ ἡμέρα ἔληγεν, ἠνάπτοντο ὡς νυκτερινοὶ φανοί. Ὁ Νέρων παρέσχε τοὺς κήπους του διὰ τὸ θέαμα τοῦτο καὶ διοργάνωσεν ἵπποδρομιακὸν ἀγῶνα, φέρων δὲ στολὴν ἠνιόχου ἀνεμειγνύετο μὲ τὸ πλῆθος ἢ ἐπέβαινεν ἄρματος. Ὅθεν, ἂν καὶ ἔνοχοι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἄξιοι τῶν ἐσχάτων ποινῶν, ἐν τούτοις διήγειρον τὸν οἶκτον, διότι ἐφρονέοντο ὄχι πρὸς κοινὴν ὀφέλειαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σκληρότητα ἐνός».

2. Μάρτυρες καὶ μαρτυρολογία

ΟΛΛΑΚΙΣ ἐκκλησίαι, διωχθεῖσαι μετὰ τὴν κατάπαισιν τῶν διωγμῶν, συνέταξαν ἐξιστορήσεις τῶν δραματικῶν γεγονότων, τὰς ὁποίας ἐν μορφῇ ἐπιστολῶν ἀπέστειλαν εἰς γειτονικὰς ἐκκλησίας. Ὁ Εὐσέβιος παραθέτει εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν του ἱστορίαν μερικὰς ἀπ' αὐτάς.

Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς διηγήσεις βλέπομεν ἐκτυλισσόμενα τὰ ἴδια γεγονότα. Ὁ ὄχλος, παρακινούμενος καταλλήλως ἀπὸ ἀδιαλλάκτους ἔχθρους τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξεγείρεται καὶ ἀπαιτεῖ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν θανάτωσιν τῶν Χριστιανῶν. Ὁ ἀνθύπατος ἐνδίδει· οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται νὰ θύσουν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ὁμόσουν εἰς τὴν τύχην τοῦ Καίσαρος, πολλακίς βιάζονται νὰ καταθέσουν διὰ τὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς αἰσχρὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο διῆθεν εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ δὲν πείθονται νὰ ψευθοῦν. Ἐπακολουθοῦν

ομαδικαί θανατώσεις, τῶν ὁποίων προηγήθησαν φρικώδη βασανιστήρια.

Μερικαὶ ἀπὸ τὰς λεπτομερείας τῶν διηγήσεων αὐτῶν εἶναι ἀξιομνημόνευτοι. Ὁ γηραιὸς Πολύκαρπος, καεὶς ζῶν ἐπὶ πυρᾶς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Σμύρνης, τὴν 22αν Φεβρουαρίου τοῦ 156, ὅταν ἐκλήθη ἀπὸ τὸν ἀνθύπατον νὰ λοιδορήσῃ τὸν Χριστόν, ἀπεκρίθη : « Ὁ γδοήκοντα καὶ ἕξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ καὶ οὐδὲν μὲ ἠδίκησεν· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με ». Ὅταν ἠπειλήθη ὅτι θὰ καῖ, εἶπε : « Πῦρ ἀπειλεῖς τὸ πρὸς ὦραν καιόμενον καὶ μετ' ὀλίγον σβεννύμενον, ἀγνοεῖς γάρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. Ἄλλὰ τί βραδύνεις ; φέρε ὃ βούλει ».

Εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν πάλιν, περὶ τὸ 203, ἡ Περπέτουα, κατηχομένη, καταγομένη δ' ἀπὸ ἐπιφανὲς γένος, παρεκαλεῖτο ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς ἰκετευτικῶς νὰ ἐξωμόσῃ. Ἡ ἀπάντησις ἦτο : « Θὰ γίνῃ ὅ,τι θέλει ὁ Θεός », διότι ἐγνώριζεν ὅτι διατελοῦμεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τὴν ἰδικὴν μας.

Παρὰ τοὺς ἀπανθρώπους διωγμούς, ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν ἐνισχύετο καὶ ἀπεδεικνύοντο ἀληθεῖς οἱ λόγοι τοῦ Τερτυλλιανοῦ : « Τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ σπόρος τῆς ἐκκλησίας ». Ἀπὸ τὰς ὀχλοκρατικὰς ὅμως αὐτὰς ἐκδηλώσεις κατὰ τῶν Χριστιανῶν διεταράττετο σοβαρῶς ἡ δημοσία τάξις.

Ἀνέκαθεν ἡ ἐκκλησία — καὶ δικαίως — ἐτίμησε τοὺς μάρτυρας. Τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου των συνεκεντρώνοντο εἰς τοὺς τάφους των οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐκεῖ ἀνεγινώσκετο διήγησις περὶ τῶν ἔθλων των. Ἐντεῦθεν προέκυψαν αἱ λεγόμεναι π ρ ἄ ξ ε ι ς μ α ρ τ ῦ ρ ω ν ἢ μ α ρ τ ῦ ρ ι α ἢ μ α ρ τ ῦ ρ ο λ ὄ γ ι α. Τὰς πράξεις (acta) αὐτὰς τὰς διαιροῦμεν εἰς ἀρχαιοτέρας καὶ μεταγενεστέρας. Αἱ ἀρχαιότεραι εἶναι ἡ ἀντιγραφὴ πρακτικῶν τῆς δίκης — πρακτικῶν, τὰ ὁποῖα κατάρθωνον οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐξαγοράζουσι ἀπὸ τὰς Ἀρχάς — μὲ πρόλογον καὶ ἐπίλογον, γραμμένους διὰ Χριστιανικῆς χειρός, ἢ διηγήσεις συγχρόνων καὶ αὐτοπτῶν περὶ τῶν συμβάντων. Αἱ ἀρχαιότεραι αὐταὶ πράξεις ἐξιστοροῦν ἀπολύτως ἐξηκριβωμένα γεγονότα. Αἱ μεταγενέστεραι ἔχουν γραφῆ πολὺ βραδύτερον, μετὰ τὰ συμβάντα. Τὰ ἀναφερόμενα εἰς αὐτὰς

στηρίζονται βεβαίως ἐπὶ ἱστορικῆς βάσεως, ἔχει ὁμως ἀναμειχθῆ
εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ ἡ εὐλαβὴς φαντασία τῶν συγγραφέων.

Δ) Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ (249 - 313)

1. Ὁ διωγμὸς τοῦ Δεκίου καὶ τοῦ Οὐαλεριανοῦ

Ο 248 ἐωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν ἡ χιλιοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 249 ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ Δέκιος διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀπεσκόπει κυρίως τὴν ἐξόντωςιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δι' αὐτοῦ, ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀνεξαρτήτως καταγωγῆς καὶ θρησκείας, ὑποχρεοῦνται νὰ προσφέρουν θυσίας

εἰς τοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης. Τὸ διάταγμα ἀπεστάλη πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθυπάτους. Συνεστήθησαν εἰς ἐκάστην κωμόπολιν καὶ χωρίον ἐπιτροπαί, οἱ δὲ διοικηταὶ διετάχθησαν νὰ ἐποπτεύσουν. Ὅλοι, ἐμφανιζόμενοι ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν, θὰ προσέφερον τὴν νενομισμένην θυσίαν καὶ θὰ ἐλάμβανον πιστοποιητικόν, μὲ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐφωδιασμένοι ὅλοι. Αἱ ποιναί, αἱ ἐπιβαλλόμεναι κατὰ τῶν δυστροπούντων ἢ ἀρνούμενων, ἦσαν αὐστηρόταται. Δήμευσις, ἐξορία, φυλάκισις, καταναγκαστικὰ ἔργα, βασανιστήρια, θάνατος. Μὲ αὐστηρότητα ἰδιαιτέραν ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῆ τὸ μέτρον εἰς τοὺς κληρικούς. Ὁ Δέκιος ἄλλως τε εἶχεν εἶπει ὅτι ἐπρωτίμα νὰ ὑπάρχη εἰς τὴν Ρώμην ἀντίπαλος αὐτοῦ αὐτοκράτωρ, παρὰ Χριστιανὸς ἐπίσκοπος.

Τὸ πλῆγμα ὑπῆρξεν ἀπροσδόκητον, ἡ δ' Ἐκκλησία ὑπέστη αἰφνιδιασμόν, δεχθεῖσα αὐτὸ ὕστερον ἀπὸ σχετικῶς μακρὸν χρόνον εἰρήνης. Ἐν τούτοις, ἐλάχιστοι σχετικῶς ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπτοήθησαν καὶ ὑπέκυψαν, ἀπεκλήθησαν δὲ πεπτωκότες. Εἰς τὴν πλειονότητά των οἱ Χριστιανοὶ — κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ — ὑπερησπίσθησαν μὲ ἀξιοθαύμαστον ἡρωϊσμόν τὴν θρησκευτικὴν των ἐλευθερίαν. Ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα θύματα ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Φαβιανὸς (236-50). Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐκλέξουν διαδόχους του, ὁ δ' ἐπισκοπικὸς θρόνος ἔμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος κενός. Οἱ ἐπίσκοποι Βαβύλας Ἀντιοχείας καὶ Ἀλέξανδρος Ἱεροσολύμων ἀπέθανον εἰς τὰς φυλα-

κάς, ὑποκύψαντες εἰς τὰ βασιανιστήρια. Ὁ γηραιὸς Ὠριγένης φυλακισθεὶς ὑπέστη κακώσεις· καὶ ἠλευθερώθη μὲν βραδύτερον, ἀλλ' ἀπέθανε μετ' ὀλίγον (254).

Ἄλλοι, ὅπως ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Καρχηδόνος Κυπριανός, ἐκρύβησαν εἰς γειτονικοὺς τόπους, διὰ νὰ μὴ ἀποστερήσουν τὴν ποιμνὴν τῶν τοῦ ποιμένος, διηύθυνον δ' ἀπὸ τοῦ καταφυγίου τῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Ὁ Νεοκαισαρείας Πόντου Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, παρακολουθούμενος ἀπὸ πνευματικὰ του τέκνα, ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὄρη. Ὁ πρεσβύτερος Πόνιος καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ ἐξέπλυναν μὲ τὸ αἷμα τῶν τὴν κηλίδα, τὴν ὁποῖαν προσῆψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Σμύρνης ὁ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σμύρνης Εὐκτῆμων, καέντες ἐπὶ πυρᾶς.

Τὸ θέρος τοῦ 251 ἔπесεν εἰς τὸν κάτω Δούναβιν ὁ Δέκιος, μαχόμενος κατὰ τῶν Γόθων, καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐγερθεὶς διωγμὸς κατέπαυσεν.

Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Γάλλος (251-253) δὲν παρηνώχλησε κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅταν ὅμως μετ' ὀλίγον ἐνέσκηψεν ἐπιδημία, ἡ ὁποία βαθμιαίως ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸ κράτος, διέταξε, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς νόσου, νὰ προσφερθοῦν ἐξιλαστήριοι θυσίαι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ μέτρον, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ἔπληξε καὶ πάλιν τοὺς Χριστιανούς, ἀλλ' οἱ διωγμοὶ τὴν φορὰν αὐτὴν δὲν ὑπῆρξαν οὔτε τόσον σφοδροὶ οὔτε μεγάλης ἐκτάσεως, ὅπως ἐπὶ Δεκίου.

Μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Οὐαλεριανοῦ (253-260) ἐπανῆλθε κατ' ἀρχὰς ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ ἄμεσον μάλιστα περιβάλλον τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρχον ἄρκετοὶ Χριστιανοί. Μετ' ὀλίγον ὅμως παρεπίσθη ἀπὸ τὸν θανάσιμον ἐχθρὸν τῶν Χριστιανῶν στρατηγὸν Μακριανὸν καὶ κατὰ τὰ ἔτη 257 καὶ 258 ἐξέδωκε διατάγματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, τὰ ὁποῖα ὑπερέβαινον εἰς ἀσστηρότητα τὰ μέτρα τοῦ Δεκίου. Ἰδίως ἀπηγορεύετο ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἢ ἐπίσκεψις τῶν κοιμητηρίων — τῶν τάφων δηλαδὴ τῶν μαρτύρων — καὶ τῶν τόπων τῶν συγκεντρώσεων τῶν Χριστιανῶν. Οἱ ἀνώτεροι ἰδίως κληρικοί, ἀρνούμενοι νὰ θυσιάσουν, ἐτιμωροῦντο παρευθὺς μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν ἀπεσκοπεῖτο ἡ κατάρρευσις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ θύματα ὑπῆρξαν καὶ πάλιν

πολλά· ὁ πάπας Σίξτος Β' (257-258), συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ νὰ ἱεουργῆ εἰς τὴν κατακόμβην τοῦ Καλλίστου (218-223), ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ τόπου μὲ τέσσαρας διακόνους· πέντε ἡμέρας κατόπιν συνελήφθη καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος Λαυρέντιος. "Ὅταν τοῦ ἐζήτησαν νὰ δηλώσῃ ποῦ ἔχουν κρυβῆ οἱ θησαυροὶ τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς διέταξε νὰ συγκεντρώσουν τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά, τὰ ὁποῖα συνετηροῦντο ἀπὸ συνεισφοράς τῶν Χριστιανῶν, ἐπιδείξας δὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ (1500 περίπου) εἶπεν: «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θησαυροὶ τῆς Ἐκκλησίας». Ἐτιμωρήθη ὅμως σκληρῶς διὰ τὸ θάρρος του αὐτό. Ἐδέθη ἐπὶ πυρακτωμένης ἐσχάρας καὶ ἐψήθη ζωντανός. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εἰς τὴν πόλιν Utica, μέγα πλῆθος Χριστιανῶν ἐκάη ὁμοῦ μὲ τὸν ἐπίσκοπον Quadratus. Ὅμοίως εἰς τὴν Καρχηδόνα ἀπεκεφαλίσθη ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Κυπριανὸς τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ 258. Ὅταν ἤκουσε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνθυπάτου, εἶπε μὲ ἀταραξίαν: Deo gratias (εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεόν). Ἄπειρον πλῆθος παρηκολούθησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποκεφαλίσεως ἐν Sexti. Πρὸ αὐτῆς παρήγγειλεν ὁ μάρτυς ἐπίσκοπος νὰ δώσουν εἰς τὸν δῆμιον 25 χρυσᾶ νομίσματα. Ὁ λαὸς εἶχεν ἀπλώσει ὀθόνας, διὰ νὰ συλλέξῃ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ μάρτυρος.

Ὁ Οὐάλεριανός, πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν, συνελήφθη αἰχμάλωτος, τὸ 259, καὶ ἐφονεύθη. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱὸς του Γαλληνὸς (260-268), ὄχι μόνον κατέπαυσε τοὺς διωγμούς, ἀλλ' ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰ κοιμητήρια καὶ τοὺς ναοὺς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνέγερσις εἶχε καταστῆ δυνατὴ ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶνος, μολονότι ἀκόμη ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο ἀπηγορευμένη θρησκεία. Καὶ ἄτομα ἀκόμη ἀνέκτησαν ἀξιώματα καὶ περιουσίας, τὰς ὁποίας εἶχον ἀπολέσει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου διωγμοῦ. Τὰ μέτρα τοῦ Γαλληνοῦ ἰσοδυνάμου σχεδὸν πρὸς ἀνοχὴν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Μέχρι δὲ τοῦ 303 ἀπῆλυσαν αἱ ἐκκλησῖαι πλήρους εἰρήνης. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη εὐρύτατα, ὁ δὲ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβε τὴν πλήρη του διαμόρφωσιν.

Τέλος, τὸ 303, κατεφέρθη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὸ τελευταῖον πλῆγμα, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε σφοδρότερον ἀπὸ ὅλα τὰ προηγηθέντα αὐτοῦ καὶ διήρκεσεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν (303-313).

ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ, ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ τὸ 285, εἰς οὐδεμίαν ἔμμεσον ἢ ἄμεσον δίωξιν τῆς Ἐκκλησίας προέβη κατὰ τὰ 18 πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του (285 - 303). Ἦδη εἰς πολλὰς πόλεις εἶχον ἀνεγερθῆ μεγαλοπρεπεῖς χριστιανικοὶ ναοί, ἕνας δὲ τοιοῦτος ἐκόσμηι καὶ τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει καθέδραν του. Πολλοὶ Χριστιανοὶ κατεῖχον ἀνώτατα ἀξιώματα εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν αὐλήν. Ἀκόμη καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Διοκλητιανοῦ Πρίσκα καὶ ἡ κόρη του Βαλερία διέκειντο εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Προσωπικῶς ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀπὸ τοὺς θιασώτας τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἐφρόνει ὅτι μόνον μὲ τὴν ἀναζωογόνησιν αὐτῆς θὰ ἀνέκτα καὶ ἡ αὐτοκρατορία τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ αἴγλην της. Σώφρων ὅμως, ὅπως ἦτο κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, δὲν ἀπεφάσιζε νὰ διατάξῃ διωγμόν, διότι διέβλεπεν ὅτι τοιοῦτον μέτρον θὰ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἐμφύλιον θρησκευτικὸν πόλεμον, ἀφοῦ 7 καὶ πλέον ἀπὸ τὰ 50 ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν Χριστιανοί. Ὁ σύζυγος ὅμως τῆς θυγατρὸς του Βαλερίας Γαλέριος, τὸν ὁποῖον ὁ Διοκλητιανὸς εἶχε προσλάβει ὡς συνάρχοντα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸν εἶχεν ἀναδείξει Καίσαρα, ἔτρεφε θανάσιμον μῖσος κατὰ τῆς νέας θρησκείας. Τὸ μῖσος αὐτὸ τὸ εἶχον ἐμπνεῦσει εἰς αὐτὸν οἱ Νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι, καὶ μάλιστα ὁ ἐκ Βιθυνίας Ἱεροκλῆς, ὁ ὁποῖος καὶ σύγγραμμα κατὰ τῶν Χριστιανῶν εἶχε γράψει. Αὐτὸν τοῦλάχιστον θεωρεῖ ὡς κύριον ὑποκινητὴν τοῦ διωγμοῦ ὁ σύγχρονός του χριστιανὸς ἀπολογητὴς Λακτάντιος.

Ἐπὶ πολὺ ὁ Διοκλητιανὸς ἀνθίστατο εἰς τὰς ἐπιμόνους προτροπὰς τοῦ Γαλερίου, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπέκυψε καὶ ἐνέδωσεν. Ὡς ἐὰν δ' ἐπρόκειτο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατεῖαν, ἠρώτησεν ἐπαπειλημένως τὰ μαντεῖα, ἐὰν ἕνας διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἦτο δίκαιος καὶ ἂν θ' ἀπέβαινεν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ κράτους. Ὅπως ἦτο ἐπόμενον ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξε καταφατική.

Ὡς θλιβερόν προανάκρουσμα τῶν μελλόντων νὰ ἐπακολου-

θήσουν, ἔξεδόθη κατὰ πρῶτον διαταγή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν στρατὸν ἀξιωματοῦχοι καὶ ὀπλίται διετάσσοντο νὰ θύσουν εἰς τοὺς νενομισμένους θεοὺς· ὅσοι ἤρνοῦντο θὰ ἔξεδιώκοντο τοῦ στρατεύματος καὶ θὰ ἔχανον τὰ ἀξιώματά των. Ἡ διαταγή ἐξετελέσθη χωρὶς αἵματοχυσίαν. Ὁ στρατὸς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέβαινε κατὰλληλον ὄργανον διὰ τὴν δίωξιν τῶν Χριστιανῶν.

Ἀπὸ τῆς 23ης Φεβρουαρίου τοῦ 303 μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 304 ἔξεδόθησαν τέσσαρα διατάγματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, τὸ ἐν αὐστηρότερον τοῦ ἄλλου. Δι' αὐτοῦ ἀπεσκοπεῖτο ἡ ἐξόντωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ κατεδαφίζοντο καὶ κατὰ πρῶτον κατεδαφίσθη ὁ ναὸς τῆς Νικομηδείας. Αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ ἔκαίνοντο. Οἱ δοῦλοι ἔχανον τὸ δικαίωμα ν' ἀπελευθερωθῶν, οἱ δ' ἀπελεύθεροι καθίσταντο καὶ πάλιν δοῦλοι. Οἱ ἀνήκοντες εἰς ἀνωτέρας τάξεις ἔχανον πολιτικὰ δικαιώματα, προνόμια καὶ ἀξιώματα. Οἱ κληρικοὶ ὅλοι ἐφυλακίζοντο καὶ διὰ βασιανιστηρίων ἔπρεπε νὰ ἐξαναγκασθῶν νὰ θυσιάσων. Τέλος ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ διετάσσοντο ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς θεοὺς θυσιάς. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ ρέουν κρουνοὶ χριστιανικοῦ αἵματος. Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ἀποκρυβείς εἰς Τύρον καὶ καταφυγῶν κατόπιν εἰς Θηβαΐδα τῆς Αἰγύπτου, περιγράφει τὰ μαρτύρια τῶν Χριστιανῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ ἰδίως τῆς Αἰγύπτου, τῆς ὁποίας ὁ διοικητὴς Ἰερκκληῆς, ὁ μνημονευθεὶς ἀνωτέρω Νεοπλατωνικός, ἐφήρμοζε μὲ ἀπερίγραπτον σκληρότητα τὰ διατάγματα τοῦ Διοκλητιανοῦ. Εἰς μόνην τὴν μικρὰν ἐπαρχίαν τῆς Παλαιστίνης ἀναφέρονται 84 ὁμαδικὰ μαρτύρια. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐθανατώνοντο ἡμερησίως ἀπὸ 10 - 100 Χριστιανοί. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ ἐκλήθησαν δικαίως ἡ ἐποχὴ τῶν μαρτύρων. Ἐλάχιστοι ὑπῆρξαν καὶ πάλιν οἱ πεπτωκότες. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς «ἤθλησαν» καὶ οἱ δύο ἰδιαιτέρως τιμώμενοι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μεγαλομάρτυρες, ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Γεώργιος ὁ τροπαιοφόρος καὶ χιλιάρχος καὶ ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης Δημήτριος. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος ἤρχισαν ν' ἀνεγείρωνται ναοὶ εἰς τὴν μνήμην των.

Εἰς τὴν Δύσιν ὁ διωγμὸς δὲν διεξήχθη μὲ τόσην ἀγριότητα. Ἰδίως ὁ Καῖσαρ Κωνσταντῖος Χλωρός, ὁ πατὴρ τοῦ μεγάλου

Κωνσταντίνου, διοικῶν τὴν Γαλατίαν, Ἰβηρίαν καὶ Βρεττανίαν, διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Διὰ τὸ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς συνάρχοντάς του, ἐφήρμοσεν εἰς τὴν περιοχὴν του — καὶ μάλιστα χαλαρῶς — μόνον τὸ πρῶτον διάταγμα, τὸ ἐπιβάλλον τὴν κατεδάφισιν τῶν ναῶν καὶ τὴν καῦσιν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν.

Τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Γαλέριος ἔλαβον κατὰ τῶν Χριστιανῶν, δεικνύουν ὅτι καὶ οἱ δύο δὲν κατώρθωσαν νὰ κατανοήσουν τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν κατεπολέμουν, οὔτε νὰ συλλάβουν τὸ νόημα, οὔτε νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ἐφρόνουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἐξηφανίζετο, ἂν ἀπεστέρουσαν τὸν θεὸν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς λατρείας του, τοὺς ναοὺς, καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας του, τοὺς ἱερεῖς. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ — ὅπως καὶ συνέβη — διὰ θρησκείας, οἷα ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι. Ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο πίστις, κοσμοθεωρία, ἐλπίς, ἠθικὸν φρόνημα, ἀγάπη. Ὅλα δὲ αὐτὰ διὰ τῆς βίας ὄχι μόνον δὲν ἐξαφανίζονται, ἀλλ' ἐνισχύονται περισσότερο.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ

Νῶ Η Ἐκκλησία ὑφίστατο τὰ πλήγματα, τὰ ὁποῖα κατέφερε κατ' αὐτῆς ἡ κραταιὰ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, καὶ ἠγωνίζετο διὰ τὴν διασώσῃ τὴν ὑπαρξίν της, εὐρέθη ὑποχρεωμένη ταυτοχρόνως ν' ἀντιμετωπίσῃ ἕνα, ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνον πρὸς τὸν ἐξωτερικόν, ἐσωτερικὸν ἐχθρόν. Ὁ ἐσωτερικὸς αὐτὸς ἐχθρὸς ἦσαν οἱ αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀναφανῆ ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν

Ἀποστόλων.

Αἰρετικοὶ ὠνομάσθησαν ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σχηματίζουσι περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις, καλουμένας αἰρέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν στηρίζονται οὔτε εἰς τὰ κηρύγματα τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε εἰς τὰς διδασκαλίας τῶν μαθητῶν του, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἢ ὁποῖα μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Εἰς τὰς πεπλανημένας αὐτὰς ιδέας των προσπαθοῦν πάντοτε οἱ αἰρετικοὶ νὰ

προσελκύσουν και άλλους και αποβαίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἴτιοι τῆς διασπάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. Ἡ Ἐκκλησία ἠγωνίσθη, ἀγωνίζεται καὶ θ' ἀγωνίζεται πάντοτε κατὰ τῶν αἱρέσεων, μεταχειριζομένη πρὸς τοῦτο μόνον πνευματικὰ μέσα καὶ ὄπλα, φωτιζομένη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον παραμένον πάντοτε εἰς αὐτήν, τὴν προφυλάττει ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ τὴν καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς αἱρετικούς τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων ὑπῆρξαν οἱ Ἰουδαῖζοντες καὶ οἱ Γνωστικοί. Καὶ οἱ δύο ὑπῆρξαν ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνοι. Ἀνεφάνησαν εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ἠμύνητο διὰ τὴν ὑπαρξίν της, ὁ δ' ἐκκλησιαστικὸς ὀργανισμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη προσλάβει τὴν πλήρη διαμόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν του. Ἡδύναντο λοιπὸν εὐκόλως, περιβεβλημένοι χριστιανικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἔνδυμα, νὰ διαδίδουν τὰς σφαλεράς των ἰδέας, ἐνῶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἦτο εὐκόλον οὔτε νὰ τοὺς διακρίνη οὔτε ν' ἀντικρούσῃ τὰς πλάνας των. Ἐπειτα, μὲ τὰ διδάγματά των, ἠλλοιώνετο ἡ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ· διεστρέφετο καὶ παρεμορφώετο τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος· ὁ Χριστιανισμὸς ἐτίθετο εἰς ἴσην μοῖραν μὲ τὸν Ἰουδαϊσμὸν ἢ μὲ ἄλλα θρησκευματα τῆς Ἀνατολῆς· ἀνυμειγνύοντο μὲ αὐτὸν στοιχεῖα ξένα, τὰ ὁποῖα εἶχον ληφθῆ ἀπὸ φιλοσοφικὰς θεωρίας.

Καὶ ποῖοι μὲν ἦσαν οἱ Ἰουδαῖζοντες, πόθεν προήρχοντο, τί ἐπεδίωκον, πῶς ἀντιμετωπίσθησαν καὶ παρεμερίσθησαν τελικῶς, τὸ εἶδομεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Παύλου. Οἱ δὲ Γνωστικοὶ προήρχοντο κυρίως ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν. Ὠνόμαζον τὸν ἑαυτὸν τοὺς Γνωστικούς, διότι ἐκαυχῶντο ὅτι αὐτοὶ εἶχον ἀποκτήσει τὴν πλήρη γνῶσιν καὶ τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἐστηρίζοντο μόνον εἰς τὴν πίστιν. Ἐνεφανίζοντο ὡς φιλόσοφοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπεδίωκον νὰ δημιουργήσουν μίαν χριστιανικὴν Φιλοσοφίαν. Κυρίως ὁμως οὐδὲν ἄλλο ἔπραττον, παρὰ νὰ ἀκολουθοῦν μίαν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πολλοὶ δηλαδὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, μὴ ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὰ πολλὰ θρησκευματα, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουσαν καὶ προσεῖλκυον ὄπαδούς, ἐξέλεγον ἀπὸ ὅλα ἰδέας τῆς ἀρεσκείας των, ἀνυμειγνύον καὶ μερικὰς φιλο-

σοφικὰς θεωρίας καὶ τοιοῦτοτρόπως διεμόρφωνον παράδοξα καὶ τερατώδη κατασκευάσματα τῆς ἰδικῆς των ἐμπνεύσεως, τὰ ὅποια τὰ παρουσίαζον ὡς θρησκευτικὴν φιλοσοφίαν ἢ φιλοσοφικὴν θρησκείαν. Πολλὰ τοιαῦτα ἀλλόκοτα συγκροτήματα ἐξηφανίσθησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, χωρὶς νὰ παραμείνῃ οὔτε ἴχνος ἐξ αὐτῶν. Ἡ αὐτὴ τύχη θὰ ἐπεφυλάσσετο καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐὰν οἱ γνωστικοὶ ἐπετύγχανον εἰς τὰς προσπάθειάς των. Ἄλλ' ἢ πλάνη ἦτο τόσο ἀντίθετος πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν, ὥστε δὲν ἐπέτυχε νὰ ἀναμειχθῇ μετ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐξηφανίσθη.

Κύρια διδάγματα τῶν Γνωστικῶν ἦσαν ὅτι ἐδέχοντο δύο ἀρχὰς τοῦ κόσμου καὶ δύο θεοὺς, θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται ὅλα τ' ἀγαθὰ, καὶ θεὸν τοῦ κακοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πηγάζουν ὅλα τὰ κακὰ. Ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς θεοὺς ἀπορρέουν ἄλλοι κατώτεροι — ἄλλοι μὲν ἀγαθοὶ καὶ ἄλλοι κακοὶ — ὀνομαζόμενοι αἰῶνες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς αἰῶνας ἦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ λυτρώσῃ τὰς εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ριφθείσας καὶ δεσμευμένας εἰς τὸ δεσμοτήριον τοῦ σώματος ψυχὰς καὶ νὰ τὰς ὀδηγήσῃ οὕτως εἰς τὴν οὐρανίαν των πατρίδα. Ὁ ὄρατος κόσμος ἐδημιουργήθη ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν κακῶν θεῶν, ἀπὸ τὸν Δημιουργόν, τὸν Θεὸν τῆς Π. Δ. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν εἶναι ἡ τελειοποίησις καὶ συμπλήρωσις τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἀλλ' ἡ ἄκρα ἀντίθεσις πρὸς αὐτήν. Τὸ κακὸν ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὴν ὕλην, συνεπῶς καὶ εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Τοῦτο πρέπει νὰ καταστραφῇ ἢ μὲ ὑπεραυστηρὰν ἐγκράτειαν ἢ καὶ μὲ σωματικὰς καταχρήσεις. Εἶναι εὐκόλον ν' ἀντιληφθῇ κανεὶς ἂν δύναται νὰ διακρίνῃ καὶ ἴχνος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ναζωραίου, ὡς τὰ ἀποκρουστικὰ αὐτὰ κατασκευάσματα. Ἐξ ἴσου ὁμως εὐκόλως δύναται ν' ἀντιληφθῇ καὶ ποῖον κίνδυνον διέτρεξεν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξ αὐτῶν.

Διὰ νὰ διαδώσουν τὰς ιδέας των οἱ Γνωστικοί, συνέθετον καὶ ἔθετον εἰς κυκλοφορίαν παντὸς εἶδους ἔργα: ποιήματα, πραγματείας, συγγράμματα παρόμοια τὴν μορφήν πρὸς τ' Ἀποστολικά — Εὐαγγέλια, Πράξεις, Ἐπιστολάς, Ἀποκαλύψεις — εἰς τὰ ὅποια ἔθετον ψευδεῖς ἐπιγραφάς, ἐμφανίζοντες αὐτὰ ὡς ἔργα τῶν Ἀποστόλων ἢ Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν. Ὅμοιως ἐπεκαλοῦντο καὶ μίαν δῆθεν μυστικὴν παράδοσιν, διασωθεῖσαν μόνον εἰς αὐτούς.

Ἐναντίον τῶν Γνωστικῶν ἠγωνίσθη μὲ θάρρος καὶ δεξιότητα μία δρᾶξ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, ἰδίως ὁ Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυών), ὁ Ἱππόλυτος, πρεσβύτερος ἐν Ρώμῃ, καὶ ἐλάχιστοι ἄλλοι. Ἐναντίον ὁμῶς αὐτῶν ἐστρατεύθη καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν δῆθεν μυστικὴν τῶν παράδοσιν ἀντετάχθη ἡ γνησία παράδοσις, ἡ ὁποία διεφυλάχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς ἐπίσκοπον. Εἰς τὰ ψευδεπίγραφα καὶ ἀπόκρυφα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔθετον εἰς κυκλοφορίαν οἱ Γνωστικοί, ἀντέταξεν ἡ Ἐκκλησία τὰ γνήσια ἔργα τῶν Ἀποστόλων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, διαφυλαττόμενα εἰς τὰς ἐκκλησίας, κατήρτισε συλλογὴν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη κανὼν τῆς Κ. Δ. Καὶ τέλος, διὰ νὰ προφυλαχθοῦν οἱ Χριστιανοί, κατηρτίσθησαν ἀπὸ τὰς κατὰ τόπους ἐκκλησίας σύντομοι ἐκθέσεις τῆς πίστεως, ὁμολογίαι καὶ σύμβολα (σημεῖα διὰ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο οἱ γνήσιοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς μὴ γνησίους), τὰ ὁποῖα, περιέχοντα τὰς κυριωτέρας διδασκαλίας τῆς πίστεως, ἤρχιζον ἀπὸ τὴν λέξιν: « Πιστεύω ».

Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Εἰρηναῖος εἰς τὸ κατὰ τῶν Γνωστικῶν ἔργον του ἀποδεικνύει κατ' ἀρχὰς ὅτι αἱ διδασκαλῖαι τῶν αἰρετικῶν τούτων ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὰς θεωρίας προχριστιανικῶν φιλοσόφων. Μετὰ ταῦτα, ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτούς, τοὺς λέγει: « Ἐκεῖνοι — οἱ προχριστιανικοὶ φιλόσοφοι — τῶν ὁποίων αἱ διδασκαλῖαι συμπίπτουν μὲ τὰς ἰδικὰς σας, ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν ἢ ὄχι; Ἄν τὴν ἐγνώρισαν, τότε ἦτο περιττὸν νὰ ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον. Διότι διατί ἦλθε; διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἤδη γνωστὴν ἀλήθειαν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν ἐγνώριζον; Ἄν ὁμῶς οὗτοι δὲν ἐγνώριζον τὴν ἀλήθειαν, τότε πῶς δύνασθε σεῖς νὰ καυχᾶσθε ὅτι κατέχετε τὴν βαθυτάτην γνῶσιν ὁμοῦ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν; ».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς ἀποκαλεῖ τὸν Γνωστικισμὸν τὴν ἰσχυροτάτην αἵρεσιν τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς. Καὶ τελικῶς ἀποφάινεται: « Ἡ νίκη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ Γνωστικισμοῦ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς θείας προελεύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπόδειξιν οὐδόλως ὑπολειπομένην εἰς λαμπρότητα ἀπὸ τὸν θρίαμβον αὐτῆς κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας ».

1. Γενική επισκόπησις

Ι ΛΟΓΟΙ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι « οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ » (Ἰωάν. Δ' 23), ἀπέβησαν καθοριστικοὶ διὰ τὸν χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Αὕτη ἦτο — καὶ θὰ εἶναι πάντοτε — καθαρῶς πνευματικὴ. Ἐν ἄλλο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς χριστιανικῆς λατρείας εἶναι ὅτι αἱ τελεταὶ αὐτῆς, αἱ κληθεῖσαι μυστήρια — βάπτισμα, χρίσμα, εὐχαριστία κτλ. — εἶχον πάντοτε ἐν ἠθικὸν νόημα καὶ ἀπέρρεον ἀπ' αὐτὰς ἠθικαὶ ὑποχρεώσεις εἰς τὸν μετέχοντα αὐτῶν.

2. Τόποι λατρείας

ΑΤΑ ΤΟΥΣ Ἀποστολικούς χρόνους καὶ πέραν ἀκόμη, ὡς τόποι λατρείας ἐχρησιμοποιοῦντο κατ' ἀρχὰς ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Ὡς μανθάνομεν ἀπὸ « πράξεις μαρτύρων » καὶ ἀνευρεθέντα μνημεῖα, ἐν καιρῷ διωγμῶν κατέφευγον οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τέλεσιν τῆς λατρείας εἰς κοιμητήρια, νεκροταφεῖα δηλαδὴ, καὶ εἰς κατακόμβας (ὑπογείους στενοὺς διαδρόμους εἰς Ρώμην καὶ ἀλαχοῦ), αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς χριστιανικὰ νεκροταφεῖα. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἤρχισαν νὰ κτίζονται ἰδιαιτέροι εὐκτήριοι οἶκοι ἢ ναοὶ τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὑπῆρχον εἰς πολλὰς πόλεις ἐπιβλητικὰ κτίρια διὰ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν.

Εἰς τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ ναὸς τῆς Νικομηδείας, ὁ ὁποῖος κατεστράφη κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Τὰ σχέδια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκτίζοντο οἱ ναοὶ, ἦσαν διάφορα, ἐπεκράτησεν ὅμως γενικῶς ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς (ἐπιμήκη ὀρθογώνια κτίρια, ἀπολήγοντα εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα καὶ διηρημένα ἐσωτερικῶς διὰ κιονοστοιχιῶν).

Ἀπὸ φόβον μὴ περιπέσουν οἱ ἐξ ἔθνῶν Χριστιανοὶ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀπεφεύχθη κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς εἰς τὴν λατρείαν. Ταχέως ὁμως ἤρχισε

νά ὑπερνικᾶται τὸ δέος τοῦτο καὶ οὕτω διεμορφώθη βαθμιαίως χριστιανικὴ τέχνη. Τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς ἦσαν σύμβολα, τὰ ὁποῖα μὲ Ἑλληνιστικὴν τεχντροπίαν καὶ μὲ συγκινητικὸν τρόπον ἐκφράζουν τὴν πεποίθησιν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸν Θεόν, ὡς σωτῆρα ἀπὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ εἰς τὴν μακαριότητα τῆς μελλοντικῆς ζωῆς. Τὰ σύμβολα αὐτὰ ἦσαν κατὰ πρῶτον ἐν χρήσει εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Χριστιανῶν, ἐπὶ σκευῶν

Εἶδος κατακόμβης

ἐνδυμάτων, τοίχων, οἰκῶν, τάφων. Μὲ αὐτὰ εἶναι διακοσμημένοι καὶ οἱ τοῖχοι τῶν κατακομβῶν. Κατὰ μικρὸν δὲ εἰσήγοντο καὶ εἰς τοὺς τόπους τῆς λατρείας. Τοιαῦτα σύμβολα ἦσαν ὁ σταυρός, ἡ ναῦς (τῆς ἐκκλησίας), ἡ λύρα (τῆς προσευχῆς), ἡ ἄγ-

κυρα (τῆς ἐλπίδος), ὁ ἰχθύς (τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ = Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτῆρ), ἡ περιστέρα (τῆς ἀφρότητος), τὸ πρόβατον, ὁ κριὸς (τοῦ θυσιασθέντος Σωτῆρος), ὁ φοῖνιξ (τὸ μυθολογούμενον πτηνὸν τῆς ἀναστάσεως) κτλ. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἔχομεν καὶ τὰς πρώτας εἰκόνας, παριστανούσας σκηνὰς ἐκ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Δ.

3. Αἱ χριστιανικαὶ τελεταὶ ἢ τὰ μυστήρια

ΛΑ ΤΑ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς σήμερον ἑπτὰ μυστήρια, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ θεία εὐλογία, μαρτυροῦνται ἤδη ὡς τελούμενα — καθ' ἀπλούστατον βέβαια τρόπον — ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων. Κέντρον τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἦτο ἡδη ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων ἡ θεία εὐχαριστία, θεωρουμένη ἀνεκαθεν ὡς ἀναίμακτος ἀναπαράστασις τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Θεανθρώπου. Ἡ « Διδαχὴ τῶν 12 Ἀποστόλων », ἔργον γραφὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου αἰῶνος, καὶ ὁ Ἰουστίνος ὁ μάρτυς τὴν ὀνομάζουσαν ρητῶς θυσίαν. Πῶς αὕτη ἐτελείτο κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴν, ἔχομεν περιγραφὴν ἐν Πράξ. Β' 42 καὶ Κ' 7 - 11. Ἐκτενεστέραν περιγραφὴν εὐρίσκομεν εἰς τὴν « Διδαχὴν τῶν 12 Ἀποστόλων » καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀπολογίαν τοῦ Ἰουστίνου. Κατ' αὐτὴν, ἡ τελετὴ ἤρχιζε μὲ ἀνάγνωσμα ἐκ τῆς Βίβλου, ἐπηκολούθει ὁμιλία τοῦ προεστῶτος, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῶν κατηγουμένων καὶ τῶν μετανοούντων, ἐγένετο κοινὴ καὶ γενικὴ προσευχή. Εἶπτετο ὁ κοινὸς ἀσπασμός. Οἱ πιστοὶ κατόπιν προσέφερον ἄρτον καὶ οἶνον μεμειγμένον μεθ' ὕδατος εἰς τὸν ἐπίσκοπον. « Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ εὐφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῶν διάκονοι διδάσιν ἐκάστω τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσιν ». Ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Ἰουστίνου πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μὲ τὴν προσθήκην, ὅτι κατὰ τὴν εὐχαριστήριον τελετὴν ἐψάλλοντο καὶ ψαλμοὶ ἀπὸ τῆς Π. Δ. (Ψαλμ. Β', ΞΒ', ΡΜ' καὶ ἄλλοι) καὶ χριστιανικοὶ ὕμνοι, οἱ περιεχόμενοι ἤδη εἰς τὸ κατὰ

Λουκᾶν Εὐαγγέλιον (Α' 46-53 καὶ 68-70 καὶ Β' 29-32), ὁ ἑσθινὸς ὕμνος, συντεθεὶς ἀπὸ τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις (Λουκ. Β' 14) καὶ ἄλλα τεμάχια, ὁ τρισάγιος (Ἦσ. ΣΤ' 1-4) καὶ ὁ θριαμβευτικὸς ὕμνος Ὡσαννὰ κτλ. (Ματθ. ΚΑ' 9). Σημειωτέον ὅτι ἡ θεία εὐχαριστία συνηνωμένη, ὅπως ἤδη ἐλέχθη (σελ. 21-22), ἀρχικῶς μετὰ τῆς ἀγάπης, ἐχωρίσθη κατόπιν ἀπ' αὐτῆς καὶ μετετέθη εἰς τὴν πρῶϊαν, ἐνῶ αἱ ἀγάπαι ἐγίνοντο τὴν ἐσπέραν, μέχρις ὅτου ἔπαυσαν τελοῦμεναι.

Ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἀμέσων μαθητῶν τῶν Ἀποστόλων, τῶν ὀνομασθέντων ἀποστολικῶν πατέρων, λαμβάνομεν ἰδεῶν τῶν ἀπλῶν καὶ ἐποικοδομητικῶν κηρυγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο κατὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν. Δυνάμεθα δὲ μὲ τὴν φαντασίαν μας ν' ἀναπαραστήσωμεν μὲ πόσην ζέσιν θ' ἀπηυθύνετο κατὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα ἢ Κυριακὴ προσευχή, ἰδίως δὲ στροφαὶ αὐτῆς, ὅπως: «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ» καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν.

4. Ἑορταί

ΔΗ ΑΠΟ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων, ἀντικατεστάθη τὸ Ἰουδαϊκὸν Σάββατον διὰ τῆς «μῆς (πρώτης) τῶν Σαββάτων», τῆς πρώτης δηλαδὴ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «ἡμέρα τοῦ Κυρίου», «Κυριακὴ ἡμέρα» καὶ κατόπιν ἀπλῶς «Κυριακὴ». Εἰς τὴν «Διδαχὴν» τῶν 12 Ἀποστόλων» ἀναγινώσκομεν (κεφ. VIII): «Αἱ δὲ νηστεῖαι ὑμῖν μὴ ἔστωσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν, νη-

στεύουσι γὰρ δευτέρᾳ σαββάτων καὶ πέμπτῃ, ὑμεῖς δὲ νηστεύσατε Τετάρτῃν καὶ Παρασκευὴν». Ἄν καὶ τὸ Πάσχα ἐωρτάζετο κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους, δὲν εἶναι βέβαιον.

Ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος ἀναφέρονται, ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς, τὸ Πάσχα, ἡ Πεντηκοστή (βλ. σελ. 18), ἡ Ἀνάληψις, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἐπιφανείων, αἱ μνήμαι τῶν μαρτύρων. Τοῦ Πάσχα προηγεῖται νηστεία, τῆς ὁποίας ἦτο ἀόριστος ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος. Αἱ ἄλλαι γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς ἑορταὶ καθιερώθησαν βραδύτερον.

ΤΙ ΤΑ χριστιανικά ἤθη ἤσκησαν σπουδαίαν ἐπίδρασιν διὰ τὴν ἐξάπλωσιν και τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, περὶ τούτου ἔγινεν ἤδη λόγος και προηγουμένως (σελ. 73). Ὁμοίως μᾶς εἶναι γνωστὸν ὅτι, καθ' ὄν χρόνον ὁ χριστιανισμὸς ἐπάλαιε διὰ τὴν ὑπαρξίν του ἐναντίον τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας και τῶν αἰρέσεων, διεξῆγε συγχρόνως ἀγῶνα ἐναντίον ἄλλων εὐρέως διαδεδομένων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος θρησκειῶν, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀντίπαλοι αὐτοῦ. Αἱ θρησκείαι, αἱ καλούμεναι συνήθως εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκευμάτων «μυστήρια» και «μυστηριακαὶ θρησκεῖαι», παρεῖχον και αὐταὶ ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς ὁπαδούς των περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, λυτρώσεως, ἀναγεννήσεως, κοινωνίας μετὰ τῆς Θεότητος και αἰωνίας ζωῆς. Ἄλλ' ἐνῶ αὐταὶ ἠρκοῦντο μόνον εἰς τὰς συμβολικὰς τελετὰς των, εἰς τὰς ὁποίας ἀπέδιδον μαγικὴν δύναμιν, μόνον ὁ Χριστιανισμὸς ἤξιωσεν ἀπὸ τοὺς ὁπαδούς του και κατώρθωσε τελικῶς νὰ ἐπιβάλλῃ ὥστε αἱ ἰδέαι αὐταὶ νὰ μετατραποῦν εἰς πράξιν, μίαν πράξιν, ἡ ὁποία ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τοῦ μὴ χριστιανικοῦ κόσμου. Μόνον τὰ χριστιανικὰ αἰσθήματα, ἡ χριστιανικὴ πράξις, ἡ χριστιανικὴ ζωὴ, μόνον αὐτὰ ἔπρεπε νὰ δείξουν ὅτι εἶναι κανεὶς πραγματικὸς Χριστιανός. Προσέλαβεν οὕτως ἡ νέα θρησκεία μίαν ἠθικὴν σοβαρότητα και ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ὁπαδούς της ἕνα ἠθικὸν ἀνθρωπισμὸν. Καὶ δὲν πρέπει βέβαια νὰ φανταζώμεθα ὅτι ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν αἱ ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι, ἐλλείψεις και κακίαι. Εἰς τὴν Ἀποστολικὴν ἀκόμη ἐποχὴν βλέπομεν τὸν Ἀνανίαν και τὴν Σάπφειραν νὰ ψεύδωνται (Πράξ. Ε' 2-11). Ὁμοίως πληροφοροῦμεθα περὶ γογγυσμοῦ τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους (Πράξ. ΣΤ' 1). Αἱ παρεκτροπαὶ ὅμως αὐταὶ ἐτιμωροῦντο και οἱ παρεκτρεπόμενοι ἢ βαρέως ἁμαρτάνοντες ἀπεκλείοντο ἐπ' ἄρκετὸν τῆς Χριστιανικῆς κοινωνίας. Εἰς τὸ σύνολόν της ὅμως ἡ Χριστιανικὴ κοινότης ἦτο ἐν ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἐπιβλητικὸν φαινόμενον.

Ὡς διακρίνουσαι τοὺς ἀρχαίους χριστιανούς ἀρεταὶ ἀναφέρονται ἡ αὐστηρότης καὶ ἀγνότης τῶν ἡθῶν, ἡ ἐγκράτεια καὶ σωφροσύνη, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ εἰρηνοποιὸς διάθεσις, ἡ ἀνεξικακία, ἡ διαλλακτικότητα καὶ ὑποχωρητικότητα καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἡ παραμερίζουσα ὅλας τὰς δυσχερείας καὶ λύουσα ὅλα τὰ προβλήματα. Αὐτὴ ἔθεωρεῖτο ὡς τὸ κυριώτερον χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ μεταδιδόμενον εἰς τοὺς πιστεύσαντας (Α΄ Κορινθ. ΙΓ΄ 1-13).

Ὁ ἀγνωστος συγγραφεὺς μιᾶς χριστιανικῆς ἀπολογίας, γραφείσης μὲ μορφήν ἐπιστολῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος, περιγράφει ὡς ἑξῆς τὰ χριστιανικὰ ἦθη: «Οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν σάρκα, ἀλλὰ δὲν ζοῦν κατὰ σάρκα, διαμένουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ πολιτεύονται εἰς τὸν οὐρανόν, πείθονται εἰς τοὺς καθωρισμένους νόμους καὶ μὲ τὴν ζωὴν των νικοῦν τοὺς νόμους. Ἄγαποῦν ὅλους καὶ διώκονται ὑπὸ ὄλων. Ἄγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται, θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται, πτωχεύουν καὶ πλουτίζουν πολλούς, στεροῦνται ἀπ' ὅλα καὶ ἐν τούτοις ἀπὸ ὅλα ἔχουν περίσσειαν, ἀτιμῶνονται καὶ μὲ τὰς ἀτιμώσεις δοξάζονται... ἐμπαίζονται καὶ εὐλογοῦν, ὑβρίζονται καὶ τιμοῦν, ἐνῶ ἀγαθοποιοῦν, τιμωροῦνται ὡς κακοί, τιμωρούμενοι μὲ θάνατον χαίρουν, ὡς ἐὰν τοὺς δίδεται νέα ζωὴ... Καὶ συντόμως ὅ,τι εἶναι εἰς τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ, τοῦτο εἶναι εἰς τὸν κόσμον οἱ Χριστιανοί».

Ὁ ἀπολογητὴς πάλιν Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, λέγει: «Εἰς τοὺς Χριστιανούς ἀνευρίσκει κανεὶς σοφὴν αὐτοκυριαρχίαν, εἰς αὐτοὺς ἀσκεῖται ἡ ἐγκράτεια, φυλάττεται ἡ μονογαμία, τηρεῖται ἡ ἀγνότης, ἡ ἀδικία ἐξαφανίζεται, ἡ ἁμαρτία ἐξολοθρεύεται, ἡ δικαιοσύνη ἀσκεῖται, ὁ νόμος τηρεῖται, ἡ εὐσέβεια μαρτυρεῖται μὲ τὴν πράξιν, ὁμολογεῖται ὁ Θεός, ἡ ἀλήθεια θεωρεῖται ὡς τὸ ὕψιστον. Ἡ χάρις τοὺς διαφυλάττει, ἡ εἰρήνη τοὺς προστατεύει, ὁ Ἅγιος Λόγος τοὺς ὀδηγεῖ, ἡ σοφία τοὺς διδάσκει, ἡ αἰώνια ζωὴ τοὺς κατευθύνει».

Ὁ ἔθνικὸς ἱατροφιλόσοφος Γαληνὸς (περὶ τὸ 200) ἐξυμνεῖ τὴν ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀγνότητά των, διαδηλώνει δ' ὅτι ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν καὶ τὸν ζῆλόν των διὰ τὸ ἰδεῶδες καὶ τὸ εὐγενὲς οὐδὲν ὑπολείπονται τῶν ἀληθῶν φιλοσόφων.

Σύμφωνα με τὰ ἥθη διεμορφώθησαν καὶ τὰ χριστιανικὰ ἔθιμα. Ἡ καθημερινή ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ καθηγιαζέτο μετὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἢ κατ' οἶκον προσευχὴν. Αὕτη ἐγένετο τρὶς τῆς ἡμέρας, πρωΐαν, μεσημβριάν καὶ ἑσπέραν. Σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῆς περιόδου αὐτῆς (ὅπως ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κυπριανός καὶ ὁ Ὀριγένης) ἐξετάζουν ἰδιαιτέρως τὸ ζήτημα τῆς προσευχῆς καὶ τονίζουν τὰ εὐεργετικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἰδίως ἐρμηνεύουν τὸ ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος παρέδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς του, τὴν Κυριακὴν προσευχὴν.

Ἐνωρὶς μαρτυρεῖται ἡ συνήθεια τῆς σημειώσεως διὰ τοῦ σταυροῦ. Αὕτη ἐγένετο κυρίως πρὸ τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐνάργεως κάθε ἐργασίας. Ἐνδύματα, οἰκίαι καὶ σκευὴ τῶν Χριστιανῶν ἐκοσμοῦντο μετὰ τὰ μνημονευθέντα ἤδη σύμβολα, τὰ ὁποῖα κατόπιν εἰσήχθησαν καὶ εἰς τοὺς ναοὺς. Θεάματα, ὅπως θέατρα, ἵπποδρομῖαι, ἀρματοδρομῖαι, θηριομαχίαι καὶ μονομαχίαι, ἀπεφεύγοντο ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, διὰ τὴν ἀνηθικότητα, ἣ ὁποῖα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπεκράτει, καὶ τὴν ἀγριότητα, ἣ ὁποῖα ἐξεδηλώνετο εἰς αὐτά. Μερικὰ ἐπαγγέλματα (καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἀγαλαματοποιοῦ, τοῦ θεατρικοῦ ὑποκριτοῦ, τοῦ μάγου, τοῦ μάντεως κλπ.) ἦσαν ἀπηγορευμένα· ὁποῖος ἐγένετο δεκτός, καὶ ὡς κατηχούμενος ἀκόμη, ὤφειλε νὰ τὸ παραιτήσῃ.

Διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καθηγιασθῆ ὁ οἰκογενειακὸς βίος. Ἡ γυνὴ ἀνυψώθη, ἔπαυσε νὰ εἶναι δούλη τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐθεωρεῖτο ἰσάξιον μετὰ αὐτὸν πλάσμα. Ἦδη εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου ὑπάρχει πῖναξ τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων (Ἐφεσ. Δ' 22-36 καὶ ΣΤ' 2-9, Κολοσ. Γ' 18-23). Οἱ δεσμοὶ οὕτω μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας κατέστησαν στενωτέρω. Ἡ πρὸς τοὺς δούλους συμπεριφορὰ τῶν κυρίων ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀδελφική. Ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις περὶ ἰσότητος ὄλων τῶν ἀνθρώπων συνετέλεσεν ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ καταισχύνων τὴν ἀνθρωπότητα θεσμὸς τῆς δουλείας.

Ὁ μαρτυρήσας ἐπὶ Τραϊανοῦ (98-117) ἰγνάντιος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ἀπαιτεῖ ἡ ἕνωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς διὰ τοῦ γάμου νὰ γίνεται « μετὰ τῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, ἵνα ὁ γάμος ᾗ κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν ». Μετὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ γάμου ἐγένετο μετάβασις εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπη-

κολούθει προσευχή τῆς κοινότητος, ἱερατικὴ εὐλογία καὶ κοινωνία τῶν τιμίων δώρων. Οὕτω πλέον ἢ γαμήλιος τελετὴ ἀπέβη βαθμιαίως μυστήριον. Δεύτερος γάμος ἐγένετο δεκτὸς μὲ δισταγμόν, ἀπηγορεύετο δ' εἰς τοὺς κληρικούς. Ἡ εὐρέως διαδεδομένη εἰς τοὺς ἔθνικούς ἀπάνθρωπος συνήθεια νὰ φονεύωνται τὰ βρέφη ἤδη εἰς τὸν μητρικὸν κόλπον ἢ καὶ νὰ ἐκτίθενται κατεδικάζετο ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς.

Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ εὐρήματα τῶν κατακομβῶν, ἡ χρῆσις κοσμημάτων δὲν ἀπηγορεύετο ἀπολύτως. Ἡ πολυτέλεια ὅμως καὶ ἡ σπατάλη δι' αὐτὰ ἔθεωρεῖτο ὡς ἀπάδουσα πρὸς τὴν χριστιανικὴν σοβαρότητα, ἡ δὲ ψιμυθίωσις (φτιασίδωμα) ἔθεωρεῖτο ὡς μομφὴ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν μὴ ἐπρὸίκισεν οὗτος τὸν ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν ὠραιότητα καὶ ὡς προσπάθεια ἀνατροπῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθείσης φυσικῆς τάξεως. Ὁμιλῶν ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς — εἰς τὸ ἔργον του « Παιδαγωγὸς » — διὰ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος, δὲν ἀπαγορεύει τόσοσὺν τὴν χρῆσιν κοσμημάτων ὅσον τὸν ἀχαλίνωτον πόθον δι' αὐτά. Ἀναγνωρίζει δ' ὡς εὐπρεπῆ ψυχαγωγίαν τὴν γυμναστικὴν, τὸ κυνήγιον, τὸ ψάρευμα.

Τὰ τυχερὰ παίγνια ἀπηγορεύοντο.

Τὴν ἐν χρῆσει εἰς τοὺς ἔθνικούς καῦσιν τῶν νεκρῶν τὴν ἀπέκρουον οἱ Χριστιανοί, ἐπρωτίμων δὲ τὸ ἀρχαῖον καὶ εὐγενέστερον ἔθιμον τῆς ταφῆς. Τοὺς τάφους τῶν νεκρῶν τῶν ἐκόσμου μὲ εἰκόνας καὶ σύμβολα, τὰ ὁποῖα ἐξέφραζον τὴν βεβαίαν ἐλπίδα διὰ μίαν μακαρίαν ζωὴν πέραν τοῦ κόσμου τούτου.

Διὰ τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν εἶναι χαρακτηριστικοὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰουστίνου: « Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἄλλοτε ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠγαπῶμεν τὸ χρηματικὸν κέρδος, τὸ διανεμόμεν τώρα μὲ πᾶν ὅ,τι ἄλλο κατέχομεν καὶ δίδομεν εἰς κάθε ἔχοντα ἀνάγκην ». Ἡ περίθαλψις τῶν πτωχῶν ἦτο θαυμασίως ὀργανωμένη καὶ ἀπετέλει τὴν κυρίαν ἀσχολίαν τῶν διακόνων καὶ τῶν διακονισσῶν. Καὶ ἔρανοι ἀκόμη ἐγένοντο καὶ ἐστέλλοντο ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐκκλησίας εἰς ἄλλην, καὶ μάλιστα, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παύλου, εἰς τὴν μητέρα ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Κυπριανὸς συνέλεξε εἰς διάστημα ἐλαχίστων ἡμερῶν 100.000 σησητερτίους καὶ τοὺς ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλωτισθέντων Χριστιανῶν ἐκ Νουμιδίας.

Ὅμοίως ἐξυμνεῖτο καὶ ἡ χριστιανικὴ φιλοξενία. Οἱ ξένοι καὶ οἱ ταξιδεύοντες Χριστιανοὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ὁμοπίστων των, κατεβάλλετο δὲ φροντίς νὰ ἐξευρεθῇ δι' αὐτοὺς ἐργασία. Ἡ ἐπαιτεία ὅμως ἀπεδοκιμάζετο.

Ὡς διαμαρτυρία κατὰ τῆς ἀκολασίας τῶν χρόνων ἐκείνων πρέπει νὰ νοηθῇ καὶ τὸ φαινόμενον ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τὸν χριστιανικὸν κόσμον — ἀμφοτέρων τῶν φύλων — ζῶντες ἐντὸς τῶν πόλεων ἀφοσιώοντο εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων, τὴν προσευχὴν, τὰς νηστείας κτλ. Ἡ Ἐκκλησία ἐτίμησεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐκομισίως εἶχον ἐπιβάλει εἰς τὸν ἑαυτὸν τους τὴν ζωὴν αὐτήν, οὐδέποτε ὅμως διενόθη νὰ ἐξαναγκάσῃ ὅλους τοὺς πιστοὺς νὰ ζοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Οἱ οὕτω διαβιοῦντες ὠνομάστησαν ἀσκηταί. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν μανίαν τῶν διωκτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν καὶ διὰ νὰ εὐρίσκωνται μακρὰν μιᾶς διεφθαρμένης κοινωνίας, ἤρχισαν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος νὰ ἐγκαταλείπουν τὰς πόλεις καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς ἐρήμους. Οὗτοι ἐκλήθησαν ἀναχωρηταί, ἐρημίται, μοναχοί. Ἀπ' αὐτοὺς διεκρίθησαν ὁ Παῦλος ὁ ἐκ Θηβαίδος καὶ ὁ ὁμοίως Αἰγύπτιος Ἀντώνιος, θαυμασθέντες καὶ οἱ δύο διὰ τὴν ἀρετὴν των. Οὕτως ἔλαβεν ἀρχὴν ὁ μοναχικὸς βίος, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς ἀκμὴν τὴν ἐπομένην περίοδον.

ΔΙΑ ΤΙΝΩΝ ΜΕΣΩΝ ΑΝΤΕΔΡΑΣΕΝ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ ΤΟΥ

ΑΤΑ τὴν αἵματηρὰν περίοδον τῶν πάσης φύσεως διωγμῶν, ὀλόκληρος ὁ χριστιανικὸς κόσμος εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ συναγεμὸν. Ὅλα, περίξ τοῦ μαρτυρικοῦ ἐκείνου κόσμου, ἐκάλυπτεν ἢ ἀπειλὴ τῶν βασάνων καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. Ἀλλ' ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔχασε τὴν πίστιν της, οὐδ' ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ χριστιανικοῦ της καθήκοντος. Εἶχε πάντοτε ἀναμμένην τὴν φλόγα τῆς πίστεως πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ ἐκ ταύτης ἦντλει τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταμοιβῆς πλησίον τοῦ Κυρίου καὶ τὴν πεποιθήσιν τῆς νίκης τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ὁ Χριστιανισμὸς ἀντέταξε μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία διετηρήθη ἐνιαίᾳ εἰς ὅλας τὰς τότε χριστιανικὰς ἐκκλησίας.

Οὕτω διευτυπώθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν τὰ γνήσια συγγράμματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἰδρύθησαν δὲ αἱ διάφοροι θεολογικαὶ σχολαί, αἵτινες σκοπὸν εἶχον τὴν σαφῆ διατύπωσιν καὶ διάδοσιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, ὅπως ἀκριβῶς ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ.

Σπουδαιότεραι ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀνεδείχθησαν δύο: τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τῆς Καρχηδόνος εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν. Ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐδίδασκε τὸ « ἐρεῦνα καὶ πίστευε », δηλ. ἡ πίστις περὶ τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν πρέπει νὰ ἐνισχύεται καὶ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῶν διαφόρων θεολογικῶν προβλημάτων. Ἡ σχολὴ τῆς Καρχηδόνος ἐδίδασκεν ὅτι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία στηρίζεται ἐπὶ ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἐδίδασκεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας Ἰησοῦς Χριστός. Ἐπομένως πρέπει νὰ τὰς παραδέχεται τις ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐρεῦνης καὶ δισταγμοῦ. Διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐρευνήσῃ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὀρθῶς ἐδίδασκεν ὁ Κύριος. Ἐδίδασκε δηλαδὴ ἡ σχολὴ τῆς Καρχηδόνος τὸ « πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα ».

ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΑΝΤΕΣ οἱ λόγιοι καὶ μορφωμένοι Χριστιανοί, οἵτινες προφορικῶς καὶ διὰ συγγραμμάτων ἐδίδασκαν καὶ ἀνέπτυξαν ὀρθῶς τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν ὁποίων πλείστοι ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον, ἵνα ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν αἱρέσεων, ὠνομάσθησαν γενικῶς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Διαιροῦμεν δὲ αὐτοὺς: Α') εἰς Ἀποστολικούς Πατέρας, Β') εἰς Ἀπολογητὰς καὶ Γ') εἰς ἀντιαιρετικούς συγγραφεῖς.

Ἄποστολικοὶ Πατέρες λέγονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐκεῖνοι συγγραφεῖς, οἵτινες ὑπῆρξαν μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων ἢ ἔζησαν καὶ ἤκμασαν ὀλίγον χρόνον μετ' αὐτοῦς. Σπουδαιότεροι ἐκ τούτων ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς :

1. Κλήμης ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης (92 - 101)

ΚΛΗΜΗΣ κατήγετο ἐκ Ρώμης καὶ ὑπῆρξεν ὁ τρίτος κατὰ σειράν χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐπίσκοπος Ρώμης (Λίνος, Ἀνέγκλητος ἢ Κλητός, Κλήμης), ὅπου διέθεσε μετὰ ζήλου ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐκ τῶν συγγραφικῶν του ἔργων διεσώθη μόνον μία ἐπιστολὴ αὐτοῦ, γραμμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου. Ἀφορμὴν δὲ ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου εἶχον συμβῆ ἀνωμαλίαι καὶ ταραχαὶ εἰς βάρος τῶν ἱερέων. Μαθὼν ταῦτα ὁ Κλήμης, ἀπέστειλε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἐκφράζει τὴν λύπην του διὰ τὸ θλιβερόν αὐτὸ κατάντημα τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ἕνεκα ζηλοτυπίας καὶ φθόνου, συνιστᾷ νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν οἱ πρωταίτιοι τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν αὐθάδειαν καὶ νὰ πειθαρχήσουν εἰς τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτο ἐπικαλεῖται τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς Κορινθίους νὰ ἐπανεύρουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς παραθέτει τὴν ἀκόλουθον προσευχὴν: « Ἀξιῶμεν σέ, Δέσποτα, βοηθὸν γενέσθαι καὶ ἀντιλήπτορα ἡμῶν. Τοὺς ἐν θλίψει ἡμῶν σῶσον, τοὺς ταπεινοὺς ἐλέησον, τοὺς πεπτωκότας ἔγειρον, τοὺς δεομένους ἐπιφάνηθι (βοήθησε), τοὺς ἀσθενεῖς ἴασαι, τοὺς πλανωμένους τοῦ λαοῦ σου ἐπίστρεψον. Χόρτασον τοὺς πεινῶντας, λύτρωσε τοὺς δεσμίους, ἐξανάστησον τοὺς ἀσθενοῦντας, παρακάλεσον (παρηγόρησε) τοὺς ὀλιγοψυχοῦντας. Γνώτωσάν σε πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Θεὸς μόνος καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ παῖς σου καὶ ἡμεῖς λαὸς σου καὶ πρόβατα τῆς νομῆς σου ».

2. Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καὶ μάρτυς

ΙΓΝΑΤΙΟΣ εἶναι ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ὀνομάζεται δὲ Θεοφόρος διὰ τὴν μεγάλην του ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν. Κατὰ τὴν αἵματηρὰν ἐκείνην περίοδον τῶν διωγμῶν ἐποίμανε τὸ χριστιανικὸν ποίμνιον του μὲ ἀφοσίωσιν καὶ θάρρος. Κατὰ δὲ τὸν διωγμὸν τοῦ Τραϊανοῦ συνελήφθη καί, ὡδηγηθεὶς

εἰς τὴν Ρώμην, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 110 μ. Χ. Ἀξιοθαύμαστον εἶναι τὸ θάρρος του καὶ ἡ καρτερικότης, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε κατὰ τὴν πολυήμερον καὶ βασανιστικὴν πορείαν του ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τὴν Ρώμην. Διελθὼν ἐκ Σμύρνης, ἔγραψεν ἐπιστολὰς πρὸς τὰς ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Ἐφέσου, Μαγνησίας, Τράλλεων κτλ.), πρὸς τὰς ὁποίας συμβουλεύει ὁμόνοιαν, πίστιν καὶ ἀποφυγὴν ἀπὸ τὰς αἵρέσεις, ὑπακοὴν καὶ πειθαρχίαν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὴν διδασκαλίαν των, οἵτινες εἶναι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ. Ἐνῶ δὲ εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς πορείαν πρὸς τὴν Ρώμην, ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς πόλεως ταύτης, διὰ μεσολαβήσεως, προσεπάθουν νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριον. Τότε ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψε πρὸς αὐτοὺς μίαν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς παρακαλεῖ νὰ παύσουν τὰς ἐνεργείας των αὐτάς, διότι γνωρίζει καλῶς ὅτι συντομώτερον, διὰ τοῦ μαρτυρίου του, θὰ συναντήσῃ τὸν Χριστόν.

« Εὐχομαι πολὺ γρήγορα νὰ ἀντιμετωπίσω τὰ θηρία, τὰ ὅποια θὰ ἐξαναγκάσω νὰ μὲ κατασπαράξουν... Προτιμῶ νὰ ἀποθάνω χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ νὰ βασιλεύσω εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς... Ἀφήσατέ με νὰ πάρω καθαρὸν φῶς, διότι μόνον μάλιστα φθάσω ἐκεῖ θὰ εἶμαι ἀληθινὸς ἄνθρωπος. Σὺς γράφω ζῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀποθάνω ». (Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς πρὸς Ρωμαίους).

Οὕτω ὁ Ἰγνάτιος, μὲ τοιαύτας πραγματικὰς διαθέσεις διὰ τὸν σωτήριον θάνατον, ὡδηγηθεὶς εἰς Ρώμην καὶ ριφθεὶς εἰς τὰ ἄγρια θηρία, ὑπέστη φρικτὸν θάνατον. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου.

3. Πολύκαρπος ἐπίσκοπος Σμύρνης και μάρτυς

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην, κατὰ τὸ ἔτος 65 μ. Χ. Εἰς νεανικὴν ἡλικίαν συναεστρέφετο μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ μάλιστα μὲ τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε μαθητῆς, καὶ ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτῶν ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μὲ θάρρος καὶ ζῆλον εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, χωρὶς νὰ φεῖδεται χρόνου καὶ κόπου, προσπαθῶν νὰ ἐπιστρέψῃ τοὺς εἰδωλολάτρας εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ στηρίξῃ τοὺς πιστοὺς, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν διωγμῶν. Ἐγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας. Δι' αὐτῶν συμβουλεύει καὶ παρηγορεῖ τοὺς Χριστιανοὺς.

Μέχρις ἡμῶν διεσώθη μόνον μία, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Φιλίππων. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοὺς συγχάριρει, διότι ἔδειξαν συμπάθειαν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ὅταν διήρχετο ἐκ τῆς πόλεως των, ὅτε ἐβάδιζε πρὸς τὸ μαρτύριον, ὡς καὶ εἰς ἄλλους μάρτυρας ἀδελφούς. Τοὺς συμβουλεύει ἐπίσης νὰ πράττουν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὰς αἰρέσεις. Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ Ἀντωνίνου Πίου (138-161), συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας Κοδράτου. Οὗτος κατ' ἀρχὰς προσεπάθησε, διὰ διαφόρων μέσων καὶ ὑποσχέσεων, νὰ πείσῃ τὸν Πολύκαρπον νὰ ἀρνηθῆ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἰδωλα. Ἄλλ' ὁ γηραιὸς Πολύκαρπος ἔχει πάρει τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἀπαντήσας μετὰ θάρρους εἰς τὸν ἀνθύπατον: «86 ἔτη δουλεύω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ οὐδὲν μὲ ἠδίκησε· πῶς λοιπὸν δύναμαι νὰ βλασφημῶ τὸν βασιλέα καὶ σωτῆρα μου; Πῦρ ἀπειλεῖς, τὸ πρὸς ὦραν καιόμενον καὶ μετ' ὀλίγον σβεννύμενον; ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ; Ἄλλὰ τί βραδύνεις; φέρε ὁ βούλει». (Μαρτύριον Πολυκάρπου, ἐπιστολὴ ἐκκλησίας Σμύρνης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν Φιλομηλίου Φρυγίας, κεφ. II).

Ἀφοῦ ἐβασανίσθη, τέλος ἐφονεύθη διὰ τοῦ ξίφους τοῦ δημίου του. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 23ην Φεβρουαρίου.

ΠΟΛΟΓΗΤΑΙ καλούνται οί ἐκκλησιαστικοί ἄνδρες, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν, ἀπεδείκνουν (ἀπελογοῦντο), εἴτε προφορικῶς εἴτε γραπτῶς, ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἡ μόνη ἀληθῆς θρησκεία καὶ ὅτι οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἄδικοι. Ὑπεστήριζον ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι κατὰ πάντα νομοταγεῖς καὶ δίκαιοι, ἄδικοι δ' εἶναι οἱ συκοφάνται καὶ οἱ διώκται αὐτῶν.

Τὰς ἀπολογίας των ταύτας δὲν ἐδίσταζον νὰ κάμουν καὶ ἐνώπιον τῶν αὐτοκρατόρων. Δι' αὐτὸ πολλοί, συλλαμβανόμενοι, ὑφίσταντο μαρτυρικὸν θάνατον. Τοιοῦτοι ἀπολογοῦνται ἦσαν ὁ Κοδρᾶτος, ὁ Τατιανός, ὁ Μιλτιάδης, ὁ Ἀπολλινάριος ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως, ὁ Μελίτων Σάρδεων, ὁ Ἀθηναγόρας ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Λατίνος Μινούκιος Φῆλιξ, ὁ Ἰουστίνος, ὁ Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος κ.ἄ. Σπουδαιότεροι δὲ ἦσαν οἱ ἑξῆς:

1. Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ἦτο Ἀθηναῖος φιλόσοφος, ὅστις, ἀφοῦ ἐμελέτησε καὶ κατενόησε καλῶς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἐγένετο Χριστιανός. Ἐκτοτε ὑπεστήριξε μετὰ θάρρους τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας. Ἐγραψεν Ἀπολογία, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀδριανὸν (117-138 μ. Χ.), ὅταν οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας.

Διὰ τῆς ἀπολογίας του αὐτῆς ὁ Ἀριστείδης ἀποδεικνύει ὅτι μόνον οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ Θεοῦ. Κατ᾽ ἄρθρωσε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ πείσῃ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ καταπαύσῃ τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἴδου τί γράφει εἰς τὴν Ἀπολογία του ὁ Ἀριστείδης: «Καὶ οὔτοι (οἱ χριστιανοὶ) εἰσὶν οἱ ὑπὲρ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εὐρόντες τὴν ἀλήθειαν· γινώσκουσι γὰρ τὸν Θεόν. Ἔχουσι τὰς ἐντολάς Αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς καρδίαις κεχαραγμέναις καὶ ταύτας φυλάττουσι, προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωῆν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Τιμᾶσι πατέρα καὶ μητέρα καὶ τοὺς πλησίον φιλοῦσι, δίκαια κρίνουσι,

ὅσα οὐ θέλουσιν αὐτοῖς γίγνεσθαι ἐτέρῳ οὐ ποιοῦσι, τοὺς ἀδικοῦν-
τας αὐτοὺς παρακαλοῦσι (συγχωροῦσι) καὶ προσφιλεῖς αὐτοὺς ἑαυ-
τοῖς ποιοῦσι, τοὺς ἐχθροὺς εὐεργετεῖν σπουδάζουσιν. Ὁ ἔχων τῷ μῆ
ἔχοντι ἀφθόνως ἐπιχορηγεῖ· ξένον ἐν ἴδωσιν ὑπὸ στέγῃν εἰσάγουσιν.
Ἔτοιμοί εἰσιν ὑπὲρ Χριστοῦ τὰς ψυχὰς αὐτῶν προσέσθαι » (Ἀπολο-
γία Ἀριστείδου, Πατρολ. Migne, κεφ. 96).

2. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ἐγεννήθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶ-
νος εἰς Φλαυίαν Νεάπολιν (ἀρχαία πόλις τῆς
Παλαιστίνης Συχέμ) ἐκ γονέων εἰδωλολατρῶν.
Ὅταν ἦτο ἀκόμη νέος, τὸν κατεῖχε σφοδρὰ ἐπι-
θυμία νὰ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια τοῦ σύμπαντος
καὶ ἰδίως νὰ λάβῃ σαφῆ ἔννοιαν περὶ Θεοῦ καὶ
περὶ θείας Προνοίας.

Ἐμελέτησε τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων
φιλοσόφων, κυρίως δὲ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ παρετήρησε μετὰ
λύπης ὅτι ταῦτα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοῦ λύσουν τὰς ἀπορίας
καὶ νὰ ἰκανοποιήσουν τὰς ψυχικὰς του ἐπιθυμίας.

Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς παραλιακὴν ὁδὸν τῆς Ἐφέ-
σου καὶ ἐσκέπτετο τὰ διάφορα προβλήματα τοῦ κόσμου, ἐγνω-
ρίσθη μετὰ τινος γέροντος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐπέισθη νὰ μελε-
τήσῃ τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Πράγματι, μελετήσας μετὰ προσοχῆς
τὴν Ἀγίαν Γραφήν, εὗρεν εἰς αὐτὴν τὴν ποθουμένην λύσιν καὶ ἰκα-
νοποίησιν καὶ ἐγένετο Χριστιανὸς εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, ἀποδεχθεὶς
ὀλοψύχως τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας.

Ἐπεσκέφθη πολλὰς πόλεις καὶ τέλος κατέληξεν εἰς τὴν Ρώ-
μην, ὅπου ἵδρυσεν σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε μὲ ζῆλον τὴν
χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀπέκτησε δὲ πολλοὺς μαθητάς.

Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων περιεσώθησαν
μέχρις ἡμῶν δύο ἀπολογίαι ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τῶν
ἐθνικῶν καὶ μία ἀπολογία κατὰ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐνστάσεων περὶ
τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπὸ μορφήν διαλόγου, μὲ τὸν τίτλον « Διά-
λογος πρὸς Τρύφωνα ».

Εἰς τὰς δύο πρώτας ἀπολογίας του, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς

τὸν αὐτοκράτορα Μάρκον Αὐρήλιον, ὁ Ἰουστίνος ὑποστηρίζει ὅτι οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἄδικοι καὶ αἱ κατ' αὐτῶν κατηγορίαι ψευδεῖς, ἀποδεικνύει δ' ὅτι αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαὶ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ οἰανδήποτε ἀνθρωπίνην φιλοσοφίαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἶναι κατὰ πάντα ἐνάρετοι καὶ νομοταγεῖς.

Εἰς τὸν «*Διάλογον πρὸς Τρύφωνα*», ὅστις εἶναι ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, ἀποδεικνύει καὶ πείθει αὐτὸν ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι τελειότερα καὶ ἀνώτερα πάσης ἄλλης θρησκείας, καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραϊκῆς.

Οἱ φιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς του, ἐπειδὴ τοὺς ἤλεγχε καὶ ἀπεκάλει αὐτοὺς λαιμάργους καὶ ἀπατεῶνας, τὸν κατηγορήσαν ὡς Χριστιανὸν καὶ ἐπέτυχον τὴν σύλληψίν του, κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (161-180) διωγμὸν. Ὁ Ἰουστίνος, βασιανθεὶς ἀγρίως, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, κατὰ τὸ ἔτος 165 μ. Χ.

Παραθέτομεν περικοπὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει περὶ τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν Χριστιανισμόν: «*Ὁν τρόπον δὲ καὶ ἀνεθήκαμεν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, καινοποιηθέντες διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγησόμεθα, ὅπως μὴ, τοῦτο παραλιπόντες, δόξωμεν πονηρεῖν τι ἐν τῇ ἐξηγήσει. Ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύσωσιν ἀληθῆ ταῦτα, τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὐχεσθὰ τε καὶ αἰτεῖν, νηστεύοντες, παρὰ τοῦ Θεοῦ, τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς*» (Ἀπολογία ἁγίου Ἰουστίνου, Πατρολ. Migne, κεφ. 61).

Γ) ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

NANTION τῶν αἰρέσεων τῆς Α' περιόδου εἰργάσθησαν πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς (πατέρες), οἵτινες καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων των καὶ διὰ τῆς προφορικῆς των διδασκαλίας ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὰς αἰρέσεις αὐτὰς καὶ ἡμήνευσαν ὀρθῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀντιαιρετικῶν συγγραφέων εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Είρηναῖος [ἐπίσκοπος] Λουγδούνου [(Λυῶνος) καὶ μάρτυς

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην, τὸ ἔτος 140 μ. Χ. Ὅταν ἀκόμη ἦτο νέος, ἐγνώρισε τὸν ἐπίσκοπον Σμύρνης Πολύκαρπον, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐδιδάχθη τὸν Χριστιανισμόν. Ἐγένετο ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυῶνος) τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐπὶ 24 ἔτη εἰργάσθη μετὰ ζήλου διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δὲν παρέλειπε βέβαια καὶ τὸ ἕτερον καθῆκον, νὰ παρέχη ἐλπίδα καὶ θάρρος κατὰ τοὺς διωγμούς, εἰς τοὺς ταλαιπωρουμένους Χριστιανούς.

Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ φέρον τὸν τίτλον « Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως », διὰ τοῦ ὁποῖου καταπολεμεῖ ὅλας τὰς αἰρέσεις τῆς περιόδου ταύτης, γράφων : « Ὅταν δὲ ἐπιμειγῆ ὁ χαλκὸς εἰς τὸν ἄργυρον, τίς εὐκόλως δυνήσεται τοῦτον ἀκεραίως δοκιμάσαι; Ἴνα οὖν μὴ, παρὰ τὴν ἡμετέραν αἰτίαν, συναρπάζωνται τινες ὡς πρόβατα ὑπὸ λύκων, ἀγνοοῦντες αὐτοὺς διὰ τὴν ἕξωθεν τῆς προβατείου δορᾶς ἐπιβουλὴν, οὗς παρήγγελεν ἡμῖν ὁ Κύριος, ὅμοια μὲν λαλοῦντας, ἀνόμοια δὲ φρονοῦντας » (Βιβλίον Α΄, κεφ. 2, Πατρολογία Migne 7).

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (192 - 211), ὁ Εἰρηναῖος, συλληφθεὶς, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

2. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς

ΚΛΗΜΗΣ ἐγεννήθη πιθανῶς εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὸ ἔτος 150 μ. Χ. ἐκ γονέων ειδωλολατρῶν καὶ προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν εἰς νεανικὴν ἡλικίαν. Λέγεται δὲ Ἀλεξανδρεὺς, διότι ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Διὰ νὰ μελετήσῃ δὲ καλύτερον τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, περιῆλθε διαφόρους χώρας, ἦτοι τὴν Ἑλλάδα, Ἰταλίαν, Συρίαν, Παλαιστίνην, καὶ τέλος κατέληξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν διευθυντὴν τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας Πάνταινον, παρὰ τοῦ

όποιου έδιδάχθη πολλά και τόν όποιον ό Κλήμης ιδιαίτέρως έξετίμησε. Δι' αυτό τόν άποκαλεί « Σικελικήν Μέλισσαν ».

Χειροτονηθείς πρεσβύτερος ύπό του Πανταίνου, προσελήφθη ύπ' αυτού ώς βοηθός εις τήν ώς άνω κατηχητικήν σχολήν. Μετά τόν θάνατον του Πανταίνου, περι τó έτος 200, έγινε προϊστάμενος αυτής και ειργάσθη μέχρι του έτους 203.

Κατά τόν διωγμόν του αυτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου, έγκατέλειψε τήν Άλεξάνδρειαν, διότι είχε τήν γνώμη ότι ό Χριστιανός δέν πρέπει νά παραδίδεται έκουσίως εις τόν θάνατον, αλλά νά προφυλάσσεται, έφ' όσον είναι δυνατόν, διότι αί ύπηρεσίαι του είναι πολύτιμοι διά τους Χριστιανούς. Κατά τó έτος 211 εύρίσκομεν τόν Κλήμεντα πλησίον του άλλοτε μαθητού του Άλεξάνδρου, όστις ήτο έπίσκοπος εις Καισάρειαν τής Παλαιστίνης. Άπέθανε περι τó έτος 215 μ. Χ.

Ό Κλήμης ό Άλεξανδρεύς ήτο εύρείας μορφώσεως και έγραψε πολλά συγγράμματα, έκ τών όποιών σφάζονται τά κάτωθι τέσσαρα :

1) Λόγος προτρεπτικός πρòς Έλληνας. Παραβάλλει τήν διδασκαλίαν του Σωτήρος με τους μύθους τής Έλληνικής μυθολογίας.

2) Παιδαγωγός. Περιγράφει ποίος πρέπει νά είναι ό βίος έκάστου Χριστιανού.

3) Στρωματεΐς. Καταπολεμεί τας αίρέσεις και παραθέτει λεπτομερώς τήν χριστιανικήν διδασκαλίαν.

4) Τίς ό σωζόμενος πλούσιος. Υποστηρίζει ότι ό Ίησους δέν απέκλεισε πάντα πλούσιον έκ τής βασιλείας του Θεού ούτε είπεν ότι έκαστος πλούσιος πρέπει νά εξαφανίζη τόν πλούτον του, αλλά νά εξαφανίζη τά πάθη τής ψυχής του και νά κάμη καλήν χρήσιν του πλούτου.

Παραθέτομεν μίαν περικοπήν έκ του τελευταίου: «...Τοιούτον και ό πλούτος όργανον έστί. Δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αυτώ; πρòς δικαιοσύνην καθυπηρετεΐ. Άδίκως τις αυτώ χρῆται; πάλιν ύπηρετης άδικίας εύρίσκεται... "Όστε μη τά κτήματά τις άφανίζέτω μάλλον ή τά πάθη τής ψυχής, τά μη συγχωροῦντα τήν άμείνω χρῆσιν τών ύπαρχόντων » (Πατρολ. Migne κεφ. ΙΔ').

Περί πίστεως λέγει ότι αυτή είναι ή παραδοχή τών διδασκαλιών του Χριστού και τών Άποστόλων. Γνώσις δέ ή έπιστη-

μονική εξέταση και ἡ κατανόησις αὐτῶν. Διὰ δὲ τὴν φιλοσοφίαν λέγει ὅτι αὕτη εἶναι βοηθὸς τῆς θεολογίας.

3. Ὁριγένης

ΩΡΙΓΕΝΗΣ ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κατὰ τὸ ἔτος περίπου 185 μ. Χ., ἐκ γονέων Χριστιανῶν. Τὰ πρῶτα τοῦ γράμματα ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του Λεωνίδα καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὴν σπανίαν εὐφυΐαν καὶ φιλομάθειάν του. Πολλάκις μάλιστα ὁ πατήρ του συνήντα δυσκολίαν νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀπορίας τοῦ μικροῦ Ὁριγένους.

Μετὰ ταῦτα ἐγένετο μαθητῆς τῶν διευθυντῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς Πανταίνου καὶ Κλήμεντος καὶ διεκρίθη ὡς ὁ σπουδαιότερος μαθητῆς αὐτῶν καὶ ὁ μέγιστος συγγραφεὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ὑπερέβαλε δὲ κατὰ πολὺ καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς διδασκάλους του. Δικαίως δὲ θεωρεῖται ἡ σπουδαιότερα θεολογικὴ φυσιογνωμία τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Μάλιστα εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἐγένετο διευθυντῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε θεολογίαν, φιλοσοφίαν, φιλολογίαν καὶ μαθηματικά, τῶν ὁποίων ἦτο βαθὺς γνώστης.

Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου (202 μ. Χ.), ὅτε συνελήφθη ὁ πατήρ του Λεωνίδης, ὁ Ὁριγένης ἐπέδειξε σπάνιον θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα.

Ἦθελε νὰ συμμερισθῆ τὴν τύχην τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἡ μήτηρ του, ἀποκρύψασα τὰ ἐνδύματά του, τὸν ἠνάγκασε νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῆς οἰκίας του. Πλὴν ὅμως, ἔγραψεν ἐνθαρρυντικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πατέρα του, διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾷ εἰς αὐτὸν νὰ ὑπομείνῃ μὲ καρτερίαν τὸ μαρτύριον καὶ νὰ μὴ ἀρνηθῆ τὸν Χριστόν. « Ἐπεχε μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς » ἔγραφε.

Μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐδημιούθη ἡ περιουσία των καὶ ὁ Ὁριγένης ἀπέμεινεν ὁ μόνος προστάτης τῆς οἰκογενείας του, ἄνευ πόρου ζωῆς. Ἴνα δὲ διαθρέψῃ τοὺς ἕξ ἀδελφούς του καὶ τὴν μητέρα του, ἀντέγραφε διάφορα χειρόγραφα καὶ ἐκέρδιζεν ἡμερησίως τέσσαρας ὀβολούς.

Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς οικονομικὰς δυσχερείας, δὲν ἔπαυεν ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκη ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινε διδάσκων ἐπὶ τριάκοντα ὀλόκληρα ἔτη (202 - 232). Ἀπέκτησε δὲ τόσῃν φήμῃν, ὥστε αὕτη διεδόθη καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὥστε εἰς τὰς παραδόσεις του προσήρχοντο, ὄχι μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ εἰδωλολάτραι, Ἑβραῖοι καὶ ἀρχιερεῖς. Πολλοὶ δὲ ἐκ τούτων, γοητευόμενοι ἐκ τῆς διδασκαλίας του καὶ τοῦ ἠθους του, ἐγένοντο Χριστιανοί. Τὸ ἔτος 232 ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καί, ἐλθὼν εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ἴδρυσεν ἐκεῖ νέαν σχολὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ἐπὶ 17 ὀλόκληρα ἔτη (232 - 249).

Ὁ Ὀριγένης ὑπῆρξεν ὁ πολυγραφώτερος συγγραφεὺς. Τὰ πλεῖστα ὅμως τῶν συγγραμμάτων του, διὰ τῶν ὁποίων κατεπολέμησε τὰς αἱρέσεις, ἀπωλέσθησαν.

Εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ὑπαγορεύῃ ταυτοχρόνως εἰς ἑπτὰ διαφόρους ταχυγράφους διαφόρων κειμένων, χωρὶς νὰ λησμονῇ τί ὑπαγορεύει εἰς ἓνα ἕκαστον. Διὰ τὴν ἰκανότητα καὶ ἀντοχήν του ταύτην δικαίως ἀπεκάλεσαν τὸν Ὀριγένην « Ἀδαμάντινον » καὶ « Χαλκέντερον ». Ἡ ἔκδοσις τῶν συγγραμμάτων του ὀφείλεται εἰς πλούσιον φίλον του, ὀνόματι Ἀμβρόσιον, ὅστις διέθεσε πολλὰ χρήματα δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Οὗτος, κινούμενος ἐξ αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν σοφὸν Ὀριγένην, ἀφειδῶς παρέσχεν εἰς αὐτὸν πᾶσαν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν βοήθειαν, πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου του.

Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Δεκίου (249 - 250), εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Βασανισθεὶς δέ, ναὶ μὲν ἀπεφυλακίσθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀλλὰ λόγῳ τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν βασάνων, ἠσθένησε καί, τὸ ἔτος 254, ἀπέθανε, πιθανῶς εἰς τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης, εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν.

Ὁ Ὀριγένης ἀνήκει εἰς τὰς μεγάλας μορφὰς καὶ τὰς ἐξαιρετοὺς φυσιογνωμίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θερμὴ πίστις του εἰς τὸν Χριστόν, ἡ ἐξαιρετος μόρφωσις του καὶ ἡ ἀκλόνητος ἀγάπη του πρὸς τὴν ἀλήθειαν κατέστησαν τὸ ὄνομα του τιμώμενον καὶ ἔνδοξον. Ἡ διδασκαλία του δὲ ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Θεολογίας μέχρι σήμερον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (κατ' αρχάς ὠνομάζετο Θεόδωρος) ἐγεννήθη εἰς Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου, τὸ ἔτος 210 μ. Χ., ἐκ γονέων πλουσίων καὶ ἐθνικῶν. Ὀνομάζεται δὲ θαυματουργός διὰ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐπετέλεσεν ὡς χριστιανὸς ἐπίσκοπος. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλοσοφίαν, ρητορικὴν καὶ νομικά. Ἴνα δὲ συμ-

πληρώσῃ τὰς σπουδὰς του, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθηνοδώρου εἰς Βηρυτὸν τῆς Φοινίκης.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ διήλθον ἐκ τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἤκουσαν τὸν Ὁριγένην διδάσκοντα. Τόσον δὲ ἐθέλησαν ἀπὸ τὴν σοφίαν καὶ διδασκαλίαν του, ὥστε ἐγκατέλειψαν τὸ πρὸς Βηρυτὸν ταξίδιον των καὶ παρέμειναν ἐκεῖ, ὡς μαθηταὶ τοῦ Ὁριγένους, ἐπὶ πέντε ἔτη.

Ὅταν ἐτελείωσαν τὰς σπουδὰς των, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ ἔγιναν ἐπίσκοποι. Ὁ Θεόδωρος, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα Γρηγόριος, ἔγινε πρῶτος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας τοῦ Πόντου. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν διετέλεσεν ἐπὶ 30 ἔτη (240 - 270), ἐργασθεὶς μετὰ ζήλου διὰ τὴν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐπαναφορὰν τῶν πεπλανημένων. Λέγεται μάλιστα ὅτι κατὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου εὔρεν εἰς τὴν πατρίδα του μόνον 17 Χριστιανούς, ὅταν δὲ ἀπέθανεν ἀφήκε 17 μόνον εἰδωλολάτρας.

Ὁ Γρηγόριος τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του κατηνάλωσεν ἐκτελὼν τὰ ποιμαντορικά του καθήκοντα, περιθάλπων καὶ ἐνισχύων παντοιοτρόπως τὸ χριστιανικὸν ποίμνιον του. Δι' αὐτὸ ἐλάχιστα συγγράμματα ἔγραψε. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τούτων εἶναι « Ἐκθεσις Πίστεως », τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε νὰ λέγεται καὶ ἀ π ο κ ἀ λ υ ψ ι ς Γ ρ η γ ο ρ ί ο υ.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκθέτει σαφῶς τὴν περὶ Ἀγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τὴν βιογραφίαν του, ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, κατ' ἐντολὴν τῆς Θεοτόκου.

Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Δεκίου (250 μ. Χ.) ἠναγκάσθη νὰ παραλάβῃ μαζί του τὸ περισσότερον ποιμνιὸν του καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὄρη, ἵνα προφυλάξῃ τοῦτο ἀπὸ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ διωγμὸς, ἐπανῆλθε καὶ ὤρισε νὰ τελεῖται κατ' ἔτος ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῶν μαρτυρησάντων χάριν τῆς πίστεως.

Τὸ ἔτος 270 μ. Χ., ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ, ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 17 Νοεμβρίου.

Δ') ΛΑΤΙΝΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

1. Τερτυλλιανὸς

ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ ἐγεννήθη εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Β. Ἀφρικῆς, περὶ τὸ ἔτος 155 μ. Χ. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἀξιωματικὸς ἑκατόνταρχος τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀφρικῆς. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καρχηδόνα, ὅπου ἤκμαζον τότε τὰ γράμματα. Ὑστερον μετέβη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐπεδόθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Μετὰ τὰς σπουδὰς του, ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἔζη, καθὼς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, βίον ἔκλυτον καὶ διεφθαρμένον. Κατ' ἀρχὰς περιεφρόνει καὶ ἐχλεύαζε τοὺς Χριστιανούς, βραδύτερον ὅμως, βλέπων καὶ θαυμάζων τὸ θάρρος καὶ τὴν φλογερὰν πίστιν, τὴν ὅποιαν ἐπεδείκνυον οὗτοι, ὅταν ὑφίσταντο τὰ μαρτύρια καὶ τὸν ἐκ τούτων θάνατον, ἐπέισθη περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καί, περὶ τὸ ἔτος 195, προσῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἐπιδοθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην καὶ διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Μετὰ ταῦτα, ἐγκαταλείψας τὴν Ρώμην, ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Καρχηδόνα, ὅπου, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, εἰργάσθη ἀόκνως ὡς κατηχητὴς, διαδίδων τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ στηρίζων τὸ ποιμνιὸν του εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Καίτοι δὲ ἦτο κάτοχος τῆς φιλοσοφίας, ἐν τούτοις περιεφρόνει αὐτὴν καὶ οὐδόλωσ τὴν μετεχειρίσθη εἰς τὴν διδασκαλίαν του. Διότι ἐνόμι-

ζεν ὅτι οὐδὲν κοινὸν ὑπάρχει μεταξύ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς φιλοσοφικῆς Ἀκαδημίας, καθὼς ἔλεγε : « Τί κοινὸν μεταξύ Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθηνῶν, μεταξύ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ; »

Ἐγραψε πλείστα συγγράμματα εἰς τὴν Λατινικὴν καί, ὅπως ὁ Ὠριγένης εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὕτω καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς εἰς τὴν Δύσιν, θεωρεῖται πατήρ τῆς λατινικῆς θεολογίας. Διὰ τῶν συγγραμμάτων του αὐτῶν ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ καταπολεμεῖ τὰς αἱρέσεις. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του ἄξιον μνείας εἶναι καὶ τὸ περὶ ὑπομονῆς, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν περικοπὴν ἐν μεταφράσει : « Ἡ ὑπομονὴ κατοχυροῖ τὴν πίστιν, φέρει τὴν εἰρήνην, βοηθεῖ τὴν ἐλεημυσίνην, διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπεκδέχεται τὴν μετάνοιαν, ἐπισφραγίζει τὴν ἐξομολόγησιν, κυβερνεῖ τὸ σῶμα, ὑπηρετεῖ τὸ πνεῦμα, χαλιναγωγεῖ τὴν γλῶσσαν, συγκρατεῖ τὴν χεῖρα, δαμάζει τοὺς πειρασμούς, διώκει τὰ σκάνδαλα, τελειοῖ τὸ μαρτύριον, παραμυθεῖται τὸν πτωχόν, διδάσκει τὸν πλούσιον τὴν μετριοφροσύνην, ὑποστηρίζει τὸν ἀσθενῆ, ταπεινοῖ τὸν ἰσχυρόν, εὐφραίνει τὸν πιστόν, προσελκύει τὸν εἰδωλολάτρην, προσεγγίζει τὸν δοῦλον πρὸς τὸν δεσπότην καὶ τὸν δεσπότην πρὸς τὸν Θεόν, στολίζει τὴν γυναῖκα, ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπον ».

Ὁ Τερτυλλιανὸς ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας, περὶ τὸ ἔτος 240 μ. Χ.

2. Κυπριανὸς ἐπίσκοπος Καρχηδόνας καὶ μάρτυς

ΤΕΡΟΣ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῆς Ἀφρικανικῆς σχολῆς ἦτο καὶ ὁ Κυπριανός. Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος, εἰς τὴν Καρχηδόνα, ὅπου καὶ ἀνετράφη, ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν. Κατήγετο ἀπὸ οἰκογένειαν πλουσίαν καὶ ἐθνικὴν. Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν καὶ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορος, ζῶν βίον ἔκλυτον.

Κατὰ τὸ ἔτος 245 μ. Χ. προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διδασχθεὶς τὸ Εὐαγγέλιον παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου Καικίλιου. Δι' αὐτό, ὅταν ἐβαπτίσθη, ἔλαβε, πρὸς τιμὴν τούτου, τὸ ὄνομα Καικίλιος.

Ἐπειδὴ δὲ διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἐξήβητον ἀσκητικὸν καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Κυρίως ἐμελέτα πολὺ τὰ συγγράμματα τοῦ Τερτυλλιανοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεκάλεε διδάσκαλον.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸ βάπτισμά του, ἐχειροτονήθη διάκονος, πρεσβύτερος καὶ ἔπειτα ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, τὸ ἔτος 248, δρᾶσας ἐπὶ δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα διέθεσεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ποιμνίου του. Ὅταν μάλιστα, κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 252, ἐνέσκηψε φοβερὸς λοιμὸς καὶ λιμὸς καὶ προεκάλεσε νέους διωγμοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ Κυπριανὸς ἐπέδειξεν ὑποδειγματικὴν αὐταπάρνησιν. Διωργάνωσεν ὑπηρεσίας πρὸς περισυλλογὴν βοηθημάτων, περιέθαλπε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐνεταφίαζε τοὺς ἀποθνήσκοντας, ἀνεξαρτήτως θρησκευματος, προκαλέσας τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἔθνικῶν.

Ὁ Κυπριανὸς διεκρίθη καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς. Εἰς ἓν ἐκ τῶν συγγραμμάτων του μετὰ χαρακτηριστικὰς φράσεις περιγράφει τὰ περὶ ἐπιστροφῆς του εἰς τὸν Χριστιανισμόν : « Ἄλλοτε ἐπλανώμην εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν βαθεῖαν νύκτα καὶ περιεπλανώμην εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ πολυκυμάντου κόσμου, μετὰ βήματος κλονιζομένου καὶ ἀσταθοῦς. Τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος ἐξέπλυνε τὰς κηλίδας τοῦ προτέρου μου βίου. Εἰς τὴν καρδίαν μου, ἣ ὁποῖα ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὸν ρύπον τοῦ παρελθόντος, ἐξεχύθη φῶς ἀνωθεν. Τὸ οὐράνιον πνεῦμα μετέλαμψε νέον ἄνθρωπον, ὡς ἐν νεογεννηθέντα ». (Βιβλίον πρὸς Δονᾶτον, μετάφρ. Δ. Μπαλάνου).

Κατὰ τὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Οὐαλεριανοῦ ἐγεθθέντα κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν (258), ὁ Κυπριανὸς, συλληφθεὶς, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην μετὰ χαρᾶς ἐπληροφόρηθη ὁ Κυπριανὸς, ἀναφωνήσας « ὀφείλω τῷ Θεῷ χάριτας » (deo gratias). Ἐπειδὴ πλῆθος παρηκολούθησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποκεφαλίσεώς του, ἥτις ἐγένετο τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 258. Κατ' αὐτὴν ὁ λαὸς ἤπλωσε σινδόνην, ἵνα περισυλλέξῃ τὸ αἷμα τοῦ μάρτυρος.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 2αν Ὀκτωβρίου.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΥΘΥΣ ἐξ ἀρχῆς, ὅτε οἱ Ἀπόστολοι περιήρχοντο τὰς διαφόρους πόλεις καὶ ἴδρουν ἐκεῖ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς κοινότητες, παρέστη ἡ ἀνάγκη τῆς διοργανώσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμένουν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἢ νὰ ἐπισκέπτωνται τοῦτο συχνά, διαωρίζετο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους ἰδρυόμενας ἐκκλησίας καὶ ἓνας ἀντιπρόσωπός των, ὀνομαζόμενος ἐπίσκοπος. Οὗτος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης, ἐτέλει πάντα τὰ καθήκοντα τῆς λατρείας καὶ ἐπέβλεπε τὴν κοινότητα εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς θρησκευτικὰς τῆς ἐκδηλώσεις.

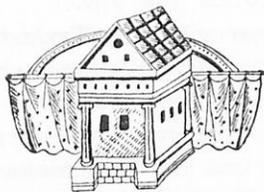
Ἐπειδὴ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ηὐξήθησαν αἱ θρησκευτικαὶ ἀνάγκαι τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαρκέσῃ μόνος του, ἔλαβεν ὡς βοηθοὺς του τοὺς πρεσβυτέρους, οἵτινες εἶχον περιορισμένα καθήκοντα τῆς θείας λατρείας. Οἱ πρεσβύτεροι ἔλαβον ὡς βοηθοὺς τοὺς διακόνους. Οὕτω λοιπὸν ἐδημιουργήθη ἡ τάξις τῶν κληρικῶν καὶ οἱ τρεῖς βαθμοὶ αὐτῶν, ἦτοι τοῦ Ἐπισκόπου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Διακόνου.

Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ἐπίσκοποι εἶχον λάβει τὸ χάρισμα νὰ χειροτονοῦν αὐτοὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ νὰ τοποθετοῦν αὐτοὺς εἰς τὰς διαφόρους δημιουργουμένας ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας (ἐνορίας), τῶν ὁποίων προϊστάτο ὁ ἐπίσκοπος. Ὄταν ἀργότερα ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ἀπὸ τὰς πόλεις εἰς τὰ χωρία καὶ οὕτω ηὐξήθησαν αἱ ἐνορίαί, πάλιν ὁ ἐπίσκοπος ἦτο προϊστάμενος αὐτῶν.

Ἐκ τῆς διοργανώσεως τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἰς διαφόρους χριστιανικὰς κοινότητας (ἐκκλησίας) παρέστη ἡ ἀνάγκη τῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας. Ὄταν εἰς μίαν ἐπαρχίαν ἦσαν ἐκκλησίαι μὲ ἓνα ἐπίσκοπον, αὗται διοικοῦντο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ. Ὄταν ὅμως εἰς μίαν ἐπαρχίαν ἦσαν περισσότεροι τοῦ ἑνὸς ἐπίσκοποι, τότε ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἀπετέλουν μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα. Ὅσακις δὲ παρουσιάζοντο ζητήματα κοινῶν ἐν-

διαφέροντος, συνεκαλοῦντο ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας καὶ ἀπετέλουν τὴν λεγομένην ἐπαρχιακὴν σύνοδον. Ἐκεῖ συνεζήτουν ὅλα τὰ ἀφορῶντα τὰς ἐπισκοπὰς τῶν ζητήματα, ἤτοι τὴν δι-
οργάνωσιν, τὴν διοίκησιν καὶ ἐν γένει τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνά-
πτυξιν τῶν χριστιανικῶν ἰδανικῶν διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν
ἔργων ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐπαρχιακαὶ σύ-
νοδοι συνεκαλοῦντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, τὴν μη-
τρόπολιν, πρόεδρος αὐτῶν ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης,
ὅστις τιμητικῶς ὠνομάζετο καὶ Μητροπολίτης.

Τοιοῦτοι μητροπολίται ἦσαν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιο-
χείας, τῆς Ρώμης καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (313 - 867)

Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΠΙ ΤΡΕΙΣ όλοκλήρους αιώνας από τῆς ιδρύσεώς της, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εὐρίσκετο εἰς δι-
αρκῆ προσπάθειαν καὶ ὑπὸ φοβεροὺς διωγμοὺς,
ὅπως καταλάβῃ τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν της, ἐν
μέσῳ τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Καὶ ἐπέτυχε
τοῦτο, ἀφοῦ ἄφθονον χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη
καὶ ἐπότισε τὴν γῆν.

Τώρα πλέον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, διὰ
τῆς θείας δυνάμεώς της, εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἴσταται ὡς φωτει-
νὸς φάρος, ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου. Τοῦτο, κατὰ τὸ πλεῖστον,
ὀφείλεται εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, ὅστις ἐμμέσως ἔθεσε τὴν
χριστιανικὴν θρησκείαν ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ
καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 272 μ. Χ. εἰς μίαν πόλιν
τῆς Σερβίας, τὴν Ναισὸν (σημερινὴν Νύσσαν). Ἦκολούθησε
τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καί, διακριθεὶς εἰς διαφόρους πολέμους,
ἔγινεν ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας του. Μετὰ τὸν θάνατον
τοῦ πατρὸς του, ὁ στρατὸς, ὅστις ἀπετελεῖτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον, ἀπὸ Χριστιανούς, ἀνεκήρυξε τὸν Κωνσταντῖνον Αὐγουστον
(αὐτοκράτορα).

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἦτο εὐνοικῶς διατεθειμένος πρὸς τοὺς Χρι-
στιανούς, τρέφων ἰδιαιτέραν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαν, ἡ ὁποία
ἠῤῥξανε διαρκῶς. Αὕτη ἠῤῥξήθη ἀκόμη περισσότερον, ὅταν ἐπρό-
κειτο νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Μαξέντιον καί, εὐρισκόμενος

εἰς ἀμηχανίαν, εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ κάτωθι ὄραμα : Ἐνῶ μίαν ἡμέραν ἐσκέπτετο τίνι τρόπῳ θὰ καταβάλῃ τὸν ἀντίπαλόν του, αἴφνης εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν λάμποντα Σταυρὸν καὶ κάτωθεν αὐτοῦ τὰς λέξεις « Ἐν τούτῳ νικά ».

Ὁ Κωνσταντῖνος τὸ ὄραμα τοῦτο θεωρῶρησεν ὡς σημεῖον τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ διέταξεν ἀμέσως καὶ κατεσκευάσαν λάβαρον, φέρον χρυσοῦν σταυρὸν καὶ στέμμα καὶ εἰς τὸ μέσον τὰ ἀρχικά γράμματα τοῦ Χριστοῦ (I. X.). Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ λάβαρον τοῦτο προηγεῖτο εἰς ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἤρχιζε νὰ τρέφῃ εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ συμπάθειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς Χριστιανούς.

Λαβῶν δὲ περισσότερον θάρρος ἐπιτίθεται καὶ νικᾷ τὸν Μαξέντιον εἰς τὴν Μουλβίαν γέφυραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ γίνεταί κύριος τῆς Ρώμης καὶ ὀλοκλήρου τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἐξέδωκε δέ, τὸ ἔτος 313 μ. Χ., εἰς τὰ Μεδιόλανα (σημερινὸν Μιλᾶνον), τὸ περίφημον ἐκείνο διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του λαοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι ν' ἀκολουθοῦν οἰανδήποτε θρησκείαν τῆς ἀρεσκείας των.

Τοιοῦτρόπως, διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς διωγμούς καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα, ὕστερα ἀπὸ τόσας αἱματηρὰς θυσίας, νὰ ἀσκῇ ἐλεύθερος πλὴν τὰ χριστιανικά του καθήκοντα. Ἐπανεκτήσαν οὕτω οἱ Χριστιανοὶ τὰς ἐκκλησίας των καὶ τὰς ὑπὸ τῶν διωκτῶν των δημευθείσας περιουσίας των. Ἡ δὲ Ἐκκλησία ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ ἐλευθερώη τοὺς δούλους. Διὰ νόμου, μετὰ ταῦτα, ὥρισε τὴν Κυριακὴν ἄργίαν καὶ κατέστησε τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὄλονεν καὶ εἰσεχώρει εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Ἀνεγίνωσκε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, συναεστρέφετο μετὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἀνέθρεψε τὰ τέκνα αὐτοῦ χριστιανικῶς.

Παραλλήλως πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὅστις ἤρχιζε νὰ οἰκιοποιῆται τὴν χριστιανικὴν πίστιν, εἰργάζετο μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη, ἣτις ἐγένετο Χριστιανή. Αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο πιστὸς συνεργάτης τοῦ υἱοῦ της, ἔκαμε καὶ διάφορα ἔργα ὑψίστης χριστιανικῆς ἀξίας. Ἐκτίσεν εἰς τὴν Κων-

σταντινούπολιν τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸ ἔτος 327 μ. Χ., μετὰ πολλὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὸν τόπον, οὗ ποῦ προσέφερεν τὸ αἷμα Του ὁ Χριστός, ἀνεῦρε τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὸν Τάφον τοῦ Σωτῆρος. Ἐκτίσθη δὲ ἐπὶ τοῦ Τάφου τὸν περίφημον Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του, ὁ Κωνσταντῖνος, ἐλθὼν εἷς τι προάστειον τῆς Νικομηδείας, ἐβαπτίσθη. Ἀσθενήσας δέ, ἀπέθανε τὴν 21ην Μαΐου τοῦ ἔτους 337, εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν.

Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν Κωνσταντῖνον, διὰ τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας του πρὸς αὐτήν, ὠνόμασεν Ἅγιον καὶ Ἰσαπόστολον. Τὴν δὲ μνήμην αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του, τῆς Ἁγίας Ἐλένης, ἑορτάζει τὴν 21ην Μαΐου.

ΔΙΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΠΟ ΤΟΥ Μ. Κωνσταντῖνου καὶ ἐντεῦθεν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐλεύθερος καὶ πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις ἐξέλιπεν.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν Χριστιανοί. Οὕτω δὲ ἐξηπλώθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὰς δύο μεγάλας χώρας, εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, αἵτινες προσέφερον ἕδαφος πρὸς καλλιέργειαν τῶν Χριστιανικῶν ἰδεῶν.

Α') ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

1. **Εἰς Περσίαν.** Ἐλεύθερος πλέον ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρχον πολλοὶ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Περσίαν. Εἰς δὲ τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἔλαβε μέρος καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Περσίας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Περσίας ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας. Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως τῆς Περσίας ἠκολούθησαν τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου καὶ μέχρι σήμερον εἶναι Νεστοριανοί.

2. **Εἰς Ἀρμενίαν.** Εἰς τὴν Ἀρμενίαν τὸν Χριστιανισμὸν διέδωκεν ὁ Γρηγόριος, ὁ βραδύτερον ὀνομασθεὶς Φωτιστής. Οὗτος κατὰ τὴν μικρὰν του ἡλικίαν ἦτο ἐθνικός. Ἐγκαταλείψας τὴν

Ἄρμενίαν, ἦλθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, ὅπου ἐγένετο Χριστιανὸς καὶ ἔλαβεν ἑλληνικὴν μόρφωσιν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἄρμενίαν, ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμόν, προσελκύσας πολλοὺς εἰς τοὺς κόλιπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτην μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του.

Χειροτονθεὶς ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Καισαρείας Λεοντίου, εἰργάσθη μετὰ ζήλου διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἀργότερα ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου Πατριάρχου Μερωπίου μετεφράσθησαν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων εἰς τὴν ἄρμενικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα οἱ Ἀρμένιοι ἐδέχθησαν τὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ παραμένουν μέχρι σήμερον Μονοφυσίται.

3. **Εἰς Ἀβησσυνίαν.** Εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν τὸν Χριστιανισμόν διέδωκαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος (330 μ. Χ.), οἱ ἐκ Τύρου καταγόμενοι ἀδελφοὶ Φρουμέντιος καὶ Αἰδέσιος.

Ὁ Φρουμέντιος ἐγένετο παιδαγωγὸς εἰς τὸν υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀβησσυνίας Αἰζανᾶ. Ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μ. Ἀθανασίου ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης Αὐξούμειος (Ἀκσοῦμ). Ἐβάπτισε τὸν Αἰζανᾶ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέγα μέρος τοῦ λαοῦ προσεῖλκυσεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὁ Αἰδέσιος ἔδρασε καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ ὕστερον ἐχειροτονήθη ἱερεὺς Τύρου.

Ἀργότερα ὑπὸ τοῦ Φρουμεντίου μετεφράσθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀβησσυνῶν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πολλὰ συγγράμματα Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Ἀβησσυνοὶ περιέπεσαν εἰς τὴν μονοφυσιτικὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ ὡς τοιοῦτοι παραμένουν μέχρι σήμερον.

4. **Εἰς Ἀραβίαν.** Εἰς τὴν βόρειον Ἀραβίαν ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθῆ τὸν ἕκτον αἰῶνα. Εἰς δὲ τὴν νότιον Ἀραβίαν διεδόθη ἐκ τῆς Ἀβησσυνίας, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν ἦτο μικρὸς.

Μετὰ ταῦτα ἀνεκόπη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ πρόοδος τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι παρουσιάσθη ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἐπέβαλε τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου.

ΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ εἰς τὰς διαφόρους βαρβαρικές φυλάς, αἵτινες κατέλαβον τὰς χώρας τῆς Δύσεως, διέδωσαν οἱ Χριστιανικοὶ λαοί, οἱ κατακτηθέντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Οἱ βάρβαροι οὗτοι λαοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γερμανικῆς καταγωγῆς (Βησιγόθθι, Ὀστρογόθθι, Βάνδαλοι, Λομβαρδοί, Σάξωνες καὶ Φράγκοι), ἐπέδραμον κατὰ τῆς Δύσεως κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ὅτε, μεταξύ ἄλλων χωρῶν, κατέλαβον τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Καθὼς δὲ ἦτο ἐπόμενον, ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς παρέλαβον, ὄχι μόνον τὸν πολιτισμὸν των, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν των.

Ἐπίσης διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν νῆσον Ἰρλανδίας καὶ εἰς τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἀγγλίας, τὴν Σκωτίαν.

Τὸν δὲ πέμπτον αἰῶνα ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος διέδωσε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, ἀποστείλας πρὸς τοῦτο ἐκεῖ τοὺς Βενεδικτίνους μοναχοὺς.

ΑΙΡΕΣΕΙΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΑΤΑ ΤΗΝ δευτέραν περίοδον ὁ Χριστιανισμὸς ἀπηλλάγη ἐκ τῶν φοβερῶν ἐκείνων διωγμῶν. Τώρα πλέον ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἐπιδίδεται μὲ ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας τῆς. Αἱ διάφοροι θεολογικαὶ σχολαὶ ἐπιδίδονται καὶ τώρα εἰς τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἐκάστη τούτων ἐφαρμόζει τὸ ἰδικόν τῆς σύστημα διδασκαλίας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ διάφορα θεολογικὰ προβλήματα διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν δεδομένων.

Πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν θεολόγων δὲν ἠρμήνευον ταῦτα σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδικὴν των λογικὴν καὶ ὅπως αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ τὰ ἐνοήσουν. Ἐκ τούτου, ὡς ἦτο ἐπόμενον, προέκυψε πολλακίς ἐσφαλμένη

ἐρμηνεία τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καί κατὰ συνέπειαν ἐνεφανίσθησαν καί ἀνεπτύχθησαν αἱ αἱρέσεις τῆς Β' περιόδου. Αὗται διέφερον ἀπὸ τὰς αἱρέσεις τῆς Α' περιόδου. Διότι ἐκεῖναι μὲν περιορίσθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας, οἱ Χριστιανοὶ ὅμως ἦσαν ἠνωμένοι λόγῳ τῶν διωγμῶν. Τώρα ὅμως ἐκάστη αἵρεσις ἐδημιούργησε φανατισμὸν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς της, ὅστις πολλακίς ἐξετράπη εἰς ρῆξιν καὶ κατέληξεν εἰς λυπηρὰ ἀποτελέσματα, προκαλέσας ἄπειρα θύματα εἰς νεκροὺς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ φανατισμὸς δὲ αὐτὸς δὲν περιορίσθη μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν μίαις αἱρέσεως, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ μεταξὺ τοῦ ὄχλου καὶ ἔφθασε καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς αὐτοκράτορας.

Αἱ σπουδαιότεραι αἱρέσεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν αἱ ἑξῆς:

1. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Ὁ Ἄρειος κατήγετο ἐκ Λιβύης, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος. Ἦτο καλῶς μορφωμένος καὶ εὐσεβής. Χειροτονηθεὶς δὲ πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διεκρίθη ὡς ρήτωρ. Κατὰ τὸ ἔτος 318 μ. Χ. περιέπεσεν εἰς αἵρεσιν, ἀρνούμενος τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς θεόν. Ἔλεγεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι θεὸς καὶ εἶναι ἄλλης οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα (*ἀλλότριος καὶ ἀνόμιος κατὰ πάντα τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας*) καὶ ὅτι εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, τὸ πρῶτον κτίσμα πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου (*ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν καὶ ἦν πρὶν γέννηται*).

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Ἀρείου ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ συνεκλόνησε πολὺ τὴν Ἐκκλησίαν. Ταύτην δὲ κατεδίκασεν ἡ Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος.

2. Ἡ αἵρεσις τοῦ Μακεδονίου. Ὁ Μακεδόσιος ἦτο ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (341 μ. Χ.) καὶ ἐδίδασκεν ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι θεός, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ ὁ Υἱός, εἶναι κτίσμα τοῦ θεοῦ (*τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κτίσμα πάλιν κτίσματος φησὶν*).

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μακεδονίου, ὡς πολεμοῦντες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὠνομάσθησαν πνευματομάχοι. Τούτους κατεδίκασεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεληθούσα, τὸ ἔτος 381, Β' Οἰκουμενικῇ Σύνοδος.

3. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀπολλιναρίου. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Λαοδικεῖα τῆς Συρίας καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος ταύτης (361 μ. Χ.). Προσπαθῶν δὲ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ζήτημα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ (τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης), περιέπεσε εἰς τὴν αἵρεσιν ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο μὲν τέλειος θεός, ἀλλ' ὄχι καὶ τέλειος ἀνθρώπος (δύο τέλεια ἐν γενέσθαι οὐ δύναται). Τὴν αἵρεσιν ταύτην ἐπίσης κατεδίκασεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

4. Ἡ αἵρεσις τοῦ Νεστορίου. Ὁ Νεστόριος ἦτο ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (428). Ἐδίδασκε δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη ὡς θεός, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπος, καὶ μετὰ τὴν γέννησιν ἀπέκτησε τὴν θείαν ιδιότητα. Ἐπομένως καὶ ἡ Θεοτόκος δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται Θεοτόκος, ἀλλὰ Χριστοτόκος.

Ἡ αἵρεσις αὕτη ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς, κυρίως εἰς τὴν Περσίαν, ὅπου ὑφίσταται καὶ μέχρι σήμερον. Ταύτην κατεδίκασεν ἡ ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

5. Ἡ αἵρεσις τοῦ Εὐτυχοῦς. Ὁ Εὐτυχὴς ἦτο ἀρχιμανδρίτης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ φοβερὸς πολέμιος τοῦ Νεστορίου καὶ τῆς αἵρέσεως αὐτοῦ, καταπολεμῶν δὲ τὸν Νεστόριον, περιέπεσε εἰς ἄλλην αἵρεσιν. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς, γεννηθεὶς, ἔφερε καὶ τὰς δύο φύσεις (θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην), ἐδίδασκεν ὅτι ἡ θεία φύσις ἀπερρόφησε τὴν ἀνθρωπίνην. Οὕτω περιέπεσε εἰς τὴν αἵρεσιν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον τὴν θείαν φύσιν. Οἱ ὀπαδοὶ του ὀνομάσθησαν μονοφυσῖται.

Σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ μονοφυσῖται εἰς τὴν Συρίαν, Μεσοποταμίαν καὶ Παλαιστίνην. Ἐπίσης μονοφυσῖται εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κόπται τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ Ἀβησσουνοί. Τὴν αἵρεσιν ταύτην κατεδίκασεν ἡ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

6. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ὀνωρίου. Οὗτος ἦτο ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἐδίδασκεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ Χριστὸς ἔχει μόνον τὴν θείαν φύσιν, ἔχει καὶ μίαν θέλησιν, τὴν θείαν, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη θέλησις ἐξηφανίσθη.

Λείψανα τῆς αἵρέσεως ταύτης τοῦ Ὀνωρίου ὑπάρχουν εἰς μίαν μονὴν τοῦ ὄρους Λιβάνου, τὴν καλουμένην μονὴν τοῦ Μάρωνος, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὁποίας οἱ μοναχοὶ λέγονται Μαρωνῖται.

Ι ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ τούς ναούς των διεκόσμουσαν με διαφόρους εικόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων καὶ μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας. Πολλάκις ὅμως ἔκαμον κατάχρησιν καί, ἀντὶ νὰ ἀποδίδουν μόνον σεβασμὸν εἰς τὰς εἰκόνας εἰς μνήμην τῶν ἁγίων, ἀπέδιδον εἰς αὐτὰς καὶ λατρείαν, ἣτις ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Τὴν κακὴν δὲ ταύτην συνήθειαν τῶν Χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος. Ἐνόμισεν οὗτος ὅτι δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὴν κακὴν ταύτην συνήθειαν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, ἂν ἀφαιρέσῃ τὰς εἰκόνας ἀπὸ τούς ναούς. Ἡ πρᾶξις ὅμως αὕτη τοῦ Λέοντος, ὅχι μόνον δὲν ἔφερε τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ τὸναντίον ἐξηρέθισε περισσότερον τὸν λαόν, ὅστις διηρέθη εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, τῶν εἰκονοφίλων καὶ τῶν εἰκονομάχων.

Αἱ ἔριδες αὗται, λεγόμεναι εἰκονομαχικαί, ἐσυνεχίσθησαν, λόγω τοῦ φανατισμοῦ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου (Κωνσταντίνου τοῦ Ε', Θεοφίλου κλπ.) καὶ διήρκεσαν ἐπὶ ἓνα καὶ πλεόν αἰῶνα. Ἡ Ἐκκλησία ὑπέστη πολλὰς καταστροφάς. Κατεστράφησαν δὲ ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων πολλοὶ ναοί, σχολεῖα, βιβλιοθήκαι. Ἀνηρπάγησαν πολλὰ σκευὴ ἐκκλησιῶν καὶ πολλὰ λείψανα ἁγίων διεκωμωδήθησαν.

Τὰς ἔριδας ταύτας κατέπαυσεν ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΣΤ' τοῦ Πορφυρογεννήτου, συγκαλέσασα ἐν Νικαίᾳ, τὸ 787 μ. Χ., τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἣτις κατέκρινε τούς προκαλέσαντας τὴν ταραχὴν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας καὶ καθώρισεν ὅτι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν, εἰς δὲ τὰς εἰκόνας ἀνήκει τιμητικὴ προσκύνησις.

Ἀργότερον, κατὰ τὸ 843 μ. Χ., ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐπανέφερε τὰς εἰκόνας καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν πρὸ τοῦ Πάσχα, ἣτις καὶ λέγεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

ΑΤΑ ΤΗΝ πρώτην περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ εὐρίσκοντο ὑπὸ διαρκῆ διωγμὸν, ἢ Ἐκκλησία, ἵνα καταπολεμῇ τοὺς διαφόρους ἐχθροὺς τῆς καὶ τὰς ἐμφανισθείσας αἵρέσεις, διέδιδε τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διὰ τῶν διαφόρων συγγραμμάτων τῶν ἐν γένει πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ὅμως ταύτην ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐλευθέρα. Ἡ διοργάνωσις καὶ διοικήσις αὐτῆς εἶναι τελειότερα. Ἴνα δὲ τακτοποιῇ διάφορα ζητήματα διοικητικῆς φύσεως ἢ δογματικῆς περιεχομένου, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιλύσῃ αἱ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι, συνήρχοντο ὁμοῦ πάντες οἱ ἐπίσκοποι ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπεφάσιζον ἀπὸ κοινου. Κυρίως τοιαύτας ἐπισκοπικὰς συνελεύσεις προεκάλεσαν αἱ διάφοροι αἵρέσεις τῆς Β' περιόδου. Λέγονται δὲ αὗται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Ὅθεν Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι λέγονται αἱ συγκεντρώσεις ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς ὠρισμένας πόλεις ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τὰς ὁποίας συνεζητοῦντο τὰ ἐπίμαχα ζητήματα καὶ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ κοινου περὶ αὐτῶν ἀποφάσεις.

Τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους συνεκάλει καὶ ἔθετεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὁ αὐτοκράτωρ ἢ ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας ἢ κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προεδρία ἐδίδετο εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἂν ἦτο παρών. Αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτῶν ἦσαν ἀμετάβλητοι, διότι ἐλαμβάνοντο τῇ ἐπιστάσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐλέγοντο Ὅροι ἢ Τόμοι. Ἀντίγραφα τῶν ἀποφάσεων τῶν συνόδων ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς κατὰ τόπους ἐκκλησίας, πρὸς ὑποχρεωτικὴν παραδοχὴν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων. Τοιαύτας οἰκουμενικὰς συνόδους κατὰ τὴν Β' περίοδον ἔχομεν ἑπτὰ.

1. Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας καὶ ἦτο πρόεδρος αὐτῆς, εἰς τὴν Νί-

καιαν τῆς Βιθυνίας, τὸ ἔτος 325 μ. Χ., ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ διαφορῶν ζητημάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, κυρίως ὅμως ἐπὶ τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἄρειου, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Υἱὸς (ὁ Χριστὸς) ἦτο κτίσμα τοῦ Θεοῦ.

Εἰς ταύτην ἔλαβον μέρος 318 πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, διακρινόμενοι διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ἐκκλησιαστικὴν τῶν παιδείαν. Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην κατεπολέμησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἄρειου, διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων, ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος. Ἡ σύνοδος κατεδίκασε τὸν Ἄρειον καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ ὡς αἰρετικούς καὶ ἀπεφάνθη ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς (ὁ Χριστὸς) εἶναι θεός, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Συνέταξε δὲ καὶ τὰ πρῶτα ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον ἔχομεν σήμερον. Ἐπίσης καθώρισε καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, νὰ ἑορτάζηται τὴν πρώτην Κυριακὴν, ἣτις ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας.

2. Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν δευτέραν οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκάλεσεν ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Α' ὁ Μέγας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἔτος 381, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μακεδονίου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ Ἀπολλιναρίου, ἐπισκόπου Λαοδικείας. Ὁ μὲν πρῶτος ἐδίδασκεν ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα, ὁ δὲ δεύτερος ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο μὲν τέλειος θεός, ὄχι ὅμως καὶ τέλειος ἄνθρωπος.

Κατ' αὐτὴν παρέστησαν 150 πατέρες καὶ κατεδίκασεν αὐτὴ τὰς ἀνωτέρω διδασκαλίας, ὡς αἰρετικές. Ἀπεφάνθη δὲ ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ θεός. Συνεπλήρωσεν ἐπίσης τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, διὰ τῆς προσθήκης τῶν ὑπολοίπων πέντε ἄρθρων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἐκκλησίαν κ.λ.π.

3. Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν σύνοδον ταύτην συνεκάλεσε, κατόπιν ἀξιώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β' ὁ Μικρός, τὸ ἔτος 431 μ. Χ., εἰς τὴν Ἐφεσον, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Νεστορίου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὡς

θεός και μετά την γέννησιν αὐτοῦ ἠνώθη ἡ θεία φύσις μετὴν ἀνθρωπίνην.

Εἰς ταύτην παρέστησαν 200 πατέρες καί, ἀφοῦ κατεδίκασαν τὸν Νεστόριον ὡς αἰρετικόν, ἀπεφάνθησαν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη τέλειος θεὸς καὶ τέλειος ἀνθρώπος καὶ ἡ Παρθένος Μαρία δέον νὰ ὀνομάζηται Θεοτόκος καὶ ὄχι Χρισστοτόκος, ὡς γεννήσασα θεόν.

4. Τετάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν οἰκουμενικὴν ταύτην σύνοδον συνεκάλεσαν, κατόπιν ἀξιώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πουλχερία καὶ ὁ Μαρκιανός, ὅστις ἦτο καὶ πρόεδρος αὐτῆς, εἰς τὴν Χαλκηδόνα, τὸ ἔτος 451 μ. Χ., ἐξ ἀφορμῆς τῆς αἰρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς, ἀρχιμανδρίτου Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον μίαν φύσιν, τὴν θείαν, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπερρόφησεν ἡ θεία φύσις.

Κατ' αὐτὴν παρέστησαν 650 ἐπίσκοποι. Αὕτη κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐτυχοῦς ὡς αἰρετικὴν καὶ ἐξέδωκε καὶ ἄλλας ἀποφάσεις, διοικητικῆς φύσεως. Ἀπεφάνθη δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο φύσεις, τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἠνωμένας, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ χωρισθῶσιν εἰς δύο οὔτε καὶ νὰ συγχωρευῶνται εἰς μίαν.

5. Πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν σύνοδον ταύτην συνεκάλεσεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἔτος 553 μ. Χ., ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων συγγραμμάτων θεολόγων μετὰ περιεχόμενον αἰρετικόν (Θεοδώρου ἐπισκόπου Μοψουεστίας, Θεοδωρήτου ἐπισκόπου πόλεως Κύρου, Ἰβρα ἐπισκόπου Ἐδέσσης Μεσοποταμίας κ. ἄ.).

Κατ' αὐτὴν παρέστησαν 165 πατέρες, οἵτινες καὶ κατεδίκασαν τὰ ἀνωτέρω αἰρετικὰ συγγράμματα.

6. Ἑκτὴ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκάλεσε, κατόπιν ἀξιώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἔτος 680 μ. Χ. Ἀφορμὴ τῆς συγκλήσεως ταύτης ἦτο ἡ αἵρεσις τοῦ μητροπολίτου τῆς Ρώμης Ὀνωρίου. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει μίαν θέλησιν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχοῦς ἔχει μίαν φύσιν.

Κατ' αὐτὴν παρέστησαν 289 πατέρες. Αὕτη κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ὁνωρίου ὡς αἰρετικὴν, ἀπεφάνθη δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο θελήσεις, τὴν θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ὑποτάσσεται εἰς τὴν θεῖαν θέλησιν.

7. Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκάλεσε, κατόπιν ἀξιώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου τέκνου τῆς αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰς τὴν Νίκαιαν, τὸ ἔτος 787 μ. Χ., ἐξ ἀφορμῆς τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων.

Ἔλαβον μέρος 350 πατέρες, οἵτινες ἀπεφάνθησαν ὅπως ἐπιτραπῆ ἡ ἐπαναφορὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων εἰς τοὺς ναοὺς, ἀποδίδηται ὅμως εἰς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ τιμὴ, ἡ δὲ λατρεία νὰ ἀποδίδηται μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων ἐτακτοποιήθη ὀριστικῶς ὑπὸ τῆς Θεοδώρας, ἐπιτρόπου τοῦ ἀνηλίκου τέκνου τῆς αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ', τὸ ἔτος 843 μ. Χ. Αὕτη συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου Μεθοδίου, καὶ ἀνεστήλωσεν ὀριστικῶς τὰς εἰκόνας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἑορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς πρὸ τοῦ Πάσχα, ἣτις καὶ ὀνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΚΑΤΑ τὴν περίοδον ταύτην ἡ διοργάνωσις καὶ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας ἦτο καλυτέρα.

Οἱ κληρικοὶ τώρα εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μορφωμένοι καὶ διακρίνονται διὰ τὴν ἀρετὴν των. Οὗτοι εἶχον ὡς ὄδηγόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν ὁποίων οὐδεὶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παρεκκλινή ἢ νὰ μεταβάλη αὐτάς. Οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῶν κληρικῶν διετηρήθησαν, ὡς ἦσαν καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον. Πλὴν ὅμως, εἰς τοὺς ἐπικόπους προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀξιώματα (τίτλοι). Κατὰ τὴν

πρώτην περίοδον εἶδομεν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τῶν πρωτευουσῶν πόλεων, ὡς προεδρεύοντες τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων, ὠνομάσθησαν μητροπολίται. Μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν αὐτῶν διακρίνονται οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας (Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κανὼν στ'). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε ἡ αὐτοκρατορία διηρέθη εἰς πολλὰς διοικητικὰς περιφερείας (ἐπαρχίας), οἱ μητροπολίται οὗτοι ἀπέκτησαν μεγαλύτεραν σημασίαν. Διότι, ἔχοντες τὰς ἑδρας των εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν διοικήσεων, σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέκτησαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων μητροπολιτῶν τῆς διοικήσεώς των, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ μητροπολίται τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας των. Εἰς τοὺς ὡς ἄνω μητροπολίτας Ρώμης, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας προσετέθησαν τῶρα καὶ οἱ μητροπολίται τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι αὕτη ἦτο ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, καὶ Ἱεροσολύμων (Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κανὼν ζ'), ἐπειδὴ ἐκεῖ ἐξῆζε καὶ ἤρχισε τὸ κοσμοσωτήριον ἔργον τοῦ ὁ Σωτήρ.

Οἱ μητροπολίται οὗτοι τῶν πέντε πόλεων ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὠνομάσθησαν ἑξαρχοὶ ἢ ἀρχιεπίσκοποι. Εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονοῦν τοὺς μητροπολίτας, νὰ συγκαλοῦν τὰς συνόδους τῆς διοικήσεως, νὰ προεδρεύουν αὐτῶν καὶ νὰ ἀκούουν τὰ κατὰ τῶν μητροπολιτῶν παράπονα τῶν ἐπισκόπων.

Ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος οἱ ἀρχιεπίσκοποι οὗτοι ὠνομάσθησαν πατριάρχαι καὶ ἀπετέλουν εἰς τὴν διοίκησίν των τὴν ὑψίστην ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία περιελάμβανε πέντε Πατριαρχεῖα: τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ρώμης.

Ἐκαστον ἀπὸ αὐτὰ διώκει τὰς ἐκκλησίας τῆς διοικήσεώς του καὶ ὅλα μαζί ὁλόκληρον τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ναὶ μὲν ἦσαν ἀνεξάρτητα τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ὅλα διώκουν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἰτινες δι' ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας εἶχον τὴν αὐτὴν ἰσχύν. Ἐπιπροσθέτως εἰς τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης ἀπεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρα πρωτεῖα τιμῆς. Καὶ ὁ μὲν πρῶ-

τος ὠνομάσθη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, διότι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους (Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κανὼν γ΄), ὁ δὲ Ρώμης ὠνομάσθη Πάπας, διότι ἡ Ρώμη ἦτο ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΑΤΑ ΤΗΝ περίοδον ταύτην αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ἦσαν στεναί, διότι ἀμφότεραι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον συνηντῶντο αἱ φροντίδες των, τὸν λαόν, ὅστις ἀπετέλει μέλος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας.

Ἡ Ἐκκλησία εἶχε τὴν Πολιτείαν ἰσχυρὸν βοηθὸν καὶ παραστάτην. Αὕτη προσέφερεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀμέριστον τὴν βοήθειάν της, ὡσάκις παρίστατο ἀνάγκη. Τοῦτο παρατηρήσαμεν κατὰ τὰς διαφόρους αἰρέσεις, ὅποτε οἱ ἐκάστοτε αὐτοκράτορες ἐβοήθουν τὴν Ἐκκλησίαν, συγκαλοῦντες καὶ θέτοντες ὑπὸ τὴν προστασίαν των τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους. Εἰς πολλὰς μάλιστα εἶχον καὶ τὴν προεδρίαν, παριστάμενοι αὐτοπροσώπως (Α΄, Δ΄ Οἰκ. Συν.). Γενικῶς ὁ αὐτοκράτωρ πάντοτε συνειργάζετο μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ ἐθεώρει καθήκον του νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ ἐφαίνετο καλῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅστις ἐξέφρασε τὴν ἐξῆς ἰδέαν εἰς τινὰς ἐπισκόπους: « Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς Ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτός· ὑπὸ Θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἶην ».

Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδει εἰς αὐτὸν τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα, χωρὶς βέβαια νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν ἐκλογὴν του.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς πολλὰς κρίσιμους περιστάσεις προσέφερεν εἰς τὴν Πολιτείαν ἀπείρους ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς βοηθείας, κυρίως δὲ ὅταν τὸ κράτος ἐπεδίδετο εἰς διαφόρους ἀγῶνας κατὰ τῶν βαρβάρων λαῶν, ὡς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, τὸ 626 μ. Χ.

ΠΑΠΑΣ ὁμως τῆς Ρώμης τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου ἠθέλησε νὰ ἐκμεταλλευθῆ πρὸς ἴδιον ὄφελος. Εἶχε τὸν ἐγωϊσμὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶναι ἀνωτέρα ὄλων τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν καὶ ἐπομένως ὁ πάπας αὐτῆς εἶναι ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν. Συνεπῶς, ὅλαι αἱ ἐκκλησῖαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὤφειλον νὰ συμφωνοῦν καὶ νὰ ὑπακούουν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ὁ δὲ πάπας νομίζει ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχη καὶ νὰ δικάζη τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ἀξίωσις αὕτη τοῦ πάπα ὠνομάσθη « Πρωτεῖον τοῦ Πάπα ». Τὴν ἀξίωσιν των ταύτην οἱ πάπαι ἐστήριζον εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὅστις, κατὰ τὴν γνώμην των, ἦτο διάδοχος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως καὶ ὁ πάπας, ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου, εἶναι ἀνώτερος τῶν ἄλλων.

Τοῦτο ὁ πάπας στηρίζει εἰς ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν χωρίου τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὅταν ὁ Χριστὸς ἠρώτησε τοὺς μαθητάς του νὰ τοῦ εἰποῦν ποίαν ἰδέαν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ περὶ αὐτοῦ, ὁ Πέτρος ἀπήντησε: « Κύριε, ἐγὼ πιστεύω ὅτι εἶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ». Ὁ Χριστὸς εἶπε τὰς ἐξῆς λέξεις εἰς τὸν Πέτρον: « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς » (Ματθ. 16: 18-19). Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἐρμηνεύει καλῶς ὁ πάπας.

Εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Δύσεως οἱ πάπαι κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἰδέαν τοῦ « Πρωτείου » καὶ προσεπάθησαν τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς νὰ ἐπιβάλουν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐσκέφθησαν ἐπίσης νὰ ἰδρύσουν ἰδιαίτερον παπιπὸν κράτος καὶ νὰ ἀποκτήσουν καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ἴνα δὲ πραγματοποιήσουν τὴν φιλοδοξίαν των ταύτην, ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Φράγκους. Ὅταν οἱ Λογγοβάρδοι εἶχον καταλάβει ἓν μέρος τῆς βορείου Ἰταλίας καὶ ἠπέιλον νὰ καταλάβουν τὴν Ρώμην, τότε ὁ πάπας Στέφανος ὁ 3ος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Πιπίνου,

ὅστις ἦτο αὐλάρχης τοῦ Φραγκικοῦ κράτους. Ὁ Πιπίνος δέ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν πάπαν, ἐδέχθη νὰ βοηθήσῃ αὐτόν.

Ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Λογγοβάρδων, ἐνίκησε καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς καὶ ὡς νικητῆς κατέθεσε τὰς κλείδας τῶν κυριευθεισῶν πόλεων ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Πέτρου, μὲ δωρητήριον ἔγγραφον πρὸς τὸν πάπαν.

Οὕτω ἰδρύθη τὸ λεγόμενον παπικὸν κράτος. Ἐκτοτε οἱ πάπαι, συγκεντρῶσαντες πολιτικὴν ἐξουσίαν, συνεκρότησαν στρατὸν καὶ ἐπέβαλον μὲ πάντα τρόπον τὴν θέλησίν των εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας. Οὗτοι, ἀρνούμενοι πολλάκις, ἐδέχοντο τὰς ἐπιθέσεις τῶν παπῶν. Τὴν δύναμίν των αὐτὴν ἤθελον νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ οὕτω νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησίν των καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν τὰ ὑπόλοιπα τέσσαρα πατριαρχεῖα, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀπέκρουσαν πᾶσαν ἀξίωσιν τῶν παπῶν.

ΝΑΟΙ — ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

1. Ναοὶ. Ἐξέλιξις τῶν ναῶν

ΑΤΑ τὴν πρώτην περίοδον εἶδομεν ὅτι οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ δὲν εἶχον οὔτε ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον οὔτε ἐσωτερικῶς καλλιτεχνικὴν διακόσμησιν.

Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι ὡς ναοὶ ἐχρησίμευσαν κατ' ἀρχὰς τὰ εὐρύχωρα ὑπερῶα τῶν οἰκιῶν, μετὰ ταῦτα δὲ τετράγωνα οἰκοδομήματα, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀρχιτεκτονικῆς ἐμφανίσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν διωγμῶν ὡς ναοὶ ἐχρησίμευον αἱ κατακόμβαι.

Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἐλεύθεροι. Κτίζουσιν τῶρα πλέον ναοὺς εὐρυχώρους καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ μὲ ἀρχιτεκτονικοὺς ρυθμούς, ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὸ πραγματικὸν μεγαλεῖον τῆς ἱεράς των θέσεως.

Τὰ πρῶτα σχέδια, εὐθύς μετὰ τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ Χριστιανοὶ παρέλαβον ἀπὸ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα τῶν Ρω-

μαίων, ἀπὸ τὰς λεγομένας βασιλικὰς στοάς, αἵτινες ἐχρησίμευον καὶ ὡς δικαστήρια. Ἐκ τῶν βασιλικῶν τούτων στοᾶν προέκυψεν καὶ ὁ λεγόμενος ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς.

1. Ρυθμὸς Βασιλικῆς. Τὰ γνωρίσματα τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Εἶναι ἐν ἐπίμηκες ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα, ἐκτεινόμενον ἀπὸ δυσμὰς πρὸς ἀνατολὰς. Ἐξωτερικῶς ἡ στέγη εἶναι ἐπικλινής, ἐσωτερικῶς δὲ εἶναι ἐπιστρωμένη με ξυλίνη ὄρο-

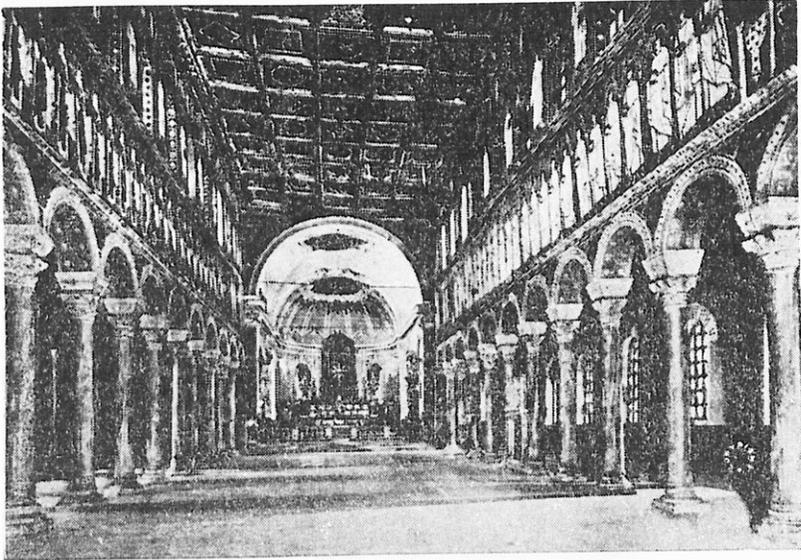

Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (ρυθμοῦ Βασιλικῆς)

φὴν. Αὕτη στηρίζεται εἰς κίονας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ. Ἦτοι, ἂν ἔχωμεν δύο σειρὰς κιόνων, ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, εἰς τὸ μεσαῖον καὶ τὰ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ. Τὰ μέρη δὲ ταῦτα λέγονται κλίτη καὶ ἡ Βασιλικὴ λέγεται τρὶ κλιτος. Ἄν ἔχωμεν τέσσαρας σειρὰς κιόνων, ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς πέντε κλίτη καὶ λέγεται πεντάκλιτος κλπ.

Τὸ μεσαῖον κλίτος ἦτο πλατύτερον τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὴν ὀροφὴν ἀπολήγει πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἱεροῦ εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα ἢ κόγχην καλουμένην. Εἰς πολλοὺς ναοὺς, κυρίως εἰς τὰς τρικλίτους Βασιλικάς, ὑπῆρχον, ἀντὶ μιᾶς ἀψίδος, τρεῖς, μία δι' ἕκαστον κλίτος.

2. Βυζαντινὸς ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς οὗτος ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὠνομάσθη δὲ Βυζαντινός, διότι ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς (Ἁγιὸς Ἀπολλινάριος Ραβέννης)

Γνωρίσματα αὐτοῦ εἶναι ὁ ἡμισφαιρικός τροῦλλος, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων κίωνων, οἱ δὲ κίονες ἐνοῦνται μεταξὺ των διὰ ἡμικυκλικῶν τόξων. Ἐπίσης σχηματίζονται ἐπὶ τῆς ὀροφῆς δύο ἡμικυκλικαὶ ἀψίδες. Ἡ μία ἐκτείνεται ἀπὸ δυσμὰς πρὸς ἀνατολὰς καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν. Καὶ αἱ δύο αὗται ἀψίδες συναντῶνται ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἀρχίζει ὁ τροῦλλος. Σχηματίζουν δὲ

καὶ ἐσωτερικῶς τοῦ ναοῦ καὶ ἐξωτερικῶς τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ.

Τοιοῦτοι ναοὶ μὲ ρυθμοὺς Βασιλικῆς καὶ Βυζαντινὸν ἐκτίσθησαν πολλοί. Σπουδαιότεροι ὅμως εἶναι: Ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ μητροπολιτικὸς ναὸς, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὲρ πάντας δὲ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὅστις, κτι-

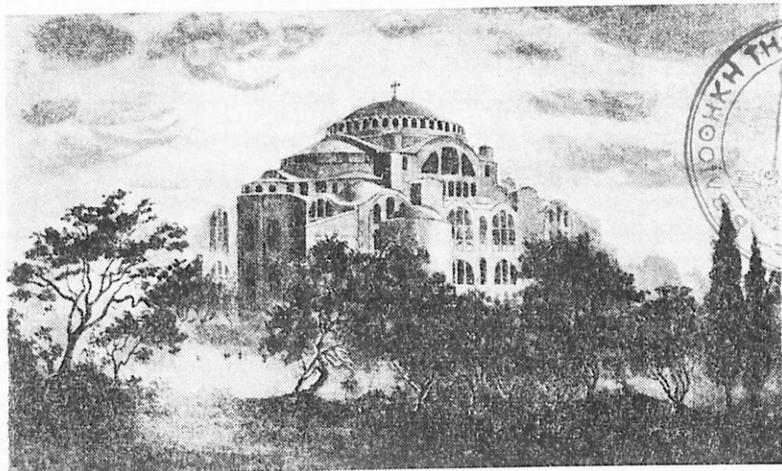
Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ)

σθεις τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ καταστραφεῖς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἐπανεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ρυθμοῦ Βασιλικῆς μετὰ τρούλλου, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ἔτος 537 μ. Χ., εἰς τὰ θεμέλια τοῦ πρώτου ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνεγερθέντος καὶ ἔπειτα καταστρα-

φέντος ὁμωνύμου ναοῦ. Ἀρχιτέκτονες τούτου ὑπῆρξαν ὁ ἐκ Τράλλων τῆς Μ. Ἀσίας Ἀνθέμιος καὶ ὁ ἐκ Μιλήτου τῆς Μ. Ἀσίας Ἰσίδωρος. Τὸ πλάτος του εἶναι 228 πόδες καὶ τὸ μῆκος του 252 πόδες. Ὁ πελώριος τροῦλλός του στηρίζεται ἐπὶ κυκλικῆς στεφάνης, ἣτις ἐφάπτεται τῶν τεσσάρων τόξων, ἀτινα ἐνώνουν τοὺς τέσσαρας κίονας. Ἔχει οὗτος διάμετρον 108 πόδας καὶ ὕψος 169 πόδας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς μόνος του ἐπέβλεπε τὸ ἔργον καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἐργατῶν εἰργάσθησαν συνεχῶς ἐπὶ ἕξ ὀλόκληρα ἔτη.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
(ἰουστινιανῆς Βασιλικῆς)

Ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ τὰ ἐκλεκτότερα μάρμαρα καὶ ξυλεία καὶ ἐδαπανήθησαν κολοσσιαῖα χρηματικὰ ποσά.

Ὁ τροῦλλος μὲ τὰ πολυάριθμα παράθυρα ἔχει τοιαύτην θέσιν, ὥστε, ὅταν τις, εἰσερχόμενος εἰς τὸν ναόν, ἀντικρύζη αὐτόν, νομίζει ὅτι εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ναοῦ, ὁ Ἰουστινιανός, εἰσελθὼν μετὰ τῆς ἀκολουθίας του ἐντὸς αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκρύψῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν του καὶ ἀνεφώνησε μετὰ θριαμβευτικῆς φωνῆς « Νενίκηκά σε, Σολομῶν ».

Ὁ ναὸς οὗτος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποδεικνύει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν ἄλλων μετέπειτα αὐτοκρατόρων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπῆρξε τὸ θρησκευτικὸν σύμβολον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τὸ ὁποῖον τὸ ἑλληνικὸν βυζαντινὸν πνεῦμα ἐνεπνέετο καὶ ἐμεγαλοῦργησεν ἐπὶ χίλια ὀλόκληρα ἔτη, μεταδῶσαν τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐλάβανε τὴν θαλπωρὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος γράφει: « Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ὑψώνεται μέχρι τοῦ Θεοῦ καὶ νομίζει ὅτι κατοικεῖ ὁ Θεὸς ἐντὸς αὐτοῦ ». Σήμερον ἔχει μεταβληθῆ εἰς μουσεῖον βυζαντινῆς τέχνης.

Μετὰ τοὺς δύο αὐτοὺς κυρίως ρυθμοὺς ἐνεφανίσθησαν καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ ἦσαν παραλλαγὰί τῆς Βασιλικῆς καὶ τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

2. Χριστιανικὴ τέχνη. Διακόσμησις τῶν ναῶν

Οἱ ναοὶ τῶν χριστιανῶν διαιροῦνται εἰς τρία μέρη, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸν ν ἄ ρ θ η κ α, εἰς τὸν ὁποῖον παρέμενον οἱ κατηχούμενοι, εἰς τὸν κ υ ρ ῖ ω ς ν α ὄ ν, εἰς τὸν ὁποῖον παρέμενον οἱ βεβαπτισμένοι Χριστιανοί, καὶ εἰς τὸ Ἰ ε ρ ὸ ν ἢ Ἁ γ ι ο ν Β ἦ μ α, εἰς τὸ ὁποῖον παρέμενον οἱ ἱερεῖς καὶ ἐτέλουν τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἡ διαίρεσις αὕτη ὑπάρχει καὶ μέχρι σήμερον. Τὸ Ἱερὸν Βῆμα χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τοῦ τ έ μ π λ ο υ.

Τοὺς ναοὺς των οἱ Χριστιανοὶ διεκόσμου, ὡς καὶ σήμερον, διὰ διαφόρων εἰκόνων. Αὗται δὲ ἦσαν ἐξωγραφισμένοι ἢ ἐπὶ ξύλου ἢ ἐπὶ τῶν τοίχων, ὁπότε τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ζωγραφικῆς λέγεται τ ο ι χ ο γ ρ α φ ί α, ἢ διὰ μωσαϊκῶν ἢ ψηφιδωτῶν. Αἱ εἰκόνες δὲ παριστάνουν διάφορα πρόσωπα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν Χριστὸν, τὴν Θεοτόκον καὶ διαφόρους ἁγίους μάρτυρας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἢ καὶ διαφόρους παραστάσεις ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰς εἰκόνας αὐτὰς οἱ Χριστιανοὶ ἔδιδον καλλιτεχνικὴν χροιάν καὶ εὐσέβειαν εἰς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα. Ἐπὶ τοῦ τρούλλου ἐξωγράφιζον τὸν Χριστὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ τὴν Θεοτόκον, προσευχομένην ὑπὲρ τῶν πιστῶν.

ΑΤΑ τὴν περίοδον ταύτην ἡ καλλιτεχνικὴ ἔμφανις τῶν χριστιανικῶν ναῶν ἐπέβαλε τὴν τέλεσιν τῆς θείας λατρείας μὲ περισσοτέραν μεγαλοπρέπειαν. Ἐντὸς τῶν ναῶν καλλιεργείται περισσότερον τὸ χριστιανικὸν συναίσθημα καὶ αὐξάνει τοῦτο ἐν πίστει καὶ χριστιανικῇ ζωῇ καὶ ἀγάπῃ. Ἡ λατρεία πρὸς τὸν Θεόν, ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἁγίους μάρτυρας τῆς θρη-

σκείας τοῦ Χριστοῦ γίνεται μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς.

Ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως τῆς θείας λατρείας, ἀνεπτύχθη, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καὶ ὁ κύκλος τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἑορτῶν, προστεθεὶς εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Κυριακῆς.

Ὅλων δὲ τῶν ἑορτῶν προηγείται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἣτις καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325) νὰ τελεῖται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἔαρινῆς ἰσημερίας. Ταύτης προηγείται τεσσαρακονθήμερος νηστεία.

Μετὰ ταῦτα ὠρίσθησαν καὶ ἄλλαι ἑορταί, ὡς τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων τῆς πίστεως, ἦτοι ἡ ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος (25 Δεκεμβρίου), ἡ Περιτομὴ (1 Ἰανουαρίου), ἡ Βάπτισις (6 Ἰανουαρίου), ἡ Μεταμόρφωσις (6 Αὐγούστου), ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου), ὁ Εὐαγγελισμὸς (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμησις (15 Αὐγούστου) κ.ἄ.

Καθωρίσθησαν ἐπίσης ὁ χρόνος τῆς νηστείας καὶ αἱ διάφοροι τροφαί, ἐκ τῶν ὁποίων ὤφειλον νὰ ἀπέχουν οἱ Χριστιανοί. Μετὰ δὲ τὴν νηστείαν προσήρχοντο καὶ μετελάμβανον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ προηγίτο ἡ ἐξομολόγησις, ἣτις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγένετο, οὐχὶ δημοσίως, ἀλλὰ κρυφίως καὶ ἐνώπιον ὠρισμένου κληρικοῦ.

Ἐπίσης ἀπηγγέλλετο εἰς τοὺς ἱερούς ναοὺς κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ὅπως καθώρισε τοῦτο ἡ Α΄ ἐν Νικαίᾳ καὶ συνεπλήρωσεν ἡ Β΄ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, ὀνομασθεῖσα Βυζαντινὴ. Εἰσήχθη δὲ καὶ ὁ θεσμὸς τῶν ψαλτῶν, οἵτινες ἔφαλλον ἄνευ συνοδείας μουσικῶν ὀργάνων.

Αί δὲ τελεταὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τελοῦνται μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς καὶ τάξεως.

ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΕΤΑΞΥ τῶν Χριστιανῶν εἶχον, ὡς εἶδομεν, ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τὰ ἀγνότερα ἦθη, ἅτινα καὶ διετηρήθησαν ἐπὶ τρεῖς περίπτου αἰῶνας.

Κατὰ τὴν ποροῦσαν περίοδον παρατηροῦμεν χαλάρωσιν ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν ἠθῶν καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ κατ' ὄνομα εἶναι Χριστιανοὶ καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα. Ταῦτα συνέβησαν, διότι μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων κατεδίωξαν τὴν εἰδωλολατρείαν, κηρύξαντες τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Πολλοὶ λοιπὸν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας προσήρχοντο εἰς τὸν Χριστιανισμὸν κατ' ἀνάγκην, ἵνα μὴ βλάψουν τὰ συμφέροντά των, καὶ ὄχι ἀπὸ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Ἐπίσης εἰς τὴν κατάπτωσιν τῶν ἠθῶν συνετέλεσαν εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ αἱ δογματικαὶ ἕριδες, εἰς δὲ τὴν Δύσιν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων φυλῶν.

Πλὴν ὅμως, ἡ δύναμις τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας κατορθώνουν νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν δι' ὀλίγον χρόνον ἐφανισθεῖσαν χαλάρωσιν τῶν ἠθῶν καὶ νὰ ἀνυψώσουν καὶ πάλιν τὸν ἠθικὸν βίον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσε, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὁ κληρὸς, ὅστις ἦτο μορφωμένος περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν καὶ εἶχε ἐπίγνωσιν τῆς θείας ἀποστολῆς του καὶ τοῦ καθήκοντός του, εἰς βαθμὸν μάλιστα, ὥστε νὰ ἐλέγχει καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς αὐτοκράτορας, παρεκτρεπομένους, ὡς λ. χ. ὁ Χρυσόστομος τὴν Εὐδοξίαν, ὁ Ἀμβρόσιος τὸν Θεοδοσίον κ. ἄ.

Οὕτω ἡ Ἐκκλησία διετήρει τὸν λαὸν εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν κηρυγμάτων. Παρεῖχε δὲ διὰ παντὸς μέσου τὰς εὐεργεσίας της, ἰδρύουσα νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα,

πτωχοκομεία και ἐν γένει πᾶν ἴδρυμα, δυνάμενον νὰ θεραπεύσῃ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην ψυχικῆς καὶ σωματικῆς θεραπείας.

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΑΤΑ τὴν πρώτην περίοδον οἱ μοναχοὶ ἔζων κατὰ μόνας (ἄ σ κ η τ α ῖ). Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον συγκροτοῦν τὰς λεγομένας κοινοβιακὰς μοναχικὰς κοινότητες. Πατὴρ τοῦ μοναχικοῦ βίου θεωρεῖται ὁ Μέγας Ἀντώνιος, χαρακτηρισθεὶς ὡς ἡ σπουδαιότερα ἀσκητικὴ μορφή τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 250 εἰς τὴν πόλιν Κομὰ τῆς Αἰγύπτου, κειμένην πλησίον τῆς Μέμφιδος, ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ πολὺ πλουσίων. Καίτοι ἀγράμματος ἐγνώριζεν ἀπὸ μνήμης πλεῖστα μέρη τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, ἀκούσας τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου νεανίσκου, διένειμε τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔγινε μοναχὸς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὅπου ἔζησε βίον ἀσκητικὸν ἐπὶ εἴκοσιν ὀλόκληρα ἔτη.

Ἀπέκτησε φήμην θαυματουργοῦ καὶ ἄπειρα πλήθη ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τὸν θαυμάσουν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ θεραπευθοῦν ἀπ' αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ υἱοὶ του Κώνστας καὶ Κωνσταντῖος ἐζήτησαν συμβουλὰς ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον (« ἔγραφον ὡς πατρὶ καὶ ἠύχοντο λαμβάνειν ἀντίγραφα παρ' αὐτῶν »). Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἔλεγεν εἰς τοὺς θαυμάζοντας μοναχοὺς : « Μὴ θαυμάζετε εἰ γράφει βασιλεὺς πρὸς ἡμᾶς ἄνθρωπος γὰρ ἐστίν. Ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάζετε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν Νόμον ἀνθρώποις ἔγραψε καὶ διὰ τοῦ ἰδίου λελάληκεν ἡμῖν » (Βίος Μ. Ἀντωνίου κ. 81).

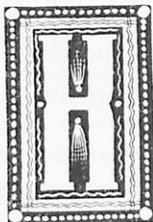
Ἀπέθανε τὸ ἔτος 355 μ. Χ., εἰς ἡλικίαν 105 ἐτῶν, διατηρήσας μέχρι τέλους ὅλας τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς του δυνάμεις. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 17ην Ἰανουαρίου.

Μαθητῆς τοῦ Μ. Ἀντωνίου ὑπῆρξεν ὁ Παχώμιος, ὅστις ἱδρυσεν περὶ τὰ δέκα κοινόβια μοναστήρια εἰς τὴν Ταβένην τῆς ἁνω Αἰγύπτου.

Εἰς τὴν Δύσιν τὸν μοναχικὸν βίον διέδωσεν ὁ Μέγας ᾿Αθανάσιος.

Ὁ μοναχικὸς βίος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν συνετέλεσε μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν χριστιανικῶν ἰδανικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν διαφορῶν συγγραμμάτων, ἅτινα ἀντέγραφον οἱ μοναχοί.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ἐπιστήμη κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐφθασεν εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεώς της. Αἱ δὲ σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐκαλλιεργήθησαν ἐπιστημονικῶς αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι, ἦσαν ἢ τῆς ᾿Αλεξανδρείας καὶ ἢ τῆς ᾿Αντιοχείας. Πάντες σχεδὸν οἱ πατέρες καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ἐφωδιασμένοι ἐπαρκῶς μὲ τὰς καλλιτέρας θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις. Ἔδειξαν καὶ ἀνέπτυξαν τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου.

Τοιοῦτοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς τὴν ᾿Ανατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Α') ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

1. Ὁ Μέγας ᾿Αθανάσιος. Ὁ Μ. ᾿Αθανάσιος ἐγεννήθη εἰς τὴν ᾿Αλεξανδρείαν τὸ ἔτος 295 μ. Χ. Ἐμελέτησε τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ ἐμορφώθη φιλοσοφικῶς. Κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν, γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ Μ. ᾿Αντωνίου, ἐζήσῃ μετ' αὐτοῦ ἀσκητικὸν βίον εἰς τὴν ἔρημον. Κατὰ τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον ἠκολούθησε τὸν ἐπίσκοπον ᾿Αλεξανδρείας, ὡς ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ. Λόγω τῆς ἀρτίας του θεολογικῆς μορφώσεως καὶ τῆς θερμῆς καὶ ἀκλονήτου πίστεώς του, ἀνεδείχθη ὁ πρωταθλήτης τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, καταπολεμήσας ἀποτελεσματικῶς τὰς αἰρετικὰς πλάνας τοῦ ᾿Αρείου, διδάσκοντος ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ πρῶτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Ὁ ᾿Αθανάσιος ὑπεστήριξεν ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι θεὸς (ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ), διότι, ὡς ἔλεγεν, ἂν ὁ Χριστὸς ἦτο κτίσμα, δὲν θὰ διέφερον οἱ Χριστιαν-

νοί ἀπό τοὺς εἰδωλολάτρες, οἵτινες ἐλάτρευον τὰ κτίσματα (« οὐκ ἦν ποτέ, ὅτε οὐκ ἦν »). Ἡ ἄποψις τοῦ Ἀθανασίου, διατυπωθεῖσα μὲ θέρμη καὶ πίστιν, ἐγένετο δεκτὴ. Ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτῆς κατεδικάσθη ὁ Ἄρειος καὶ συνετάχθησαν, ὡς εἶδομεν, τὰ πρῶτα ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσε κατὰ τὰ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἐκκλησίαν, τὸ βάπτισμα κ.λ.π., ἡ ἐν Κωνσταντινῶν πόλει συνελθοῦσα, τὸ ἔτος 381, Β' Οἰκουμένη Σύνδος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἀνεδείχθη Πατριάρχης ὁ Ἀθανάσιος, τὸ ἔτος 328, ψηφισθεὶς ὑπὸ σύμπαντος τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἤρχισεν ἀμέσως τὸ ὑψηλὸν ἔργον του, ποιμαίνων ἀφ' ἑνὸς τὸ ποίμνιόν του καὶ ἀφ' ἑτέρου καταπολεμῶν τὰς Ἀρειανικὰς αἱρέσεις. Οἱ Ἀρειανοί, τῶν ὁποίων ὁ Ἀθανάσιος ἦτο ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος, πολλάκις κατηγοροῦσαν καὶ ἐσυκοφάντησαν αὐτόν, ἀλλὰ ὅλαι αἱ κατηγορίαι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἀπεδείχθησαν ψευδεῖς. Καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμήν ὁ Ἀθανάσιος ἀνεδείχθη « ἀληθὴς στῦλος τῆς Ἐκκλησίας ». Διετέλεσεν ἐπίσκοπος ἐπὶ 46 ἔτη. Πεντάκις ἐξωρίσθη καὶ διετέλεσεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ πλέον τῶν 16 ἐτῶν. Ἔμεινε δὲ μὲ σταθερὰν πεποίθησιν καὶ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα. Διὰ τῶν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν καταπολεμῆ τὴν Ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ ἐδραιώνει τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἀθανάσιος ἀνήκει πράγματι εἰς τὰς μεγάλας μορφὰς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὴν συγγραφικὴν του δρᾶσιν καὶ διὰ τὸν ἀδάμαστον χαρακτῆρά του καὶ διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἴδου τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός: « Ὅρον ἐπισκοπῆς εἶναι τὸν ἐκείνου βίον καὶ τρόπον, νόμον δὲ ὀρθοδοξίας τὰ ἐκείνου δόγματα » (Γρηγορ. Ναζ. εἰς Μ. Ἀθαν. 37). Ὁ δὲ ὕμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας λέγει περὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου: « Ἀθανάσιον καὶ θανάοντα ζῆν λέγω, οἱ γὰρ δίκαιοι ζῶσι καὶ τεθηκότες ».

Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας του, ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 18ην Ἰανουαρίου.

2. Ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς

Καيسάρειαν τῆς Καππαδοκίας, τὸ ἔτος 330 μ. Χ., ἐκ γονέων ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας. Ὁ πατήρ του, ὀνομαζόμενος καὶ οὗτος

Ὁ Ἱεράρχης Μέγας Βασίλειος

εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐδιδάχθη ἀπὸ διαπρεπεῖς διδασκάλους. Ἐσπούδασε δὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ρητορικὴν, φιλοσοφίαν, ἀστρο-

Βασίλειος, κατήγετο ἐκ Πόντου καὶ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου. Ἡ μήτηρ του ὠνομάζετο Ἐμμέλεια, κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας καὶ ἦτο θυγάτηρ χριστιανοῦ μάρτυρος.

Τὴν χριστιανικὴν μόρφωσιν τοῦ Βασιλείου ἀνέλαβον, κατ' ἀρχάς, ἡ κατὰ πάντα εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος μήτηρ του καὶ ἡ ἐκ πατρὸς μάμη του Μακρίνη, ἣτις ἐδιδάχθη τὸν Χριστιανισμόν ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν. Αἱ δύο αὐταὶ χριστιαναὶ εὐσεβεῖς γυναῖκες ἐνέπνευσαν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὸν Βασίλειον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν.

Τὰ πρῶτα του γράμματα τὰ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ὑστερα ἐφοίτησεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐδίδασκον σπουδαῖοι ρήτορες καὶ φιλόσοφοι. Ἐκεῖ πιθανῶς ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ρήτορα Λιβάνιον.

Ὅταν συνεπλήρωσε τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, μετέβη

νομίαν, γεωμετρίαν, ιατρικὴν κ.λ.π. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας Βασιλείου καὶ Γρηγορίου ἀνεπτύχθη ἱερὸς δεσμὸς φιλίας καὶ ἀγάπης, ὡς μᾶς λέγει ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον του πρὸς τὸν Βασίλειον: « Εἶς ἦτο ὁ νοῦς εἰς ἀμφοτέρους... Ὁ εἶς διὰ τὸν ἄλλον ἦτο τὸ πᾶν. Εἶχομεν τὴν αὐτὴν στέγην, τὴν αὐτὴν διαίταν καὶ εἶμεθα ἡνωμένοι, ἀποβλέποντες εἰς τὰ αὐτά... Εἶχομεν ἀμφοτέροι κοινὰ ἰδανικὰ μὲ πολλὴν ζῆλον καὶ χωρὶς φθόνου, ἐπιθυμοῦντες νὰ γίνωμεν καλοὶ ρήτορες... Ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχομεν μίαν ψυχὴν εἰς δύο σώματα, ἀμφοτέροι δὲ εἶχομεν ὡς μέλημά μας τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ζῶμεν σύμφωνα πρὸς τὰς ἐλπίδας τῆς μελλούσης ζωῆς, πρὸς τὰς ὁποίας ἀποβλέποντες, κατηρθύναμεν καὶ τὰς πράξεις μας καὶ τὸν βίον μας » (Γρηγ. Ναζιανζηνοῦ, ἐπιτάφιος λόγος εἰς Μ. Βασίλειον, κεφ. 15 - 24).

Μετὰ σπουδὴν τεσσάρων ἐτῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ ἔτος 356, ὅπου δι' ὀλίγον καιρὸν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορος. Ἴνα δὲ γνωρίσῃ τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐπεσκέφθη τὰ μοναστήρια τῆς Αἰγύπτου, Παλαιστίνης, Συρίας καὶ Μεσοποταμίας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔγινε μοναχὸς εἰς τὸν Πόντον, παραμείνας εἰς τὴν ἔρημον ἐπὶ πέντε ἔτη (357 - 362). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Εὐσεβίου ἐξελέγη ἐπίσκοπος αὐτῆς.

Ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐποίμανε τὸ ποίμνιόν του, θεραπεύων τοῦτο διὰ τῶν κηρυγμάτων καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας. Ἰδρυσεν τὸ περίφημον πτωχοκομεῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο ὀλόκληρος πόλις ἐντὸς τῆς πόλεως, ὀνομασθὲν πρὸς τιμὴν του « Βασιλείας ». Ἐκεῖ μέσα πάντες οἱ αἰσθανόμενοι τὸν ψυχικὸν καὶ σωματικὸν πόνον τῆς ζωῆς εὗρισκον πᾶσαν περίθαλψιν καὶ τὴν θαλπωρὴν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ καλωσύνης τοῦ πατρὸς Βασιλείου.

Ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ στάσις τοῦ Βασιλείου ἀπέναντι τοῦ ἀρειανίζοντος αὐτοκράτορος Οὐάλεντος καὶ τοῦ ἀπειταλμένου αὐτοῦ Μοδέστου, ὅστις ἠπέιλησε τὸν Βασίλειον ὅτι θὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν του, θὰ τὸν ἐξορίσῃ καὶ θὰ τὸν θανατώσῃ μὲ μαρτύρια. Ὁ Βασίλειος, περιφρονήσας καὶ κινδύνους

καὶ τὰ πάντα, ἀπήντησε μετὰ θάρρους: « Δὲν φοβοῦμαι δήμευσιν περιουσίας, διότι ἡ μόνη μου περιουσία εἶναι ὀλίγα παλαιὰ ἐνδύματα καὶ βιβλία. Ἐξορίαν δὲν φοβοῦμαι, διότι εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν εἶμαι παρεπίδημος. Τὰ βασιανιστήρια δὲν μὲ φοβίζουσιν, διότι τὸν θάνατον θεωρῶ ὡς εὐεργέτην, διότι θὰ μὲ ὀδηγήσῃ ταχύτερον πρὸς τὸν Θεόν ». Ὁ Μόδεστος τότε, πλήρης ὀργῆς, τοῦ παρετήρησεν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἐπίσκοπος τοῦ ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπήντησε: « Δὲν θὰ ὠμίλησες μὲ πραγματικὸν ἐπίσκοπον ». Καὶ προσέθεσε: « Πῦρ καὶ ξίφος καὶ θηρία καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες τρυφῇ μᾶλλον ἡμῶν εἰσὶν ἢ κατάπληξις. Πρὸς τοῦτο ὕβριζε, ἀπειλεῖ, ποίει πᾶν ὅ,τι οὖν ἂν βουλομένη σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. Ἀκουέτω τοῦτο καὶ βασιλεὺς, ὡς ἡμᾶς γε οὐχ αἰρήσεις, οὐδὲ πείσεις συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἀπειλῆς χαλεπώτερα » (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἐπιτάφιος εἰς Βασίλειον, κεφ. 30).

Ὁ Βασίλειος ἀνεδέχθη καὶ ὡς συγγραφεὺς. Τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του διεσώθησαν μέχρι σήμερον.

Ἀξιόλογος εἶναι ἡ πραγματεία του πρὸς τοὺς νέους ἀνεψιούς του, εἰς τοὺς ὁποίους συνιστᾷ νὰ μελετοῦν τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων θέλουσιν ὠφεληθῆ. « ... Νὰ μιμῆσθε τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις ἔφρασε τὰ ῥῆτά του, διὰ νὰ μὴ σαγηνευθῇ ἀπὸ τὸ ἕσμα τῶν Σειρήνων, τὰς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐκμυζοῦν τὸ δηλητήριον ἀπὸ τὰ ἄνθη, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, δρέποντες τὰ ἄνθη, προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς ἀκάνθας » (Μ. Βασιλείου, Λόγος πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγῳ).

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ ὁμιλία του περὶ μέθης, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιγράφει μετ' αὐστηρότητος τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀλεθρίας αὐτῆς ἔξεως.

Ὁ Μ. Βασίλειος ἐσυντόμευσε καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου καὶ συνέταξε καὶ ἰδικὴν του, ἣτις χρησιμοποιεῖται 10 φορὰς τὸ ἔτος.

Ἔνεκα τοῦ ἀσκητικοῦ του βίου καὶ τῶν πολλῶν φροντίδων, πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου του, ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία του καὶ ὁ Μ. Βασίλειος ἀπέθανε τὸ ἔτος 379 τὴν 1ην Ἰανουαρίου, μὴ συμπληρώσας τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν « Πάτερ, εἰς χεῖράς Σου παραθήσομαι

τὸ πνεῦμα μου». Τόσος δὲ κόσμος παρηκολούθησε τὴν κηδείαν του, ὥστε πολλοὶ ἀπέθανον ἐκ τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ.

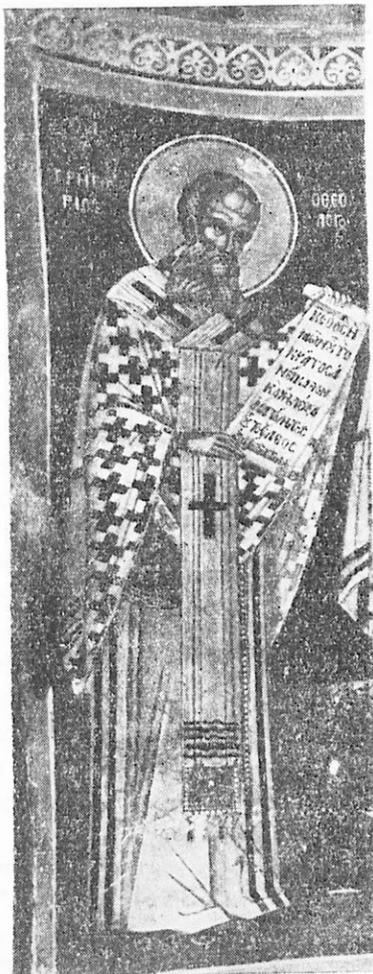
Ἡ ἐκκλησία μας τὸν Βασίλειον ὠνόμασε Μέγαν καὶ ἓνα ἐκ τῶν μεγάλων φωστήρων αὐτῆς, τιμᾷ δὲ τὴν μνήμην του τὴν 1ην τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου.

3. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἀριανζόν, κείμενον πλησίον τῆς Ναζιανζοῦ τῆς Καππαδοκίας, τὸ ἔτος 329 μ. Χ. Ὁ πατὴρ του, ὀνομαζόμενος καὶ οὗτος Γρηγόριος, ἦτο ὑπάλληλος καί, χάρις εἰς τὴν εὐσεβῆ Χριστιανὴν σύζυγόν του Νόναν, γρήγορα ἔγινε Χριστιανός.

Ὁ Γρηγόριος τὰ πρῶτα του γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Ναζιανζόν. Μετὰ ταῦτα ἐφοίτησεν εἰς τὰς σχολὰς τῆς Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἔσπερον ἐσπούδασεν ἐπὶ ἕξ ἔτη εἰς Ἀθήνας (354 - 360), ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ Μ. Βασιλείου. Λόγῳ τῶν ἐξαιρητικῶν ἐπιστημονικῶν του προσόντων, τοῦ προσεφέρθη εἰς Ἀθήνας καθηγητικὴ ἔδρα, τὴν

ἣν ἔξ Ἀθηνῶν ἐπανήλθεν εἰς Ναζιανζόν καί, ἀφοῦ ἐβαπτίσθη,

Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

ὁποῖαν ὁμως δὲν ἀπεδέχθη.

ἀπεσύρθη εἰς ἔρημικὸν μέρος τοῦ Πόντου, πλησίον τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἀργότερον ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καί, τὸ ἔτος 372, ὁ Μ. Βασίλειος τὸν ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον τοῦ χωρίου Σάσιμα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρειανοφίλου αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, προσεκλήθη καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα διδάξῃ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα (379). Εἰς τοὺς ὀρθοδόξους εἶχε μείνει μόνον ὁ μικρὸς ναὸς τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Γρηγόριος ἐξεφώνησε τοὺς περιφήμους λόγους του περὶ τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὄχι μόνον ἀρειανούς, ἀλλὰ καὶ ἔθνικούς καὶ Ἰουδαίους ἀκόμη.

Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Μέγας, ὅστις διεδέχθη τὸν Οὐάλεντα καὶ ἦτο φιλορθόδοξος, ἀνεβίβασε τὸν Γρηγόριον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (380). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον παρητήθη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν, τὸ ἔτος 390.

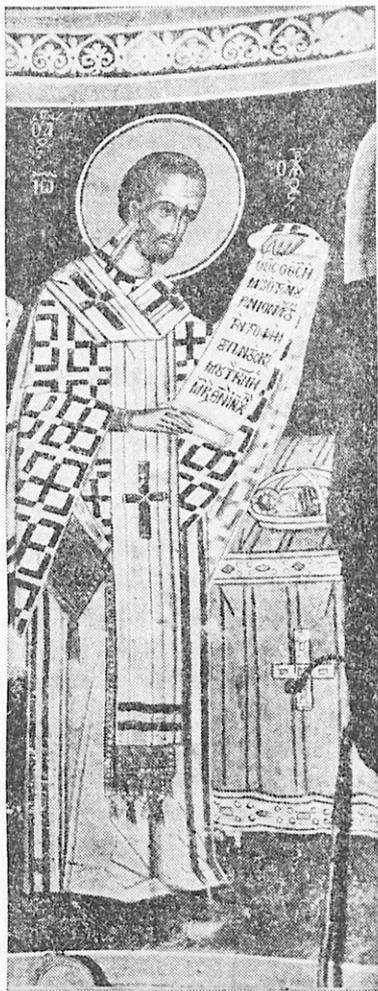
Ὁ Γρηγόριος διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς σπουδαῖος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς λόγων, ἐπιστολῶν καὶ ποιημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξιόλογον θέσιν κατέχει καὶ ἡ περὶ ἱερωσύνης ὁμιλία του, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιγράφει ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ προσερχόμενος ἵνα χειροτονηθῇ: « Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον καὶ εἶτα καθάραι· σοφισθῆναι καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς καὶ φωτίσαι· ἐγγίσαι θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους· ἀγιασθῆναι καὶ ἀγιασαι· χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλευσαι μετὰ συνέσεως » (Λόγος Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, περὶ τῶν προσερχομένων πρὸς χειροτονίαν). Ἐν συνεχείᾳ γράφει ποῖα εἶναι τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου: « Τὸ ἀπολωλὸς ἐκζήτει. Τὸ ἀσθενὲς ἐνίσχυε. Τὸ ἰσχυρὸν φύλασσε » (Λόγος Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ ΙΓ' εἰς χειροτονίαν Δοαρῶν).

Ἡ μνήμη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἑορτάζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας τὴν 25ην Ἰανουαρίου.

4. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, περὶ τὸ ἔτος 345 μ. Χ. Ὁ πατὴρ του Σεκοῦνδος ἦτο ἀνώτερος ἀξιωματικὸς καὶ ἀπέθανεν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ τέκνου του. Τὴν ἀνατροφήν τοῦ Ἰωάννου ἀνέλαβεν ἡ κατὰ πάντα εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος μήτηρ αὐτοῦ Ἀνθοῦσα, ἣτις ἦτο μόλις εἴκοσιν ἐτῶν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ

ἀφοσίωσις αὐτῆς εἰς τὸ ὄρφανόν τέκνον της, ὥστε εἶχεν ἐγκαταλείψει τὰ ἐγκόσμια καὶ εἶχεν ἀφοσιωθῆ εἰς τὸ καθαρῶς μητρικόν της καθήκον. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου ἐθνικὸς ρήτωρ Λιβάνιος, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς ἀρετὰς τῆς Ἀνθούσης, μετὰ θαυμασμοῦ ἔλεγε: « Βαβαί, οἶαι παρὰ Χριστιανοῖς γυναῖκες εἰσίν! » (Λόγος Χρυσοστόμου εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν). Τόσον πολὺ δ' ἐξετίμα ὁ Λιβάνιος τὸν μαθητὴν του Χρυσόστομον, ὥστε, ἐρωτηθεὶς ποῖον ἀφίνει διάδοχόν του, εἶπε: « Τὸν Χρυσόστομον, εἰμὴ τοῦτον οἱ Χριστιανοὶ ἐσύλησαν ».

Ὅταν ἐτελειώσε τὰς νομικὰς του σπουδὰς, ἐξήσκησεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου. Ἡ δίψα του ὅμως πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὠδήγησε τοῦτον εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, ὅπου καὶ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ἔτος 370, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, ἐβαπτίσθη. Ἐγκαταλείψας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου, ἔζησε βίον ἀσκητικὸν ἐπὶ ἑννέα ἔτη. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀντιόχειαν, περὶ τὸ ἔτος 380, ἐχειροτονήθη κατ' ἀρχὰς διάκονος καὶ ἔπειτα πρεσβύτερος. Εἰργάσθη δὲ ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν, δεδομένου ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀντιο-

Ὁ Ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

χείας είχε να διαθρέψη τότε τρεις χιλιάδας χήρας, ασθενείς και φυλακισμένους, παροτρύνων διὰ τῶν κηρυγμάτων του τοὺς ἐκεῖ πλουσίους νὰ προσφέρουν τὴν βοήθειάν των καὶ νὰ μὴ κάνουν κακὴν χρῆσιν τοῦ πλοῦτου. Ὁ Χρυσόστομος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, ἣτις διεδόθη καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἀντιοχείας. Ὅταν δέ, τὸ ἔτος 397, ἀπέθανεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου Εὐτρόπιος ἐκάλεσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς μόνον ἐνδεδειγμένον, τὸν Χρυσόστομον, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Ἀντιοχείας τόσοσὸν πολὺ ἠγάπα τὸν Χρυσόστομον, ὥστε ἠμπόδιζε τὴν ἀναχώρησίν του. Τότε ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως ἐξηναγκάσθη νὰ ὀδηγήσῃ κρυφίως τὸν Χρυσόστομον ἔξω τῆς πόλεως καὶ νὰ ἐπιβιβάσῃ αὐτὸν ὀχήματος.

Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἡ πρώτη σκέψις τοῦ Χρυσόστομου ἦτο νὰ τακτοποιήσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα δὲν εὕρισκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν.

Διὰ τῶν κηρυγμάτων καὶ τῆς ρητορικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος προσεῖλκυσε πολλοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ δὲ τῶν ἔργων τῆς φιλανθρωπίας ἐθεράπευσε πᾶσαν ἀνάγκην καὶ ἀσθένειαν πάντων τῶν ἐνδεῶν καὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἐπράττε δὲ ταῦτα πάντοτε μὲ πνεῦμα ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης. Δὲν ἐδίσταζε συγχρόνως, ὡς δίκαιος κριτὴς, νὰ καυτηριάξῃ πᾶσαν παρεκτροπὴν ἐκ τῆς χριστιανικῆς ὁδοῦ, ἀπ' ὅπουδῆποτε καὶ ἂν προήρχετο αὕτη.

Ἐνεκα τοῦ αὐστηροῦ ὕφους, μὲ τὸ ὁποῖον ἤλεγχε τοὺς παρεκτρεπομένους, ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πλουσίων καὶ ἀρχόντων, τῶν σπαταλῶντων ἀσκόπως τὸν πλοῦτον, καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν μὴ ἐκτελούντων τὸ ἱερατικόν των καθήκον κληρικῶν. Μέγιστον δὲ πάντων ἐχθρὸν ἀπέκτησε καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, τὴν ὁποῖαν πολλάκις ἤλεγξε καὶ ἐκαυτηρίασε διὰ τὰς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλὰς πράξεις τῆς.

Τὰ φοβερὰ βέλη τῶν ἐχθρῶν του ὁμοῦ συνεκεντρώθησαν καὶ ἐκτύπησαν θανασίμως τὸν μέγαν τοῦτον ἱεράρχην. Τὸ ἔτος 403, εἰς συγκληθεῖσαν σύνοδον, εἰς ἓν προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Δρῦν), ὁ Χρυσόστομος κατεδικάσθη εἰς ἔξοριαν.

‘Ο λαός όμως, ὅστις ἐλάτρευε τὸν ἄξιον ἱεράρχην του, διότι εἶχε πολλάκις εὐεργετηθῆ ἀπὸ αὐτόν, ἐξεγερθεὶς, ἠμποδίζε τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ. ‘Ο μέγας ὁμως ποιμενάρχης Χρυσόστομος, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξορίας του, ἐνεθάρρυνε διὰ παρηγορητικῆς ὁμιλίας τὸν θλιβόμενον λαόν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ παραχῶν, παρεδόθη κρυφίως εἰς τοὺς ἀρμοδίους, οἵτινες τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν ἐξορίαν, μεταφέροντες αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εἰς τὸ ἄλλο, ἵνα χάσῃ τὰ ἴχνη του ὁ λαός, ὅστις τὸν ἠγάπα καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν ἀκόμη ἔτρεχε πρὸς τὸν ποιμενάρχην του. Ἐν τέλει τὸν μετέφεραν εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας, εἰς τὸ πλέον ἔρημον χωρίον, ὅπου ἐστερεῖτο τῶν πάντων, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς τροφῆς του. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐρημικοῦ τούτου χωρίου οἱ ἔχθροί του, μανθάνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι ὁ ἐξόριστος Χρυσόστομος καὶ ἐκεῖ ἀκόμη περιστοιχίζεται ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του, διέταξαν νὰ μεταφέρουν αὐτὸν εἰς Πυτιοῦντα τοῦ Πόντου. Πλὴν ὁμως τὸ ἐξηντλημένον σῶμα τοῦ Χρυσοστόμου δὲν ἀντέσχε. Καί, εὐρισκόμενος εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας, κατελήφθη ὑπὸ μεγάλου πυρετοῦ. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν στρατιῶται τὸν ὠδήγησαν εἰς παρακείμενον ναὸν καὶ τὸν ἐτοποθέτησαν ἔμπροσθεν τῆς Ἀγίας Τραπεζίης. ‘Ο Χρυσόστομος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἱερέα τοῦ ναοῦ καὶ ἐνεδύθη λευκὰ ἄμφια καὶ ἐκοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Μετὰ τὴν θείαν Κοινωνίαν προσηυχῆθη θερμῶς καὶ ἐτελείωσε τὴν τελευταίαν του ταύτην προσευχὴν μετὴν φράσιν, τὴν ὁποίαν συχνάκις ἐπανελάμβανε: « Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν ». Ὑστερα ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καί, ἀφοῦ ἐξήπλωσε τοὺς πόδας του, ἀπέθανε, πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν νέον τόπον τῆς ἐξορίας του, τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 407.

Τριάκοντα ἔτη ἀργότερα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τῆς Εὐδοξίας Θεοδόσιος ὁ Β΄ μετέφερε τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπερ ἐναπετέθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἡ μνήμη του ὁμως ἑορτάζεται τὴν 13ην Νοεμβρίου.

‘Ο Χρυσόστομος ἀνεδείχθη καὶ ὡς μέγας συγγραφεύς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀξιοθαύμαστος εἶναι καὶ ὁ λόγος του πρὸς τὸν καταδικωκόμενον τώρα πλέον πρωθυπουργὸν Εὐτρόπιον, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸν Χρυσόστομον, ζητῶν παρ’ αὐτοῦ προστασίαν: « Οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτος ἐστί; Σὺ δὲ

ἡμῶν οὐκ ἠνείχου (δὲν ἠνείχεσο νὰ μὲ ἀκούσης). Ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι; ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; ποῦ ὁ τῶν παρασίτων ἔσμος καὶ ὁ δι' ἄλλης ἡμέρας ἐκχεόμενος ἄκρατος καὶ αἰ παικίλαι τῶν μαγείρων τέχναι καὶ οἱ τῆς δυναστείας θεραπευταί, οἱ πάντα πρὸς χάριν ποιοῦντες καὶ λέγοντες; Νῦξ ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ ὄναρ καί, ἡμέρας γενομένης, ἠφανίσθη. Ἄνοθη ἦν ἔαρινά καί, παρελθόντος τοῦ ἔαρος, ἅπαντα κατεμαράνθη. Σικιά ἦν καὶ παρέδραμε. Καπνὸς ἦν καὶ διελύθη. Πομφόλυγες ἦσαν καὶ διερράγησαν. Ἀράχνη ἦν καὶ διεσπάσθη » (Ἰωάννου Χρυσόστομου, Λόγος πρὸς Εὐτρόπιον).

Ὁ Χρυσόστομος συνέταξε καὶ ἰδικὴν του λειτουργίαν, ἥτις εἶναι ἐν χρήσει σήμερον, συντομεύσας τὴν λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, ἀναδειχθέντες ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλοι, δικαίως ὠνομάσθησαν Φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτοι ἔδωκαν νέαν δόξαν καὶ λαμπρότητα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, διὰ τῶν συγγραμμάτων των. Διὰ δὲ τῆς προφορικῆς των διδασκαλίας καὶ τῶν ἐν γένει λόγων καὶ συγγραμμάτων των ἐπέδρασαν καὶ τότε καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου.

5. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας, περίπου κατὰ τὸ ἔτος 660 μ. Χ., ἐκ γονέων Χριστιανῶν. Ὁ πατὴρ του Σέργιος κατεῖχεν ἐπὶ Σαρακηνῶν τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τοῦ Γενικοῦ Λογοθέτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του διωρίσθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν πρωτοσύμβουλος.

Τὸν Ἰωάννην διέκρινεν ἀληθὴς ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Μετ' ὀλίγον χρόνον ὅμως, διανείμας τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς, μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐμόνασεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του (750). Ἐκεῖ ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ « Πηγὴ γνώσεως ». Εἰς τοῦτο ἀναγράφει τὴν ἱστορίαν 103 αἰρέσεων, τὰς ὁποίας καὶ καταπολεμεῖ δι' ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ διατυπώνει ἐκ παραλλήλου τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν

τῆς ἐκκλησίας. Ἐπιτίθεται δὲ καὶ κατὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ὅστις εἶχε δημιουργήσει τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, λέγων πολλάκις: «Ὁὐ βασιλέων ἐστὶ νομοθετεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ». Ἐξ ἄλλου ὑποστηρίζει ὅτι αἱ εἰκόνες εἶναι παλαιὰ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας. Κάμνει ὁμως διάκρισιν μεταξύ λατρείας καὶ προσκυνήσεως. Ἡ μὲν λατρεία ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, ἡ δὲ προσκυνήσις εἰς τὰς εἰκόνας, δι' ὧν τιμῶνται τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα. Ἐπίσης λέγει ὅτι αἱ εἰκόνες ἔχουν παιδαγωγικὴν σημασίαν διὰ τοὺς ἀγραμμάτους οἷαν ἀξίαν ἔχουν τὰ βιβλία διὰ τοὺς ἐγγραμμάτους. Διὰ τοῦτο ἀποκαλεῖ αὐτὰς «Βίβλους τῶν ἀγραμμάτων καὶ στήλας εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν διαπρεψάντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ».

Ὁ χρυσορρός Δαμασκηνὸς διεκρίθη καὶ ὡς ὕμνωδός, δημιουργήσας τοὺς ὀκτὼ λεγομένους ἤχους τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Συνέθεσε δὲ καὶ τὰ νεκρώσιμα ἰδιόμελα καὶ τὰς διαφορὰς εὐχὰς καὶ ἀκολουθίας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 750 καὶ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 4ην Δεκεμβρίου. Ἡ δὲ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξε, τὸ 1890, τὸν Δαμασκηνὸν Διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας.

Β) ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΙ

ΠΟ ΤΟΥ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν πολλοὶ ὕμνωδοὶ καὶ ὕμνογράφοι. Οὗτοι ἐνεκαινίασαν νέαν περίοδον ἀκμῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἡ ὁποία εἰσῆλθε εἰς τὴν λατρείαν καὶ ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πιστῶν. Σπουδαιότερος τούτων ἦτο ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἐμεσαν τῆς Συρίας, ἐκ γονέων Ἑβραίων. Προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς διάκονος εἰς Βηρυτὸν καὶ βραδύτερον ἐφημέριος εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔλαβε τὸ χάρισμα νὰ συνθέτῃ κοντάκια. Συνέθεσε περὶ τὰ χίλια, ἐξ ὧν σώζονται μόνον 80, ἀντλῶν τὰ θέματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

᾽Ωνομάσθη δὲ « ὁ Πίνδαρος τῆς ρυθμικῆς ποιήσεως ». Ἄλλοι λέγουν ὅτι ὁ μέλλων ἱστορικός τῆς λογοτεχνίας θὰ ἐξυμνήσῃ τὸν Ρωμανὸν ὡς τὸν μέγιστον τοῦ κόσμου ἐκκλησιαστικὸν ποιητὴν.

Ἐγράψε τὸν ὕμνον τῶν Χριστουγέννων (« Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει » κλπ.) καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα. Ἐπίσης εἰς τὸν Ρωμανὸν ἀποδίδεται καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 1ην Σεπτεμβρίου.

Γ) ΛΑΤΙΝΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ι ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ Λατίνοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς εἶναι οἱ ἐξῆς :

1. Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος Μεδιολάνων. Ὁ Ἀμβρόσιος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 335 εἰς τὰ Τρέβηρα τῆς Γαλλίας ἐκ γονέων εὐγενῶν. Ὁ πατήρ του, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Ἀμβρόσιος, ἦτο Χριστιανὸς καὶ ἑπαρχος τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἡ χήρα μήτηρ του, πρὸς μόρφωσιν τῶν τριῶν ὀρφανῶν τέκνων της, ἤλθε καὶ ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐκεῖ ὁ Ἀμβρόσιος ἐσπούδασεν ἐπιμελῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ νομικά. Μετὰ τὰς σπουδὰς του, κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου καὶ ὕστερον ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τὸ ἔτος 373, διακριθεὶς ὡς διοικητὴς ἐνὸς τμήματος τῆς βορείου Ἰταλίας, μὲ πρωτεύουσαν τὰ Μεδιόλανα (σημερινὸν Μιλᾶνον). Εἰς τὴν νέαν του θέσιν ὁ Ἀμβρόσιος, μὲ τὸ ἐξαιρετικὸν ἦθος του καὶ τὴν ἀρτίαν του μόρφωσιν, ἐκέρδισε τὴν συμπάθειαν ὅλων.

Ὅταν, τὸ ἔτος 374, ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Αὐξέντιος, ὅλος ὁ κόσμος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν Ἀμβρόσιον, ὡς ἀντάξιον αὐτοῦ διάδοχον. Μίαν ἡμέραν ὀρθόδοξοι καὶ ἀρειανοὶ ἐφιλονεῖκουν εἰς ἕνα ναὸν ποῖος ἐκ τῶν κληρικῶν ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῆ ἐπίσκοπος εἰς τὴν χηρεύουσαν θέσιν. Ὅταν παρουσιάσθη ὁ Ἀμβρόσιος, ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν, ἠκούσθη μία παιδικὴ φωνή, λέγουσα : « Ὁ

Ἄμβρόσιος πρέπει νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος». Ὁ Ἄμβρόσιος κατ' ἀρχὰς ἠρνήθη, βλέπων ὁμως τὴν ἐπιμονὴν ὅλου τοῦ λαοῦ, ἐδέχθη καὶ εἰς ὀλίγον χρόνον ἐχειροτονήθη καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος Μεδιολάνων.

Εἰργάσθη μὲ πολὺν ζῆλον καὶ ἐφρόντιζε παντοιοτρόπως διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ποιμνίου του, μὴ δισταζὼν νὰ θυσιάσῃ πρὸς τοῦτο πᾶν ὅ,τι ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἄξιον τοιαύτης θυσίας καὶ μὴ πτοούμενος ἀπὸ οἰασδήποτε κατηγορίας καὶ ἀπειλῆς. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἤρχετο πάντοτε βοηθὸς τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν πενήτων («*χαίρων μετὰ χαϊρόντων καὶ κλαίων μετὰ κλαιόντων*»). Ὅταν κάποτε διέθεσεν ὅλα τὰ χρυσᾶ ἀφιερώματα, ἵνα, διὰ τῆς ἀξίας των, ἐξαγοράσῃ καὶ ἀπελευθερώσῃ αἰχμαλώτους, καὶ κατηγορήθη δι' αὐτὸ ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, ἀπήντησε μετὰ θάρρους: «*Τὴν ζωὴν τῶν λογικῶν δημιουργημάτων θεωρῶ πολυτιμότεραν τῶν χρυσῶν σκευῶν*». Εἰς δὲ τὸν αὐτοκράτορα Οὐαλεντινιανόν, ὅστις ἠξίωσεν ἀπὸ τὸν Ἄμβρόσιον νὰ δοθῇ ναὸς εἰς τοὺς ἀρειανούς, οὗτος ἀρνηθεὶς ἀπήντησεν: «*Εἰς τὸν Καίσαρα ἀνήκουν τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὸν ἱερέα ὁ ναὸς*». Εἰς δὲ τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον, ὅστις ἔδωκε διαταγὴν καὶ ἐσφάγησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἑπτὰ χιλιάδες ἄνθρωποι, ἀπηγόρευσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἠρνήθη νὰ τὸν κοινωνήσῃ, εἰπὼν: «*Στάσου, διότι εἰς ἄνδρα βέβηλον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅστις ἔχει τὰς χεῖρας αἱματωμένας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ νὰ κοινωνήσῃ τῶν Θεῶν Μυστηρίων, πρὶν τελέσῃ μετάνοιαν*». Ὁ Θεοδοσίος ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ δημοσίως τὴν μετάνοιάν του καὶ τότε ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἄμβροσίου νὰ κοινωνήσῃ.

Ὁ Ἄμβρόσιος διεκρίθη καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ ὡς συγγραφεὺς ποικίλων συγγραμμάτων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Διετέλεσε δὲ 23 ἔτη ἐπίσκοπος καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 397.

2. Ἰερώ νυ μ ο ς. Ὁ Ἰερόνυμος ἐγεννήθη εἰς τὴν Στριδῶνα τῆς Δαλματίας, περὶ τὸ ἔτος 345 μ. Χ. Ἔσπουδασεν εἰς Ρώμην τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ρητορικὴν. Οἱ γονεῖς του ἦσαν Χριστιανοί. Ὁ Ἰερόνυμος ἐδέχθη τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν. Ἐγκαταλείψας τὸν πολυτάραχον καὶ ἔκλυτον βίον τῆς Ρώμης, ἦλθε κατ' ἀρχὰς εἰς Τρέβηρα τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην

τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Ὑστερον μετέβη εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ παρέμεινεν εἰς μίαν ἔρημον αὐτῆς ἐπὶ τρία ἔτη, ζῶν βίον ἀσκητικὸν καὶ μελετῶν τοὺς Ἑλληνας ἐκκλησιαστικούς πατέρας. Ἐκ τῆς ἔρημου, ἐλθὼν πάλιν εἰς Ἀντιόχειαν, ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος (τὸ ἔτος 378). Κληθεὶς δὲ κατὰ τὸ ἔτος 382 ἀπὸ τὸν πάππαν Δάμασον, μετέβη ἐκεῖ, ἵνα τακτοποιήσῃ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, καὶ ἐγένετο γραμματεὺς καὶ μυστικοσύμβουλος τοῦ πάππα. Ἐκεῖ ἀνεθεώρησε τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἔκαμεν ἀπλήν μετάφρασιν αὐτῆς (ὀνομασθεῖσαν *vulgata* = κοινή, ἀπλή). Ἐκ τῆς Ρώμης ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς Βηθλεέμ, ὅπου προΐστατο ἰδρυθεῖσης μονῆς ἀρρένων, ὅπου καὶ ἀπέθανε, τὸ ἔτος 420 μ. Χ.

Ὁ Ἱερώνυμος διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς πλείστων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἀνεκέρυξε τὸν Ἱερώνυμον «*Διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας*», διότι πράγματι οὐδεὶς ὑπερέβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὰς γνώσεις.

3. Ὁ Ἱερός Αὐγουστῖνος. Ὁ Αὐγουστίνος ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος ἐξ ὅλων τῶν Λατίνων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 354 εἰς Ταγάστην, κώμην τῆς Νουμιδίας εἰς Ἀφρικὴν. Ὁ πατὴρ του, ὀνομαζόμενος Πατρίκιος, ἦτο εἰδωλόλατρησ, ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τοῦτον ἐδίδασκεν ἢ κατὰ πάντα εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος σύζυγός του Μόνικα.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Αὐγουστίνος ἐσπούδασεν εἰς Καρχηδόνα, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του. Ἐκεῖ τὸ περιβάλλον ἦτο διεφθαρμένον καί, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἔζη βίον ἐκλυτον. Ἐκ τῆς Καρχηδόνας μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἀργότερα εἰς Μεδιόλανα, ὅπου ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς. Ἐμελέτησε μετὰ ταῦτα βαθύτερον τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ πολλάκις ἤκουσε κηρύττοντα τὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Ἀμβρόσιον.

Ὅλα αὐτὰ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μετατραπῆ ἡ ψυχὴ του καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Τὸ ἔτος 387 ἐβαπτίσθη Χριστιανὸς ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του, ὅστις τὸν ἐλύπησε πολὺ, ἦλθεν εἰς τὴν πα-

τρίδα του Ταγάσθην καὶ ἐγκατεστάθη εἰς ἓν μικρὸν κτῆμα, καταγινόμενος εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν. Διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔζη βίον ἀσκητικόν. Τὸ ἔτος 396 ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἰππῶνος, παραθαλασσίας πόλεως τῆς Νουμιδίας, ὅπου ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος 34 ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου του, κηρύσσων συχνά, πολλάκις καὶ δις τῆς ἡμέρας. Μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν 450 ὀμίλια του.

Ἡ ἀρτία μὀρφωσίς του καὶ ἡ εὐσέβειά του κατέστησαν τὸν Αὐγουστῖνον πασίγνωστον εἰς τὴν Δύσιν. Προεκάλεσε δὲ τὸν θαυμασμόν πάντων ἡ μεταβολή του ἀπὸ τὸν ἐκλυτον βίον εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἴδου πῶς περιγράφει ὁ ἴδιος τὴν μεταστροφήν του εἰς τὸν Χριστιανισμόν: « Κατὰ τὸ ἔτος 386, εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν, εὐρίσκετο εἰς τὴν ἐν Μεδιολάνοις οἰκίαν του καὶ ἐσκέπτετο τὰ προβλήματα περὶ κόσμου καὶ ὑπάρξεως. Αἴφνης ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε παιδικὴν φωνήν, ἡ ὁποία τοῦ ἔλεγε « *tolle et lege* » (= λάβε καὶ ἀνάγνωσε). Ἀμέσως ἔτρεξε καὶ ἐπῆρε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔπessαν εἰς ἓν χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (1Γ' 13-14). Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ Παῦλος, μεταξύ τῶν ἄλλων, συνιστᾷ ν' ἀποφεύγωμεν τὴν μέθην, τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, τὰς ἔριδας, τὸν φθόνον καὶ νὰ ἐνδυνάμεθα τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, μὴ φροντίζοντες διὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός. Ἐκτοτε ἔλεγεν: « Ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά δὲν εὐρίσκει τὴν γαλήνην μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν κατορθώνει νὰ ἀναπυθῆ εἰς σέ, ὦ Θεέ »). (Αὐγουστίνου ἐξομολογήσεις).

4. Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Ὁ πάπας Γρηγόριος, ὁ ὀνομαζόμενος Διάλογος, ἐγεννήθη τὸ ἔτος 540 εἰς Ῥώμην ἐξ εὐγενοῦς οικογενείας. Εἰς νεαρὰν ἀκόμη ἡλικίαν ἀνῆλθεν εἰς πολλὰ ἀξιώματα καὶ τέλος ἐγένετο πραιτῶρ τῆς πρωτευούσης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐγκατέλειπε καὶ ἀξιώματα καὶ τιμὰς καί, ἀφοῦ διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἔζη βίον ἀσκητικόν, ἰδρύσας ἑπτὰ μοναστήρια, ἔξ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἓν εἰς τὴν Ῥώμην. Τὸ ἔτος 590 ἐξελέγη Πάπας, ὅποτε εἰργάσθη μετὰ ζήλου διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου. Διέδωσε τὸν Χριστιανισμόν εἰς τοὺς Ἀγγλοσά-

ξονας, αποστείλας τὸ ἔτος 596 τὸν ἀββᾶν Αὐγουστῖνον μὲ 39 Βενεδικτίνους μοναχοὺς. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον « Διάλογοι », εἰς τὸ ὁποῖον ὑπὸ μορφήν διαλόγων περιγράφει τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα λατίνων ἀσκητῶν.

Ὁ Γρηγόριος ἀπέθανε τὸ ἔτος 604 καὶ ἡ μνήμη του τιμᾶται ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 12ην Μαρτίου. Εἶναι καὶ οὗτος εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας (Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστῖνος καὶ πάπας Γρηγόριος).

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (867 - 1453)

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΑΤΑ ΤΗΝ περίοδον ταύτην τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὄλων προσεῖλκυσε τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, τὸ ὁποῖον διήρесе τὸν χριστιανικὸν κόσμον εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα. Εἰς τοῦτο βεβαίως τὴν εὐθύνην φέρουν οἱ πάπαι, οἵτινες εἶχον τὸν ἐγωϊσμόν νὰ θεωρῶνται ἀνώτεροι ὄλων τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Εἶδομεν κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ὅτι ὁ πάπας διεκήρυττεν ὅτι, ὡς διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἦτο ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ ὅτι ἐπομένως οὗτοι ἔπρεπε νὰ ζητοῦν καὶ νὰ λαμβάνουν ὁδηγίαι παρ' αὐτοῦ. Τὰς ἀξιώσεις των ταύτας οἱ πάπαι προσεπάθουν νὰ ἐπιβάλουν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐνόμισαν δὲ ὅτι ἦτο κατάλληλος ἡ εὐκαιρία, ὅταν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνέβησαν τὰ ἐξῆς γεγονότα.

Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ', πατριάρχης δὲ ὁ Ἰγνάτιος. Οὗτος, ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, κατεβιβάσθη ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀνεβιβάσθη εἰς αὐτὸν ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατὰ πάντα μορφωμένος Φώτιος. Εἰς διάστημα ἐξ ἡμερῶν ἔλαβε τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς καὶ τέλος ἐχειροτονήθη εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἴνα δὲ θεωρηθῆ νόμιμος ἡ ἐκλογή τοῦ Φωτίου, ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἔτος 861, εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Σύνοδον, εἰς

τὴν ὁποῖαν ἐζήτησε καὶ ἀπὸ τὸν πάπαν τῆς Ρώμης νὰ ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους. Ὁ πάπας τῆς Ρώμης Νικόλαος ὁ Α΄ ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους, μὲ ἐπιστολὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Φώτιον, εἰς τὰς ὁποίας διεκήρυττε τὰς ἀξιώσεις του, ὅτι εἰς τὸ δημιουργηθὲν ζήτημα ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ ἡ γνώμη αὐτοῦ. Εἰς δὲ τοὺς ἀντιπροσώπους του ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ συγκεντρώσουν πληροφορίας, διὰ νὰ στηρίξῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν κρίσιν του. Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἀνεγνωρίσθη ὡς κανονικὴ ἡ ἐκλογή τοῦ Φωτίου, τὴν ὁποῖαν παρεδέχθησαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα. Ἄλλ' ὁ πάπας, μαθὼν τοῦτο, συνεκάλεσεν εἰς Ρώμην, τὸ ἔτος 863, ἄλλην σύνοδον, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀφώρισε τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ καθήρεσε τὸν Φώτιον, ὡς μὴ κανονικῶς ἐκλεγέντα. Ὁ Φώτιος μετὰ ταῦτα συνεκάλεσε, τὸ ἔτος 867, ἑτέραν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, εἰς τὴν ὁποῖαν παρέστησαν ἀντιπρόσωποι πολλῶν ἐκκλησιῶν. Εἰς ταύτην κατηγγέλθησαν ὅλαι αἱ ἀδικαιολόγητοι αὐθαιρεσίαι τοῦ πάπα περὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν νέων διδασκαλιῶν, αἵτινες δὲν στηρίζονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Καθὼς δ' ἦτο ἐπόμενον, ἡ σύνοδος αὕτη ἀφώρισε τὸν πάπαν καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διάστασις καὶ ψυχρότης, ἣτις διετηρήθη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φωτίου.

Τὸ σχίσμα ἐγένετο ὀριστικόν, ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος καὶ πατριάρχης ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος, πάπας δὲ ὁ Λέων ὁ 9ος. Ὁ Κηρουλάριος ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν πάπαν, διὰ τῆς ὁποίας παρεκάλει καὶ συνίστα νὰ τακτοποιήσουν τὰς διαφόρους ἀταξίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως καὶ ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἔλθουν εἰς συνενόησιν, ἵνα ἀρθοῦν τὰ ἐμπόδια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν χωρίσει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς δύο ἀντιμαχόμενα μέρη. Ὁ πάπας ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους εἰς Κωνσταντινουπόλιν μὲ ἐπιστολὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν κατηγόρει τὸν Κηρουλάριον ὅτι ἐξέλεγε ἀντικανονικῶς πατριάρχης, ὅτι δῆθεν θέλει νὰ ὑποτάξῃ τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸν τίτλον «Ὁικουμενικὸς Πατριάρχης» καὶ ὅτι καταδικάζει τὰ ἔθιμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀπεσταλμένοι του ἐφέρθησαν μὲ ἀνοίκειον τρόπον καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν, διότι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ παραδεχθοῦν

όλοι ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένοι τοῦ ἀνωτέρου αὐτῶν ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος.

Ἔνεκα τούτων ὁ Κηρουλάριος ἐθεώρησε πλαστὴν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα καὶ διέκοψε πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους του. Οὗτοι ἀπεθρασύνθησαν ἀκόμη περισσότερο, ὁπότε, τὴν 16ην Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1054, εἰσηλθόντες εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καί, καθ' ἣν ὥραν ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία, κατέθεσαν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἐκκλησιαζομένου λαοῦ, ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς, ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πρὸ τῆς ἀπρεποῦς ταύτης συμπεριφορᾶς τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ πάπα, ὁ Κηρουλάριος συνεκάλεσε τὴν ἐνδημοῦσαν σύνοδον τὸ αὐτὸ ἔτος (24 Ἰουλίου, ἡμέραν Κυριακὴν), ἣτις ἀνεθεμάτισε τὸ ἔγγραφον τοῦτο καὶ τοὺς συντάξαντας καὶ δεχομένους αὐτό. Τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ταύτης ἐδέχθησαν καὶ οἱ πατριάρχαι τῶν ἄλλων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς (Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας). Τοιοῦτοτρόπως συνεπληρώθη καὶ ἐγένετο ὀριστικὸν τὸ σχίσμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Φωτίου.

ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΙΑ ΤΗΝ ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πολλαὶ ἀπόπειραι ἐγένοντο κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα. Πλὴν ὅμως οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα προέκυψεν ἀπὸ αὐτάς, διότι οἱ πάπαι ἐδέχοντο μὲν τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία νὰ εἶναι πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πάπα.

Δύο ἀπόπειραι ἐγένοντο τὰ ἔτη 1095 καὶ 1111 ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Οὗτος, ὅταν οἱ Σελτζοῦκοι κατέλαβον τὴν Ἀντιόχειαν, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον, ἀπετάθη πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανόν, ζητῶν τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὅλλ' ἀπέτυχε, διότι ὁ πάπας Οὐρβανὸς ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἀπόψεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλαι ἀπόπειραι ἐγένοντο ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Β' καὶ Μανουὴλ τοῦ Α', ὁπότε ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν (1170) ἀπεσταλμένοι, ἵνα συζητήσουν τὴν ἔνωσιν τῶν

Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἀπέτυχον, διότι καὶ αἱ δύο Ἐκκλησιαὶ ἐζήτησαν νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἀπόψεις των.

Ἡ σπουδαιότερα ὄλων ἀπόπειρα ἐγένετο ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Η΄. Οὗτος, βλέπων ὅτι οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι εἶχον καταλάβει τὸ μέγιστον μέρος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐλπίζων εἰς βοήθειαν τοῦ Πάπα, ἐπανέλαβε τὴν ἀπόπειραν πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν πάπαν Μαρτίνον τὸν Ε΄, ὅστις καὶ ἐδέχθη μὲ προθυμίαν. Ὑπὸ δὲ τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ΄ συνεκλήθη σύνοδος, τὸ ἔτος 1438, εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἰταλίας Φερράραν. Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην μετέσχον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄ καὶ πολλοὶ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου, ὡς καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ μὲ πολλοὺς ἐπισκόπους. Εἰς βᾶρος αὐτῶν ὁ Πάπας μετεχειρίσθη πολλοὺς ἐξαναγκασμούς. Κατὰ τὴν συζήτησιν προεβλήθησαν διάφοροι νέαι διδασκαλίαι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὸ filioque, τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα κ. ἄ., τὰς ὁποίας οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπέκρουον, ἀποδεικνύοντες ὅτι αὐταὶ δὲν ὑπάγονται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Πλὴν ὁμως ὁ Πάπας οὐδεμίαν σημασίαν ἔδιδεν εἰς αὐτούς. Οὗτοι ἐπεθύμουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Σύνοδον καὶ νὰ φύγουν. Ἴνα ὁ Πάπας καταστήσῃ περισσότερον δύσκολον τὴν φυγὴν αὐτῶν καὶ τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰς ἀξιώσεις του, μετέθεσε τὴν Σύνοδον εἰς τὴν Φλωρεντίαν (Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 1439), διότι ἡ Φλωρεντία ἦτο μακρύτερον τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω λοιπόν, ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὐρισκόμενοι οἱ Ἀνατολικοὶ ἀντιπρόσωποι, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπογράψουν τὴν ἔνωσιν μὲ κυριαρχίαν τοῦ Πάπα.

Πρῶτος ἐδέχθη ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Πάπας εἶχεν ὑποσχεθῆ ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ εἶχεν ἀποθάνει ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ὑπογραφῆς. Ἐλάχιστοι δὲ ἠρνήθησαν τὴν ὑπογραφὴν, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός.

Τὴν ἀπόφασιν ὁμως τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐνώσεως δὲν ἐδέχθησαν τὰ Πατριαρχεῖα Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Ταῦτα, διὰ

συνόδου, συγκληθείσης εἰς Ἱεροσόλυμα, τὸ ἔτος 1443, ἀπεκήρυξαν τὴν ἔνωσιν. Τὸ ἔτος 1450, ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος, συγκαλέσας σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπεκήρυξε τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας καὶ κατεδίκασε τὴν ἔνωσιν. Τρία ἔτη ἀργότερον, τὸ 1453, κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον διατηρεῖται τὸ σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

ΠΟΙΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΙ ΝΕΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΤΑ ΤΟΝ ὀριστικὸν πλέον χωρισμὸν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, οἱ πάπαι εἰσήγαγον νέας διδασκαλίας εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ ἑξῆς :

1. Ἡ διδασκαλία περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ (filioque). Ἐνῶ τὸ ὀρθόν, ὅπως ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶναι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύομενον, σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνεῖται.

2. Ἡ διδασκαλία περὶ ἀξιομισθίας. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, πᾶς ἄνθρωπος ἀμαρτάνων τιμωρεῖται, δι' ἐπιβολῆς εἰς αὐτὸν διαφόρων ποινῶν (ἐπιτιμίων). Ἀλλὰ ὁ Πάπας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐλαττώσουν τὰς τιμωρίας αὐτάς, δίδοντες εἰς τοὺς τιμωρημένους ἀγαθὰς πράξεις, αἵτινες περισσεύουν δῆθεν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἁγίους. Ἡ ὀρθὴ ὅμως διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι πᾶς ἀμαρτάνων συγχωρεῖται διὰ τῆς προσωπικῆς του μετανοίας.

3. Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐξωμολογήθησαν καὶ ἐξετέλεσαν τὰς ἐπιβληθείσας εἰς αὐτοὺς ποινάς, συγχωροῦνται. Αἱ ψυχαὶ ὅμως ἐκείνων οἵτινες ἐξωμολογήθησαν μὲν, ἀλλά, λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου, δὲν ἐπρόλαβον νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποχρεώσεις των, μεταβαίνουν

εἰς τὸ λεγόμενον Καθαρτήριον Πύρ καὶ καθαρίζονται. Ἡ ὀρθὴ ὁμως διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀθάνατοι καὶ θὰ κριθοῦν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν δευτέραν Αὐτοῦ παρουσίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ ζωῇ πράξεών των.

ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΠΟΥΔΑΙΟΤΑΤΟΝ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς κάτωθι λαούς.

1. Εἰς τοὺς Σλάβους. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη καὶ εἰς τοὺς σλαβικοὺς λαούς, τόσον εἰς τοὺς εἰσβαλόντας καὶ κατοικήσαντας εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐγκατασταθέντας εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας χώρας.

Διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον Σλάβων συνετέλεσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς, οἵτινες ἦσαν Χριστιανοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀρχαιοτέρα διοργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας, λείψανα τῆς ὁποίας διτηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σλάβων, ἀποτελέσαντα τὰς βάσεις τῆς νέας διοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παλαιὰ διοργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχε μόνον τὴν Μητρόπολιν τῆς Κορίνθου, ἐνῶ ἡ νέα διοργάνωσις ἔχει πολλὰς Μητροπόλεις, ὡς αἱ τῶν Πατρῶν, τοῦ Ἄργους, τῆς Μονεμβασίας κ. ἄ.

Τῶν Νοτισλάβων (Σέρβων, Κροατῶν, Σλαβόνων, Δαλματῶν κτλ.), οἵτινες κατῴκουν πρὸς βορρᾶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁ ἐκχριστιανισμὸς εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιόδου. Διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας ἐφρόντισε κατ' ἀρχὰς ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος (611 - 641), ἐνῶ διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν δυτικῶν Σλάβων (Μοραβῶν, Βοημῶν καὶ Πολωνῶν) ἐφρόντισαν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Γ', ἀποστείλαντες ἐκεῖ τοὺς δύο ἀδελφοὺς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον, συνοδευομένους ἀπὸ κληρικοῦς, μοναχοῦς, τεχνίτας καὶ ἐμπόρους.

Οί δύο οὔτοι ἄδελφοί καταγόμενοι ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ γνωρίζοντες τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, ἐπενόησαν τὴν σλαβικὴν γραφὴν (ἀλφάβητον), τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα γράμματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Μετέφρασαν δὲ εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ διάφορα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, χρήσιμα νὰ στηρίξουν αὐτοὺς εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν.

Οἱ σλαβικοὶ ἐκεῖνοι λαοὶ εἶναι σήμερον οἱ Νοτιοσλάβοι (Κροάται, Σλαβῶνοι, Δαλματοί), οἱ Ρουμάνοι καὶ οἱ Πολωνοί.

2. **Εἰς τοὺς Βουλγάρους.** Κατ' ἀρχὰς τὰς βάσεις τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἔθεσαν, κατὰ τὸν βον αἰῶνα, Ἕλληνες Χριστιανοί, κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ αἰχμάλωτοι, οἵτινες εἶχον παραμείνει εἰς τὰς χώρας αὐτὰς πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Σλάβων. Ὅριστικῶς ὅμως οἱ Βούλγαροι ἐγίναν Χριστιανοὶ κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα. Κατ' ἀρχὰς ἐβαπτίσθη χριστιανὸς ὑπὸ ἀπεσταλμένου τοῦ πατριάρχου Φωτίου ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις, λαβὼν τὸ ὄνομα Μιχαήλ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαήλ ὁ Γ' δι' ἀπεσταλμένου του ἐγένετο ἀνάδοχος αὐτοῦ. Οὕτω ἡ Βουλγαρία ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον ἐκκλησιαστικὴν ὀργανῶσιν, με ἐξάρτησιν ὅμως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτος ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ἀπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ἀρχιεπίσκοπον (869).

3. **Εἰς τοὺς Ρώσους.** Τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Ρώσους (οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ βόρειοι Σλάβοι) μετέδωκαν ἔμποροι Ρῶσοι, οἵτινες ἤρχοντο εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς καὶ οἱ Ρῶσοι μισθοφόροι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατόν. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔλαβον γνῶσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα των.

Κατὰ τὸ ἔτος 957 μ. Χ., ἡ χήρα σύζυγος τοῦ Ρώσου ἡγεμόνος Ἰγῶρ Ὀλγα ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐβαπτίσθη, ὀνομασθεῖσα Ἑλένη. Βραδύτερον ὁ ἐγγονος αὐτῆς Βλαδίμηρος ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους. Βαπτισθεὶς δέ, ἔλαβε τὸ ὄνομα Βασίλειος. Οὗτος, τὸ ἔτος 989, ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Ἄνναν, ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους Βασι-

λείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ὁ Βλαδίμηρος εἰργάσθη πράγματι μετὰ ζήλου διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸ κράτος του καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας Ἰσαπόστολος καὶ κατετάγη μεταξὺ τῶν ἁγίων.

Τὸ ἔργον του συνέχισεν ἀργότερα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἱεροσλαῦος (1054), ἰδρύσας ναοὺς, μοναστήρια καὶ σχολεῖα καὶ εἰσαγαγὼν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, μεταφρασμένα εἰς τὴν Ρωσικὴν γλῶσσαν.

Οὕτω ὠργανώθη ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως. Οἱ μητροπολίται ἐξελέγοντο καὶ ἐχειροτονοῦντο κατ' ἀρχὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιιν ἀπεστέλλοντο εἰς Ρωσίαν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἕλληνες.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΙΣ ΤΗΝ Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπικρατεῖ, κατὰ τὴν τρίτην περίοδον καὶ μετὰ τὸ σχίσμα, τὸ ἴδιον σύστημα διοικήσεως. Τώρα τὰ Πατριαρχεῖα εἶναι τέσσαρα: Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ πατριάρχαι εἶχον ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν των τοὺς μητροπολίτας, οἱ δὲ μητροπολίται τοὺς ἐπισκόπους. Πάντες οἱ μητροπολίται εἰς τὰς περιφέρειάς των ἦσαν μὲν ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ διοικητικῶς ὑπήγοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον εἶδομεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος εἶχε λάβει τὸν τίτλον «Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον». Ὁ Πατριάρχης εἶχε τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, συμφώνως πρὸς τὸν 28ον κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἔφερε τὸν τίτλον Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, προσηγορεύετο δὲ Παναγιώτατος. Ἡ προσαγόρευσις αὕτη διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Οὗτος παρεσκεύαζε καὶ διένειμε τὸ Ἅγιον Μύρον καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι προσηγορεύοντο Θεοφιλέστατοι.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εὐρίσκεται εἰς μεγαλυτέραν ἀκμὴν, διότι ἔχει ἐπεκταθῆ ἡ δικαιοδοσία του καὶ λόγῳ αὐξήσεως τῶν ὀρίων τοῦ κράτους καὶ λόγῳ τῆς ἐκχριστιανίσεως τῶν πρὸς βορρᾶν σλα-

βικῶν λαῶν, οἵτινες ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγοντο ὑπὸ τὸν Πατρι-
άρχην Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Πατριαρχεῖον περιελάμβανε τὰς
περιοχὰς τῆς Ρωσίας, Μολδοβλαχίας, Βουλγαρίας, Ἑλλάδος,
Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης, νήσων Αἰγαίου, Σερβίας, Μαυρο-
βουνίου, Δαλματίας καὶ Κροατίας. Τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα, τῶν
Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, εὐρίσκοντο εἰς
παρακμὴν, διότι εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Ἄραβας. Δὲν ἔπαυ-
σαν ὅμως καὶ αὐτὰ νὰ ζητοῦν καὶ νὰ πράττουν τὰς ἐντολὰς
καὶ ὁδηγίας τοῦ ἀκμάζοντος Πατριαρχείου Κωνσταντινουπό-
λεως. Πολλάκις δέ, εἰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας, ἐζήτησαν καὶ
τὴν βοήθειαν αὐτοῦ.

Τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἐρρυθμίζοντο ὑπὸ τῶν
Συνόδων, πατριαρχικῶν, τοπικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν. Πολλάκις,
εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ ἀνάγκας, ὁ Πατριάρχης συνεκά-
λει εἰς σύνοδον, εἰς τὴν ἔδραν του, πάντας τοὺς εὐρισκομένους
εἰς τὸ Πατριαρχεῖον μητροπολίτας. Αἱ τοιαῦται Σύνοδοι ὀνο-
μάζοντο ἐ ν δ η μ ο ὕ σ α ι. Τὰς Συνόδους αὐτὰς συνεκάλει ἐκτά-
κτως ὁ Πατριάρχης, ὡσάκις παρουσιάζοντο ζητήματα, τὰ ὅποια
δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναβάλλῃ διὰ τὴν ἐνιαύσιον πατριαρχικὴν
σύνοδον. Ἡ ἐ ν ι α ὑ σ ι ο ς ὀνομαζομένη Σύνοδος συνεκαλεῖτο
ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἅπαξ τοῦ ἔτους, μετεῖχον δ' εἰς
αὐτὴν οἱ μητροπολίται ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιο-
δοσίαν των ἄλλους ἐπισκόπους. Γενικῶς ἡ διοίκησις τῆς Ἀνα-
τολικῆς Ἐκκλησίας γίνεται καὶ τώρα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφά-
σεων καὶ κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν αὐτο-
κρατορικῶν διαταγμάτων, ἅτινα εἶχον σχέσιν μὲ ἐκκλησιαστι-
κὰ ζητήματα.

Ὅλαι αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ αἱ
αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενον κανονικὸν
δίκαιον. Ὄταν τὸν 9ον αἰῶνα ἤρχισεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν
ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων, ἤρχισε καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ κλή-
ρου. Πάντες οἱ βουλόμενοι ἠδύνατο νὰ γίνουν κληρικοί, ἀρκεῖ
νὰ εἶχον τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῶν κανόνων προσόντα. Οἱ μητρο-
πολίται ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἐκ καταλόγου τριῶν
ὑποψηφίων, τοὺς ὁποίους εἶχε προτείνει ἡ Πατριαρχικὴ Σύνοδος
καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Πατριάρχης ἐξέλεγε τὸν ἕνα. Οἱ ἐπίσκο-

ποιοι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν, λαμβανόμενοι ἢ ἐκ τοῦ κατωτέρου κλήρου ἢ καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν. Πάντες ὁμῶς ἐλέγοντο ἐπίσκοποι, ἂν καὶ ἔφερον τοὺς ὡς ἄνω τίτλους.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ι ΣΧΕΣΕΙΣ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους ἦσαν καὶ κατὰ τὴν τρίτην περίοδον αἱ αὐταὶ ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Μερικοὶ ὁμῶς αὐτοκράτορες πολλακίς ἐπενέβαινον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα κατὰ τρόπον αὐθαίρετον καὶ αὐταρχικόν. Ἡ συνεργασία ὁμῶς καὶ ἡ συνεννόησις δὲν ἔπαυσε, διότι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας συναντῶνται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐμερίας τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ὅστις ἀπετέλει τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κράτος.

ΤΕΧΝΗ - ΛΑΤΡΕΙΑ - ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ - ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΑΙ ΚΑΤΑ τὴν τρίτην περίοδον ὁ χριστιανικὸς κόσμος οὐδόλως ὑπελείφθη τῆς προηγουμένης περιόδου, εἰς ἔργα λατρείας καὶ τέχνης, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

1. Τέχνη. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εὐρίσκεται ἐν χρήσει ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς. Ἡ δὲ διακόσμησις τῶν ναῶν γίνεται ἐπιμελεστέρα καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν τεχνιτῶν (ζωγράφων κλπ.) περιορίζονται εἰς τὸ νὰ παρουσιάζονται αἱ εἰκόνες δηλοῦσαι αὐστηρότητα ἤθους, σεμνότητα καὶ εὐγένειαν ψυχικὴν, ἵνα οὕτω παρουσιάζεται ὡς εἶχε καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ εἰκονιζόμενον πρόσωπον τοῦ ἁγίου.

2. Θεία λατρεία. Ἡ θεία λατρεία παραμένει σχεδὸν οἷα ἦτο καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, εἰς κατάστασιν στασιμότητος. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν αὕτη εἶχεν ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐμεσολάβησαν πολλὰ ταραχαί. Πλὴν ὁμῶς, ὅπου παρουσιάζεται εὐκαιρία, συνεχίζει τὴν ἀνάπτυξίν της. Προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἐορταὶ παλαιωτέρων

ἀγίων καὶ μαρτύρων καὶ ἑορταὶ νέων μαρτύρων. Ἐὰν ποτὲ συνέβαινε νὰ πράττη ὁ λαὸς καταχρήσεις, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας τὸν ὠδήγουν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐξεφωνοῦντο καὶ λόγοι ἐγκωμιαστικοί. Εἰσήχθη καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν (Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου αἰῶνος εἰσήχθη καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Ἐπίσης καθωρίσθησαν καὶ αἱ νηστεῖαι τῶν Χριστουγέννων, πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

3. Ἡ θ ἡ τ ῶ ν Χ ρ ι σ τ ι α ν ῶ ν. Τὰ ἦθη ὑπελείποντο τῆς προηγούμενης περιόδου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς διδασκαλίας ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰς διαφόρους ἐξωτερικὰς ἐπιδρομὰς καὶ εἰς τὰ κακὰ παραδείγματα τῶν ἀρχόντων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν αὐτοκρατόρων. Πολλοὶ ἐτήρουν μόνον τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας, ἐνῶ ἠγνόουν τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν αὐτοκρατόρων, ἐνῶ ἦσαν ἀκριβέστατοι εἰς τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα καὶ παρηκολούθουν μακροτάτας ἀκολουθίας καὶ ἔψαλλον μάλιστα καὶ οἱ ἴδιοι καὶ κατεγίνοντο εἰς τὰ θεολογικὰ ζητήματα, ἐκ παραλλήλου δὲν ἐδίσταζον νὰ διαπράττουν καὶ τὰ πλεον ἁπάνθρωπο ἐγκλήματα, περιπίπτοντες πολλάκις εἰς θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν. Καθὼς λοιπὸν ἦτο ἐπόμενον, τὰ παραδείγματα αὐτῶν ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ λαοῦ.

4. Μ ο ν α χ ι κ ὸ ς β ἰ ο ς. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, παρατηρεῖται μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Πολλοί, καὶ ἐκ τοῦ ἀπλοικοῦ λαοῦ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ βασιλικοῦ γένους, κατέφευγον εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἐγένοντο μοναχοί. Οὗτοι εἶχον αὐστηρὰ ἦθη καὶ ἦσαν πεπρωκισμένοι μὲ ἰσχυρὰν θέλησιν, δὲν ἐδίσταζον δὲ νὰ ἀντιτάσσωνται κατὰ παντὸς εἶδους αὐθαιρεσίας. Εἰς τοὺς μοναχοὺς δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ διατήρησις τῆς Ὁρθοδοξίας. Συντέλεσαν ἐπίσης πολὺ οἱ μοναχοὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Τὰ μοναστήρια ἦσαν τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων καὶ

έμορφώνοντο οί κληρικοί. Πολλά τοιαῦτα μοναστήρια ιδρύθησαν και περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἦτο ἡ μονή τοῦ Στουδίτου, και εἰς ἄλλα μέρη, λ. χ. ἡ μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν Πάτμον, εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἡ ἱστορική μονή τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἰδρυθεῖσα ἐπὶ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ. Πλεῖστα μοναστήρια ἰδρύθησαν εἰς τὸ ὄρος Ἄθωσ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπερ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη και Ἁγιον Ὀροσ. Τοῦτο εἶχε καταστῆ κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Τὰ μοναστήρια διακρίνονται εἰς ἰδιόρρυθμα και εἰς κοινόβια. Εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα ἕκαστοσ μοναχὸσ διητᾶτο εἰς τὸ κελλίον του και ἐλάμβανε πρὸσ τοῦτο τὰ ἐξοδα τῆς διατροφῆς και συντηρήσεὸσ του. Εἰς τὰ κοινόβια τὰ πάντα ἦσαν κοινὰ και ἔτρωγον πάντεσ εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν. Ἡ διοίκησισ τῶν μοναστηρίων ἀνετίθετο εἰς τὸν ἡγούμενον ἐκάστησ μονῆς, ὅστισ ἐξελέγετο ὑπὸ τῶν μοναχῶν και ἦτο ἰσόβιοσ. Τὰ μοναστήρια ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν μητροπολιτῶν και ἐπισκόπων, εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο. Πολλὰ ὅμως μοναστήρια ὑπήγοντο ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεωσ και δι' αὐτὸ ὠνομάζοντο πατριαρχικὰ σταυροπήγια. Εἰς ταῦτα ἐμνημόνευον τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ἸΣ ΤΟ κεφάλαιον τῆς παιδείας ἀνεπτύχθη και κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἀξιόλογοσ δρᾶσισ. Πάντεσ σχεδὸν οἱ λόγιοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν και πολλοὶ αὐτοκράτορεσ, εἰργάσθησαν μετὰ ζήλου διὰ τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν και τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Ἰνα ἐπιτύχουν τοῦτο, εἶχον πάντοτε ὑπ' ὄψει και ἐμελέτων τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Β' περιόδου. Ἐπὶ τῶν ἤδη γνωστῶν θεολογικῶν ζητημάτων και οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ταύτης διετύπωνον τὰς γνώμασ και σκέψεισ των συστηματικῶσ και μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν. Πλεῖστοι θεολόγοι μὲ ἐπιστημονικὸν κῦροσ ἀνεδείχθησαν και κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Σπουδαιότεροι δὲ ἦσαν οἱ ἑξῆσι :

1. Φώτιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Φώτιος ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Οὗτος, διὰ τῆς ἐν γένει ἐπιστημονικῆς καὶ θεολογικῆς του δράσεως, ἐγκαινιάζει νέαν περίοδον ἀκμῆς τῶν θεολογικῶν γραμμάτων.

Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 820. Ἐσπούδασε θεολογίαν, φιλολογίαν, φιλοσοφίαν, νομικὴν, ἰατρικὴν καὶ μαθηματικά. Ἔνεκα τῶν σπανίων αὐτοῦ προσόντων, ἐγένετο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀνελθὼν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν, καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου. Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει ἀνωτέραν σχολὴν καὶ ἠγωνίσθη ἐναντίον τῶν αἰρέσεων καὶ ἐναντίον τῶν προσπαθειῶν τοῦ πάππα ὅπως ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν. Τὸ σπουδαιότατον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τὸ λεγόμενον ἢ «Μυριόβιβλος». Εἰς τοῦτο παρέχει πληροφορίας καὶ περιλήψεις περὶ 280 συγγραμμάτων τῆς χριστιανικῆς καὶ μὴ χριστιανικῆς φιλολογίας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Φωτίου ἔχει μεγίστην ἀξίαν, διότι ἐκεῖ εὐρίσκει τις πᾶν ὅ,τι θέλει διὰ τὰ ἀναφερόμενα βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ δὲν σώζονται πλέον, ἀπολεσθέντα.

2. Εὐθύμιος Ζυγαβηνός. Οὗτος ἔζησεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081 - 1118), κατ' ἐντολὴν τοῦ ὁποίου ἔγραψε δογματικὸν σύγγραμμα, μὲ τὸν τίτλον «Δογματικὴ Πανοπλία». Εἰς τοῦτο καταπολεμεῖ τὰς αἰρέσεις καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἐγραψεν ἐπίσης ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

3. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ὁ Εὐστάθιος ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐγένετο μοναχὸς καὶ κατ' ἀρχὰς διάκονος τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1175 ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐγραψε πολλὰ θεολογικὰ συγγράμματα, διὰ τῶν ὁποίων συμβουλεύει τοὺς μοναχοὺς νὰ εἶναι πρότυπα ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου, τὰ δὲ μοναστήρια νὰ εἶναι κέντρα τῶν γραμμάτων. Ἐγραψεν ἐπίσης σχόλια διὰ τοὺς ποιητὰς Ὅμηρον καὶ Πίνδαρον.

4. Ἀδελφοὶ Μιχαὴλ καὶ Νικήτας Χωνιάται. Οὗτοι ὀνομάζονται Χωνιάται, διότι κατήγοντο ἐκ τῆς πόλεως τῆς Μ. Ἀσίας Χῶναι.

Ὁ Μιχαὴλ ἐσπούδασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καί, λόγῳ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν του προσόντων, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ ἔτος 1182 ἐγένετο μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ὅταν οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὰς Ἀθήνας (1204), ὁ Μιχαὴλ ἐγκατέλειπεν αὐτὰς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον Κέω, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐγραψε πολλὰ διδακτικὰ βιβλία ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου ὡς καὶ ὁμιλίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον βάσιν περικοπὰς τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Ὁ Νικήτας ἐσπούδασε καὶ αὐτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν καί, ἐκτιμηθεὶς διὰ τὰ ἐν γένει προσόντα του, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου (πρωθυπουργοῦ). Ὅταν κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Λατίνων σταυροφόρων, ἠκολούθησε τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρον Λάσκαριν εἰς Νίκαιαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1206). Ἐκ τῶν θεολογικῶν του συγγραμμάτων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θησαυρὸς τῆς Ὁρθοδοξίας». Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 βιβλία καὶ εἶναι, τρόπον τινά, ἀπολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Δι' αὐτοῦ ὁ Νικήτας Χωνιάτης καταπολεμεῖ καὶ τὰς διαφόρους αἵρέσεις.

5. Μάρκος ὁ Εὐγενικός. Οὗτος ἐγενήθη, τὸ 1400, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἐμορφώθη. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἠθελε νὰ μείνῃ. Ἀλλὰ δι' ἀνωτέρας βουλῆς, τὸ ἔτος 1438, ἐγένετο μητροπολίτης Ἐφέσου, ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσουν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας. Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ὁ Μάρκος μετὰ θάρρους κατεπολέμησε τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τοῦ Πάπα. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς μερίδος ἐκείνης, ἥτις δὲν ὑπέγραψε τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα. Εἰς ταῦτα ἀναφέρει τὰς ἠθικὰς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ καταπολεμεῖ τὰς διαφόρους καινοτομίας καὶ αὐθαιρέσιαι τῆς παπικῆς (δυτικῆς) Ἐκκλησίας.

ΑΤΑ ΤΟΝ ένδέκατον αἰῶνα, οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι μεταξύ τῶν ἄλλων μερῶν κατέλαβον καί τὴν Παλαιστίνην. Οὗτοι κατ' ἄρχὰς κατεπίεζον τοὺς ἐντοπίους Χριστιανούς καὶ ὕστερον πάντας τοὺς ἐρχομένους εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους προσκνητάς, τοὺς ὁποίους ἐλήστευον, ἔκακοποίηον καὶ πολλακίς ἐφόνευον. Ταῦτα ἀντιληφθεῖς προσωπικῶς ὁ ἐξ Ἀμιένης καταγόμενος μοναχὸς Πέτρος, ὅστις εἶχεν ἔλθει ὡς προσκνητὴς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, παρουσιάσθη εἰς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β' καὶ ἀνέφερε λεπτομερῶς τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ Πάπας συνεκάλεσεν ἄ ἔσως σύνοδον εἰς τὴν πόλιν Κλερμόν τῆς Γαλλίας (1095), κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστησαν πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως. Ἐνώπιον ἀπέιρου πλήθους, συγκεντρωθέντος εἰς τὸ ὕπαιθρον, ὠμίλησεν ὁ Πάπας καὶ προέτρεψε τοῦτο νὰ ἀναλάβῃ ἱερὸν πόλεμον, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων. Συγχρόνως δὲ ὑπεσχέθη ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κατάκτησιν τῶν χωρῶν καὶ τῶν θησαυρῶν τῶν ἀπίστων.

Ἄναφωοῦντες « *deus lo volt* » (ὁ Θεὸς τὸ θέλει), πλεῖστοι ἐνεγράφησαν, ἵνα μετὰσχουν τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἐπειδὴ δ' ἔφερον εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα ἢ ὄπισθεν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐρυθρὸν σταυρὸν, ὠνομάσθησαν **σταυροφόροι**, αἱ δὲ ἐκστρατεῖαι αὐτῶν **σταυροφορίαί**. Μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτὰς οἱ Πάπαι δὲν ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων, διέβλεπον εἰς αὐτὰς τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Τοιαῦται σταυροφορίαὶ ἀπὸ τοῦ 1099 μέχρι τὸ 1270 ἐγένοντο ὀκτώ. Δὲν περιορίσθησαν ὅμως μόνον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ παρεξέκλιναν τούτου, διότι καθ' ὁδὸν πολυάριθμα στίφη σταυροφόρων ἐπεδίδοντο εἰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς. Πολλάκις συμπεριφέρθησαν μὲ βαρβαρικὸν καὶ βάνανσον τρόπον πρὸς τοὺς Χριστιανούς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἠλευθερώθη ἡ

Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ὁ Πάπας ἐξεδιώξε τὸν Ἑλληνα Πατριάρχη καὶ ἐγκατέστησε Λατῖνον.

Κατὰ δὲ τὴν τετάρτην Σταυροφορίαν (1204) κατέλαβον μὲ δόλιον καὶ βίαιον τρόπον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀμέσως ἐξεδιώχθη ὁ Ἑλλην Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνῆλθεν ἕτερος, Λατῖνος καὶ ἔμπιστος τοῦ Πάπα. Ἡ ἐν γένει συμπεριφορὰ τῶν σταυροφόρων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε βάνανσος καὶ ληστρικὴ, χειροτέρα τῆς συμπεριφορᾶς, τὴν ὁποῖαν ἐπεδείκνυον οἱ Τοῦρκοι πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς. Προέβησαν εἰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς καὶ ἔγιναν πρῶξενοι πλείστων ἐγκλημάτων καὶ φόνων, χωρὶς νὰ σεβασθοῦν οὔτε ὅτι ἦσαν καὶ οὗτοι χριστιανοὶ οὔτε ἡλικίαν γερόντων καὶ νηπίων οὔτε τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμὸν.

Τὸ γεγονός τοῦτο παραμένει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἓνα ἀνεξίτηλον στίγμα βαρβαρότητος καὶ ἐμπαθείας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν καὶ συνετέλεσεν ὥστε νὰ διαλυθῇ ὀριστικῶς πᾶσα τυχὸν σκέψις πρὸς συζήτησιν διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Μετὰ 57 ἔτη ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας οἱ κατακτηταὶ τοῦ Πάπα καὶ οὕτω πάλιν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπέκτησε τὴν προτέραν τῆς ἀξίαν.

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ

1. Ἀκμὴ τοῦ παπισμοῦ

ΕΤΑ τὸν χωρισμὸν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὁ Πάπας κατάρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Δύσιν μεγίστην δύναμιν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν. Ἦθελεν Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία νὰ εἶναι ὑποταγμένα εἰς αὐτόν.

Πολιτικὴν ἐξουσίαν ἀπέκτησεν ὁ Πάπας ἐπὶ βασιλέως τῶν Φράγκων Πιπίνου, ὅστις ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Ρώμην. Ὁ δὲ Κάρολος ὁ Μέγας ἀνεγνώρισεν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα, ἐνῶ ὁ Πάπας εἰς ἀντάλλαγμα τὸν ἔστειλε Ρωμαῖον αὐτοκράτορα.

Ἐπειδὴ ὁ Πάπας διεκήρυττεν ὅτι εἶναι ἐκπρόσωπος τοῦ

Χριστοῦ καὶ ἐπομένως εἶχε λάβει παρ' αὐτοῦ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, πρέπει ὅλοι οἱ ἡγεμόνες νὰ διορίζωνται ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ ἡγεμῶν τις ἀντετάσσετο εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, οὗτος ἀφώριζεν ἀμέσως αὐτόν καὶ ἀπηγόρευε τὴν τέλεσιν πάσης ἱεροτελεστίας εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τοῦτον περιφέρειαν.

Ἡ περίοδος αὕτη ἦτο περίοδος ἀκμῆς τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Αὕτη ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεώς της ἐπὶ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ 3ου (1178 - 1216) καὶ διετηρήθη εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος.

2. Πτώσις (ἢ παρακμῆ) τοῦ παπισμοῦ

ἘΩΤΕΡΑ ὁμως γεγονότα, ἐπισυμβάντα ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ἐσήμαναν τὴν ἔναρξιν τῆς παρακμῆς τοῦ παπισμοῦ. Οἱ διάφοροι ἡγεμόνες τῆς Δύσεως κατῴρθωσαν μὲ τὸν στρατὸν των νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ νὰ γίνουν πλέον ἀνεξάρτητοι. Ἄλλ' οἱ πάπαι, ἀντιληφθέντες ὅτι χάνουν τὴν δυνάμιν των, καταβάλλουν κάθε μέσον καὶ κάθε τρόπον νὰ διατηρήσουν αὐτήν. Ἐν δὲ ἐκ τῶν ἐγκληματικῶν καὶ βαρβαρικῶν αὐτῶν μέσων ἦτο καὶ ἡ Ἱερά Ἐξέτασις.

Αὕτη ἦτο δικαστήριον, ἀποτελούμενον ἐκ μοναχῶν τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἐδίκαζε τοὺς αἰρετικούς. Ἄλλὰ καὶ πᾶς ὅστις ἦτο ἀντίθετος τοῦ Πάπα συνελαμβάνετο καὶ ὠδηγεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου, μετὰ πολλὰ βασανιστήρια, ἐξηναγκάζετο νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἦτο αἰρετικός, καίτοι ἦτο ἀθῶος, ὅποτε, καταδικαζόμενος εἰς θάνατον, ἐξετελεῖτο. Ἡ συνήθης τιμωρία τῶν καταδικαζομένων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἦτο ὁ θάνατος ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Χιλιάδες ὑπῆρξαν τὰ ἀθῶα θύματα τῆς βαρβαρότητος ταύτης τῶν παπῶν. Τὰ δικαστήρια ταῦτα διετηρήθησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τοῦ ἔτους 1800, ὅποτε τὰ κατήργησεν ὁ Μέγας Ναπολέων.

Καίτοι οἱ πάπαι μετεχειρίσθησαν τοιαῦτα βάρβαρα καὶ ἀπάνθρωπα μέσα, διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐξουσίαν των, ἐν

τούτοις δὲν τὸ κατῶρθωσαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ὁ Ὁραῖος διέταξε τὸν στρατηγὸν του Νογάρετον νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οὗτος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ πάπα Βονιφατίου τοῦ Η΄, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ταραχὴν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου, ὁ Φίλιππος ἀνεβίβασε δι' ἐκλογῆς εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τὸν Κλήμεντα τὸν Β΄. Ἐκτοτε οἱ πάπαι περιορίσθησαν μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Παιδεία - Λατρεία - Ἥθη τῶν Χριστιανῶν - Μοναχικὸς βίος

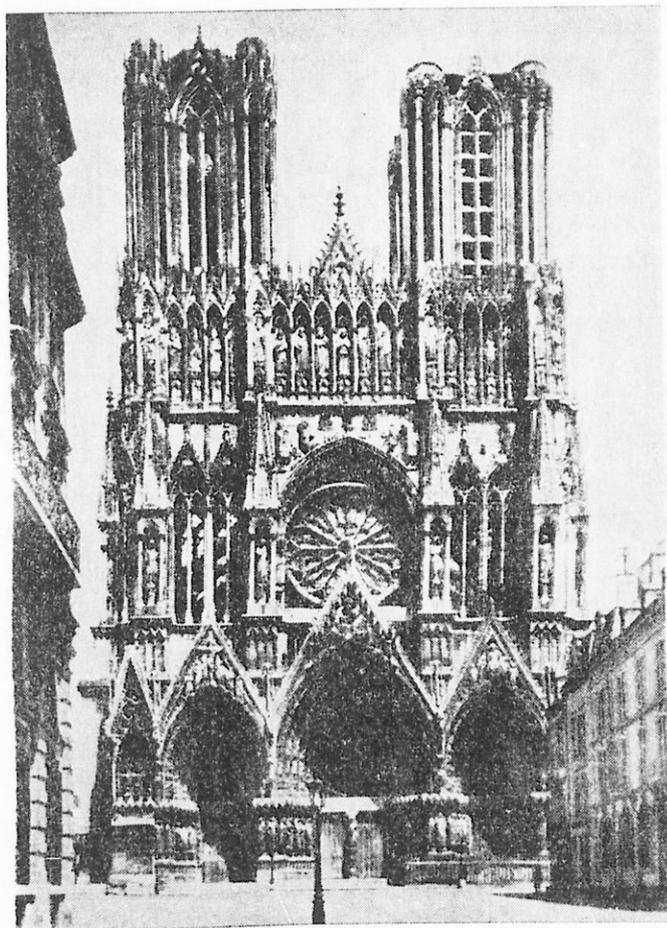

ΔΥΤΙΚΗ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, διοικεῖται ἀπὸ τὸν Πάπαν. Οὗτος ἐγένετο ὁ ἀνώτατος διοικητικὸς ἄρχων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεμειγνύετο εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν μητροπολιτῶν. Οὗτοι, μετὰ τὴν ἐκλογὴν των, ἔδιδον εἰς τὸν Πάπαν ὄρκον ὑποτελείας. Ὁ Πάπας ἐπίσης ἐπενέβαινε καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν μητροπολιτῶν, ἐλέγχων αὐτοὺς δι' ἐκτάκτων καὶ μονίμων ἀπεσταλμένων. Ὁ Πάπας ἦτο ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς νομοθέτης καὶ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς δικαστὴς καὶ μόνον αὐτὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κατατάξῃ τινὰ μεταξὺ τῶν ἁγίων.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν συγκεντρωμένων ἐξουσιῶν τοῦ Πάπα προέκυψεν ἡ ἰδέα ὅτι μόνον αὐτὸς εἶναι ἀλάθητος, ἐνῶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀλάθητοι εἶναι μόνον αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

1. **Λατρεία.** Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τελεῖται ἡ θεία λατρεία εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐξυψωθῇ ὁ κληρὸς ἀπέναντι τῶν λαϊκῶν κατὰ τρόπον ἐγωϊστικόν. Ἐν πρώτοις μετεφράσθη ἡ Ἁγία Γραφή εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν πολλὰκις δὲν ἐγνώριζον, ὄχι μόνον οἱ ὑπὸ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν λαοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ κληρικοί. Τὰ μυστήρια (βάπτισμα, θεία εὐχαριστία, μύρον κλπ.) ἐτελοῦντο κατὰ διάφορον τρόπον ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ναοὶ των γίνονται μεγαλοπρεπέστεροι, ρυθμοῦ

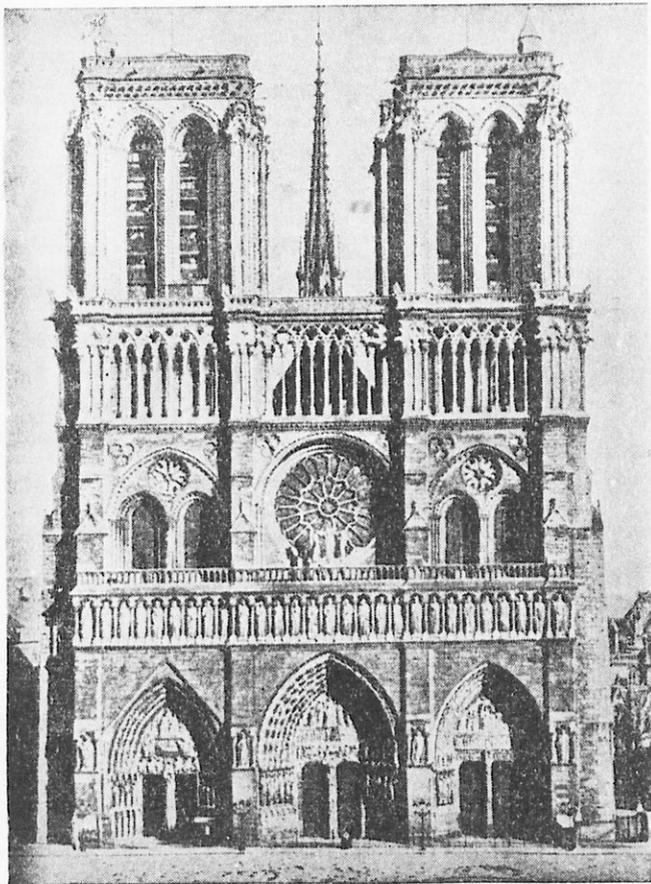
γοθτικοῦ ρωμαϊκοῦ. Αἱ ἑορταὶ ηὐξήθησαν, καθὼς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγίων, διότι ὁ Πάπας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀγιοποιῆ ὅποιον ἤθελε.

*Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ
(Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς πόλεως Ρέιμς τῆς Γαλλίας)*

2. Τὰ ἤθη. Λόγω τῆς ἐπιδρομῆς τῶν διαφόρων βαρβάρων λαῶν εἰς τὴν Δύση, ἐπεκράτει ἐκεῖ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Καθώς δὲ ἦτο ἐπόμενονον, ἐπεκράτει καὶ ἀγριότης τῶν ἡθῶν. Εἰς ἐποχὴν πείνης μάλιστα ἔφθασαν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ φονεύσουν ἄνθρωπους, διὰ νὰ τραφοῦν.

*Ναὸς τῆς Ἀντικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος
(Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)*

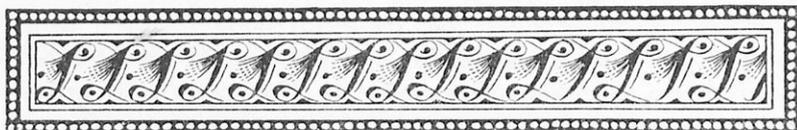
Ἐπειδὴ εἰς τὴν λατρείαν ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ὅλοι οἱ λαοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοοῦν τὰς τελουμένας ἱεροτελεστίας. Οὕτω λοιπὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέλιπε πᾶν θρη-

σκευτικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ὁ λαός, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἤρχισε νὰ ἀδιαφορῆ διὰ τὰς πράξεις του, ἂν αὐταὶ ἦσαν ἠθικαὶ ἢ ἀνῆθικοι. Τοῦτο δὲ διότι ἐγνώριζεν ὅτι, οἰοδήποτε κακὸν καὶ ἂν ἔπραττεν, ἠδύνατο διὰ τῶν ἀξιομισθίων νὰ ἐξαγοράσῃ τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς αὐτὸν ποινὰς καὶ τιμωρίας καὶ οὕτω νὰ ἀποκαταστήσῃ ἠθικῶς τὸν ἑαυτὸν του.

3. Παιδεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀνεπτύχθη ἡ λεγομένη «σχολαστικὴ θεολογία», ἣτις κυρίως ἤκμασε κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα. Αὕτη προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ διάφορα θεολογικὰ προβλήματα διὰ τῆς λογικῆς, ἐνῶ ἡ «μυστικὴ θεολογία», διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύνатаι μὲ τὴν σκέψιν του μόνον νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐνωθῆ μετ' Αὐτοῦ.

4. Μοναχικὸς βίος. Εἰς τὴν Δύσιν συνεστήθησαν τὰ λεγόμενα μοναχικὰ τάγματα. Ἐκ τούτων σπουδαιότερα ἦσαν τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, τοῦ ὁποίου ἰδρυτὴς καὶ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἰσπανὸς Δομίνικος (1170), καὶ τὸ τάγμα τῶν Φραγκισκανῶν, τοῦ ὁποίου ἰδρυτὴς καὶ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἐξ Ἰταλίας Φραγκίσκος (1182). Σκοπὸς τῶν μοναχικῶν τούτων ταγμάτων ἦτο ἡ μόρφωσις καὶ ἡ διδασκαλία τῆς μετανοίας.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1453-1949)

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΠΟΙΑ ΗΤΟ Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Α ΗΤΟ σήμερα πολύ διαφορετική ή κατάσταση τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφ' ἧς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχασε πλέον τὴν ἀκμὴν της, καθότι ὁ Χριστιανισμὸς ἔστερήθη τῆς ἐλευθερίας του, ἡ Θεία Πρόνοια δὲν ἐπενέβαινε καὶ πάλιν, διὰ ν' ἀποτρέψη τὴν καταστροφὴν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ἔργου τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων καὶ τόσων χιλιάδων Χριστιανῶν μαρτύρων, οἵτινες δι' αὐτὸ προσέφερον τὸ τίμιον αἷμά των.

Ὁ κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ ὁ 2ος, ὅστις ἐγνώριζε καλῶς μὲ ποῖον φανατισμὸν ἠγωνίζοντο οἱ Ἑλληνες Χριστιανοὶ ὑπὲρ τῶν ἰδανικῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἦτο δι' αὐτὸν δυνατόν νὰ διοικήσῃ τὸν κατακτηθέντα χριστιανικὸν κόσμον, ἐπιβάλλων διὰ τῆς βίας τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Διότι ἐγνώριζε καλῶς ὅτι οἱ Χριστιανοὶ μὲ κανένα τρόπον καὶ μὲ οὐδεμίαν ἀπειλὴν θὰ ἠρνοῦντο τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν των. Θὰ προετίμων νὰ θυσιάσουν τὴν ζωὴν των παρὰ τὴν θρησκείαν των. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι ὀρθὸν ἦτο νὰ ἀφήσῃ τοὺς Χριστιανούς νὰ ἀσκοῦν ἐλευθέρως τὰ χριστιανικά των καθήκοντα, ἵνα κατ'

αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ διοικῆ ἀποτελεσματικῶς τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξέδωκε διαταγὴν (τὸ λεγόμενον βεράτιον, ὅπερ σημαίνει οἰουδήποτε ἔγγραφον ἐπικυρωτικὸν ἀξιώματος ἐκ μέρους τοῦ ὑπερτάτου ἄρχοντος· βλ. Ἱστορίαν Παπαρρηγοπούλου, σελ. 46) νὰ ἀποκτήσουν οἱ Χριστιανοὶ ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγόν, Πατριάρχην.

Οἱ Χριστιανοὶ τότε ἐξέλεξαν ὡς Πατριάρχην τὸν κατὰ πάντα ἄξιον καὶ μορφωμένον Γεώργιον Σχολάριον, ὅστις μετὰ τὴν χειροτονίαν του ὠνομάσθη Γεννάδιος. Τὴν ἐκλογὴν του ἐπεκύρωσεν ὁ Μωάμεθ, ὅστις τὸν ἐδέχθη εἰς τὰ ἀνάκτορά του με μεγάλας τιμὰς καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν ἵππον λευκὸν καὶ χρυσὴν ράβδον, ὡς σύμβολον τῆς χριστιανικῆς ἐξουσίας. Διὰ διατάγματος κατέστησε τὸν Σχολάριον ἀρχηγόν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ ἀσκοῦν ἐλευθέρως τὰ χριστιανικά των καθήκοντα καὶ νὰ διατηροῦν τοὺς ναοὺς των, τὰ μοναστήρια καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας.

Οὕτω ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς δοκιμασίας, ἐνθυμουμένη πάντοτε τὸ λαμπρὸν παρελθόν, προσπαθεῖ νὰ θερμαίνη διὰ τῆς πίστεως τὰς πληγωμένας ψυχὰς τῶν πιστῶν της καὶ νὰ ὑποθάλη συγχρόνως τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀνατείλουν εὐτυχέστεραι ἡμέραι.

Ἡ εὐνοϊκὴ ὅμως αὐτὴ κατάστασις δὲν διητηρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ καταπιέζουν καὶ νὰ βασανίζουν τοὺς Χριστιανούς καὶ μὲ πάντα τρόπον προσεπάθουν νὰ ἐξαναγκάσουν αὐτοὺς ἢ νὰ ἐκπατρίζωνται ἢ νὰ ὑφίστανται μαρτυρικὸν θάνατον.

Πολλοὶ μάρτυρες ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ὀνομασθέντες νεομάρτυρες, ὡς ἡ ὁσία Φιλοθέη, μαρτυρήσασα εἰς Ἀθήνας, ὁ Θεόδωρος ὁ Βυζάντιος, μαρτυρήσας εἰς Μυτιλήνην τῆς νήσου Λέσβου, ὅπου καὶ σώζεται ὀλόκληρον τὸ λείψανόν του, ὁ Γεώργιος Χιοπολίτης, μαρτυρήσας εἰς τὴν νῆσον Χίου, ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, μαρτυρήσας εἰς Βόρειον Ἠπειρον, καὶ ἄλλοι πολλοί, ὑποστάντες μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ διαφόρους καιροὺς.

ΒΙΔΟΜΕΝ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔδωσε προνόμια ἐλευθερίας εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπομένως τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα (Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας) διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν των. Καὶ ὁ μὲν Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐρισκόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ πρῶην Βυζαντινοῦ κράτους, διετήρησε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ πρωτεῖον τῆς τιμῆς, τοῦ **Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου**, τὰ δὲ λοιπὰ Πατριαρχεῖα ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ ὀδηγίας.

Ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως διώκει κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ Σύνοδον, ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπὸ κληρικούς καὶ λαϊκούς μὲ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετεῖχον ὁ διερμηνεὺς μεταξὺ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ **Μεγάλου Λογοθέτου** (Πρωθυπουργοῦ).

Διὰ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Σουλτάνος ἦρχετο εἰς συνενόησιν καὶ μὲ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1856 ὁ Σουλτάνος, ἵνα κολακεύσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔχη πάντοτε αὐτοὺς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του πιστοῦς, πρὸς ἀπομάκρυνσιν παντὸς ἀντιπερισπασμοῦ εἰς τὴν διοίκησίν του, ἐξέδωκε τὸ **Χάτι Χουμαγιούμ**, νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδίδοντο καὶ πολιτικὰ προνόμια εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ τὸν νόμον αὐτὸν τὴν Ἐκκλησίαν διοικοῦν δύο σώματα. Τὸ μὲν ἐν λέγεται **Σύνοδος** καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἀρχιερεῖς, τὸ δὲ ἄλλο λέγεται **Μικτὸν Συμβούλιον** καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας κληρικούς τῆς Συνόδου καὶ ἀπὸ ὀκτὼ λαϊκούς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον διαχειρίζεται τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τὸ δὲ δεύτερον τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν πολιτικὰς ὑποθέσεις.

Σήμερον ἐξέλιπον οἱ λόγοι τῆς ὑπάρξεως τοῦ μικτοῦ συμβουλίου, διότι οἱ ἐναπομείναντες εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, τὴν ἑδραν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Χριστιανοὶ εἶναι ἐλάχιστοι.

ΑΤΑ ΤΗΝ τετάρτην περίοδον ἡ λατρεία καὶ τὰ ἦθη τῶν Χριστιανῶν ὑπέστησαν σημαντικὴν μεταβολήν. Οὕτω :

1. *Λατρεία.* Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων ἡ λατρεία τῶν Χριστιανῶν ἔχασε τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς προηγουμένης περιόδου. Ἐκ τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν τῶν Χριστιανῶν ἄλλοι μὲν κατεστράφησαν καὶ ἄλλοι μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά. Αἱ χαρακτηριστικαὶ κωδωνοκρουσῖαι ἀπηγορεύθησαν καὶ οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, κατηργήθησαν ἢ ἠχρηστεύθησαν. Οἱ Χριστιανοὶ ἐκαλοῦντο διὰ σημαντῶν εἰς τοὺς ἐναπομειναντας καὶ κατεστραμμένους ναοὺς. Αἱ ἑορταὶ ἔχασαν τὴν πανηγυρικὴν τῶν μεγαλοπρέπειαν καὶ αἱ τιμαὶ τῶν μαρτύρων ἐγίνοντο χωρὶς τελετᾶς, ἀπαγορευομένης τῆς περιφορᾶς τῶν ἁγίων λειψάνων.

Ἡ κατάστασις αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁπότε ἡ Ἐκκλησία ἐπανεκτήσε τὴν προηγουμένην ζωὴν τῆς εἰς τὰ μέρη, τὰ ὅποια ἠλευθεροῦντο ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

2. *Ἡθῶν Χριστιανῶν.* Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὰ χριστιανικὰ ἦθη λαμβάνουν αὐστηροτέραν μορφήν. Ὁ χριστιανικὸς κόσμος, εὐρισκόμενος ὑπὸ τὴν ξένην δουλείαν, ἐνοστάλγει τὴν ἐπανάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του. Τὴν πρὸς τοῦτο δ' ἐλπίδα, εἰς τὰς δυσκόλους ἐκείνας στιγμὰς, ἐστήριζεν εἰς τὴν δύναμιν καὶ προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐνεκα λοιπὸν τούτου οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν περισσότερον προσκεκολλημένοι εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ἐτέλουν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα λεπτομερῶς καὶ ἀνελλιπῶς. Ὁ δεσμὸς τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀγάπης ἐγινε στενωότερος καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐφηρμόζετο μὲ ἀκρίβειαν, ἐκαλλιεργήθη δὲ μεταξύ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς προνοίας.

3. *Μοναχικὸς βίος.* Τὰ μοναστήρια, καίτοι ἀπεγυμνώθησαν, ἐν τούτοις προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ὑπόδουλον χριστιανικὸν κόσμον. Κατέστησαν κέντρα, εἰς τὰ ὅποια τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα διετηρήθη ἀμείωτον. Ἐκεῖ ἐκαλλιεργήθησαν

τὰ γράμματα εἰς χρόνους διωγμῶν καὶ ἐκεῖ εὗρισκον ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν αἱ καταδιωκόμεναι χριστιανικαὶ ψυχαί. Ἐκεῖ ἐπίσης, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐκαλλιεργήθη καὶ ἡ ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν κατακτητῶν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ πρόοδος ἐσταμάτησε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, διότι τὰ σχολεῖα ἐκλείσαν καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐξεδιώχθησαν. Πολλοὶ λόγιοι καὶ διανοούμενοι, ἵνα ἀποφύγουν τὸ βᾶρος τῆς δουλείας, ἐγκατέλειπον τὴν ὑπόδουλον πατρίδα των καὶ κατεύφευγον εἰς τὴν ἐλευθέραν Δύσιν. Ἐκεῖ ὅμως δὲν ἔμενον ἀδρανεῖς καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ὑπόδουλον πατρίδα των. Εἰργάσθησαν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διὰ τῆς διδασκαλίας των καὶ τῶν συγγραμμάτων των. Ἐκ παραλλήλου δὲ ὑπέθαλψαν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ξένων λογίων πρὸς τὸ στενάζον Ἑλληνικὸν ἔθνος. Πάντες ὅμως οὗτοι ἔζησαν εἰς τὸν ξένον τόπον μὲ τὸν πόνον τῆς ὑποδοῦλου πατρίδος καὶ ἐκαλλιέρησαν τὸν πόθον καὶ τὴν νοσταλγίαν τῆς ἀπελευθερώσεώς της.

Τὰ μοναστήρια καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ναῶν ἐγένοντο τὰ μυστικὰ κέντρα τῆς διδασκαλίας τῶν ὀλίγων γραμμάτων καὶ ἐκεῖ μέσα ἐλειτούργουν τὰ κρυφὰ, λεγόμενα, σχολεῖα. Διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί, οἵτινες, ἀψηφοῦντες πάντα κίνδυνον, ἐδίδασκον εἰς τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα τὰ ὀλίγα κολυβογράμματα καὶ ἐνέπνεον εἰς αὐτὰ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν λαμπρὰν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας.

Παρὰ τὴν ἀγρίαν τρομοκρατίαν τῶν κατακτητῶν, παρὰ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους συνήντα κάθε χριστιανικὴ ψυχὴ εἰς τὸν δρόμον τῆς δουλείας της, ἐν τούτοις ὑπῆρξαν πολλοὶ Χριστιανοί, ἄνδρες μὲ ἀρτιωτάτην μόρφωσιν, οἵτινες μὲ πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους κατώρθωσαν, διδάσκοντες καὶ κηρύττοντες, νὰ κρατήσουν τὸν ὑπόδουλον χριστιανικὸν κόσμον εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς του ἀποστολῆς. Εἰς πολλὰ δὲ μέρη, ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῶν, ἀμέσως ἤρχισε μὲ ἐνδιαφέρον ἡ καλ-

λιέργεια τῶν γραμμάτων. Πολλοὶ θεολογικαὶ σχολαὶ καὶ πανεπιστήμια ἰδρύθησαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ πολλὰ συγγράμματα διέδωκαν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην.

Τοιαῦται σχολαὶ ἦσαν ἡ Θεολογικὴ σχολὴ τῆς Χάλκης εἰς Κωνσταντινούπολιν (1844), ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Σταυροῦ εἰς Ἱερσόλυμα (1853), τὸ θεολογικὸν τμήμα εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν καὶ ἡ ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' συσταθεῖσα Ἱερατικὴ Σχολὴ (1839). Ἐπίσης τοιαῦται σχολαὶ ἰδρύθησαν εἰς Βελιγράδιον, εἰς Βουκουρέστιον, εἰς Ρωσίαν (θεολογικαὶ ἀκαδημίαι) καὶ εἰς Ἀθήνας τὸ Πανεπιστήμιον.

Σπουδαιότεροι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες καὶ θεολόγοι τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν οἱ ἑξῆς :

1. **Κύριλλος Β. Λούκαρης**, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Λούκαρης ὑπῆρξεν εἰς ἕκ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐγεννήθη εἰς Ἡράκλειον (Χάνδακα) Κρήτης τὴν 13ην Νοεμβρίου 1572 ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας. Ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα του γράμματα ὑπὸ τοῦ Μελετίου Βλαστοῦ. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Βενετίαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐπὶ τετραετίαν ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν, λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπεστάλη εἰς Πατάβιον, ὅπου ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον φιλοσοφίαν καὶ ἐπεδόθη συγχρόνως εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων. Περαιτώντας τὰς σπουδὰς του, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολίην, κατὰ τὸ ἔτος 1593, ἵνα ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Ἦτο δὲ καὶ ζηλωτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τοῦτον προσέλαβε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγάς, χειροτονήσας αὐτὸν διάκονον καὶ ὕστερον πρεσβύτερον εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους. Μετὰ ταῦτα ὁ Κύριλλος ἀπεστάλη εἰς Πολωνίαν καὶ νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν, ὅπου διεξήγετο σφοδρὸς ἀγὼν μεταξύ Ὁρθοδόξου καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰργάσθη ἐν Βίλνα ὡς διδάσκαλος καὶ διευθυντῆς τῆς ἐκεῖ ἰδρυθείσης σχολῆς. Ἐκεῖθεν, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Μελετίου Πηγά, μετέβη εἰς Λεντόπολιν (Λβόφ), ὅπου ἵδρυσεν σχολὴν καὶ τυπογραφεῖον καὶ κατέστη ἀντίπαλος τῶν ἐκεῖ Ἰησοῦϊτών.

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Μελετίου Πηγά (13 Νοεμβρίου 1601), ὁ Κύριλλος διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ 1612 ἐξελέγη ἐπιτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀλλὰ, ἔνεκα ἀντιδράσεώς τινος, ἤλθεν εἰς Βλαχίαν, ὅπου εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, διὰ συγγραφῶν καὶ κηρυγμάτων. Τὸ ἔτος 1620 ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κύριλλος ἐκυβέρνησεν ἐν μέσῳ δυσκόλων καὶ χαλεπῶν περιστάσεων, διότι οἱ Ἰησουῖται καὶ οἱ προτεστάνται προσεπάθουσαν νὰ ἐπικρατήσουν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδρυσεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφεῖον καὶ ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ προήγαγε τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου. Πολλάκις ἐσυκοφαντήθη ἀπὸ τοὺς Ἰησουίτας καὶ πολλάκις κατήλθεν ἐκ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἐν τέλει κατώρθωνε νὰ νικᾷ τὰς συκοφαντίας τῶν ἀντιπάλων του. Τέλος, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρη Βαϊράμ Πασᾶ, ὅτι παρασκευάζει ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βοσπόρου. Τὴν 27ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1638 οἱ γενίτσαροι, ἐπιβιάσαντες αὐτὸν εἰς ἄκατον, τὸν ἐστραγγάλισαν, καθ' ἣν ὥραν προσηύχετο γονυπετῆς, καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλιεις δὲ εὐρόντες τὸ πτώμα τοῦ ἱερομάρτυρος τὸ ἔθαψαν.

2. **Μητροφάνης Κριτόπουλος**, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ἐγενήθη εἰς Βέρροϊαν τὸ ἔτος 1589 ἐκ διακεκριμένης οἰκογενείας. Εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βερροϊᾶς μὲ τὸν τίτλον τοῦ πρωτοαποστολαρίου καὶ, χειροτονηθεὶς ἀργότερον διάκονος, μετέβη εἰς Ἁγιον Ὄρος (1615). Ἐκεῖ ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ὁ Λούκαρης, ὅστις τὸν παρέλαβε μαζί του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν. Ὅταν μετὰ ταῦτα ὁ Λούκαρης ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβεν ὡς βοηθὸν του κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν τὸν Μητροφάνην, ὀνομάσας αὐτὸν Μέγαν Ἀρχιμανδρίτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Μετά τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Γερασίμου, ὁ Μητροφάνης ἐξελέγη πατριάρχης (1636). Ἀπέθανεν ἐν Βλαχίᾳ τὸ 1639.

Ὁ Μητροφάνης ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς καὶ διὰ τῶν πολυαριθμῶν βιβλίων του εἶχεν ἰδρῦσει εἰς Ἀλεξάνδρειαν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τῆς ἐποχῆς του. Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων συγγραμμάτων του εἶναι ἡ «Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

3. Ἡλίας Μηνιάτης. Ἐγεννήθη εἰς Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας, τὸ ἔτος 1669. Εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν ἐστάλη ὡς μαθητῆς εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν, λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τόσον διεκρίθη ὥστε, ὅταν ἀπεφοίτησε, διωρίσθη καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων. Ἐπὶ τριετίαν ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς καὶ συγχρόνως ἐκήρυττε καὶ τὸν θεῖον λόγον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐχειροτονήθη διάκονος.

Ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν, διωρίσθη καθηγητῆς καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑπταετίαν τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν, κηρύττων συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς ναοὺς. Ἐκ Κεφαλληνίας μετέβη εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ 3 ἔτη, καὶ ἐν συνεχείᾳ μετέβη εἰς Κέρκυραν, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνεψίους τοῦ ἐκεῖ Βενετοῦ στρατηγοῦ. Ἐκ Κερκύρας μετέβη καὶ πάλιν εἰς Βενετίαν, ὡς καθηγητῆς εἰς τὸ ἐκεῖ φροντιστήριον καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς σύμβουλος τοῦ πρέσβεως τῆς Βενετίας.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθαυμάσθησαν αἱ διδαχαὶ του καὶ ἡ ρητορικὴ του τέχνη, δι' ὃ καὶ ἐξελέγη διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, παραμείνας εἰς τὴν τιμητικὴν ταύτην θέσιν ἐπὶ ἕξ ἔτη, ὁπότε, παραιτηθεὶς, μετέβη καὶ πάλιν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ Κέρκυραν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἡλίας Μηνιάτης ἐγένετο ἱεροκῆρυξ Ἄργους καὶ Ναυπλίου καί, τὸ ἔτος 1711, ἀρχιεπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων. Φλεγόμενος ὁμως ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἀναδειχθῇ ἄξιος εἰς τὸ νέον ἀρχιεπισκοπικόν του ἀξίωμα, ὑπεβλήθη εἰς πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνας, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία του καὶ ἀπέθανεν εἰς Παλαιὰς Πάτρας, τὴν 1ην Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1714. Ὁ νεκρὸς του, μεταφερθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς Ληξούριον, ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Ὁ Μηνιάτης ἔγραψε πολλὰς ὁμιλίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Διδαχαί». Ἐπίσης συνέγραψε καὶ τὸ θεολογικὸν σύγγραμμα

« Πέτρα Σκανδάλου ». Εἰς τοῦτο περιγράφει σαφῶς τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτίας τοῦ σχίσματος τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

Παραθέτομεν περικοπὴν ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Ἡλία Μηνιάτη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του : « Ἦτο φαειρὸς καὶ χαριεὶς εἰς τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποῖον ἐφανέρωνε καὶ ἐξῶθεν τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦς του, τὸ πρᾶον καὶ ἄδολον τῆς καρδίας του καὶ τὸ κόσμιον τῶν ἡθῶν του. Ἦτο θεοσεβέστατος, εὐπροσῆγορος εἰς τὰς συναναστροφάς, εἰλικρινέστατος εἰς τὴν φιλίαν, πεπλουτισμένος μὲ ἀληθινὴν εὐσέβειαν καὶ χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ ἦτο ἐκ φύσεως εὐγλωττος, ἡ σπουδὴ ὅμως τῆς φιλοσοφίας, τῆς θεολογίας καὶ τῆς μαθηματικῆς τὸν ἐκράτησαν τέλειον ρήτορα καὶ ἄκρον διδάσκαλον ».

4. Νικηφόρος Θεοτόκης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν, τὸ ἔτος 1736. Τὰ πρῶτά του γράμματα ἔμαθεν εἰς Κέρκυραν καὶ ὕστερον ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βολωνίας καὶ Παταβίου φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικά καὶ κατέβη εἰς θεολογικὰς μελέτας, ἀναδειχθεὶς εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων θεολόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ ἔτος 1762, ἔλθων εἰς Κέρκυραν, ἐχειροτονήθη ἱερομόναχος, μετονομασθεὶς Νικηφόρος, καὶ ἐκήρυττεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὸν θεῖον λόγον, ἡ δὲ φήμη του διεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Μετὰ ταῦτα ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ καὶ ἐγένετο ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετέβη εἰς Ἰάσιον, ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ τὴν 6ην Αὐγούστου 1789 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος. Ἐκεῖ διωργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἵδρυσε πολλὰ σχολεῖα. Κατὰ τὸ ἔτος 1795, παραιτηθεὶς, μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1805).

Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν Θεοτόκην, διότι διὰ τῆς διδασκαλίας του κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ Τατάρους. Μεταξὺ τῶν ἄλλων συγγραμμάτων του συγκαταλέγονται καὶ διάφοροι ὁμιλίας του ἐπὶ τῶν περικοπῶν τῶν Εὐαγγελίων, ὑπὸ τὸν τίτλον « Κυριακοδρομία ».

5. Μελέτιος μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα, τὸ ἔτος 1661. Μετὰ τὰ πρῶτα του γράμματα, ἄτινα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἦλθεν εἰς Πατάβιον καὶ ἐσπού-

δασεν ιατρικήν καὶ φιλοσοφίαν. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς του, ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ διορίσθη σχολάρχης εἰς μίαν ἐκ τῶν πέντε ἐκεῖ ἰδρυθεισῶν σχολῶν. Εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Τὸ ἔτος 1701 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς ἑξάρχος εἰς Πελοπόννησον. Ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν (1703), ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1714). Ἐγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ρητορικὴν καὶ διαφόρους διδαχὰς ποικίλου ἠθικοῦ περιεχομένου.

δ. **Εὐγένιος Βούλγαρης.** Ἐγενήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ ἔτος 1716. Τὰ πρῶτά του γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ὑστερον μετέβη εἰς Πατάβιον, ὅπου ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ἐπιστρέψας μετὰ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη, τὸ 1738, διάκονος, ὀνομασθεὶς Εὐγένιος (τὸ πρῶτον του ὄνομα ἦτο Ἐλευθέριος). Διετέλεσε σχολάρχης εἰς τὰς σχολὰς Ἰωαννίνων καὶ Κοζάνης καὶ εἰς τὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴν καὶ ἡ φήμη του διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ ταῦτα, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Κληθεὶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Μ. Αἰκατερίνης, μετέβη εἰς Πετροῦπολιν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασιν κώδικος νόμων, τιμηθεὶς ἐκεῖ διὰ τὴν σοφίαν καὶ πολυμαθειάν του. Ἐλθὼν εἰς Μόσχαν, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Μόσχας ἱερεὺς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος. Τὸ ἔτος 1802, λόγῳ γήρατος, ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν Ἀγίου Ἀλεξάνδρου, ἐν Νέφσκη, ὅπου παρέμεινε μέχρι βαθέος γήρατος. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν (1806).

Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης ἦτο εἷς ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων καὶ πολυγραφωτέρων Ἑλλήνων λογίων. Διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ τῶν συγγραμμάτων του συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ἐγνώριζε τὴν ἐλληνικὴν, λατινικὴν, ἰταλικὴν, γερμανικὴν, γαλλικὴν, ἑβραϊκὴν καὶ ρωσικὴν γλῶσσαν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ρητορικὴν του ἰκανότητα. Θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων προμάχων τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐγραψε πλεῖστα ἀξιόλογα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ Ὀρθόδοξος Ὁμολογία»,

« Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς », « Περί τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἀγίων ἐκκλησιῶν » κ. ἄ.

ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΤΑ ΤΗΝ κατάληψιν τῆς Παλαιστίνης, Συρίας, Αἰγύπτου καὶ ἀργότερον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὰ Πατριαρχεῖα Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας ἔχασαν βέβαια τὴν προηγουμένην των αἴγλην καὶ τιμὴν, πλὴν ὅμως δὲν ἔχασαν τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν των κατὰ τὰς παρούσας κρισίμους στιγμὰς ἔναντι τοῦ ὑποδούλου χριστιανικοῦ κόσμου. Εὐρίσκοντο εἰς συχνὴν ἐπαφὴν καὶ συνεργασίαν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐλάμβανον ὄδηγίαις.

1. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκπέμπη ἀκτίνας πίστεως καὶ φωτός. Διότι εὐρίσκετο εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη, ἐδίδαξεν, ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος καὶ εἰς τὸν τάφον Του εἶχεν ἀνεγερθῆ ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. Ἄπειρα πλήθη προσκνητῶν συρρέουν μὲ εὐλάβειαν, ἵνα συμμετάσχουν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τῆς μεγαλυτέρας ἑορτῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὸ Πατριαρχεῖον διοικεῖται ἀπὸ Ἑλληνας, ἡ δὲ περιφέρειά του ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα ἑννέα ἐπισκοπὰς.

Σήμερον τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων εὐρίσκεται, ἀπὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διοικῆται ὑπὸ Ἑλληνας Πατριάρχου.

2. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας. Τοῦτο δὲν εἶχε τὴν τύχην τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων, διότι ὁ Πάπας, διὰ τῶν προπαγανδιστικῶν του ἐνεργειῶν, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ὁρθόδοξους εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἰδρύσας ἐκεῖ καὶ Πατριαρχεῖον τῶν Οὐνιτῶν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀραβοφώων Ὁρθόδοξων ἔγιναν Οὐνῖται καὶ τὸ Ὁρθόδοξον Πατριαρχεῖον διέτρεξε κίνδυνον νὰ ἐξαφανισθῇ. Τοῦτο ἀντελήφθη τὸ Οἰ-

κουμηνικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἐξέλεγεν εἰς αὐτὸ Ὁρθόδοξος Πατριάρχας, οἵτινες διὰ τῆς πολλαπλῆς των δράσεως κατῳρθώσαν νὰ συγκρατήσουν τὸν Ὁρθόδοξον Χριστιανισμὸν καὶ νὰ ἀνακόψουν τὴν δρᾶσιν τοῦ Οὐνιτικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας περιλαμβάνει 16 μητροπόλεις.

3. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας προώδευσε περισσότερον τῶν ἄλλων, διότι ἔτυχε τῆς προστασίας τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἰσχύν. Περιλαμβάνει ὀκτῶ ἐπαρχίας, μὲ ἰσαριθμους ἐπισκόπους. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας φέρει καὶ τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πενταπόλεως, Αἰθιοπίας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου.

Ἐκεῖ αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες συντηροῦσι τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον καὶ διατηροῦσι καὶ διάφορα κοινωφελῆ ἰδρύματα, ὡς λ.χ. τὴν Ἑλληνικὴν Φιλότητων Ἑταιρείαν (1894), τὴν Φιλότητων Ἀδελφότητα τῶν Ἑλληνίδων Κυριῶν (1905), τὸ νοσοκομεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος (1817 καὶ 1882), τὸ Μπενάκειον Ὁρφανοτροφεῖον (1908) κ. ἄ.

ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

ΛΙΓΟΝ κατ' ὀλίγον, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον ἔχασε τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἦσαν εἰς χώρας ἐλευθέρas.

Πρώτη κατέστη ἀνεξάρτητος ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Εἰς τὴν Μόσχαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1589 εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας, ὁ μητροπολίτης διοικεῖ ἐλεύθερα τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας. Τὸ ἔτος 1722 ὁ Μέγας Πέτρος συνεκρότησε τὴν Σύνοδον τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔχει τὴν ἔδραν της εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας, τὴν Πετρούπολιν.

ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην διοίκησιν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία προώδευσε πολὺ εἰς τὰ θεολογικὰ γράμματα. Ἰδρυσε διαφόρους

σχολὰς καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς διαφόρους λαοὺς τῆς Σιβηρίας, Ἰαπωνίας, Κορέας κλπ.

Σήμερον, ὑπὸ τὸ νέον κομμουνιστικὸν καθεστῶς, εἶναι ἄγνωστος ἡ θέσις καὶ ἡ δρᾶσις τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης κατέστησαν ἀνεξάρτητοι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία τῆς Αὐστρίας, κατὰ τὸν 19ον δὲ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Σερβίας.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ὁ 1868, ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἤγειρε τὴν ἀξίωσιν ὅπως εἰς τὴν νέαν ἀνεξάρτητον Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν περιληφθοῦν καὶ πάντες οἱ Βούλγαροι, οἵτινες κατῴκουν εἰς χώρας εὐρισκομένας ἀκόμη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ ὑπαγομένας εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Εἶχον μάλιστα τὴν ἀξίωσιν νὰ διορίσουν Βουλγάρους ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑποδού-

λους χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον Βούλγαροι, εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἰδικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν (ἐξαρχῶν), ὅστις θὰ ἦτο περιβεβλημένος μὲ τὴν ἐξουσίαν νὰ διοικῆ καὶ τοὺς ὑποδούλους καὶ τοὺς ἐλευθέρους Βουλγάρους. Τοῦτο ὅμως ἦτο παράλογον, διότι οἱ ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους Βούλγαροι διέμενον εἰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἵτινες εἶχον ὀρθοδόξους ἐπισκόπους. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐδέχθη μὲν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ εἶναι αὕτη περιωρισμένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἐπέμειναν καὶ ἐδημιούργησαν ταραχὰς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθιμος ὁ β' συνεκάλεσε τοπικὴν Σύνοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν κατεδίκασε τὴν Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ὡς σχισματικὴν. Ἀπὸ τότε διεκόπησαν αἱ σχέσεις Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, κατὰ τὸν ὅποιον, ἀφοῦ ἐτακτοποιήθησαν αἱ ἐθνολογικαὶ διαφοραὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἤρθη καὶ τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα.

1. Σ ύ σ τ α σ ι ς

ΤΑΝ, μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἠλευθερώθη ἓν τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη καὶ πάλιν ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος, ἡ Ἐκκλησία εἰς αὐτὸ ἦτο ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη τότε ἦτο ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους. Τὴν γνώμην περὶ αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρῶτος εἶχεν ἐκφράσει

ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Κατ' ἀρχὰς τὴν διοίκησιν εἶχον οἱ ἐπίσκοποι τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων. Κατὰ τὸ ἔτος 1828, ὁ πρῶτος κυβερνήτης τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ κράτους Ἰωάννης Καποδίστριας, μετὰ τῶν ἄλλων ἔργων του, ἐπεχείρησε νὰ τακτοποιήσῃ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν ἐπραγματοποίησεν ὅμως τὰ σχεδιά του, διότι ἐν τῷ μεταξύ ἐδολοφονήθη, τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1831.

Τὸ ἐγκαταλειφθὲν ὅμως ἔργον τοῦ Καποδιστρίου ἔφερον εἰς πέρας ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθῶν (1833). Οὗτος συνέστησε μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ ἀνδρας πεπαιδευμένους καὶ συνετοὺς, ἵνα ἐξετάσουν λεπτομερῶς τὰ πράγματα καὶ ἐξεύρουν κατάλληλον τρόπον τακτοποιήσεως αὐτῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξεν ἓν σχέδιον (καταστατικὸν χάρτην τῆς Ἐκκλησίας), εἰς τὸ ὁποῖον καθωρίζετο λεπτομερῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἴδρυσις αὐτοκεφάλου καὶ ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως αὐτῆς.

Μετὰ ταῦτα συνεκλήθησαν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν, τὴν πόλιν Ναύπλιον, καὶ δι' ἀποφάσεως ἐπεκύρωσαν τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τότε ἰδρύθη ἡ ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Αἱ κύριαι δὲ διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αἱ ἑξῆς: « Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ τὸ διοικητικὸν αὐτῆς μέρος ἔχει ἀρχηγὸν τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης

τορες εις διαφόρους επαναστατικούς αγώνας. Πολλοί εξ αυτών εξωρίσθησαν, πολλοί έταλαιπωρήθησαν, πολλοί έφυλακίσθησαν και πολλοί υπέστησαν φρικτόν μαρτυρικόν θάνατον.

2. Κατά την επανάστασιν

Όταν εξεργάγη ή Έλληνική επανάστασις τοῦ 1821, ό κλη-
ρος, με την φλόγα του πατριωτισμοῦ εις τὰ στήθη, περιέρχεται τὰ

*Ό εθνομάρτυς Γρηγόριος ό Ε΄
(άνδριάς πρό του Πανεπιστημιου Αθηνων)*

Γρηγόριος ό Ε΄ εις την Κων/πολιν αποδεικνύει, με τον φρικτόν απαγχονισμόν του, τον προορισμόν και τὸ χριστιανικόν

διαφόρα μέρη και ένθαρ-
ρύνει και εύλογεί τους
υποδούλους αδελφούς.
Παντοῦ ή Έκκλησία του
Χριστοῦ δια τῶν άντι-
προσώπων της, εύαγγε-
λίζεται την άνάστασιν
του γένους. Ό Παλαιών
Πατρῶν Γερμανός εις
την Άγίαν Λαύραν ύ-
ψώνει τὸ παραπέτασμα
της ώραιας πύλης του
μικροῦ ναοῦ ως λάβα-
ρον του ιεροῦ έθνικοῦ
μας αγώνος. Ό Γρηγό-
ριος Δικαίος (Πα-
παφλέσσας) έρχεται εις
την Πελοπόννησον και
έμψυχώνει με ένθουσια-
σμόν και με πίστιν τους
άποφασισμένους αδελφούς
και εις τὸ τέλος, εις τὸ
άθανάτο Μανιάκι, ποτί-
ζει με τὸ αίμά του τὸ
μόλις φυόμενον δένδρον
της έλευθερίας. Ό έ-
θνομάρτυς Πατριάρχης

καθῆκον καὶ τὴν ὑψίστην ἔθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἑλληνος ἐκκλησιαστικοῦ ποιμενάρχου. Τοῦτον ἠκολούθησαν εἰς τὸ μαρτύριον, ἀπαγχονισθέντες κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ οἱ μητροπολίται Ἐφέσου, Νικομηδείας καὶ Ἀγχιάλου. Ὁ μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ἀπεκεφαλίσθη μὲ ἄλλους κληρικούς. Ὁ μητροπολίτης Σαλώνων (Ἀμφίσσης) κρατῶν τὸν Σταυρὸν, ἐνθαρρύνει τὴν ἐπανάστασιν καὶ πίπτει χάριν αὐτῆς. Τέλος ὁ ἥρωσ ἐκεῖνος μοναχὸς Ἀθανάσιος Διάκος, σουβλισθεὶς, ὑπέστη τὸν μαρτυρικώτατον θάνατον εἰς τὴν Λαμίαν. Ἡ θυσία τῶσων μαρτύρων κληρικῶν ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀμόλυντον.

Ἡ ΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ

ΕΝ ΕΣΤΑΜΑΤΗΣΕ βέβαια τὴν δρᾶσιν τῆς μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία. Συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς μέχρι σήμερον ὑπὸ διαφόρους μορφὰς τῆς κοινωνικῆς τῆς προνοίας.

Κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς ἀγῶνας, ἡ Ἐκκλησία μας, διὰ τῶν πλουσίων μοναστηρίων τῆς καὶ διὰ τῶν ἐμψυχωμένων μοναχῶν τῆς, παρέχει πάσης φύσεως βοήθειαν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν ιδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων ἀκόμη Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἀδελφῶν.

Κατὰ τοὺς Βορειοηπειρωτικοὺς ἀγῶνας τῆς φυλῆς μας, ὁ κλῆρος τῆς Ἠπείρου ἐν γένει, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐμπνευσμένον ἱεράρχην Ἰωαννίνων καὶ νῦν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδωνα, πρωτοστατεῖ, ἵνα ἐλευθερωθοῦν οἱ ὑπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπόδουλοι Ἑλληνες ἀδελφοὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Τὸ 1922, εἰς τὸ δρᾶμα ἐκεῖνο τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς μας, ὁ κλῆρος καὶ ἄλλην μίαν ἀκόμη φορὰν ἀποδεικνύεται ἔθνικὸς ποδηγῆτης καὶ πνευματικὸς συμπαραστάτης, ἰστάμενος παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ σφαγιαζομένου χριστιανικοῦ ποιμίου του, καὶ προσφέρεται ἐκουσίως ὡς θυσία εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἔθνικοῦ καθήκοντος. Οὕτω ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσό-

στομος εσφαγιάσθη τὸ 1922 ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, παρα-
μείνας, ὡς καλὸς ποιμὴν, πλησίον τοῦ ἐναπομείναντος ἐκεῖ ποι-
μνίου του. Τὴν ἰδίαν τύχην εἶχον καὶ οἱ μητροπολίται Κυδω-
νιῶν Γρηγόριος καὶ Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος, μαρτυρήσαντες

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδων
τὸ ἔτος 1922, ἐνθαρρύνοντες καὶ παραμυθοῦντες τοὺς σφαγια-
ζομένους ἀδελφούς.

Κατὰ τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέ-
μου καὶ πάλιν ἡ Ἐκκλησία μας δὲν ὑστέρησεν εἰς ἠθικὴν προσ-

φοράν, πρὸς τόνωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἔθνικοῦ φρονήματος τῶν μαχομένων ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος. Διὰ τῶν ἐμπνευσμένων κληρικῶν τῆς παραστέκει μέχρι τέλους εἰς τὰ ἀπρόσιτα καὶ χιονοσκεπῆ βουνὰ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐνθαρρύνει τοὺς

Ὁ ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σμόνης

μαχομένους ὑπὲρ θρησκείας καὶ ἐλευθερίας πιστοῦς τῆς. Ἐκ παραλλήλου εἰς τὰ μετόπισθεν δὲν παραλείπει νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν δρᾶσίν τῆς εἰς ἔργα προνοίας καὶ ἀλληλεγγύης.

Κατὰ τὴν ἐπάρατον ἐκείνην Γερμανικὴν κατοχὴν (1941-

1944), πολλάκις ἡ Ἐκκλησία μας, δι' ἐμψυχωμένων καὶ ἐμπνευσμένων κληρικῶν, ἱεραρχῶν καὶ ἱερέων, ὥρθωσε τὸ ἀνάστημά της καὶ ἔκαυθηρίασε τὰς θηριώδεις καὶ ἐγκληματικὰς πράξεις τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὠδηγήθησαν ἄλλοι εἰς μαρτυρικὰ στρατόπεδα καὶ ἄλλοι πρὸ τῶν ἐκτελεστικῶν ἀποσπασμάτων. Διὰ τῶν διαφόρων ἱεροτελεστιῶν καὶ λειτουργιῶν της ἐτόνωνσε ποικιλοτρόπως τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικόν αἶσθημα τοῦ ὑπερηφάνου καὶ ὑπὸ κατοχὴν διαβιοῦντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνοριακῶν συσσιτίων, εἰς τὰ ὅποια πλήθη Ἑλληνικοῦ λαοῦ πεινασμένα κατεπράυναν τὴν πεινάν των. Καὶ ἐν γένει διὰ τῶν χριστιανικῶν της ὀργανώσεων ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πασχούσης Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ἐπίσης κατὰ τὰ ἔτη τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος (1944-1949) καὶ πάλιν ὁ κληρὸς προσέφερε τὴν μεγαλυτέραν εἰς ἀναλογία θυσίαν τοῦ αἵματος, ὑπομένων τὰ πάντα μὲ χριστιανικὴν καρτερικότητα, χάριν τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης. Τετρακόσιοι καὶ πλέον ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἐγγάμου κλήρου ἐσφαγιάσθησαν κατὰ τὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπον, ἐπειδὴ ἠρνήθησαν νὰ ὑπηρετήσουν τοὺς σκοτεινοὺς σκοποὺς τῶν ἐχθρῶν τῆς θρησκείας, ἐμμένοντες εἰς τὰς χριστιανικὰς των πεποιθήσεις. Ἄρκετόν εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ ἱερέως Σκρέτα, ὅστις ἐσταυρώθη ἐπὶ δένδρου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μ. Παρασκευῆς. Ὑπὲρ τῶν νέων αὐτῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία μας ἐτέλεσε πανελλήνιον μνημόσυνον.

Καὶ σήμερον ἀκόμη (1949) ἡ Ἐκκλησία μας, εἰς τὴν φωνὴν τοῦ γυμνητεύοντος συμμοριοπλήκτου ἀδελφοῦ ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸ καθήκον της. Διέθεσεν ὅλα τὰ πολυτιμα ἀφιερώματα τῶν ναῶν ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως εἰς τὰς ἐστίας των τῶν καταστραφέντων αὐτῶν ἀδελφῶν μας. Διὰ δὲ τοῦ στόματος τοῦ Ποιμενάρχου της Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδωνος ἐξεφώνησε τὸ ἀδελφικὸν κήρυγμα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀγάπης καὶ τὴν 27ην Νοεμβρίου 1949 περισυνέλεξε καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῶν μαθητῶν τῶν κατηχητικῶν της σχολείων, τὸ δέμα τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ τῶν συμμοριοπλήκτων ἀδελφῶν.

Ὅμοίως ἔχει διοργανώσει σήμερον, καλύτερον πάσης ἄλλης ἐποχῆς, καὶ τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν. Αὕτη στηριζομένη ἐπὶ νέων διοικητικῶν βάσεων, δρᾷ εἰς ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς τομεῖς, εἰς τὸ κήρυγμα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρόνοιαν, εἰς τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως πολυαρίθμων χριστιανικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

ΤΑΝ ΜΕΤΑ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του, ἡ πρώτη φροντίς καὶ μέριμνα τῶν κυβερνητῶν αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀναζωογονήσουν τὴν παιδείαν ἐν γένει, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς μακρᾶς δουλείας, εἶχε περιέλθει εἰς πραγματικὸν μαρασμόν. Εἰς τοῦτο ἐβοήθησαν πολὺ καὶ οἱ ἐκπατρισθέντες καὶ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Δύσιν Ἕλληνες λόγιοι καὶ ἐπιχειρηματῆαι. Ἐκ τούτων πολλοὶ λόγιοι, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους, ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προσέφερον τὴν προσωπικὴν των συνδρομήν, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν αὐτοῦ. Ἄλλοι πάλιν διέθεσαν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν διαφόρων σχολῶν. Οὕτω ἰδρύθησαν παντὸς εἶδους ἐκπαιδευτήρια καὶ ἱερατικαὶ σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας εἰσήχθη καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν. Ὁ πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας ἵδρυσε τὴν ἱερατικὴν σχολὴν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Πόρου, ὡς καὶ τὸ σημερινὸν Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη « Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον » καὶ εἰς τὸ ὁποῖον στεγάζεται ἡ Θεολογικὴ Σχολή. Ἐπίσης ἀπὸ εἰσφορᾶς τῶν ἀδελφῶν Ριζάρη ἰδρύθη, τὸ 1843, εἰς Ἀθήνας ἡ Ριζάρειος λεγομένη Ἱερατικὴ Σχολή, εἰς τὴν ὁποίαν προπαρασκευάζονται καὶ φορφώνονται ὑποψήφιοι κληρικοί.

Πλείστοι θεολόγοι ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐδίδαξαν κατὰ καιροὺς τὸν ἐλεύθερον πλέον Ἑλληνισμόν καὶ τὴν νεολαίαν καὶ ὡς καθηγηταὶ καὶ ὡς κληρικοὶ ἱεροκήρυκες. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν

θεολόγων, οίτινες προήγαγον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην, ἦσαν οἱ ἑξῆς:

1. **Θεόκλητος Φαρμακίδης.** Οὗτος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1784 εἰς ἓν χωρίον, κείμενον πλησίον τῆς Λαρίσης (Θεσσαλία). Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐσπούδαζεν εἰς Γοτῖγγην, ὁπότε, ἐγκαταλείψας τὰς σπουδὰς του, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ μαχόμενον ἔθνος. Τὸ ἔτος 1823 εἰργάσθη εἰς Κέρκυραν ὡς καθηγητὴς τῆς Ἰουίου Ἀκαδημίας. Ἀκολουθῶς κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα. Ἐγένετο ἔφορος τῶν ἐν Αἰγίνῃ σχολῶν, γραμματεὺς τῆς Ἱεραῶν Συνόδου (1833) καὶ τὸ ἔτος 1837 καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, διακριθεὶς διὰ τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς του γνώσεις. Εἰργάσθη ἐπίσης πολὺ καὶ διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐλευθέρου Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέθανε τὸ 1862.

2. **Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος.** Οὗτος κατήγετο ἐκ Τσαριτσαίνης τῆς Θεσσαλίας. Εἰργάσθη ὡς θεολόγος καὶ ἱεροκῆρυξ. Τὸ ἔτος 1819, ἐγκαταλείψας τὴν Ἑλλάδα, ἵνα διαφύγῃ τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς σφαγῆς, μετέβη εἰς Ρωσίαν, ὁπότεν ἐπέστρεψεν ὅταν πλέον ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐλευθέρη. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 1875 εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν Πετράκη.

Καὶ ἄλλοι διαπρεπεῖς θεολόγοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, εἰργάσθησαν πρὸς ἐξύψωσιν τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Πλείστοι ἐκ τούτων διετέλεσαν καὶ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῶν ὁποίων παραθέτομεν τὰ ὀνόματα: Κ. Κοντογόνης, Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, Ε. Ζολώτας, Α. Δ. Κυριακός, Νικηφόρος Καλογεράς, Νικόλ. Δαμαλάς, Φιλάρετος Βαφειδης, συγγράφας ἐκκλησιαστικῆν ἱστορίαν, ὁ πρῶν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ πολυγραφώτατος Χρῖστος Ἀνδρουῦτσος, ὅστις διὰ τῶν σπουδαιωτάτων συγγραμμάτων του συνετέλεσεν εἰς τὴν θεμελίωσιν τῶν ἠθικῶν καὶ δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὁ Κωνσταντῖνος Δυοβουνιώτης κ.ἄ. Ἐκ τῶν ζώντων δὲ πλείστοι διαπρεπεῖς θεολόγοι, καὶ εἰς τὰ δύο Πανεπιστήμια, Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, διδάσκοντες, προάγουσι σήμερον τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην.

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ
ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΙΣ ΤΑ τῆς λατρείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ ἦθη αὐτῶν σημειοῦνται κατὰ τὴν τετάρτην περίοδον αἱ ἑξῆς ἐξελίξεις:

1. *Λατρεία.* Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἡ λατρεία ἐπανευρίσκει ἐν Ἑλλάδι τὴν θέσιν της. Ἐπισκευάζονται οἱ κατεστραμμένοι ναοὶ καὶ κτίζονται νέοι μὲ εἰσφοράς πλουσίων Ἑλλήνων εἰς ρυθμούς Βασιλικῆς καὶ Βυζαντινοῦ. Ἐσωτερικῶς διακοσμοῦνται μὲ πολυτελεῖς εἰκόνας ἀγίων ἀρίστης τέχνης καὶ μὲ διάφορα ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα, κανδήλας, πολυελαίους κ. ἄ. Ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Θεοκλήτου εἰσήχθη καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἰδρύθη εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν ἰδιαιτέρα ἔδρα, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μουσικοῦ διδασκάλου Κωνσταντίνου Ψάχου, ἀποσταλέντος πρὸς τοῦτο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ λιτανεύσεις τῶν ἀγίων λειψάνων τῶν μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας γίνονται μὲ ἰδιάζουσαν τιμὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ λαμβάνει μέρος ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς μὲ εὐλάβειαν καὶ θρησκευτικὴν κατάνυξιν.

Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθη μετὰ ζήλου καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ θεῖου λόγου. Κατὰ τὸ 1906 ὑπῆρχον πλέον τῶν 20 ἱεροκηρύκων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

2. *Τὰ ἦθη.* Ἐπίσης ἐκαλυτέρευσαν καὶ τὰ ἦθη. Ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ἐκκλησιῶν ἀκούεται τακτικὰ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῶν χριστιανικῶν ὀργανώσεων διδάσκεται ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ πᾶσα κοινωφελὴς διδασκαλία. Εἰς τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα χιλιάδες παιδικαὶ ψυχαὶ τροφοδοτοῦνται μὲ τὰ ἠθικὰ διδάγματα τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἡ δὲ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀγάπη ἐπίσης δὲν ὑστεροῦν. Εἰς ἐκάστην μητρόπολιν πολλοὶ ἐνδεεῖς εὐρίσκουν ἀνακούφισιν, βοηθούμενοι ἀπὸ τὰ λειτουργοῦντα φιλόπτωχα ταμεῖα. Πλεῖστα δὲ συγγράμματα καὶ περιοδικὰ ἐξεδόθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πρὸς θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν Χριστιανῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

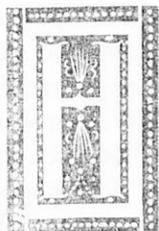
Σ ΕΙΔΟΜΕΝ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τοῦ Πάπα ἤρχισε νὰ χάνεται ἀπὸ τὰς χεῖράς του. Ὁ Πάπας προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐξουσίαν του, χρησιμοποιοῦντας κατ' ἀρχὰς τὰ διάφορα τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν. Καὶ ὅταν αὐτὰ ἀπέτυχον εἰς τὰς προσπάθειάς των καὶ διελύθησαν, μετεχειρίσθη ἐκβιαστικὰ μέτρα. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1545, συνεκλήθη ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ τελεία ὑποταγὴ πάντων εἰς τὸν Πάπαν. Ἀπηγορεύθη μάλιστα ἡ ἐλευθέρᾳ ἔρευνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Διὰ τῶν βιαίων τούτων μέτρων τοῦ Πάπα τὸ πρῶτον ἀπεμακρύνθησαν οἱ προτεστάνται. Τὸ ἔτος 1870, ὁ πάπας Πῖος ὁ 9ος, συγκαλέσας σύνοδον εἰς τὸ Βατικανόν, ἐψήφισε τὸ «Ἀλάθητον τοῦ Πάπα», δηλ. οὗτος εἰς ὅλας τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας του ἔχει τὴν θεῖαν δύναμιν νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς σφάλματα.

Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία του δὲν διήρκεσε πολὺ. Διότι, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1870), ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ κατέστησε τὴν Ρώμην πρωτεύουσαν καὶ περιώρισε τὸν Πάπαν εἰς τὸν Βατικανὸν λόφον. Τὸ 1929, τὸ Βατικανὸν ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐλεύθερον Κράτος τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἔχει κεχωρισμένην διοίκησιν. Ἔχει ἰδικούς του δικαστὰς, ὑπαλλήλους, νομίσματα καὶ γραμματόσημα ἀκόμη. Ἔχει δὲ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιπροσωπεύεται διὰ πρεσβευτῶν.

Ἀλλὰ ἡ ψήφισις τῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Πάπα ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ δυσαρεστηθοῦν πολλοὶ θεολόγοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, οἵτινες δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφα-

σιν ταύτην καὶ ἀπεσχίσθησαν, ἰδρύσαντες τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Οὗτοι δὲ ἀναγνωρίζουν τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ πολλὰς παραλόγους ἀξιώσεις αὐτοῦ. Εὐρίσκονται εἰς Γαλίαν, Ἰσπανίαν, Ὀλλανδίαν, Αὐστρίαν καὶ Μεξικόν.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν Δ΄ περίοδον δὲν μετεβλήθη. Ὅλοι αἱ ἐξουσίαι εὐρίσκοντο ὡς καὶ πρότερον εἰς χεῖρας τοῦ Πάπα. Οὐδεὶς δύναται νὰ φέρῃ ἀντίρρησην. Πᾶς ὅστις θὰ ἐξεδήλωνε τοιαύτην διάθεσιν ὑφίστατο τὸν διὰ τῆς πυρᾶς μαρτυρικὸν θάνατον.

1. Παιδεία. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία οὐδεμίαν πρόοδον παρουσιάζει εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς παιδείας, διότι δὲν ὑπάρχει οὐδεμία πρωτοβουλία εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τῶν διαφόρων θεολογικῶν προβλημάτων. Ὑπῆρχε δὲ ἐκ παραλλήλου ἀπόλυτος λογοκρισία εἰς τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία καὶ ἐν γένει εἰς πᾶν ἔντυπον, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κυκλοφορήσῃ.

2. Λατρεία. Ἡ λατρεία παρουσιάζει πρόοδον. Κτίζονται μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ μὲ τὸν νέον ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς οἱ ναοὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ ἁγίου Παύλου εἰς Ρώμην, τοῦ ἁγίου Στεφάνου εἰς Βιέννην κ.ά. Ἐπίσης ἀνεπτύχθη πολὺ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ διακοσμητικὴ. Ἄριστοι καλλιτέχνη καὶ ζωγράφοι (ὡς ὁ Ραφαήλ, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος κ. ἄ.) κοσμοῦν διὰ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ναῶν. Τέλος εἰσήχθη εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἡ μουσικὴ (ἁρμόνιον).

3. Ἠθῆ. Ἐπειδὴ ὁ Πάπας εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς ἄλλην γλῶσσαν, πλὴν τῆς Λατινικῆς, οἱ ὑπ' αὐτὸν λαοὶ ἠγνόουν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ ἐτήρουν μόνον τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν οὐσίαν. Δύναται ὅμως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διωργάνωσεν ἱεραποστολικά τάγματα, τὰ ὁποῖα

περιήλθον τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἄλλας χώρας καὶ προσεῖλκυσαν πολλοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἰ ΛΑΟΙ τῆς Δύσεως δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὴν ἄδικον καὶ καταπιεστικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Ὁ παπικὸς κληρὸς εἶχε παρεκκλίνει τοῦ προορισμοῦ του καὶ ἐνδιεφέρετο μόνον διὰ τὸ ἀτομικὸν του συμφέρον. Ἔνεκα τούτου ἀπεφάσισαν ὅπως μεταρρυθμίσουν τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν. Κύρια δὲ σημεῖα τῆς μεταρρυθμίσεως ἦσαν ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὰ παλαιὰ ἤθη καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Πάπαι βεβαίως ἀντέδρασαν καὶ πολλοὺς κατεδίκασαν εἰς τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον. Πλὴν ὅμως ἡ ἀφορμὴ εἶχε δοθῆ καὶ νέοι ἄνδρες παρουσιάζονται. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ Λούθηρος καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ Σβίγγλιος καὶ ὁ Καλβῖνος.

1. Λούθηρος. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀϊσλέβεν τῆς Σαξονίας, τὸ ἔτος 1483. Κατ'ἀρχὰς ἐγένετο μοναχὸς τῶν Αὐγουστιανῶν ταγματῶν καὶ ὕστερον ἐχειροτονήθη ἱερεὺς. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ἠσχολήθη πολὺ μὲ τὴν μελέτην τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Λόγω τῶν ἐξαιρετικῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν του προσόντων, προσελήφθη ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βυτεμβέργης, ὅπου εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὅτε ἦλθεν εἰς Βυτεμβέργην ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ 10ου, ἵνα διανείμῃ εἰς τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς συγχωροχάρτια, πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των, ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῆ κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Πάπα. Τὴν παραμονὴν τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων (1517), ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τὰς ἰδέας του εἰς 95 ἄρθρα. Διὰ τούτων κατεπολέμει τὰς ὑπερβασίας τοῦ Πάπα καὶ ἐκάλει τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ αὐτὸν. Μαθὼν ταῦτα ὁ Πάπας, ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ρώμην τὸν Λούθηρον, ἵνα ἀπολογηθῆ. Οὗτος ὅμως περιεφρόνησε τὸν Πάπαν καὶ δὲν ὑπήκουσε, δι' ὃ καὶ ὁ Πάπας τοῦ ἀπέστειλεν

ἀφορισμόν. Λαβὼν τοῦτον ὁ Λούθηρος τὸν ἔκαυσε ἐνώπιον τοῦ πλήθους τῶν ὁπαδῶν του, τονίσας ὅτι οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει ἀφορισμός, προερχόμενος ἀπὸ τὸν Πάπαν, ὅστις δὲν φυλάττει τὰς διατάξεις τῶν κανόνων καὶ δὲν ἐκτελεῖ τὸ καθήκον του, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου. Ὁ Λούθηρος διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης, εἰσήγαγε καὶ νέαν διδασκαλίαν. Κατήργησεν, ἐν πρώτοις τὸ πρωτεῖον καὶ τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα καὶ πολλὰς ἄλλας παραβάσεις αὐτοῦ. Ἐδίδασκεν ὅτι πηγὴ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μόνον ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μεταφράζεται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Χριστιανῶν, τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦν. Ἐκαστος Χριστιανὸς δύναται μόνος του νὰ μελετᾷ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ νὰ ἐξηγῇ αὐτὴν ὅπως δύναται, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψίν του. Οἱ κληρικοὶ ἐπομένως εἶναι ἀπλοὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχουν μόνον δύο βαθμοὺς, τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου. Παρεσύρθη ὁμως καὶ ἀπέρριψε πολλὰς ὀρθὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὴν Ἱερὰν παράδοσιν, ἣτις, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶναι ἰσοτίμος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Παραδέχεται μόνον τὰ δύο μυστήρια, τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν, διότι μόνον αὐτὰ, λέγει, μεταδίδουν τὴν Θεῖαν Χάριν, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι ἀπλαῖ τελεταί. Δὲν παραδέχεται τὰς ἐορτὰς τῶν ἁγίων, παρὰ μόνον τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς δεσποτικὰς ἐορτὰς (Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, Βάπτισιν, Ἀνάστασιν, Ἀνάληψιν κ.τ.λ.).

2. Σβίγγλιος. Τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν διεδίδοντο αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν ἰδίαν ἐποχὴν διεδίδοντο αὐταὶ καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὑπὸ τοῦ Σβίγγλιου. Οὗτος ἦτο ἱερεὺς τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ζυρίχης, ἔλαβε δὲ ἀφορμὴν, ὅτε μετέβη εἰς Ἑλβετίαν ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα, ἵνα διανείμῃ τὰ συγχωροχάρτια αὐτοῦ (1519). Ἦρχισε λοιπὸν νὰ κηρύττῃ καὶ οὗτος τὴν ἀνάγκην τῆς μετερρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λαὸς διηρέθη εἰς δύο καὶ ἠγέρθη σφοδρὸς ἐμφύλιος πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφονεύθη ὁ Σβίγγλιος, τὸ ἔτος 1531. Τὸ ἔργον του ὁμως συνέχισε καὶ τὸ ἔφερεν εἰς πέρας ὁ Καλβίνος.

3. Καλβῆνος. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν καὶ νέος ἀκόμη ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν κηρυγμάτων τοῦ Λουθήρου. Ἐπειδὴ διέτρεχε κίνδυνον εἰς τὴν Γαλλίαν, λόγῳ τῶν μεταρρυθμιστικῶν του ἰδεῶν κατέφυγεν εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου εὔρεν εὐνοικωτέρας συνθήκας, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας του, ἣτις ὠνομάσθη Καλβινισμός. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς γεννήσεώς του, εἶναι προωρισμένος ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ σωθῆ ἢ νὰ καταδικασθῆ. Κατήργησε τὸν κλῆρον καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ἀνέθεσεν εἰς τοὺς γέροντας τῆς κοινότητος (εἰς τοὺς πρεσβυτέρους), διὰ τοῦτο δὲ ἡ Καλβινικὴ Ἐκκλησία ὀνομάζεται π ρ ε σ β υ τ ε ρ ι α ν ῆ. Ἀπηγόρευσε τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ τυχερά παιχνίδια καὶ κατήργησε τὰ διάφορα κέντρα διασκεδάσεως. Εἶχε σπουδάσει νομικὰ καὶ εἶχε μελετήσει τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Πράγματι ἐπέφερε τὴν δέουσαν μεταρρυθμίσειν τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἑλβετίαν.

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΑΙ Ἡ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Κ ΤΩΝ Χριστιανῶν τῆς Δύσεως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως τοῦ Λουθήρου, ἄλλοι μὲν ἠκολούθησαν αὐτὸν, ἄλλοι δὲ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Πάπαν. Οὕτω λοιπὸν, καθὼς ἦτο ἐπόμενον, ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Δύσεως διηρέθη εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, μὲ φανατικὸν μῖσος. Μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπίσης ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ἡγεμόνες, ἄλλοι μὲ τὸ μέρος τοῦ Πάπα, ὡς ὁ Κάρολος ὁ Ε', καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως.

Τὸ ἔτος 1572, συνεννοηθέντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως, συνεκρότησαν συνέδριον εἰς τὸ Σπάιερ τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερίσχυσεν ὁ Κάρολος μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του, καὶ ἀπεκήρυξαν τὴν μεταρρύθμισιν. Οἱ ὀπαδοὶ ὅμως τοῦ Λουθήρου δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ διεμαρτυρήθησαν, δι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι ἢ Προτεστάνται. Ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως ἔλαβον μέρος καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων ἠγέρθη ἄγριος ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἄφθονον χριστιανικὸν αἷμα ἐπότισε τὴν γῆν. Ἡ

μεταρρυθμίσις ὅμως ἐπεκράτησε, κατ' ἀρχάς μὲν εἰς Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὴν εἰσήγαγεν ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Φραγκίσκος ὁ Α'. Ἄλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπεκράτησε μετὰ πολλοὺς σκληροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρῃ τις ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐσφάγησαν 70 χιλιάδες ὄπαδοί τῆς μεταρρυθμίσεως. Μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν οἱ διαμαρτυρούμενοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι (1789). Εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν ἐπεκράτησεν ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς διωγμούς, κυρίως ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ (1558), ὁπότε καὶ συνετάχθησαν τὰ 39 ἄρθρα τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη διετήρησε καὶ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης (ἐπισκόπου, πρεσβυτέρου καὶ διακόνου), καθὼς ἐπίσης καὶ πολλὰς ἀρχαίας τελετὰς καὶ παραδόσεις. Ὀνομάζεται δὲ αὕτη σήμερον Ἐπισκοπικὴ ἢ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας ὁ Προτεσταντισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ διοικήσεως, τῆς παιδείας, περὶ τῆς λατρείας καὶ περὶ τῶν ἡθῶν τῶν Χριστιανῶν τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας θὰ ἡδύνατό τις νὰ σημειώσῃ τὰ ἑξῆς:

1. Διοικήσεις. Ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία σήμερον διοικεῖται ἀπὸ μικτὰς ἐπιτροπὰς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, οἱ ὅποιοι διορίζονται ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας, εἰς δὲ τὴν Ἑλβετίαν ἀπὸ τὰς κοινότητας. Οὗτοι ἔργον ἔχουν νὰ διευθύνουν τὰ γενικώτερα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Τὰς δὲ ἐπὶ μέρους ἐκκλησίας τῶν πόλεων διευθύνουν οἱ πρεσβύτεροι (εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ἐπίσκοποι), μὲ τὰ συμβούλια, τὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ λαϊκοὺς. Ἡ πολιτεία ἀσκεῖ ἀπλῶς ἐποπτεῖαν.

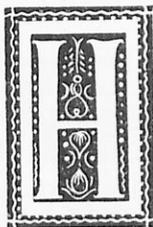
2. Παιδεία. Ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον παιδείαν. Πολλοὶ θεολογικαὶ σχολαὶ ἰδρύθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ πλείστοι θεολόγοι ἀνεδείχθησαν κατὰ καιροὺς, τὸ δὲ κήρυγμα γίνεται ἀπὸ μορφωμένους κληρικούς.

3. **Λατρεία.** Οί νοαί των εΐναι ώς ἐπὶ τὸ πλεΐστον, γοθηκοῦ ρυθμοῦ. Ἐσωτερικῶς ἔχουν μόνον τὸν Σταυρὸν καὶ διάφορα ρητὰ τῆς Γραφῆς, ἄνευ εἰκόνων τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναγινώσκεται ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἀναπτύσσονται αἱ περικοπαὶ αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἱεροκηρύκων.

4. **Ἡ θη τῶν Χριστιανῶν.** Διὰ τοῦ κηρύγματος ἀνεπτύχθη, τρόπον τινά, θρησκευτικὴ ζωή. Πολλὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἀνακουφίζουν τοὺς πάσχοντας. Ἰδρύθησαν διάφοροι χριστιανικαὶ ἑταιρεΐαι, αἵτινες συγκροτοῦν ἱεραποστολάς πρὸς προσηλυτισμὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν διαφόρων ἀγρίων ἀκόμη καὶ ἀπολιτίστων λαῶν.

Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀμερικὴν περιλαμβάνουν περίπου 200 ἑκατομῦρια Χριστιανούς.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΕΟΥ ΧΡΙΣΤ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ

ΟΡΘΟΔΟΕΟΣ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εὐρίσκειται εἰς τὰς ἐξῆς σχέσεις πρὸς τὰς ἄλλας, ἧτοι πρὸς τὴν Παπικὴν, τὴν Προτεσταντικὴν καὶ τὴν Παλαιοκαθολικὴν :

1. **Πρὸς τὴν Παπικὴν.** Μετὰ τὸ σχίσμα ὁ Πάπας δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζεται νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἵνα προσηλυτίσουν τοὺς Ὀρθόδοξους, ἰδρύσας μάλιστα εἰς τὴν Συρίαν καὶ Οὐνιτικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ Ἀνατολικὴ ὅμως Ἐκκλησία ἀπήντα εἰς τὸν Πάπαν οὐχὶ βέβαια μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ὑπομιμησκούσα εἰς αὐτὸν ὅτι αἱ πράξεις του εἶναι παράνομοι καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Μέχρι σήμερον πλεῖστοι διαπρεπεῖς θεολόγοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, πλὴν ὅμως μέχρι σήμερον οὐδεμία πρόοδος ἐσημειώθη.

2. **Πρὸς τὴν Προτεσταντικὴν.** Ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία, μετὰ τὴν ἐπικράτησίν της, ἤλθεν εἰς συεννόησιν μὲ τὴν Ὀρθόδοξον πρὸς ἔνωσίν των (1569). Πολλοὶ διαπρεπεῖς θεολόγοι προτεστάνται ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν, ἵνα ἔλθουν εἰς

είλικρινείς σχέσεις πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Εἰς ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ βοηθὸς τοῦ Λουθήρου Φίλιππος Μελάγχθων, ὅστις πρῶτος συνέταξε τὴν ὁμολογίαν πίστεως, τὴν ὀνομασθεῖσαν Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν. Διὰ τῆς ὁμολογίας ταύτης, οἱ διαμαρτυρόμενοι προσπαθοῦν νὰ δείξουν ὅτι οἱ μεταρρυθμισταὶ δὲν εἶναι κακόδοξοι αἰρετικοὶ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γνησίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ πλεῖστοι ἄλλοι θεολόγοι προτεστάνται ἔγραψαν εἰς τὸν Πατριάρχην, προτείναντες τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τοῦτο ὅμως δὲν κατέστη δυνατόν, διότι, ναὶ μὲν ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία κατήργησε τὰς καινοτομίας τοῦ Πάπα, ἀλλὰ συγχρόνως κατήργησε καὶ ὠρισμένας βασικὰς καὶ ἀληθεῖς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας διατηρεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία (κατάργησις Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ὠρισμένων Μυστηρίων).

Ἐπίσης ἡ προτεσταντικὴ Ἐκκλησία μετέφρασε τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ἡ Ὁρθόδοξος δὲν παραδέχεται τοῦτο, διότι πιστεύει ὅτι διὰ τῆς μεταφράσεως παραφθείρονται αἱ ἔννοιαι τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ δὲ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀνάγνωσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς βοηθεῖ εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀλάνθαστον κατανοήσιν τῶν διδαγμάτων τοῦ Εὐαγγελίου.

Πλὴν ὅμως κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν διατηροῦνται φιλικαὶ σχέσεις μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

3. Πρὸς τὴν Ἀγγλικανικὴν. Εἶδομεν ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία δὲν ἠκολούθησεν ὅλα τὰ παραδείγματα τῆς μεταρρυθμίσεως. Διετήρησε τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τελεῖ τὰς διαφοροὺς ἱεροτελεστίας καθ' ὅμοιον σχεδὸν τρόπον πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον. Ἔχει εἰκόνας, κανδήλας καὶ ψάλλον ὕμνους πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων. Ταῦτα ἐδημιούργησαν προϋποθέσεις δυνατότητος ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τοιαύτη κίνησις ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος 1842. Τὸ ἔτος 1862 συνεστήθη ἑταιρεία ἀπὸ Ἀγγλικανοὺς ἐπισκόπους καὶ θεολόγους, ἣτις ἀπεδοκίμασε τὸν προσηλυτισμὸν μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων. Κατὰ τὸ ἔτος 1874 συνεστήθη ἑταιρεία τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἣτις λειτουργεῖ μέχρι σήμερον καὶ τῆς ὁποίας μετέχουν πολλοὶ ἐπιφανεῖς θεολόγοι, συνεργαζόμενοι μὲ πνεῦμα φιλικόν. Εἰς

τὰ συγκροτούμενα δὲ συνέδρια, εἰς τὰ ὁποῖα καλεῖται καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐκφράζεται ἡ εὐχή τῆς ἐνώσεως αὐτῶν.

4. Πρὸς τὴν Παλαιοκαθολικὴν. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐσηματίσθη ἀπὸ ἐκείνου, οἵτινες δὲν ἀναγνωρίζουν τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα. Ἰδρυσαν ἰδικὰς τῶν ἐκκλησίας εἰς Γερμανίαν, Ἑλβετίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἔχουν ἰδικούς τῶν ἐπισκόπους, πρὸς μὴ ὁμοίωσιν δὲ τοῦ κλήρου ἰδρυσαν καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Βέρνης. Πλησιάζουν περισσότερο πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1852 ὡς ἑξῆς :

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνεκηρύχθη αὐτοκέφαλος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, δὲν εὐρίσκετο εἰς ἀμείνων σχέσιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διότι δὲν ἀνεγνωρίσθη ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἔτος 1850 (30 Μαΐου), ἀφοῦ συνῆλθεν ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀρμοδίως γίνῃ γνωστὴ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ἡ σύστασις αὐτῆς. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, συγκαλέσας ἐπίσημον συνέλευσιν, τὴν 29ην Ἰουνίου 1850, εἰς τὴν ὁποίαν παρεστήσαν πέντε πρῶην πατριάρχαι, δεκατρεῖς μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ βαθμοῦχοι τοῦ Πατριαρχείου, ἐξέδωκε τὸν Συνοδικὸν Τόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνεκηρύσσεται αὐτοκέφαλος καὶ ὅστις, κοινοποιηθεὶς, ἐγένετο δεκτός. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ καταρτίσῃ τὴν Σύνοδον, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικῆς Νεοφύτου Ἱερὰν Σύνοδον, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐδήλωσε τὴν ἐπανάληψιν τῶν κανονικῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του,

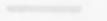
διότι ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο κανονικῶς. Διὰ τὸ γεγονός τοῦτο, κατόπιν προτάσεως τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, ὠρίσθη ὅπως τὴν 20ὴν Αὐγούστου τελεσθῆ ἡ δοξολογία εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναγνωσθῆ ὁ Συνοδικὸς Τόμος.

Ἐκτοτε δὲν διεκόπησαν αἱ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις διατηρεῖ τὴν πρὸς αὐτὸ τιμὴν καὶ ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὸ τὸ πρωτεῖον μεταξὺ τῶν ἄλλων πατριαρχείων. Διότι, εὐρισκόμενον τοῦτο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἐστάθη πρωτοπόρον εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν.

Εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸ τιμῆς, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία λαμβάνει τὸ Ἅγιον Μύρον ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εἶχε μάλιστα ἀποφασισθῆ εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐκ μέρους ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ συγκληθῆ Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, με κέντρον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρὸς τακτοποίησιν διαφόρων ζητημάτων, διοικητικῆς κυρίως φύσεως. Πλὴν ὅμως ἐμεσολάβησεν ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος, ὅστις ἐματαίωσε τὴν σύγκλησιν αὐτῆς.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Α' πορεία
	Β' πορεία
	Γ' πορεία
	Δ' πορεία

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΟΡΕΙΩΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

88

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο Α	2
Κεφάλαιο Β	3
Κεφάλαιο Γ	4
Κεφάλαιο Δ	5

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α *

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελίς
1. Όρισμός τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	9
2. Πηγαί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	10
3. Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	10
4. Ποία εἶναι ἡ ἀξία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	11

Π Ρ Ω Τ Η Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ο Σ (33 - 313)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ Ἀποστολική Ἐποχή

5. Τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς Σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς	12
6. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἴδρυσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας	15
7. Τὰ πρῶτα θαύματα τῶν Ἀποστόλων καὶ οἱ πρῶτοι διωγμοὶ ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων. Θαρραλεῖοι λόγοι τοῦ Παύλου καὶ ἡ συνετή συμβουλή τοῦ ραββίνου Γαμαλιήλ	19
8. Ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν	21
9. Ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων	24
10. Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς	26
11. Ὁ διάκονος Φίλιππος	30
12. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος	33
13. Παῦλος ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν	
1. Αἱ πηγαί	38
2. Ἡ ζωὴ τοῦ Παύλου μέχρι τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη	39
3. Ἡ διὰ θαύματος μεταστροφή τοῦ Παύλου ἀπὸ διώκτου εἰς ἐνθουσιώδη κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου	41

* Ἡ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 5—21 ὕλη τῶν πρώτων κεφαλαίων (σελ. 12—99) ἐλήφθη ἐκ τοῦ τυχόντος πρώτου βραβείου βιβλίου τῶν Σ. Λαγοπάτη - Π. Πάτρα. Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ ὑπόλοιπος ὕλη ἐλήφθη ἐκ τοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ βραβείου τιμηθέντος βιβλίου τοῦ Α. Μαρξῆ.

4.	Τὸ σύστημα τῆς ἐνεργείας του	44
5.	Τ' ἀποτελέσματα τῆς δράσεώς του	46
6.	Αἱ πορείαι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα πορεία	50
7.	Ἡ τρίτη πορεία	55
8.	Ἡ τετάρτη πορεία. Ὁ μαρτυρικός θάνατος	58
14.	Ἡ δρᾶσις τῶν ἄλλων Ἀποστόλων	
1.	Ὁ Ἀπόστολος καὶ Ἐυαγγελιστὴς Ἰωάννης	60
2.	Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας	61
3.	Οἱ Ἀπόστολοι Ματθαῖος, Φίλιππος, Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος, Σίμων ὁ ζηλωτὴς καὶ Ματθίας	62
4.	Οἱ ἀδελφῶθεοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας	63
5.	Οἱ Ἐδαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς	63
15.	Ἡ δρᾶσις τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Οἱ χρόνοι τῶν διωγμῶν. Ἡ ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας

16.	Ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας	68
17.	Εὐνοϊκαὶ περιπτώσεις διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	
1.	Ἡ Ρωμαϊκὴ κοσμοκρατία	70
2.	Ἡ ἐξάπλωσις καὶ ἐπικράτησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης	70
3.	Ἡ παρακμὴ τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν	71
4.	Ἡ ἠθικὴ κατὰπτωσις	71
5.	Ἡ κοινωνικὴ ἐξαθλίωσις	72
6.	Ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνωτερότης τῶν πρώτων Χριστιανῶν	72
18.	Ἐμπόδια διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	
A')	Τὰ αἶψα τῶν διωγμῶν	74
B')	Σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον διεξήχθησαν οἱ διωγμοί. Αἱ δύο περίοδοι αὐτῶν	77
Γ')	Εἰκόνες ἀπὸ τὴν πρώτην περίοδον τῶν διωγμῶν	
1.	Ὁ διωγμὸς τοῦ Νέρωνος	78
2.	Μάρτυρες καὶ μαρτυρολογία	79
Δ')	Ἡ δευτέρα περίοδος τῶν διωγμῶν	
1.	Ὁ διωγμὸς τοῦ Δεκίου καὶ τοῦ Οὐαλεριανοῦ	81
2.	Ὁ διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ	84
19.	Πνευματικοὶ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν αἰρετικῶν	86
20.	Ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν	
1.	Γενικὴ ἐπισκόπησις	90
2.	Τόποι λατρείας	90

3. Αί χριστιανικαὶ τελεταὶ ἢ τὰ μυστήρια	92
4. Ἑορταὶ	93
5. Χριστιανικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα	94
21. Διὰ τίνων μέσων ἀντέδρασεν ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν του	98
22. Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας	
Α') Οἱ Ἀποστολικοὶ πατέρες	
1. Κλήμης ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης	100
2. Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καὶ μάρτυς	101
3. Πολύκαρπος ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ μάρτυς	102
Β') Ἀπολογηταὶ	
1. Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος	103
2. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς	104
Γ') Ἕλληνες ἐκκλησιαστικοὶ ἀντιαιρετικοὶ συγγραφεῖς	
1. Εἰσηγητὸς ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυδῶνος) καὶ μάρτυς	106
2. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς	106
3. Ὁριγένης	108
4. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας καὶ θαυματουργὸς	110
Δ') Λατίνοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	
1. Τερτυλλιανὸς	111
2. Κυπριανὸς ἐπίσκοπος Καρχηδόνας καὶ μάρτυς	112
23. Διοργανώσεις καὶ διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Α' περι- οδὸν	114

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (313 - 867)

Ἡ νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ

24. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	116
25. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὴν Β' περίοδον	
Α') Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν	118
Β') Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν	120
26. Αἱρέσεις Β' περιόδου	120
27. Εἰκονομαχικαὶ ἔριδες	123
28. Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι	124
29. Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Β' περίοδον	127
30. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας	129
31. Αὐθαιρέσιαι τοῦ Πάππα	130
32. Ναοί. Χριστιανικὰ τέχνηαι Β' περιόδου	
1. Ναοί. Ἐξέλιξις τῶν ναῶν	131
2. Χριστιανικὴ τέχνη. Διακόσμησις τῶν ναῶν	136
33. Ἡ λατρεία τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον	137

34. Τὰ ἦθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον	138
35. Μοναχικός βίος	139
36. Ἐκκλησιαστική παιδεία Β' περιόδου	
Α') Ἑλληνες ἱεράρχαι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	
1. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος	140
2. Ὁ Μέγας Βασίλειος	141
3. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός	145
4. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	146
5. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός	150
Β') Ἑλληνες ἐκκλησιαστικοὶ ὁμογράφοι	151
Γ') Λατίνοι κληρικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς	
1. Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος Μεδιολάνων	152
2. Ἰερώνυμος	153
3. Ὁ Ἱερὸς Ἀύγουστίνος	154
4. Γρηγόριος ὁ Διάλογος	155

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (867 - 1453)

Ἀπὸ τοῦ σχίσματος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως

37. Τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας	157
38. Ἀπόπειραι ἐνώσεως Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας	159
39. Ποῖα εἶναι αἱ νέαι διδασκαλίαι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας	161
40. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὴν Γ' περίοδον	162
41. Διοίκησης καὶ ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας	164
42. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους	166
43. Τέχνη, Λατρεία. Ἡθὴ τῶν Χριστιανῶν. Μοναχικός βίος	166
44. Ἐκκλησιαστική παιδεία Γ' περιόδου	
1. Φώτιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως	169
2. Εὐθύμιος Ζυγαβηνός	169
3. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης	169
4. Ἀδελφοὶ Μιχαὴλ καὶ Νικήτας Χωνιάται	170
5. Μάρκος ὁ Εὐγενικός	170
45. Σταυροφορία	171
46. Ἀκμὴ καὶ κατὰπτωσις τοῦ παπισμοῦ	
1. Ἀκμὴ τοῦ παπισμοῦ	172
2. Πτώσις (ἢ παρακμὴ) τοῦ παπισμοῦ	173
47. Διοίκησης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας (Παιδεία, Λατρεία, Ἡθὴ τῶν Χριστιανῶν, Μοναχικός βίος)	174

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1453 - 1949)

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία

	Σελίς
48. Ποία ἦτο ἡ θέσις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοὺς Τούρκους. . .	178
49. Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας.	180
50. Λατρεία καὶ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Δ' περίοδον	181
51. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία κατὰ τὴν Δ' περίοδον	
1. Κύριλλος Β' Λούζαρης	183
2. Μητροφάνης Κριτόπουλος	184
3. Ἡλίας Μηριάτης	185
4. Νικηφόρος Θεοτόκης	186
5. Μελέτιος μητροπολίτης Ἀθηνῶν	186
6. Εὐγένιος Βούλγαρης	187
52. Τὰ Πατριαρχεῖα Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας	
1. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων	188
2. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας	188
3. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας.	189
53. Αὐτοκέφαλοι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησιαῖ	189
54. Τὸ σχίσμα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας	190
55. Σύστασις καὶ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	
1. Σύστασις	191
2. Διοίκησις.	192
56. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὴν δουλείαν καὶ κατὰ τὴν ἐπαναστασιν ἐν Ἑλλάδι	
1. Κατὰ τὴν δουλείαν.	193
2. Κατὰ τὴν ἐανάστασιν	194
57. Ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως . .	195
58. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν	
1. Θεόκλητος Φαρμακίδης.	200
2. Κωνσταντῖνος Οἰζονόμος.	200
59. Λατρεία καὶ ἤθη τῶν Χριστιανῶν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας . .	201

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία

60. Τὸ κράτος τοῦ Πάπα μέχρι σήμερον	202
61. Διοικήσις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Δ' περίοδον	203
62. Θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις εἰς τὴν Δύσιν	
1. Λούθηρος	204

	Σελίς
2. Σβίγγλιος	205
3. Καλβίνος	206
63. Διαμαρτυρόμεναι ἢ προτεσταντικά Ἐκκλησίαι	206
64. Διοίκησις τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν	207
65. Σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἄλλας .	208
66. Σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Οἰκου- μενικὸν Πατριαρχεῖον	210

Ε Ι Κ Ο Ν Ε Σ

	Σελίς
1. Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καλὸς ποιμὴν τοῦ Χριστιανικοῦ ποιμνίου	8
2. « Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην »	29
3. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ, ὡς ἔχει σήμερον	37
4. Σαοὺλ, Σαοὺλ ! Τί μὲ διώκεις ;	42
5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τῶν Ἀθηνῶν	54
6. Εἰσόδος κατακόμβης	91
7. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκη ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (ρυθμοῦ Βασιλικῆς)	132
8. Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς (Ἁγιος Ἀπολλινάριος Ραβέννης)	133
9. Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ)	134
10. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ	135
11. Ὁ Ἱεράρχης Μέγας Βασίλειος	142
12. Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	145
13. Ὁ Ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	147
14. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ. (Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς πόλεως Ρέιμς τῆς Γαλλίας)	175
15. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος. (Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)	176
16. Ὁ ἐθνομάρτυς Γρηγόριος ὁ Ε΄	194
17. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδων	196
18. Ὁ ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σύμνης	197

Ἐν τέλει τοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου προσαρτᾶται τρίπτυχος ἐγχρωμος χάρτης, ἐμφανίζων τὴν διαδρομὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὰς τέσσαρας πορείας αὐτοῦ.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15 / 21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ', 1959 (ΥΙΙΙ) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 17.000 – ΣΥΜΒΑΣΙΣ 964 / 23 - 7 - 59

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΞΙΑ : Ν. ΤΙΛΠΕΡΟΓΛΟΥ καὶ Σία, ΜΕΛΙΔΩΝΗ 15, ΑΘΗΝΑΙ

0020556363

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

